

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ /
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА /
KYIV NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
NAMED AFTER VADYM HETMAN

**ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ENTERPRISE ECONOMICS:
THEORY AND PRACTICE**

Збірник матеріалів / Proceedings
X Міжнародної науково-практичної конференції /
X International Scientific and Practical Conference

м. Київ / Kyiv
10-11 жовтня 2024 р. / October 10-11, 2024

Оргкомітет конференції

РЄПНА Інна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана (відп. за вип.); **АНДРЮЩЕНКО Катерина** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **БОЙЧЕНКО Катерина** – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **КОЦЮБА Олексій** – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ЛІГОНЕНКО Лариса** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ШКОДА Тетяна** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **БУДЯЄВ Максим** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ГРЕБЕШКОВА Олена** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **КИРИЛЮК Оксана** – доктор філософії з економіки, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **КОВТИН Віта** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **КУБАРЕВА Ірина** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **КУЖЕЛЬ Марина** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **КУЗЬМЕНКО Олена** – кандидат економічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри з навчально-методичної роботи кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **МАЛІЯРЧУК Ольга** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **НИЧИПОРУК Олександр** – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ОБЕРЕМЧУК Валентина** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **САДОВНИК Олександр** – кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи, економіки та інфраструктури КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **САМОЙЛЕНКО Андрій** – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **САС Ірина** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **СЕМЕНЧУК Аліна** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **СТАРІКОВ Олександр** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ТЕПЛЮК Марія** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ХОДАКІВСЬКИЙ Володимир** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ЧУХРАСВА Наталія** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ШВИДКА Оксана** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ШЕРГІНА Лідія** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ЯКУШЕВА Наталія** – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ЯМНЕНКО Галина** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **АНДРІЙЧУК Василь** – старший викладач кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ЧУБ Оксана** – старший викладач кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана; **ШАПРАН Олександр** – аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана.

Секретар: **ЛЄЗІНА Анастасія** – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ ім. Вадима Гетьмана;

*Рекомендовано до друку Науково-експертною радою
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
Протокол № 10 від 24.10.2024 р.*

*Матеріали друкуються мовами оригіналів.
Погляди, висвітлені в публікаціях, є позицією авторів. Повну відповідальність
за достовірність та якість поданого матеріалу несуть автори.*

Економіка підприємства: теорія і практика [Електронний ресурс]: 3б.
E 45 матеріалів X Міжнар.наук.-практ. конф. – К.: КНЕУ, 2024. – 256 с.
ISBN 978-966-926-505-0

Конференція спрямована на обговорення вченими і практиками результатів наукових досліджень і розвитку функціонування підприємств у контексті формування знань з новітньої економіки і розвитку інтеграційних процесів.

The conference is aimed at the discussion by scientists and practitioners of the results of scientific research and the development of the functioning of enterprises in the context of the formation of knowledge on the modern economy and the development of integration processes.

УДК 658.11

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

Передмова

Міжнародна науково-практична конференція "Економіка підприємства: теорія і практика" у 2024 році святкує свій 10-й ювілей з двадцятирічною історією проведення та стала важливою подією в науковому середовищі та бізнес-спільноті. Представлений збірник тез є підсумком плідної роботи науковців, практиків та студентів, об'єднаних метою обговорення сучасних тенденцій, викликів та перспектив розвитку підприємств у складних і динамічних умовах сьогодення.

Світова економіка, і українська зокрема, перебуває в стані постійних змін. Турбулентність геополітичної, соціально-економічної та технологічної ситуації вимагає від підприємств та науковців нових підходів до аналізу, управління та розвитку. Саме тому ця конференція має особливе значення, адже на її майданчику зустрічаються передові ідеї та досвід фахівців, які спрямовані на пошук рішень для ефективної адаптації бізнесу до умов нестабільності.

Тематика конференції охоплює широкий спектр актуальних питань, серед яких: новітні бізнес-технології, інноваційні підходи до управління підприємствами, стратегічні дослідження соціально-економічного розвитку, трансформаційні процеси в аграрному секторі та роль штучного інтелекту в розвитку науки, бізнесу та освіти. Кожна секція конференції покликана розкрити різні аспекти цих викликів та надати можливість для обговорення результатів наукових досліджень, а також успішних практичних рішень.

Ми щиро сподіваємося, що результати конференції сприятимуть подальшому розвитку науки та практики економіки підприємства, а представлені ідеї та висновки знайдуть своє застосування в реальному бізнесі, допомагаючи підприємствам досягати успіху в умовах сучасних викликів. Особливо важливою є роль підприємств у відновленні економіки України, де бізнес стає не лише рушійною силою для стабілізації, але й ключовим елементом у формуванні сталого майбутнього. Активна участь підприємств у відбудові країни сприятиме економічному зростанню та зміцненню соціально-економічної стабільності.

Кафедра бізнес-економіки та підприємництва висловлює глибоку подяку усім співорганізаторам, керівництву університету та факультету за допомогу в організації конференції, а також усім науковцям, викладачам і практикам, які взяли активну участь у її проведенні і сподіваємось на майбутню конструктивну співпрацю.

*Інна РЄПНА,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри бізнес-економіки та підприємництва
Київський національний економічний університет
Імені Вадима Гетьмана*

Foreword

The International Scientific and Practical Conference "Enterprise Economics: Theory and Practice" celebrates its 10th anniversary in 2024, marking 20 years of its history and establishing itself as an important event in both the academic and business communities. This collection of abstracts is the result of productive work by researchers, practitioners, and students united by the goal of discussing modern trends, challenges, and prospects for enterprise development in today's complex and dynamic environment.

The global economy, and the Ukrainian economy in particular, is in a state of constant change. The turbulence of geopolitical, socio-economic, and technological conditions demands new approaches to analysis, management, and development from both enterprises and researchers. That is why this conference is of special significance, as it serves as a platform for sharing leading ideas and professional experiences aimed at finding solutions for effectively adapting businesses to the realities of instability.

The conference covers a wide range of pressing issues, including: cutting-edge business technologies, innovative approaches to enterprise management, strategic studies on socio-economic development, transformative processes in the agricultural sector, and the role of artificial intelligence in the development of science, business, and education. Each conference section is designed to explore various aspects of these challenges and provide opportunities for discussing the results of scientific research as well as successful practical solutions.

We sincerely hope that the conference outcomes will contribute to the further development of enterprise economics science and practice, and that the ideas and conclusions presented will find their application in real business, helping enterprises succeed in the face of modern challenges. The role of enterprises in Ukraine's economic recovery is particularly important, where business becomes not only a driving force for stabilization but also a key element in building a sustainable future. Active participation of enterprises in the country's reconstruction will contribute to economic growth and strengthen socio-economic stability.

The Department of Business Economics and Entrepreneurship extends its deep gratitude to all co-organizers, the university and faculty leadership for their support in organizing the conference, as well as to all researchers, professors, and practitioners who actively participated in this event. We look forward to continued constructive cooperation in the future.

*Inna RIEPINA,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Business Economics and Entrepreneurship,
Kyiv National Economic University
Named after Vadym Hetman*

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА 2030: БІЗНЕС-ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО

<i>Андрій ГОРІН.</i> ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ РЕАЛЬНИХ ОПЦІОНІВ У ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ СЕКТОРІ	11
<i>Давид ДАРМОГРАЙ.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	15
<i>Андрій ЗАВЕРБНИЙ, Ярослав ШАРОВСЬКИЙ, Сергій ЗАВЕРБНИЙ.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ ІЗ ІНОЗЕМНИМИ КОНТРАГЕНТАМИ	18
<i>Оксана МЕЛЬНИК.</i> УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЇ ІНКОРПОРАТИВНОЇ КАПІТАЛІЗАЦІЇ	21
<i>Сергій МОЗГОВИЙ.</i> КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА: ВПЛИВ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	23
<i>Арпіне СЕРОБЯН, Олена КИЗЕНКО.</i> СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МАКСИМІЗАЦІЇ ВАРТОСТІ ІНТЕГРОВАНИХ КОМПАНІЙ	27
<i>Лідія ШЕРГІНА, Алла ЖЕМБА.</i> РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	30
<i>Галина ЮРЧИК.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	34
<i>Галина ЯМНЕНКО.</i> ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ КРІЗЬ ПРИЗМУ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙ	37
<i>Наталія ЯКУШЕВА.</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	40
<i>Владислав ЯРЕМЕНКО.</i> СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКО-ІННОВАЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	42

СЕКЦІЯ 2. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БІЗНЕСУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ АСИМЕТРІЙ

<i>Олена НОНШАРЕНКО, Mariia VOVK.</i> THE EFFECTS OF THE 'PERFECT STORM' ON THE EU MARKET	46
<i>Василь АНДРІЙЧУК.</i> ДОЦІЛЬНІСТЬ РОЗРОБЛЕННЯ ІНТЕРГАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	49
<i>Богдан ГРУЗІН, Олена КУЗЬМЕНКО.</i> СТРАТЕГІЯ «ОСТАННЬОЇ МИЛІ» У ПРОДУКТОВОМУ РІТЕЙЛІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	51
<i>Олексій КОЦЮБА.</i> СТРАТЕГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ПОТЕНЦІАЛУ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	54

<i>Валентина ОБЕРЕМЧУК.</i> РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: РЕСУРСНІ ОБМЕЖЕННЯ, КОНКУРЕНЦІЯ, СТРАТЕГІЇ	57
<i>Володимир ОМЕНЮК.</i> РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	60
<i>Олена РОЗОВИК.</i> ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ	63
<i>Євген СМІРНОВ, Євген СМІРНОВ.</i> ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СПОРТИВНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ	65
<i>Олена ТЕРЕНТЬЄВА, Михайло ПЛЕТНЬОВ.</i> СУЧАСНІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	69
<i>Оксана ШВИДКА.</i> ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ	72
<i>Наталія ШЕВЧУК, Дмитро КАТРИЧ.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ ЗА ЦІННІСНИМИ КРИТЕРІЯМИ	75

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: УКРАЇНСЬКІ СТУДІЇ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

<i>Kateryna BOICHENKO.</i> DEVELOPMENT OF BUSINESS PROJECT EXPERTISE SYSTEMS BASED ON DATA ANALYTICS	79
<i>Olena HREBESHKOVA, Olha MALIARCHUK, Iryna KUBAREVA.</i> ENTREPRENEURIAL MOTIVATION OF UNIVERSITY STUDENTS IN UKRAINE AND POLAND: PUSH AND PULL FACTORS	82
<i>Mariia TEPLIUK.</i> GLOBALIZATION DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE TRANSCENDENTAL ECONOMY	85
<i>Володимир КУЗЬОМКО, Анастасія РУБАНИК.</i> АКТУАЛЬНІ РИЗИКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ	88
<i>Анастасія ЛЄЗІНА.</i> АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ ОЕС УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	91
<i>Євгеній ЛИСЕЧКО.</i> ЗМІНИ ОБСЯГІВ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ	94
<i>Дмитро ЛІНДАЄВ.</i> НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ	97
<i>Сергій МЕЛЬНИК.</i> СВІТОВІ ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЕКОСИСТЕМ	100
<i>Андрій МИКОЛЮК.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ ЗА СВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВ	102

<i>Олена ОЛІЙНИК.</i> ЕТИКА БІЗНЕСУ КРИЗЬ ПРИЗМУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	105
<i>Аліна СЕМЕНЧУК.</i> ІНТЕГРАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ	107
<i>Оксана ЧУБ.</i> ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	109

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ВІДНОВЛЕННЯ: МЕЙНСТРИМИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ, МАРКЕТИНГУ ТА ФІНАНСІВ

<i>Олексій БІЛЯВСЬКИЙ.</i> ФОРМУВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ПЕРЕРОБКИ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ: ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ТА ВИКЛИКИ ВІЙНИ	114
<i>Олена ГРЕБЕШКОВА, Олена КИЗЕНКО.</i> УКРАЇНА – «ЦИФРОВИЙ ТИГР» ЄВРОПИ: ВИМІР ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	118
<i>Микола ЗАСТАВНИЙ.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ	121
<i>Тарас КАНІВЕЦЬ.</i> ВИКЛИКИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТА АДАПТАЦІЇ	123
<i>Єлизавета КАЗНОДІЙ, Ірина СІМШАГ.</i> РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	129
<i>Максим ЛАБА.</i> РОЛЬ ПРИВАТНОГО КАПІТАЛУ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	132
<i>Лариса ЛІГОНЕНКО.</i> МЕРЕЖА ЕДІН ЯК АКСЕЛЕРАТОР ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	135
<i>Володимир МАРЧУК.</i> ГАЗОПОРШНЕВІ КОГЕНЕРАЦІЙНІ УСТАНОВКИ: КЛЮЧ ДО ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	139
<i>Ірина СНОВИДОВИЧ.</i> НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	143
<i>Андрій ШИНЬКОВИЧ.</i> ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО СУТНОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	146

СЕКЦІЯ 5. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ТРІАДІ: НАУКА, БІЗНЕС ТА ОСВІТА

<i>Olha DIACHENKO, Olena HONCHARENKO.</i> METHODS OF MONETIZING DIGITAL PLATFORMS	150
<i>Olena HONCHARENKO, Emilia SHCHUROVA.</i> ARTIFICIAL INTELLIGENCE'S IMPACT ON THE TOURISM DEVELOPMENT	153

<i>Nataliia KHOLIIVKO, Maksym DUBYNA. JEAN MONNET MODULE “ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EU FINANCIAL INSTITUTIONS”</i>	156
<i>Sviatoslav MARCHUK. THE VALUE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES</i>	160
<i>Володимир ГУЖВА. УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ АКАДЕМІЧНИХ УСТАНОВ: ВІД БАЗ ДО ФАБРИК ДАНИХ</i>	163
<i>Ольга ДЕНИСОВА. РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ІННОВАЦІЙ</i>	167
<i>Марина КУЖЕЛЬ, Владислав КУЧИНСЬКИЙ. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	170
<i>Інна РЄПІНА, Анастасія ГОЛУБ. РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА</i>	174
<i>Дмитро ТЕРПИЛО. РИНОК ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ</i>	178
<i>Наталія ЧУХРАЄВА. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ</i>	182
<i>Тетяна ШКОДА, Катерина ЦАБАРІ. РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ</i>	185

СЕКЦІЯ 6. ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОЇ ЛОГІСТИКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

<i>Катерина АНДРЮЩЕНКО. ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА</i>	190
<i>Олександра ГОРЕВА, Валентина ЛАВРЕНЕНКО. ЗАСТОСУВАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ: ДОСВІД АГРОХОЛДІНГІВ УКРАЇНИ</i>	193
<i>Оксана КИРИЛЮК. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ СТРУКТУР АГРОБІЗНЕСУ</i>	196
<i>Сергій КОВШИК. ЛОГІСТИЧНІ ЗВ’ЯЗКИ УКРАЇНИ НА РИНКУ ПРЯНОЦІВ</i>	199
<i>Кирило РЄПІН. СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ</i>	202
<i>Микита РЄПІН. РОЗВИТОК СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАМОВЛЕНЬ І МОНИТОРИНГУ ВАНТАЖІВ У СФЕРІ НАДАННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ</i>	206
<i>Олександр САДОВНИК, Андрій САМОЙЛЕНКО. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ НА ЗАБРУДНЕНИХ ВІЙНОЮ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ</i>	209

<i>Андрій САМОЙЛЕНКО, Олександр САДОВНИК.</i> ДРАЙВЕРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В АГРАРНІЙ ЛОГІСТИЦІ УКРАЇНИ	213
<i>Юрій ТВАРДОВСЬКИЙ.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КЛІЄНТООРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ НА РИНКУ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ	217
<i>Володимир ХОДАКІВСЬКИЙ.</i> ВЕКТОРИ ДИФУЗІЇ РЕСУРСНОЇ ЦИРКУЛЯРНОСТІ В АГРОБІЗНЕСІ	220

СЕКЦІЯ № 7. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

<i>Oleksandr BABICH.</i> COMPLIANCE – A COMPETITIVE ADVANTAGE FOR UKRAINIAN BUSINESS IN A PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION	224
<i>Olena HONCHARENKO, Viktoriia BOSNIUK.</i> TRANSFORMATION OF LOGISTICS CORRIDORS: PRIORITIES OF PARTNERSHIP BETWEEN UKRAINE AND EUROPE	226
<i>Olena HONCHARENKO, Anastasiia KHYMENKO.</i> BENEFITS AND CHALLENGES OF EUROPEAN INTEGRATION FOR UKRAINIAN BUSINESS	229
<i>Георгій БОНДАРЕНКО.</i> ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕРМІНУ «ДИВЕРСИФІКАЦІЯ БІЗНЕСУ»	232
<i>Vіta KOBTUH, Artem ДМИТРУК.</i> ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	235
<i>Сергій ЛЕВЧЕНКО.</i> КВАНТОВІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КОМПАНІЙ	238
<i>Тетяна ПОЖУЄВА.</i> ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	242
<i>Алла ТКАЧЕНКО, Роман ЧОРНИЙ.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	245
<i>Василь ЧУМАК.</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ	248
<i>Віталій ЯКИМЧУК.</i> КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТЕПЛИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	251

**СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА 2030: БІЗНЕС-ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО**

JEL D81, G31, G32, L65, M21, O44

email: andrii.horin@kneu.ua

Горін Андрій Вячеславович

Horin Andrii Viacheslavovich

Аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва, ОНП 051 «Економіка»

Postgraduate student of the Department of Business Economics and Entrepreneurship, 051 "Economics"

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0001-9961-6718

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ РЕАЛЬНИХ ОПЦІОНІВ У ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ СЕКТОРІ

THE ECONOMIC STRATEGY OF THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES: APPLICATION OF THE THEORY OF REAL OPTIONS IN THE PHARMACEUTICAL SECTOR

Анотація. Глобалізація та сучасні виклики індустрії вимагають адаптації економічних стратегій фармацевтичних підприємств, особливо в умовах обмежених ресурсів та наявності значної кількості альтернативних інвестиційних можливостей. Процес оцінки, селекції та модифікації інвестиційних проєктів вимагає залучення нових підходів та практик, а динамічне управління такими проєктами дозволяє підприємствам збільшити економічну ефективність та знизити ризики. Використання теорії реальних опціонів для оцінки, селекції та модифікації інвестиційних проєктів дозволяє виконати такі задачі, але підходи мають бути ретельно підібрані та опрацьовані.

Ключові слова: економічна стратегія, підприємство, глобальні виклики, реальні опціони, інвестиційні проєкти, фармацевтична індустрія, оцінка проєктів

Annotation. Globalization and modern challenges of the industry require adaptation of economic strategies of pharmaceutical enterprises, especially in conditions of limited resources and the presence of a significant number of alternative investment opportunities. The process of assessment, selection and modification of investment projects requires the involvement of new approaches and practices, and dynamic management of such projects allows enterprises to increase economic efficiency and reduce risks. Using the theory of real options to evaluate, select and modify investment projects allows to perform such tasks, but the approaches must be carefully selected and operated.

Keywords: economic strategy, enterprise, global challenges, real options, investment projects, pharmaceutical industry, project evaluation

Стрімкі зміни в економіці України в умовах війни спричиняють економічну нестабільність, що виявляється у загостренні труднощів постачань і підвищенні ризиків для бізнесу. За таких умов підприємства повинні адаптувати свої стратегії, аби залишатися конкурентоспроможними. Глобальні виклики, разом із специфікою української економіки, вимагають від фармацевтичних компаній впровадження, зокрема, гнучких та ефективних інвестиційних стратегій. Застосування теорії реальних опціонів надає можливість оцінювати ризики та

приймати обґрунтовані рішення щодо до-інвестування та розширення проєктів, що є критично важливим для виживання та розвитку бізнесу в умовах невизначеності. В підприємницькій діяльності існують проєкти, прибутковість яких може залежати від інвестування на певних, не-початкових етапах реалізації проєкту. Варіант такого до-інвестування можливо розглядати в теорії реальних опціонів як опціон на розширення підприємницької діяльності. Подібна економічна поведінка поширена в фармацевтичній галузі, коли довгострокові початкові інвестиції вимагають залучення додаткових коштів в процесі реалізації проєкту. Це трапляється в ситуаціях, коли наприклад, вже існуючий на ринку продукт планують доопрацювати з метою підвищення рівня очікуваних продажів, що може вимагати залучення додаткових інвестицій. Використання теорії реальних опціонів дозволяє значно підвищити ефективність та результативність проєктів фармацевтичної галузі.

Розробка стратегій економічної поведінки підприємства на основі швидкого аналізу та селекції проєктів, зумовлює потребу в методичних підходах до оцінки та подальшого прийняття рішення щодо виконання опціону на розширення. Багато інвестицій в реальні активи мають такі альтернативи, як відмова, розширення та відстрочка. Це може змінити майбутні грошові потоки, інвестиції та вартість проєкту [1]. В якості інструменту виконання опціону на розширення підприємницької діяльності проєктів фармацевтичних підприємств можливо розглядати реінвестування отриманих в процесі реалізації проєкту доходів в інші суміжні проєкти, таким чином, щоб отриманий на момент терміну погашення опціону на розширення дохід від суміжних проєктів дозволяв виконати такий опціон. Дослідження спрямовано на розробку методичного підходу, який дозволяє приймати рішення на виконання того чи іншого опціону на розширення діяльності фармацевтичних підприємств в рамках управління проєктами.

Фармацевтичні підприємства України постійно стикаються з ситуаціями, в яких використання опціону на розширення може докорінно змінити результати їх економічних стратегій. На рис.1 відображений проєкт (деталі щодо продукту, ринку, а також реальних значень продажів та інвестицій змінені в рамках забезпечення комерційної конфіденційності), для якого розглядаються як можливість відмови від опціону, так і можливість виконання опціону на розширення. Згідно із історичними даними даного проєкту, виконання опціону вимагало залучення додаткових інвестицій. Надходження від проєкту на момент виконання опціону не дозволяли покрити такі додаткові інвестиції. В умовах обмеження початкових інвестицій основним джерелом до-інвестування проєкту розглядалось часткове ре-інвестування отриманих позитивних надходжень від реалізації проєкту в інші суміжні проєкти в сфері продажів лікарських засобів. Для виконання опціону на розширення надходження на третьому, четвертому та п'ятому році реалізації проєкту були ре-інвестовані із ставкою 60% в три інших проєкти із коротким терміном реалізації, що дозволило виконати опціон на розширення на сьомий рік реалізації основного проєкту.

Рисунок 1. Динаміка позитивних надходжень від реалізації продукту LZ_01328K в рамках інвестиційного проекту за двох стратегічних альтернатив, ум. гр. од.

Джерело: авторська розробка

Результати моделювання фінансових показників ефективності проекту за двох стратегічних сценаріїв (табл. 1) свідчать про покращення ефективності проекту в довгостроковій перспективі, порівняно із прийнятим проектом без виконання опціону на розширення.

Таблиця 1

ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ ПРОЄКТУ З ТА БЕЗ УРАХУВАННЯ ОПЦІОНУ НА РОЗШИРЕННЯ, УМ. ГР. ОД.

Стратегічні альтернативи	На момент виконання опціону (7-ий рік реалізації проекту)		На момент повного періоду проекту (10-ий рік реалізації проекту)	
	NPV	PI	NPV	PI
Без опціону на розширення	5 633	1,018	114 047	1,3801
З опціоном на розширення	-143 520	0,3484	503 291	2,1205

Джерело: розраховано автором.

Для оцінки та селекції проектів ре-інвестування використано індекс рентабельності проекту (*PI, profitability index*), для розрахунку якого обсяг цільового до-інвестування проекту прийнято як сумарні дисконтовані доходи, а ре-інвестовані надходження – як сумарні дисконтовані витрати. Таким чином, селекція проектів ре-інвестування мала відповідати встановленим критеріям: 1) всі ре-інвестовані надходження мають бути залучені для реалізації проектів ре-інвестиції; 2) середньозважене значення індексу рентабельності для проектів реінвестиції має бути більше або дорівнювати розрахованому значення індексу рентабельності для досягнення обсягу реінвестиції, а відповідно, і вартості виконання опціону на розширення; 3) кумулятивне значення NPV проектів реінвестиції має бути не менше цільового рівня до-інвестування проекту. Таким чином, оскільки рівень до-інвестування основного проекту складав 149 153 ум.

гр. од., було розраховано цільовий індекс рентабельності, який склад 2,1205, і підбрано три проєкти ре-інвестиції, які дозволили акумулювати NPV на рівні 149 209 ум. гр. од., при індексу рентабельності 2,2158, а отже, всі критерії були виконані, що дозволило виконати опціон на розширення.

Отже, в умовах війни особливо важливо впроваджувати стратегії, які дозволяють підприємствам швидко реагувати на зміни в економічному середовищі, забезпечуючи їх стійкість і розвиток. Використання теорії реальних опціонів дозволяє фармацевтичним підприємствам адаптувати свої інвестиційні стратегії в умовах глобальних викликів та війни, що сприяє підвищенню ефективності проєктів, що реалізуються в фармацевтичному секторі, завдяки можливості оцінки альтернативних сценаріїв розвитку. Результати дослідження демонструють, що реінвестування отриманих доходів у суміжні проєкти може забезпечити виконання опціонів на розширення, що підвищує загальну прибутковість підприємства та, як наслідок, сприяє зміцненню його конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. Впровадження реальних опціонів сприяє підтримці інновацій у фармацевтичному секторі, що є критично важливим для створення нових продуктів та послуг у відповідь на потреби ринку.

Література

1. Шанс, Д. М., і Петерсон, П. П. (без назви). *Реальні опціони та оцінка інвестицій*. Політехнічний інститут Вірджинії; Університет штату Флорида. Липень 2002 року
URL: <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/>
2. Бергер, П. Г., Офек, Е., і Суорі, І. (1996). Оцінка інвестором варіанту відмови. Журнал фінансової економіки.
URL: https://www.researchgate.net/publication/222303253_Investor_Valuation_and_Abandonment_Option
3. Бургстахлер Д. С., & Дішев, І. Д. (1997). *Прибуток, адаптація та вартість власного капіталу*. Бухгалтерський огляд.
URL: <https://papers.ssrn.com/sol3/>
4. Кемна А. Г. З. (1993). *Кейсові дослідження реальних опціонів*. Фінансовий менеджмент.
URL: <https://econpapers.repec.org/article/fmafmanag/kemna93.htm>

References

1. Chance, D. M., & Peterson, P. P. (2002) (n.d.). *Real options and investment valuation*. Virginia Polytechnic Institute; Florida State University
URL: <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/>
2. Berger, P. G., Ofek, E., & Swary, I. (1996). *Investor valuation of the abandonment option*. *Journal of Financial Economics*.
URL: https://www.researchgate.net/publication/222303253_Investor_Valuation_and_Abandonment_Option
3. Burgstahler, D. C., & Dichev, I. D. (1997). *Earnings, adaptation and equity value*. *The Accounting Review*.
URL: <https://papers.ssrn.com/sol3/>
4. Kemna, A. G. Z. (1993). Case studies on real options. *Financial Management*.
URL: <https://econpapers.repec.org/article/fmafmanag/kemna93.htm>

JEL L94, Q42

email: d.darmohrai@gmail.com a

Дармограй Давид Володимирович**Darmohrai Davyd**

Аспірант,
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна
ORCID: 0009-0001-7315-3353

PhD student,
Kyiv National Economic University
names after Vadym Hetman, Ukraine

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF GREEN ENERGY IN UKRAINE

Анотація. В рамках факторів розвитку «зелених» технологій в Україні та світі було здійснено аналіз впровадження альтернативних джерел енергії та їх вплив на економіку в цілому. В результаті дослідження було з'ясовано оптимальні технології альтернативних джерел енергії в Україні враховуючи економічні та географічні фактори.

Ключові слова: «зелена енергетика», енергетика, альтернативні джерела енергії.

Annotation. As part of the development factors of «green» technologies in Ukraine and the world, was carried out an analysis of the implementation of alternative energy sources and their impact on the economy. As a result of the study, were determined the optimal technologies of alternative energy sources in Ukraine taking into account economic and geographical factors.

Keywords: «green» energy, energy, alternative sources of energy

Одним із найважливіших завдань сьогодення є збереження енергетичних ресурсів і пошук альтернативних джерел енергії. Ця проблема особливо актуальна для України через її енергоємне виробництво, яке вимагає значних витрат природних ресурсів. У країнах Європейського Союзу в 2023 році суттєво зросла частка вітрової та сонячної енергетики, на тлі збільшення виробництва електроенергії з відновлюваних джерел. Водночас вироблення електроенергії з теплових джерел, особливо з використанням вугілля, а також на атомних електростанціях зменшилося. В Україні ж частка вітрової та сонячної енергії зросла втричі порівняно з 2020 роком, проте вона залишається майже вчетверо нижчою, ніж у Польщі, і вп'ятеро нижчою, ніж у Румунії. Позитивною тенденцією є те, що Україна активно впроваджує відновлювані джерела енергії.

Відновлювана «зелена» енергетика – це електроенергія, отримана не з викопного палива, а з поновлюваних джерел енергії. Вона включає сонячну, вітрову, біоенергетику, гідроенергетику, геотермальну енергію та енергію довкілля. Розвиток «зеленої» енергетики в Україні розпочався ще на початку 2000-х років, проте основними причинами цього процесу були політичні, а не економічні фактори.

Аналіз запровадження відновлюваних джерел енергії в Україні демонструє, що країна займає останні позиції за цим показником у порівнянні з європейськими державами, до енергетичного простору яких Україна прагне приєднатися.

Мета дослідження – проаналізувати особливості розвитку зеленої енергетики в Україні.

Енергетична криза, яку Україна переживає з 2014 року внаслідок збройного конфлікту з РФ, змусила уряд і населення шукати нові шляхи виходу з цієї ситуації через розвиток «зеленої енергетики», зокрема сонячної. У зв'язку з цим у степах з'явилися великі сонячні електростанції, а також на приватних домогосподарствах, і значна кількість вітрових електростанцій на узбережжях Азовського та Чорного морів. Це спричинило так званий «зелений бум» в енергетичному секторі країни. Хоча розвиток сонячної енергетики демонструє позитивні зміни, Україна наразі перебуває на стадії розвитку, подібній до тієї, яку Європа проходила на початку 2010-х років. За останні роки було створено сприятливі умови, зокрема виділення ресурсів і земель, встановлення пільгових тарифів, державні програми підтримки та енергетичні стратегії, які передбачають до 2035 року досягнення 25% чистої енергії в загальному енергетичному балансі країни.

Станом на 1 січня 2021 року Україна виробила близько 6873 МВт сонячної енергії, з яких 11% було генеровано приватними домашніми сонячними установками потужністю до 30 кВт. Важливим чинником розвитку сонячної енергетики стало запровадження «зеленого» тарифу (feed-in-tariff), що поширюється на всі сонячні, вітрові та біоенергетичні установки. Основні фактори, що сприяють розвитку сонячної енергетики в Україні, такі:

1. Вигідне географічне розташування України та сприятливий клімат дозволяють активно розвивати сонячні електростанції. Рівень інсоляції в більшості регіонів України вищий, ніж у Німеччині, яка є лідером у галузі сонячної енергетики. Це робить територію України привабливою для екологічно чистих технологій, а пільговий тариф – вигідним.

2. В Україні створена правова база, яка залучає інвесторів до розвитку «зеленої» енергетики. «Зелений» тариф в Україні є одним із найвищих у Європі.

3. Постійне зростання вартості електроенергії виправдовує інвестиції у відновлювану енергетику. Ціновий паритет між традиційною та альтернативною електроенергією вже досягнутий.

Тривала дискусія щодо закриття теплових та атомних електростанцій триває багато років, однак у поточних умовах це нереалістично, оскільки їх закриття призвело б до загострення економічних проблем. Згідно з опитуваннями, майже третина українців (38,5%) підтримують закриття вугільних теплових електростанцій, тоді як 43,1% висловлюються проти цього. Щодо атомних електростанцій, 44% респондентів виступають проти їх закриття, тоді як 40,1% підтримують цю ідею. Ті, хто вважає за необхідне продовжувати використання ядерної енергетики, вказують на її низьку вартість, високу продуктивність і екологічність.

Станом на кінець 2020 року, частка «зеленої» енергетики в Україні становила близько 8% загального енергетичного балансу, що не сприяло енергетичній безпеці країни і не знижувало залежність від імпорту енергоносіїв. Приблизно 61% енергії все ще залежало від природного газу та нафти.

Оцінюючи позиції України в Глобальному інноваційному індексі до введення воєнного стану та під час війни, можна зазначити, що до початку війни Україна демонструвала поступове підвищення в міжнародному рейтингу, досягнувши найкращих показників у 2014 році. Проте, після початку війни, її позиції значно погіршилися і до 2024 року так і не повернулися на рівень 2011 року.

Встановлено, що основною силою економічного потенціалу України є експорт наукомістких послуг, розвиток екологічних технологій і залученість у наукомісткі галузі. Водночас основні слабкі сторони економічної системи країни залишаються у таких показниках: кількість розробників інноваційних продуктів, кількість спільних міжнародних наукових публікацій та державні витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Аналізуючи ці параметри, що відображають відносні переваги й слабкі сторони України, можна зробити висновок, що країна володіє достатнім потенціалом для подальшого розвитку в інноваційній сфері.

Отже, для України важливо зосередити зусилля на розвитку вітроенергетики, малої гідроенергетики, а також виробництва енергії з біомаси та біопалива. Крім того, слід активно заохочувати населення до використання сонячної енергії, щоб сприяти переходу до відновлюваних джерел енергії.

Література

1. Андрусів У. та ін. Моделювання та прогнозування використання паливних та енергетичних ресурсів в контексті енергетичної незалежності України. *Політика енергетична – Журнал енергетичної політики*, 2021, №24 (1), С. 29-48.

2. Редько К. та ін. Розвиток «зеленої» енергетики як шлях до енергонезалежності національної економіки: літературний огляд. *Економіка майбутнього та право*, 2022, №2 (4). С. 78–94.

References

1. Andrusiv U. et al. (2021). The modeling and forecasting of fuel and energy resources usage in the context of the energy independence of Ukraine. *Polityka Energetyczna - Energy Policy Journal*, 24 (1), pp. 29–48.

2. Redko K. et al. (2022). Development of Green Energy as a Way to Energy Independence of the National Economy: Literature Review. *Futurity Economics&Law*, 2 (4), pp. 78–94.

JEL F15, F20, O33, O40

Завербний Андрій Степанович

д.е.н., професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
ORCID: 0000-0001-7307-536X

Шаровський Ярослав Олегович

аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
ORCID: 0009-0002-2962-3511

Завербний Сергій Андрійович

студент кафедри систем автоматизованого проектування, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
ORCID: 0000-0002-6846-8668

e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Zaverbnyj Andrij

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

yaroslav.o.sharovskiy@lpnu.ua

Sharovskii Yaroslav

graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

serhii.zaverbnyi.mnknm.2023@lpnu.ua

Zaverbnyi Serhii

Student of the Department of Computer Design Systems, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ
ІЗ ІНОЗЕМНИМИ
КОНТРАГЕНТАМИ**

**PROBLEMS AND PROSPECTS
OF DIGITAL INTERACTION
OF DOMESTIC BUSINESS
WITH FOREIGN
COUNTERPARTIES**

Анотація. За динамічних умов цифровізації економіки, стрімкого розвитку електронної комерції саме роль малого, середнього підприємництва у суспільстві значно посилюється. Постає потреба в ефективному організуванні інформаційної взаємодії суб'єктів ринкових відносин.

Ключові слова: інтегрування, співробітництво, діджиталізування.

Summary. Under the dynamic conditions of economic digitalization and the rapid development of e-commerce, the role of small and medium-sized enterprises in society is significantly increasing. There is a need to effectively organize information interaction between market participants.

Keywords: integration, cooperation, digitalization.

За сучасних динамічних умов цифровізації економіки, стрімкого розвитку електронної комерції саме роль малого та середнього підприємництва у суспільстві значно посилюється. Малий, середній вітчизняний бізнес виступає рушійною силою економічного розвитку нашої країни. Саме він виступає і джерелом інновацій, інвестування, зростання конкурентоспроможності нашої

держави. Тому розвиток і, головне, підтримання підприємництва має стати пріоритетним напрямком соціально-економічної політики нашої держави. Проблематиці цифрової взаємодії вітчизняного бізнесу із іноземними контрагентами було присвячено значну кількість наукових, науково-дослідних робіт. Зокрема, вказані проблеми знайшли відображення у наукових працях таких фахівців як Голобородько А.Ю. [1, с. 5-17], Гудзь О.Є. [2, с. 97-100], Гук О.В. [3, с. 87-89], Завербний А.С. [4, с. 42-44], Завербний С.А. [5, с. 42-44], Івашко Л.М. [6, с. 83-90], Тищенко О.М. [7, с. 87-89], Тяжина А.М. [8, с. 97-100] та інших. Кардинальні трансформаційні перетворення глобальних/локальних економічних процесів, європейське інтегрування, новітні логістичні ланцюги (через зруйновані війною попередні, сталі, налагоджені), зміни у поведінці всіх груп споживачів, посилення рівня конкуренції призвели до розповсюдження цифрових технологій взаємодії підприємств та організацій зі своїми стейкхолдерами. Згідно із результатами досліджень, саме компанії-лідери практично втричі більше інвестують до цифрового трансформування. Передусім це стосується модернізування інформаційних технологій [3, с. 87-89]. Необхідність активізування цифрових перетворень для системи менеджменту вітчизняних підприємств була зрозумілою ще наприкінці 2019 р. (на основі атисипативного управління, тобто, слабких сигналів), а вже у 2020 р. через пандемію COVID-19, її наслідки вона ще й посилювалася. Керівництву вітчизняного бізнесу довелося переглядати власні технологічні пріоритети щодо розвитку цифрових сервісів, автоматизування бізнес-процесів тощо. Не всі підприємства (в том числі й іноземні) були готовими забезпечувати оптимальний рівень такого обслуговування. Проблемою взаємодії з іноземними контрагентами є те, що деяким вітчизняним фахівцям не вистачало навичок роботи із новітніми діджитал-технологіями. Для вітчизняного бізнесу також було виявлено проблеми через неконтрольовані «сплески» трафіків на сайтах, приріст термінів для відновлення працездатності власних систем тощо. Цифровізування вітчизняної економіки повпливало на її зміни, зміни її бізнес-моделей через оптимізування бізнес-моделей (оптимізування витрат, мінімізування втрат тощо), трансформування існуючих (чинних) бізнес-моделей (приміром, розширення вже діючого бізнесу). Зміни бізнес-моделі зумовлюються динамічністю нових пропозицій (товарів, послуг, пакетів рішень (зокрема й іноземних контрагентів) у вигляді хмарних обчислень, застосування штучного інтелекту тощо. Формуючи нові бізнес-моделі, вітчизняне підприємництво все більше має зосереджуватися на тривалій співпраці, задоволенні потреб клієнтів. Це є проблемою за кризових умов та обмеженості фінансування. Переважно спричинені ці проблеми війною з росією. За умов посилено-динамічної цифровізації (або ж цифровізування/діджиталізування) всіх процесів взаємодії підприємств зі стейкхолдерами цифрова інфраструктура, процеси її формування і використання стають ключовими факторами життєздатності будь-якого бізнесу, зокрема, зовнішньоекономічної сфери. Цифрові технології забезпечують ключові бізнес-операції, бізнес-процеси як усередині

підприємства так у його взаємодії із іншими суб'єктами бізнес-середовища. Інформація виступає однією із найголовніших конкурентних переваг. Тому постала потреба в ефективному, чіткому організуванні інформаційної взаємодії всіх суб'єктів ринкових відносин. Співпраця між учасниками постачальницько-збутових мереж дозволить гнучко адаптуватися до нових реальностей.

Література

1. Голобородько А.Ю. Організаційно-економічне плато формування цифрового стратегічного партнерства. *Проблеми економіки*. 2024. №4. С. 5-17.
2. Гудзь О.Є., Тяжина А.М. Пріоритетні напрями модернізації організаційної культури телекомунікаційних підприємств в поствоєнний період. *Інфраструктура ринку*. 2024. 76. С. 97-101.
3. Гук О.В., Тищенко О.М. Інноваційні підходи до застосування інтернет-комунікацій у маркетинговій діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. 17. С. 87-89.
4. Завербний А.С., Завербний С.А. Особливості програмно-цільового управління гармонійним розвитком підприємств за євроінтеграційних умов. *Економіка. Фінанси. Право*. №3/1. 2021. С. 42-44.
5. Івашко Л.М. Вплив упровадження системи електронного документообігу на підвищення бізнес-ефекту на підприємстві. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. №7. 2013. С. 83-91.

References

1. Goloborodko A.Yu. (2024). Organizational and economic plateau of the formation of digital strategic partnership. *Problems of economy*. 4. (48). 5-17.
2. Gudz O.Ye., Tiazhyina A.M. (2024). Priority directions of modernization of organizational culture of telecommunication enterprises in the post-war period. *Market infrastructure*. 76. 97-101.
3. Guk O.V., Tyshchenko O.M. (2018). Innovative approaches to the use of Internet communications in the marketing activities of the enterprise. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. 17. 87-89.
4. Zaverbnyj A.S., Zaverbnyi S.A. (2021). Features of the program-targeted management of the harmonious development of enterprises in the context of European integration. *Economics. Finance. Law*. 3/1. 42-44.
5. Ivashko L.M. (2013). Influence of the introduction of an electronic document management system on increasing the business effect at the enterprise. *Bulletin of Dnipropetrovs'k University. Series "Economics"*. 7. 83-91.

JEL G32

Мельник Оксана Володимирівна

д.е.н., доцент, керівник Офісу проєктів та програм Агенції регіонального розвитку Хмельницької області, Хмельницький, Україна

ORCID: 0000-0002-2836-8945

e-mail: melnyko@kneu.edu.ua

Oksana Melnyk

PhD in Economics, associate professor, Head of the Office of Projects and Programs Regional Development Agency of Khmelnytskyi region, Khmelnytskyi, Ukraine

УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЇ ІНКОРПОРАТИВНОЇ КАПІТАЛІЗАЦІЇ

KNOWLEDGE MANAGEMENT AS THE BASIS OF STRATEGY INCORPORATE CAPITALIZATION

Анотація. Здійснено спробу дослідити механізм перетворення знань в процесі капіталізації, що створює цінність як всередині фірми так і для зовнішніх стейкхолдерів

Ключові слова: управління знаннями, інкорпоративна капіталізація, стратегія підприємства

Summary. The article explores the mechanism of knowledge transformation in the capitalization process, which creates value both within the firm and for external stakeholders.

Key words: knowledge management incorporate capitalization, strategy of enterprise.

Турбулентність соціально-економічного життя, непередбачуваність сучасного світу, глобальні зміни та військові конфлікти принципово змінюють умови функціонування країн, регіонів та підприємств, диктуючи нові дизайни розвитку, співпраці та конкуренції. Якщо ще декілька років тому фокус уваги дослідників зводився до пошуку передумов довгострокового успіху організацій та управління майбутнім через різні управлінські та технологічні інновації, то наразі управління підприємством це симбіоз створення унікальних знань та перетворення їх на актив, проактивної поведінки, вибору оптимальної стратегії існування і розвитку та створення безпечного середовища функціонування.

Процес управління знаннями сучасного підприємства, відбувається спіралеподібно та включає:

1. Створення простору та умов для генерації інформації та перетворення її на знання.
2. Підвищення якості знань шляхом фільтрування потрібних, та приросту знань.
3. Визначення цінності знань через їх впорядкування.
4. Забезпечення процесу формалізації знань підприємства через розробку механізму їх отримання, накопичення, передачі, збереження та використання.
5. Збільшення інтенсивності процесу створення нових знань через розповсюдження ідей всередині підприємства.
6. Капіталізація знань у цінність.

Відповідно об'єктивованому просторі капіталотворення відбувається конвертація знань у такі форми як інтелектуальна, виробнича, споживча, грошова цінність. Відповідно, спрямованість стратегічного капітального процесу буде цілком підпорядковуватися логіці створення цінності та формування потоків доданої вартості бізнесу з орієнтацією на «...клієнтів стратегічного процесу, для яких створюється цінність» [2, с. 327].

Орієнтація на клієнта (стейкхолдера) процесу в межах простору капіталотворення забезпечує розвиток та трансфер знань про потреби окремих зацікавлених осіб, преференціях і бізнес напрямках, що забезпечують зростання, а також сприяють використанню формалізованих організаційних знань створення цінності для клієнта.

Капіталотворення в постіндустріальному контексті зміщує фокус уваги з матеріальних та фінансових активів, а основним джерелом капіталізації прибутку, активів, вартості стають знання (знати що) та організаційний капітал (знати як). Доступність капіталу (природних, фінансових ресурсів) вже не є стратегічною перевагою для підприємств, більш вагомим значення набувають люди як носії знань, та нові процеси, які створюються з допомогою нових знань. Тобто, підприємство стає простором для взаємодії інтелектуального, соціального та фінансового капіталу. Роль знань набуває визначального змісту у формуванні конкурентних переваг, відповідно і вартості капіталу.

За таких умов зміст інкорпорованої капіталізації полягає у тому, що це «...процес трансформації неявних і неформалізованих знань, результатом якої є отримання формалізованих явних знань, що є основою формування асиметрії в здатностях...» як причинного фактора забезпечення результативності функціонування об'єктивованого капіталу підприємства та формування когнітивності організації. Така інтерпретація актуалізує проблематику досліджень дієвих способів забезпечення відповідної трансформації знань [1, с. 235]

Характеризуючи стратегічні процеси капіталотворення має сенс говорити про їх спрямованість на забезпечення визначених атрибутивних характеристик (когнітивність, компетентність, продуктивність, прибутковість). Когнітивність та компетентність забезпечуються у процесах управління капіталом знань, щодо продуктивності та прибутковості, то забезпечення даних характеристик науковці пов'язують з процесами управління активами.

Когнітивність організації ми розглядаємо як метаздатність компанії, що є структурно інтегрованою сукупністю індивідуальних та групових знань, навичок, компетенцій, що створюють цінність та дозволяють керувати стійкістю та розвитком організації [3, с. 19].

Тобто, в аспекті капіталізації процеси управління знаннями відіграють роль когнітивного атрактора та імперативу творчої економічної динаміки капіталотворення, що забезпечує формування та зростання ціннісних результатів.

Література

1. Буханець В. В. Стратегічна логіка капіталізації підприємства. Стратегія підприємства у постіндустріальному світі : монографія. К. : КНЕУ, 2017, 418 с., С. 224 – 238.
2. Мельник О. В. Капіталізація підприємств: теорія та практика: монографія/ О.В. Мельник. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А.С., 2020. 428 с.
3. Стратегічне управління знаннями : монографія /За заг. ред. д.е.н. А.П. Наливайко К. : КНЕУ, 2014. 445 с. С. 219 – 227.
4. Shevchuk N. The strategy-oriented aspects of enterprise capitalization / N. Shevchuk, A. Bortnik // Modern Science – Moderní věda. 2019. № 2. P. 70–78.

References

1. Bukhanets, V.V. (2017). Strategic logic of enterprise capitalization. Enterprise strategy in the post-industrial world: monograph. Kyiv: KNEU. P. 224–238
2. Melnyk O. (2020). Capitalization of enterprises: theory and practice: monograph/ O.V. Melnyk. Kamianets - Podilskyi: Pankova Publishing House, 428 p..
3. Strategic knowledge management: monograph / According to general ed. Doctor of Economics A.P. Nalyvaiko. K.: KNEU, 2014. 445 p. P. 219 - 227.
4. Shevchuk N. (2019). The strategy-oriented aspects of enterprise capitalization / N. Shevchuk, A. Bortnik // Modern Science — Moderní věda. 2, P. 70-78.

JEL: O31, Z11, O34, L26

Мозговий Сергій Анатолійович,
аспірант кафедри інформатики та системології,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0008-4971-7092

email: mozgovyi@gmail.com

Sergii Mozgovyi,
PhD student of the Department of Informatics and Systemology,
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine

КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА: ВПЛИВ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено роль креативної економіки у глобальному економічному зростанні, її виклики та перспективи розвитку. Розглянуто вплив творчих індустрій на формування економічної вартості,

CREATIVE ECONOMY: IMPACT, CHALLENGES, AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Summary. The article explores the role of the creative economy in global economic growth, its challenges, and development prospects. It examines the impact of creative industries on the creation of economic value, job creation,

створення робочих місць і культурний обмін. Визначено ключові фактори підтримки та подолання бар'єрів для повного розкриття потенціалу креативної економіки.

Ключові слова: креативна економіка, творчі індустрії, економічний розвиток, інновації.

and cultural exchange. Key factors for supporting and overcoming barriers to fully unlocking the potential of the creative economy are identified.

Key words: Creative economy, creative industries, economic development, innovation.

Креативна економіка є відносно новим поняттям в економічній теорії, яке акцентує увагу на ролі креативності, знань і інновацій у виробництві товарів та послуг. Головним рушієм є ідеї, творчі рішення та інтелектуальний потенціал, що стає основою таких галузей, як дизайн, медіа, мистецтво та технології. Інноваційні ідеї та творчі продукти стають важливим джерелом економічної вартості, роблячи внесок у ВВП багатьох країн та забезпечуючи робочі місця для мільйонів людей. У цифрову епоху креативні індустрії мають доступ до глобального ринку, де знання і культурний контент відіграють ключову роль, створюючи нові можливості для малого і середнього бізнесу. Креативна економіка сприяє розвитку культурного різноманіття, зміцнюючи національні та локальні ідентичності [1; 2].

Креативна економіка відіграє важливу роль у глобальному економічному зростанні, створюючи робочі місця та генеруючи значні прибутки. Вона включає сектори, що раніше вважалися маргінальними, але сьогодні забезпечують суттєвий внесок у валовий внутрішній продукт (ВВП) багатьох країн. Наприклад, у Великій Британії у 2020 році креативна економіка забезпечувала близько 6% ВВП і понад 2 мільйони робочих місць, що підтверджує її важливість у сучасній економіці. Зростання цього сектору також можна спостерігати в інших країнах, де творчі індустрії стимулюють економічну активність та сприяють культурному обміну [2]. На глобальному рівні креативна економіка стала важливим інструментом інтеграції країн у міжнародні ринки. Зокрема, платформи, як-от Netflix і Spotify, дозволяють експортувати культурні продукти на світовий ринок, збільшуючи доходи та розширюючи вплив креативних індустрій. Значення креативної економіки особливо помітне в країнах, що розвиваються, де вона виступає важливим фактором економічного зростання та культурного різноманіття. В таких країнах, як Індія та Нігерія, розвиток кіноіндустрії, моди та ремесел сприяє не тільки економічному зростанню, але й підвищенню міжнародного культурного впливу. У цих країнах креативна економіка забезпечує нові робочі місця, сприяє розвитку малого і середнього бізнесу та сприяє виходу на нові ринки. Це дозволяє зберігати культурну спадщину, популяризуючи національні традиції у нових формах і форматах.

В Україні креативна економіка стала важливим елементом розвитку IT-сектору, дизайну та культурних ініціатив, які сприяють інтеграції до Європейського Союзу. Наприклад, українські дизайнери, музиканти та IT-компанії активно виходять на міжнародні ринки, залучаючи іноземні інвестиції та сприяючи розвитку локальної економіки. Цей сектор створює нові можливості

для працевлаштування молоді, стимулює підприємницьку активність і сприяє формуванню позитивного іміджу країни за кордоном. Креативна економіка також відіграє значну роль у міських економіках, де культурні кластери, арт-простори та творчі хаби стають центрами інновацій та економічного розвитку. Наприклад, міста на кшталт Лондона, Нью-Йорка, Берліна або Сеула перетворилися на важливі центри креативних індустрій, що не тільки приваблюють туристів, але й забезпечують високі рівні зайнятості та розвитку малого бізнесу. У таких містах креативні сектори стали джерелом економічної динаміки, залучаючи молодих професіоналів та інвесторів [3]. Глобалізація також стимулює конкуренцію серед креативних підприємств, змушуючи їх впроваджувати інноваційні підходи для збереження своєї конкурентоспроможності. Це, у свою чергу, призводить до підвищення якості культурних продуктів та послуг, розширення асортименту та зростання споживчого попиту на унікальні та інноваційні рішення. Конкуренція на світовому ринку стимулює розвиток креативних індустрій, які стають рушієм не тільки економічного зростання, але й культурного збагачення. Водночас, розвиток креативної економіки має і соціальні наслідки, створюючи можливості для самовираження, зміцнення локальних ідентичностей і сприяння соціальній згуртованості. Креативні індустрії, такі як музика, кіно та мистецтво, відіграють ключову роль у формуванні культурного капіталу та сприяють культурному різноманіттю. Це допомагає зберігати локальні традиції, надаючи їм нові форми та забезпечуючи їхню адаптацію до сучасних умов. Таким чином, креативна економіка відіграє багатовимірну роль у глобальній та національній економіці, сприяючи економічному зростанню, інноваціям та культурному розвитку.

Розвиток креативної економіки стикається з низкою суттєвих викликів, що обмежують її потенціал. Однією з основних проблем є обмежене фінансування, оскільки багато креативних підприємств залежать від нестабільних джерел доходів, таких як продаж мистецьких творів, виступи або короткострокові контракти. Інвестори часто уникають вкладень у цей сектор через високі ризики, нестабільні прибутки та непередбачуваність попиту на творчі продукти. Ця ситуація посилюється нестачею відповідної інфраструктури, зокрема культурних просторів, студій і технічного обладнання, що стримує розвиток нових креативних проєктів. Ще однією важливою проблемою є відсутність ефективної політики захисту інтелектуальної власності. Незахищеність авторських прав призводить до того, що творчі продукти часто копіюються без дозволу, що знижує доходи авторів і підриває їхню мотивацію до подальшої роботи та відлякує іноземних інвесторів і партнерів, які можуть побоюватися втрати своїх технологій або контенту. Це ставить креативні підприємства у невигідне становище порівняно з іншими секторами, які мають чіткіші механізми захисту своїх інновацій. Однак, попри ці виклики, креативна економіка має значні можливості для розвитку, особливо завдяки цифровим технологіям. Онлайн-платформи, як-от Etsy, Patreon, YouTube та Instagram, створюють нові канали для монетизації творчих продуктів і виходу на глобальний ринок. Вони дозволяють митцям, дизайнерам, музикантам та іншим представникам творчих професій безпосередньо взаємодіяти з аудиторією,

минаючи традиційні бар'єри, такі як посередники чи обмежений доступ до ринків [4]. Розвиток креативних екосистем, зокрема інкубаторів стартапів, акселераторів і креативних хабів, також відіграє важливу роль у підтримці підприємництва в цій сфері. Такі простори не лише надають інфраструктуру та фінансову підтримку, але й сприяють налагодженню зв'язків між митцями, підприємцями та інвесторами. Потенціал креативної економіки полягає в її здатності адаптуватися до змін і швидко реагувати на нові можливості, які з'являються на глобальному ринку. Вдосконалення цифрових інструментів, розвиток інноваційних бізнес-моделей та підвищення рівня підприємницької освіти можуть сприяти подоланню існуючих бар'єрів. Креативна економіка, попри свої виклики, має всі шанси стати важливим драйвером економічного зростання та культурного розвитку, стимулюючи інновації та розширюючи горизонти економічних можливостей.

Висновки. Креативна економіка пропонує інноваційні підходи до створення економічної вартості та робочих місць. Для повного розкриття її потенціалу необхідна системна підтримка, включаючи інвестиції в інфраструктуру, освіту та захист інтелектуальної власності. Це дозволить подолати виклики та сприяти глобальному економічному і культурному обміну.

Література

1. British Council. Introduction to the creative economy. URL: <https://www.britishcouncil.org> (дата звернення: 2024).
2. Creative Economy Outlook 2024. UNCTAD/DITC/TSCE/2024/2/. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2024d2_en.pdf (дата звернення: 2024).
3. Hartley, J., Wen, W., & Li, H. Creative economy and digital culture. Routledge, 2022.
4. Cunningham, S., & Flew, T. Global creative industries. SAGE Publications, 2023.

References

1. British Council. (2024). *Introduction to the creative economy*. Retrieved from <https://www.britishcouncil.org>
2. UNCTAD. (2024). *Creative Economy Outlook 2024* (UNCTAD/DITC/TSCE/2024/2). Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2024d2_en.pdf
3. Hartley, J., Wen, W., & Li, H. (2022). *Creative economy and digital culture*. Routledge.
4. Cunningham, S., & Flew, T. (2023). *Global creative industries*. SAGE Publications.

JEL O14, O21, M21

Серобян Арпіне Мікаелівна

Магістр

ORCID: 0009-0003-5874-4061

e-mail: serobianarpine@gmail.com

Serobian Arpine

postgraduate researcher

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МАКСИМІЗАЦІЇ ВАРТОСТІ ІНТЕГРОВАНИХ КОМПАНІЙ

Анотація. З метою удосконалення процесів максимізації вартості інтегрованих компаній варто приділяти увагу інтеграційним процесам спираючись на продукцію за ланцюгом доданої вартості певної продукції. Такі процеси покращують в цілому результативність кожного підприємства за рахунок створення, хоч і не однорідних, портфелів бізнес-одиниць.

Ключові слова: інтегровані компанії, стратегія, управління, додана вартість.

Сучасні складні соціально-політичні реалії вимагають суттєвих змін в системі суспільного виробництва і створюють нові виклики учасникам економічних процесів на всіх рівнях. Хоча динаміка розвитку багатьох галузей значно пришвидшилась, це призвело до посилення конкуренції і необхідності створення оперативних, гнучких і адаптивних методів управління. Беручи до уваги тенденцію до різноспрямованої інтеграції підприємств, для економіки це питання набуває особливої актуальності.

Інтеграційні процеси вважаються позитивним явищем в економіці, особливо вертикально-інтегровані структури, що спрямовані на об'єднання підприємств пов'язаних ланцюгом доданої вартості певної продукції. Така інтеграція створює умови для управління собівартістю продукції шляхом зниження трансакційних витрат, економії на виконанні спільних функцій (адміністративних,

Кизенко Олена Олександрівна

д.е.н., доцент

Київський національний

економічний університет ім. Вадима

Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0002-6109-4798

e.kyzenko@kneu.edu.ua

Kyzenko Olena

Doctor of economic sciences, professor

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

STRATEGIC GUIDELINES FOR MAXIMIZING THE VALUE OF INTEGRATED COMPANIES

Summary. In order to improve the processes of maximizing the value of integrated companies, it is worth paying attention to the integration processes based on products along the chain of added value of certain products. Such processes improve the overall performance of each enterprise due to the creation of portfolios of business units, albeit not homogeneous.

Keywords: integrated companies, strategy, management, added value.

маркетингових, господарських та ін.), оптимального використання ресурсів тощо[1]. Так, здатність інтегрованих компаній чітко визначити свої стратегічні орієнтири та швидко впроваджувати ефективні управлінські стратегії є ключовими чинниками для успішного функціонування, збільшення вартості та досягнення сталого розвитку.

Для цього компанії необхідно обрати відповідну стратегію, що спирається на власні сильні сторони та використанні наявних можливостей із застосуванням різних моделей стратегічного вибору. Враховуючи неоднорідність організацій та ринків, моделі, які підходять для конкретних ситуацій, можуть відрізнятися[2]. З точки зору принципу максимізації вартості вертикально-інтегрованої компанії ефективна корпоративна стратегія повинна відповідати таким вимогам:

- мати чітке уявлення про те, як компанія в цілому може створювати вартість;
- бути системою взаємодіючих складових, щоб успіх одного напряму стимулював успіх інших;
- дозволяти ефективно капіталізувати нові можливості, що виникають на ринку;
- забезпечувати вигоду від участі у бізнесі корпоративного центру, що перевищує витрати на нього;
- адаптивність до змін, що дозволяє без вагомих втрат реагувати на зміни ринку;
- забезпечувати ефективне і екологічне використання ресурсів з метою підтримання високого рівня продуктивності;
- бути сучасною, мати елементи інновацій і високий рівень інтеграції цифрових технологій.

Формуючи портфель бізнес-одиниць з даних позицій, слід концентруватися на підприємствах-творцях вартості і на тих напрямках, які відповідають основному бізнесу і можуть стати джерелами росту вартості (рис 1).

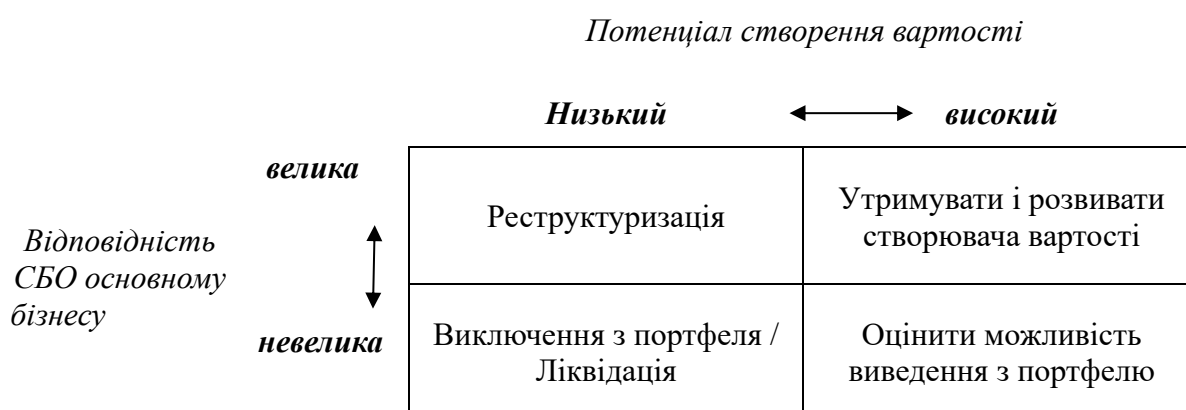

Рисунок 1. Вибір корпоративної стратегії інтегрованої компанії на основі вартісного підходу

Джерело : власна розробка авторів

При достатньо високій відповідності стратегічних бізнес одиниць основному бізнесу, але низькому потенціалу вартості підприємству слід провести реструктуризацію із подальшим виведенням із портфелю і обмеженням інвестицій. Всі бізнес-процеси, що мають відповідність стратегічним інтересам виокремити і інтегрувати у діючі бізнес-одиниці. При низькій відповідності і невисокому потенціалу створення вартості керівництву слід розглянути можливість ліквідації або продажу цих бізнес-одиниць. Вони не тільки не відповідають основному бізнесу, але й не мають потенціалу для зростання.

Стратегічні бізнес-одиниці (СБО), що є успішними і прибутковими, але не відповідають ключовому бізнесу інтегрованої компанії, при цьому самодостатні і цілком здатні існувати окремо, мають бути виведені з портфеля. При достатньому капіталі можливе розширення або інтеграція їх у основний бізнес через партнерства або стратегічні альянси, щоб реалізувати їх потенціал. Ключовими стратегічними бізнес активами звісно будуть ті, які мають високу відповідність до бізнесу і високий потенціал вартості. Необхідно вивчати і захищати дані активи шляхом інвестування в їх розвиток і розширення, впровадження новітніх технологій та інновацій з метою максимізації прибутку. Вартісний підхід у цьому випадку може включати не лише фінансові інвестиції, але й створення цінності для споживачів, що, в свою чергу, веде до підвищення вартості акціонерного капіталу.

Інтеграція – стратегічний інструмент зростання компанії. Вибір корпоративної стратегії для вертикально інтегрованих компаній має ґрунтуватися на детальному аналізі вартісного підходу. Він дозволяє не лише максимізувати вартість всієї компанії, але і допомагає стратегічному менеджменту оцінити позицію кожної бізнес-одиниці та приймати обґрунтовані рішення щодо їх подальшого розвитку або скорочення в портфелі компанії. Таким чином, вартісний підхід до оцінки і вибору стратегій є необхідною умовою для забезпечення ефективного функціонування підприємств у сучасному динамічному бізнес-середовищі.

Література

1. Серобян А. М. РОЛЬ стратегічних ресурсів в управлінні вертикально-інтегрованими структурами / Серобян А.М.// Стратегія економічного розвитку України. – №43. – 2018. – с.35-46.

2. Кузнецова І. О., Горбатюк В. В. Сучасні підходи до формування конкурентної стратегії підприємства. / Кузнецова І. О.// Вісник соціально-економічних досліджень. – №3-4 (74-75). – 2020. –с.109–120.

References

1. Serobian A.M. (2018). The role of strategic resources in managing vertically integrated structures. *The strategy for the economic development of Ukraine*, 43, 35-46.

2. Kuznetsova, I. O., Horbatiuk, V. V. (2020). Modern approaches to the formation of competitive strategy of enterprises. *Bulletin of Social and Economic Studies*, 3-4, 109–120.

JEL F29; F43;M21;O31

Шергіна Лідія Антонівна

к.е.н., доцент,

Київський національний

економічний університет ім. Вадима

Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0001-9031-0616

e-mail: shergina.lidiya@kneu.edu.ua

Shergina Lidiya

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University

names after Vadym Hetman, Ukraine

Жемба Алла Йосипівна

к.е.н., доцент

Національний університет водного
господарства та

природокористування, Україна

ORCID: 0000-0003-0268-3258

a.i.zhemba@nuwm.edu.ua

Zhemba Alla

PhD, Associate Professor

National University of Water and

Environmental Engineering, Ukraine

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE BUSINESS MODELS IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

Анотація. Досліджено інноваційну бізнес-модель, як найбільш ефективний підхід до управління підприємством, де ключовим фактором успіху стають інновації в продуктах, процесах та послугах. Доведено, що ця модель передбачає інтеграцію передових технологій, глобальних ринків, креативних рішень та адаптивних стратегій, які дозволяють компаніям залишатися конкурентоспроможними в умовах постійних змін на світовій арені.

Ключові слова: бізнес-модель, інновації, глобальна економіка, міжнародні ринки

Abstract. The innovative business model as the most effective approach to enterprise management is investigated, where the key factor of success is innovation in products, processes and services. It is proved that this model involves the integration of advanced technologies, global markets, creative solutions and adaptive strategies that allow companies to remain competitive in the face of constant changes on the world stage

Keywords: business model, innovations, global economy, international markets

Розвиток інноваційних бізнес-моделей є ключовим трендом глобалізації, знаходить підтвердження в багатьох сучасних процесах, які відбуваються у світовій економіці, політиці, науці та суспільстві. Інновації стали основою для зростання, підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку.

Такі моделі, як штучний інтелект (AI), автоматизація, Інтернет речей, великі дані (Big Data) та блокчейн, змінюють способи ведення бізнесу та впливають на розвиток міжнародного бізнесу[1]. Ці технології дозволяють корпоративним структурам взаємодіяти безпрецедентно швидко, а споживачам отримувати

продукти і послуги, незалежно від географічного розташування. Наприклад, глобальні платформи на кшталт Amazon чи Alibaba створили інноваційні бізнес-моделі, які змінили світову торгівлю. Аналітика великих даних дозволяє компаніям збирати, аналізувати та використовувати інформацію про клієнтів, ринки і тренди для прийняття стратегічних рішень[2]. Штучний інтелект допомагає автоматизувати бізнес-процеси, прогнозувати попит, оптимізувати виробництво та покращувати обслуговування клієнтів. Це дозволяє глобальним компаніям підвищувати свою ефективність і реагувати на зміни в реальному часі.

Глобалізація підтримується розвитком цифрових платформ та комунікаційних інструментів [2]. Соціальні мережі, хмарні сервіси, мобільні додатки дозволяють миттєво передавати інформацію і знижують бар'єри при виході на міжнародні ринки. Інноваційні моделі у сфері фінтех (PayPal, Stripe) дозволили спрощувати міжнародні фінансові операції, а також розвивати електронну комерцію, яка стала фундаментальною складовою глобальної економіки.

В свою чергу, глобалізація створює умови для швидкого обміну знаннями та ідеями через міжнародні наукові й дослідницькі програми (ЄС Єразмус+, Міжнародний Вишеградський фонд, «Horizon Europe»[3], ГО «Eureka»[4]). Ці моделі підривають традиційні бізнес-схеми, пропонуючи нові можливості для підприємців та змінюючи правила гри у глобальному масштабі. Інноваційні моделі співпраці, такі як відкритий код (open source) або відкриті інновації (open innovation) [5], сприяють прискоренню наукових досягнень і розвитку нових технологій. Завдяки інтернету, дослідники можуть швидко обмінюватися даними і результатами, що допомагає пришвидшити процеси розробки нових продуктів і послуг. Інноваційні моделі, зокрема економіка спільного використання (sharing economy)[6], яка включає такі компанії, як Uber та Airbnb, або модель платформного бізнесу [7], коли підприємства створюють онлайн-платформи для взаємодії різних учасників ринку, наприклад, постачальників і споживачів. Ці моделі дозволяють компаніям масштабуватися швидше, мінімізуючи операційні витрати та спрощуючи вихід на нові ринки. Стратегії, орієнтовані на глобальні ринки, включають адаптацію продуктів до місцевих потреб, використання глобальних ланцюгів постачання та диверсифікацію ризиків.

Глобальні виклики, як-от зміна клімату, нестача ресурсів і демографічні зміни, сприяють розвитку інноваційних моделей сталого розвитку [8]. Глобальні підприємства часто стикаються з викликами, пов'язаними з регіональними економічними кризами, геополітичними ризиками, екологічними проблемами та соціальними змінами. Інноваційна модель глобального бізнесу передбачає швидку адаптацію до таких викликів. Компанії впроваджують стійкі практики, екологічно безпечні рішення та корпоративну соціальну відповідальність (CSR), що допомагає їм зменшувати негативний вплив на довкілля і суспільство. Інновації у сфері стійкості також допомагають компаніям підвищувати свою репутацію та довіру серед споживачів. Інновації не обмежуються технологічною або економічною сферою. Соціальні інновації, як-от краудфандинг, онлайн-освіта (МООС), віддалена робота, змінюють те, як суспільства взаємодіють і вирішують спільні проблеми. Ці моделі допомагають мобілізувати ресурси та знання для вирішення як глобальних, так і локальних викликів.

В економічному розвитку України постають такі перепони, як обмежений доступ до фінансових ресурсів для інноваційних стартапів, наявність бюрократичних перепон і складність у веденні бізнесу [9]. Для повоєнної відбудови важливо використати такі можливості глобалізації, як, по-перше, підтримка з боку міжнародних фінансових установ та організацій, які надають фінансову та технічну підтримку для реалізації інноваційних проектів. По-друге, зростаюча кількість технопарків, інкубаторів, акселераторів (таблиця 1).

Таблиця 1

**АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ**

№ з/п	Компоненти інноваційного розвитку	Інструменти інноваційного розвитку
1	Впровадження нових технологій	<i>Цифрова трансформація:</i> розвиток IT-інфраструктури, електронного урядування і цифрових платформ
		<i>Інноваційні стартапи:</i> фінансові технології (FinTech), штучний інтелект (AI), блокчейн
2	Політика та підтримка інновацій	<i>Державна підтримка:</i> гранти, пільги та інвестиційні стимули для технологічних компаній і стартапів; програми підтримки інноваційних екосистем
		<i>Правова база</i>
3	Освіта та підготовка кадрів	<i>Освітні ініціативи:</i> програми з технологічної освіти, STEM-освіта
		<i>Співпраця з бізнесом:</i> співпраця між освітніми установами та бізнесом
4	Інвестиції та фінансування	<i>Залучення іноземних інвестицій:</i> іноземні інвестиції у високотехнологічні і інноваційні проекти, венчурний капітал, бізнес-ангели
		<i>Краудфандинг:</i> краудфандингові платформи як альтернативні джерела фінансування
5	Інфраструктура для інновацій	<i>Технопарки і бізнес-інкубатори</i>
		<i>Цифрові платформи</i>
6	Глобальна інтеграція	<i>Міжнародна співпраця:</i> міжнародні дослідницькі проекти, технологічні форуми, виставки, співпраця з міжнародними компаніями і науковими установами
		<i>Експорт інновацій</i>

Джерело: складено авторами за [8:9]

За даними Світового Банку, на початку 2024 року глобальна активність посилилася, проте очікування щодо глобального зростання в 2024 році не випрадалися, глобальні перспективи на сьогодні залишаються пригніченими: як для країн з розвинутою економікою, так і для країн з ринком, що розвивається [10]. Розвиток інноваційних бізнес-моделей є не тільки важливим трендом глобалізації, але й рушієм перетворень, які змінюють різні аспекти нашого життя. В умовах глобальних викликів інновації стають критично важливими для забезпечення конкурентоспроможності, адаптивності та стійкості економік і суспільств у світі, що швидко змінюється. Ці моделі відкривають нові можливості для міжнародної співпраці, економічного зростання та вирішення глобальних проблем.

Література

1. Пантелєєва Н.М., Дідковський Р.М. Сучасні технології обробки даних і знань для реального сектору економіки: технологічний, економічний та соціальний ефекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2020. Том 31 (70). № 4,. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_4/31_70_4_2/25.pdf
2. Семенов А. Ю. Цифрові технології в умовах формування цифрової економіки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА*. вересень 2020. № 19(47). С. 20–28
3. Портал “Horizon Europe”. URL: https://commission.europa.eu/index_en
4. Innovation beyond borders.ΣEureka. URL: <https://eurekanetwork.org/>
5. Відкриті інновації. URL: <https://www.craftinnovations.com.ua/open-innovation>
6. Тимошенко І.В., Нащекіна О.М. Шерингова економіка: теоретичний зміст і маркетингова інтерпретація. *Економічна теорія та право*. 2024. № 2(57). С.6-24. URL: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-57-2-6>
7. П'ять засад створення платформного бізнесу. Глобальні тренди та актуальні інсайти від бізнес-девелоперської компанії Strategic.30 липня 2022. URL: <https://teletype.in/@strategicinsights/5-platform-business-concepts>
8. Оцінка інноваційного розвитку та структурні трансформації в економіці України: колективна монографія/[Єгоров І.Ю., Бажал Ю.М., Кіндзерський Ю.В. та ін.] НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України К.: 2023. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Otsinka-innovatsijnoho-rozvytku.pdf>
9. Одоцюк І.В. Перспективні тренди інноваційного розвитку глобальної та національної економік. *Ефективна економіка*. 2010. № 4 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=180>
10. Global Economic Prospects. The World Bank Group.The World Bank 2024. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects?intcid=ecr_hp_header_B_2024-06-11-GEPReport

References

1. Panteleeva, N.M., Didkovskiy, R.M. (2020). Modern data and knowledge processing technologies for the real sector of the economy: technological, economic and social effects. *Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskiy*. Volume 31 (70), 4. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_4/31_70_4_2/25.pdf
2. Semenog, A. Yu. (2020). Digital technologies in the conditions of the formation of a digital economy. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". "Economics" series: scientific journal. Ostrog: Type of NaUOA*. 19(47), 20–28.
3. Portal “Horizon Europe”. URL: https://commission.europa.eu/index_en
4. Innovation beyond borders.ΣEureka. URL: <https://eurekanetwork.org/>
5. Open innovation. URL: <https://www.craftinnovations.com.ua/open-innovation>
6. Tymoshenko, I.V., Nashchekina, O.M. (2024). Sharing economy: theoretical content and marketing interpretation. *Economic theory and law*.2(57),6-24. URL: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-57-2-6>
7. Five principles of creating a platform business. Global trends and relevant insights from the business development company Strategic. July 30, 2022. URL: <https://teletype.in/@strategicinsights/5-platform-business-concepts>
8. Evaluation of innovative development and structural transformations in the economy of Ukraine: a collective monograph/[Yehorov I.Yu., Bazhal Yu.M., Kindzerskyi Yu.V. etc.] National Academy of Sciences of Ukraine, State University of Economics and forecast. National Academy of Sciences of Ukraine K.: 2023. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Otsinka-innovatsijnoho-rozvytku.pdf>
9. Odotiuk, I.V. (2010). Promising trends of innovative development of global and national economies. *Efficient economy*. 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=180>
10. Global Economic Prospects. The World Bank Group.The World Bank 2024. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects?intcid=ecr_hp_header_B_2024-06-11-GEPReport

JEL: F20

Юрчик Галина Миколаївна

к.е.н., доцент

Національний університет

водного господарства та

природокористування, Україна

ORCID: 0000-0003-1013-6940

g.m.urchik@nuwm.edu.ua

Urchik Galina

PhD (Economics), Associate Professor

National University of Water

Management and Environmental

Engineering, Ukraine

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC BUSINESS IN UKRAINE

Анотація. Визначено значимість, сутність та складові електронного бізнесу. Досліджено інформаційне середовище, у якому функціонує система електронного бізнесу в Україні у порівнянні з іноземними державами за рядом міжнародних рейтингових індексів. Проаналізовано показники розвитку першого рівня цифрової економіки, що включає надання інформаційних послуг; телекомунікації; програмне забезпечення та ІТ-консалтинг.

Ключові слова: електронний бізнес, цифрова економіка, інформаційні технології.

Summary. The significance, essence and components of e-business are defined. The information environment in which the e-business system functions in Ukraine has been studied in comparison with foreign countries according to a number of international rating indices. The indicators of the development of the first level of the digital economy, which includes the provision of information services, were analyzed; telecommunications; software and IT consulting.

Keywords: e-business, digital economy, information technologies.

Процеси інформатизації та цифровізації сьогодні впливають на всі сфери людської діяльності. Особливу роль вони відіграють у розвитку підприємницької діяльності. Поступово інформаційні технології змінили усталені моделі ведення бізнесу, сприяли виникненню нових напрямків підприємницької діяльності. Таким чином, у більшості країн світу сформувався та активно розвивається електронний бізнес (ЕБ). Національна економіка не є винятком щодо розвитку ЕБ, що актуалізує відповідний напрям дослідження.

Питанням висвітлення сутності ЕБ, його видів, ролі та впливу на розвиток економіки присвячено велику кількість наукових праць таких авторів, як У.Балик, Н. Борейко, Ю. Борисова, В. Висоцька, Л. Нескороджена, Д. Євтушенко та інші. Не зважаючи на значний науковий доробок, все проблематика дослідження сучасних трендів розвитку ЕБ в Україні потребує подальших наукових розвідок.

За найбільш загального підходу ЕБ варто розглядати як економічної діяльності, яка здійснюється насамперед за допомогою використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з метою отримання прибутку. На

сьогоднішній день ЕБ включає в себе цілу низку складових, поміж яких: електронний маркетинг; електронна сфера охорони здоров'я; електронна логістика; електронний рекрутинг; електронне видавництво; маркетплейс; електронна освіта; інтернет трейдинг; електронні страхові послуги; електронний банкінг; електронний консалтинг; електронний аукціон тощо.

Необхідною передумовою дослідження тенденцій розвитку ЕБ в Україні є моніторинг стану інформаційного середовища за рядом міжнародних індексів (табл. 1).

Таблиця 1

ПОКАЗНИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА, У ЯКОМУ ФУНКЦІОНУЄ СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

Рейтинговий показник	Рейтингова позиція України					Країни-лідери (2022)		Країни-аутсайдери (2022)	
	2018	2019	2020	2021	2022				
Цифрової конкурентоспроможності	60	58	60	58	54	1. USA 2. Hong Kong SAR 3. Sweden 4. Denmark 5. Singapore	6. Switzerland 7. Netherlands 8. Taiwan, China 9. Norway 10. UAE	55. Croatia 56. Mexico 57. Peru 58. Philippines 59. Colombia	60. South Africa 61. Argentina 62. Mongolia 63. Botswana 64. Venezuela
Індекс інновацій	43	47	45	49	57	1. Switzerland 2. United States 3. Sweden 4. United Kingdom 5. Netherlands	6. Republic of Korea 7. Singapore 8. Germany 9. Finland 10. Denmark	123. Mozambique 124. Benin 125. Niger 126. Mali 127. Angola	128. Yemen 129. Mauritania 130. Burundi 131. Iraq 132. Guinea
Індекс мережевої готовності	X	67	64	53	50	1. USA 2. Singapore 3. Sweden 4. Netherlands 5. Switzerland	6. Denmark 7. Finland 8. Germany 9. Korea, Rep. 10. Norway	122. Burkina Faso 123. Ethiopia 124. Guinea 125. Mozambique 126. Eswatini	127. Lesotho 128. Angola 129. Congo 130. Burundi 131. Chad
Індекс привабливості країн для талантів	61	63	66	61	66	1. Switzerland 2. Singapore 3. Denmark 4. USA 5. Sweden	6. Netherlands 7. Norway 8. Finland 9. Australia 10. United Kingdom	124. Madagascar 125. Mauritania 126. Burundi 127. Mozambique 128. Burkina Faso	129. Mali 130. Angola 131. Ethiopia 132. Congo 133. Chad
Рівень свободи Інтернету	45	56	61	62	59	1. Iceland 2. Estonia 3. Costa Rica 4. Canada 5. Taiwan	6. Great Britain 7. Georgia 8. Germany 9. Japan 10. USA	61. Uzbekistan 62. Pakistan 63. Saudi 64. Arabia 65. Russia	66. Vietnam 67. Cuba 68. Iran 69. Myanmar 70. China
Індекс розвитку е-урядування	75	X	46	X	57	1. Denmark 2. Finland 3. Republic of Korea 4. New Zealand 5. Iceland	6. Sweden 7. Australia 8. Estonia 9. Netherlands 10. USA	184. Afghanistan 185. Sierra Leone 186. Guinea-Bissau 187. Haiti 188. Niger	189. Chad 190. Eritrea 191. Central African Republic 192. Somalia

Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними Міжнародних рейтингів.

Можна констатувати про позитивний поступ України в інформаційній сфері за індексом мережевої готовності (протягом 2019-2022 рр. зміна рейтингового місця відбулася з 67 на 50). 50 позиція у 2022 році в загальному рейтингу відповідає посередньому становищу України, суттєво відрізняючи її від країн-аутсайдерів, однак і в значній мірі не наближаючи і до держав-лідерів. За індексом цифрової конкурентоспроможності Україна, на жаль, займає досить низьку рейтингову позицію (у 2022 р. – 54 із 64), що свідчить про наявність значних бар'єрів у цифровізації суспільних відносин. За індексом інновацій як важливого фактору впровадження змін, що в сучасних умовах не можливо без

інформаційних технологій, Україна посідає посередню позицію, суттєво відстаючи від таких держав як Швейцарія, США, Швеція, Великобританія та ін. В той же час, занепокоює негативна динаміка України за індексом інновацій (у 2018 р. наша держава займала 43 рейтингову позицію, в той час як у 2022 р. – 57). Також досить негативний тренд Україна демонструє за індексом свободи інтернету та розвитку е-урядування, що свідчить про наявність певних стримуючих факторів або ж бар'єрів щодо застосування мережі Інтернет та відносне відставання нашої держави від впровадження електронного урядування від інших держав. Також важливим індикатором середовища розвитку ЕБ є показники розвитку так званого першого рівня цифрової економіки, що включає надання інформаційних послуг; телекомунікації; програмне забезпечення та ІТ-консалтинг (табл. 2).

Таблиця 2

**ОБСЯГИ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ (ПОСЛУГ)
ЗА СФЕРАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ; ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ;
ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ІТ-КОНСАЛТИНГУ В УКРАЇНІ, тис. грн**

Роки	Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції		Видання програмного забезпечення		Телекомунікації (електро-зв'язок)		Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність		Надання інформаційних послуг		Сумарний обсяг реалізованої продукції	
	млрд. грн.	приріст, %	млрд. грн.	приріст, %	млрд. грн.	приріст, %	млрд. грн.	приріст, %	млрд. грн.	приріст, %	млрд. грн.	приріст, %
2012	9,8	-	1,6	-	44,8	-	18,8	-	6,8	-	81,7	-
2013	8,6	-12,2	1,4	-12,5	44,4	0,9	24,2	28,7	7,7	13,2	86,4	5,8
2014	9,2	7	1,6	14,3	45,2	1,8	34,6	43	9,1	18,2	99,7	15,4
2015	9,6	4,3	2,4	50	48,4	7,1	61,0	76,3	14,1	55	135,4	35,8
2016	14,4	50	3,3	37,5	51,9	7,2	83,7	37,2	17,5	24,1	170,7	26,1
2017	15,5	7,6	3,8	15,2	56,7	9,2	109,2	30,5	23,8	36	209,0	22,4
2018	19,9	28,4	4,2	10,5	62,0	9,3	144,7	32,5	33,3	40	264,1	26,4
2019	18,7	-5,6	4,9	16,7	71,0	14,5	180,8	25	41,2	23,7	316,6	19,9
2020	17,0	-9,1	6,1	24,5	79,7	12,3	227,4	25,8	49,3	19,7	379,4	19,8
2021	21,8	28,2	8,4	27,7	90,4	13,4	318,5	40,1	70,2	42,4	509,2	34,2

Джерело: побудовано за даними [1].

Найвищі темпи приросту демонструють такі сфери цифрової економіки як програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність. Найменше зростання за цей період спостерігається у сфері телекомунікацій. Загалом, можна констатувати, що в Україні протягом 2012-2021 рр. середовище для розвитку ЕБ в частині надання інформаційних послуг, телекомунікації, програмного забезпечення та ІТ-консалтингу демонструє позитивні тенденції. Таким чином, попри наявність певних бар'єрів та стримуючих факторів, все ж національна економіка демонструє наявність позитивних перспектив для розвитку ЕБ у майбутньому.

Література

1. Статистичні дані. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

References

1. Statistical data. State Statistics Service of Ukraine URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

JEL M21, O31

Ямненко Галина Євгенівна

к.е.н., доцент

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0000-0001-9927-3970

e-mail: yamnenko@kneu.edu.ua

Yamnenko Halyna

PhD in Economics, associated professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ КРИЗЬ ПРИЗМУ СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙ

INCREASING THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES THROUGH THE PRISM OF CREATING INNOVATIONS

Анотація. У дослідженні охарактеризовано взаємозв'язок між інноваціями та конкурентоспроможністю підприємства. Інновації розглядаються в контексті сталого розвитку, підкреслено важливість інтеграції екологічних і соціальних аспектів у бізнес-моделі.

Ключові слова: підприємство, конкурентоспроможність, інновації.

Abstract. The research has characterized the relationship between innovation and enterprise competitiveness. Innovations are considered in the context of sustainable development, and the importance of integrating environmental and social aspects into business models is emphasized.

Keywords: enterprise, competitiveness, innovation.

В умовах глобалізації та швидкого технологічного прогресу інновації стали важливою передумовою для успішного функціонування підприємств. Світ змінюється з неймовірною швидкістю. Нові технології, зміни в поведінці споживачів, глобалізація – все це створює нові можливості та загрози для бізнесу. Інновації дозволяють підприємствам швидко адаптуватися до цих змін і залишатися конкурентоспроможними.

Зв'язок між інноваціями та конкурентоспроможністю зводиться до усталених теоретичних засадах. Зокрема, ресурсно-орієнтований підхід передбачає, що конкурентна перевага підприємства базується на його унікальних і цінних ресурсах, можливостях, компетенціях та здібностях [2]. Інновації, як стратегічний актив, можуть бути джерелом стійкої конкурентної переваги, вирізняючи підприємство та створюючи перешкоди для входу на ринок. Проте механізми, за допомогою яких інновації перетворюються на стійку конкурентну перевагу, є складними та залежать від відповідного економічного середовища.

Практика показує, що інноваційність перестала бути просто бажаною характеристикою для підприємства; вона стала передумовою довгострокового успіху. На сучасному ринку підприємства, які не впроваджують інновації, ризикують швидко застаріти.

Ринок стає все більш насиченим. Щоб виділитися серед конкурентів, компанії повинні пропонувати щось унікальне. Інновації дозволяють розробляти нові продукти, послуги та бізнес-моделі, які відрізняються від пропозицій конкурентів.

Сьогодні споживачі стають все більш вимогливими. Вони шукають персоналізовані рішення, високу якість і нові враження. Інновації дозволяють задовольнити ці потреби та перевершити очікування клієнтів. Інновації насправді стосуються вирішення незадоволених потреб клієнтів. Проводячи додаткові дослідження поведінки клієнтів, уподобань і проблемних точок, підприємства можуть створювати справді цінні продукти та послуги завдяки покращенню якості, розширенню функціональності, зниженню витрат тощо.

Підвищення обізнаності споживачів та інвесторів щодо екологічних і соціальних питань зробило сталий розвиток стратегічним пріоритетом. Підприємства, які інтегрують стійкі практики у свої основні бізнес-моделі, отримують конкурентну перевагу не лише завдяки зменшенню впливу на навколишнє середовище, але й задовольняючи зростаючий попит споживачів на екологічно чисті продукти [1, 4].

Інновації в технологіях, процесах чи організаційних структурах є ключовими факторами конкурентної переваги та ефективності сучасних підприємств. Ці інновації характеризуються здатністю трансформувати способи ведення бізнесу шляхом інтеграції передових технологій, оптимізації процесів за допомогою автоматизації та прийняття рішень на основі даних, а також розробки більш гнучких організаційних структур. Крім того, культурні та поведінкові зміни на підприємствах мають вирішальне значення для підтримки цих інновацій, гарантуючи, що вони не тільки впроваджуються, але й зберігаються протягом тривалого часу.

Повсюдний вплив цифрових технологій змінює динаміку конкурентної боротьби. Підприємства повинні ефективно керувати цифровою трансформацією, використовуючи потенціал аналітики даних, штучного інтелекту та автоматизації. Однак цифровий розрив створює додаткові виклики.

Залучення, розвиток та утримання кваліфікованих працівників є критично важливим елементом для розвитку інновацій. Інтенсивна конкуренція за таланти вимагає надійної стратегії управління талантами та культури, яка сприяє інноваціям та добробуту працівників [3].

Отже, інновації – це не просто тактичне рішення; це стратегічний імператив для бізнесу, який прагне процвітати в конкурентному та динамічному середовищі. Інвестуючи в дослідження і розробки, розвиваючи культуру інновацій та ефективно керуючи інноваційним процесом, підприємства можуть досягти успіху в довгостроковій перспективі. Крім того, сприяння відкритим

інноваціям, використання цифрових технологій, пріоритетність сталого розвитку та інвестиції в таланти є важливими для досягнення та утримання конкурентних переваг.

Література

1. Carroll S., Verbin I., Jhanji A., Williams M., Wilson S. Creating competitive advantage through sustainability. Grant Thornton. 2021. Режим доступу: <https://www.grantthornton.global/en/insights/articles/creating-competitive-advantage-through-sustainability/#>
2. Malhotra G., Dandotiya G., Shaiwalini S., Khan A. and Homechaudhuri S. Benchmarking for organisational competitiveness: a resource-based view perspective. Benchmarking: An International Journal. 2024. Режим доступу: <https://doi.org/10.1108/BIJ-09-2023-0668>
3. Talent Management: A Strategic Imperative for Technology Business Leaders. Iteratorshq. 2023. Режим доступу: <https://www.iteratorshq.com/blog/talent-management-a-strategic-imperative-for-technology-business-leaders/#>
4. Tansan B., Lang N., Meyer M., Gökbulut A., Ivers L., Hutchinson R., Santamarta S., Azevedo D., and Chan T. The Sustainability Imperative in Emerging Markets. BCG. 2023. Режим доступу: <https://www.bcg.com/publications/2023/the-importance-of-sustainability-in-business#>

References

1. Carroll, S., Verbin ,I., Jhanji, A., Williams, M., Wilson, S. (2021). Creating competitive advantage through sustainability. Grant Thornton. Режим доступу: <https://www.grantthornton.global/en/insights/articles/creating-competitive-advantage-through-sustainability/#>
2. Malhotra, G., Dandotiya G., Shaiwalini, S., Khan, A. and Homechaudhuri, S. (2024). Benchmarking for organisational competitiveness: a resource-based view perspective. Benchmarking: An International Journal. Режим доступу: <https://doi.org/10.1108/BIJ-09-2023-0668>
3. Talent Management: A Strategic Imperative for Technology Business Leaders. (2023). Iteratorshq. Режим доступу: <https://www.iteratorshq.com/blog/talent-management-a-strategic-imperative-for-technology-business-leaders/#>
4. Tansan, B., Lang, N., Meyer, M., Gökbulut, A., Ivers, L., Hutchinson, R., Santamarta, S., Azevedo, D., and Chan, T. (2023). The Sustainability Imperative in Emerging Markets. BCG. Режим доступу: <https://www.bcg.com/publications/2023/the-importance-of-sustainability-in-business#>

JEL O33

e-mail: yakusheva.nataliia@kneu.edu.ua

Якушева Наталія Валентинівна
 доктор філософії з підприємництва,
 торгівлі та біржової діяльності
 Київський національний економічний
 університет ім. Вадима Гетьмана, Україна
 ORCID: 0000-0001-9511-2723

Yakusheva Nataliia
 PhD
 Kyiv National Economic University
 named after Vadym Hetman, Ukraine

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС- ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR MANAGING BUSINESS PROCESSES AT THE ENTERPRISE

Анотація. Сучасний розвиток суспільства потребує використання інновацій в усіх сферах суспільного життя. Ефективність бізнес-процесів на підприємстві залежить від поєднання управлінських здібностей та ІТ-технологій. Впровадження інноваційних технологій в управлінні бізнес-процесами підприємства забезпечить його конкурентоспроможність на ринку.

Ключові слова: інновації, інноваційні технології, бізнес-процеси

Summary. The modern development of society requires the use of innovations in all spheres of social life. The effectiveness of business processes at the enterprise depends on the combination of management skills and IT technologies. The introduction of innovative technologies in the management of business processes of the enterprise will ensure its competitiveness in the market.

Keywords: innovations, innovative technologies, business processes

На сучасному етапі розвитку суспільства інноваційні технології широко застосовуються в усіх сферах діяльності компаній. Відносини між ІТ та бізнесом мають тісний характер взаємодії, що позитивно впливає на ефективність бізнес-процесів підприємства. Бізнес-процесом є сукупність роботи, певна послідовність дій, яка забезпечує досягнення поставлених цілей. Тому практично всі процеси організації можна віднести до бізнес-процесів [1]. Інноваційна активність підприємств забезпечить впровадження інновацій в усіх бізнес-процесах, що є ключовим завданням кожного підприємства для забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Тому впровадження інновацій в управління бізнес-процесами на підприємстві матиме позитивний вплив на використання інноваційних технологій в його діяльності.

Інноваційними технологіями є нові методи та засоби, які істотно поліпшують умови виробництва, впровадження яких в управління бізнес-процесами підприємства має значний вплив на його розвиток. Важливими інноваційними технологіями, які матимуть позитивний вплив на формування бізнес-процесів на підприємстві є наступні: інтегрування штучного інтелекту в

основні бізнес-процеси підприємства, а саме: для підвищення ефективності виконання певних завдань доцільним є використання ботів, RPA, машинного навчання та ін.. Розвиток «хмарних сервісів» перетворить ІТ технології у незалежну сферу, яка не буде потребувати управління з боку працівників. Тому це допоможе ІТ-працівникам зосередитися на виконанні творчих завдань, які забезпечать інноваційний розвиток бізнес-процесів. Супутники з низькою навколоземною орбітою та сітчасті мережі зможуть покращити комунікацію між працівниками компанії, що забезпечить безперервність усіх бізнес-процесів підприємства в цілому. Застосування інтелектуальних інтерфейсів має на меті покращити взаємодію працівників у сфері інформаційних технологій, що забезпечить підвищення інноваційності бізнес-процесів. Використання зображень та відео для відстеження активів пришвидшить бізнес-процеси у сфері виробництва. Автоматизовані системи компанії мають на меті оптимізувати роботу з клієнтами завдяки персоналізації. Це допоможе у повній мірі забезпечити потреби споживачів та ефективне функціонування бізнес-процесів у цифровій сфері та сфері маркетингу. DevSecOps поліпшить процеси інноваційних розробок та оптимізує кібер і ризик-менеджмент на всіх етапах створення продукту. Дана технологія створить безпечне функціонування всіх бізнес-процесів підприємства [2]. Впровадження зазначених інноваційних технологій в управлінні бізнес-процесами на підприємстві значно покращить його діяльність та прибутковність.

Отже, ефективне формування бізнес-процесів на підприємстві використовуючи інноваційні технології має переваги, зокрема: поліпшення координації та взаємодії між різними підрозділами всередині підприємства, забезпечення ефективного управління бізнес-процесами, об'єднуючи їх у єдину систему, створення прозорих та зрозумілих бізнес-процесів [3]. Мінливість зовнішнього середовища вимагає від підприємств постійного впровадження інновацій в усіх бізнес-процесах підприємства [4]. Інноваційні технології, які є базисом формування ефективних бізнес-процесів, засновані на творчому, креативному мисленні; здатності генерувати нестандартні ідеї при вирішенні виробничих питань. Тому впровадження інноваційних технологій в управлінні бізнес-процесами, цифрова грамотність суспільства та освіта матимуть позитивний вплив на розвиток підприємств, що, у свою чергу, забезпечить зростання економіки країни в цілому.

Література

1. Євтух А.І., Вівтоніченко Я.В., Космін В.Р. Інноваційні підходи до управління бізнес-процесами на підприємстві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Збірник наукових праць №5-6 (306-307). 2023. С. 16-22. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/306-307/pdf/16-22.pdf>

References

1. Yevtukh A., Vivtonichenko Y., Kosmin V. (2023). Innovative approaches to business process management at the enterprise. *Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*. Collection of scientific works No. 5-6 (306-307). P. 16-22. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2023/306-307/pdf/16-22.pdf>

2. Майбутнє бізнес-технологій. 2019. URL: <https://www.tot.com.ua/post/majbutnye-biznes-tehnologij>

3. Найчук-Хрущ М.Б., Конахович В.І. Інноваційні підходи до формування бізнес-процесів як структурного елементу інтелектуального капіталу підприємства. *Економіка та суспільство*. Випуск №59. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3371/3298>

4. Марченко О.І., Пустіва В.О. Розвиток інноваційних бізнес-процесів на підприємстві. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск №69. 2022. С. 99-103. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/69_2022/19.pdf

2. The future of business technologies. 2019. URL: <https://www.tot.com.ua/post/majbutnye-biznes-tehnologij>

3. Naichuk-Khrushch M., Konakhovich V.I. (2024). Innovative approaches to the formation of business processes as a structural element of the enterprise's intellectual capital. *Economy and society*. Issue No. 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3371/3298>

4. Marchenko O., Pustiva V. (2022). Development of innovative business processes at the enterprise. *Economics and enterprise management*. Issue No.69. 2022. P. 99-103. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/69_2022/19.pdf

JEL O31, Q32, Q42, Q55, Q56, Q57

Яременко Владислав Ігорович

Аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0009-0008-8762-6255

e-mail: vladyslav.yaremenko@kneu.ua

Vladyslav Yaremenko

PhD student of the Department of Business Economics and Entrepreneurship, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКО-ІННОВАЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. Розглядається зростаюча роль еко-інновацій у національній економіці, їхній вплив на сталий розвиток підприємництва та економічне зростання. Екологічні інновації стають ключовими інструментами підвищення

THE ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF ECO-INNOVATIONS AND THEIR ROLE IN THE DEVELOPMENT OF FUTURE ENTREPRENEURSHIP

Summary. The growing role of eco-innovations in the national economy and their impact on sustainable business development and economic growth are examined. Ecological innovations are becoming key tools for enhancing the

конкурентоспроможності підприємств, competitiveness of enterprises, creating створення нових бізнес-моделей і new business models, and ensuring відповідності екологічним стандартам. compliance with environmental standards.

Ключові слова: еко-інновації, екологія, підприємництво.

Keywords: eco-innovations; ecology; entrepreneurship.

Тенденції розвитку національної економіки свідчать про зростаючу роль еко-інновацій у прискоренні сталого економічного зростання. Ринкові умови вимагають активного стимулювання еко-інновацій та підвищення екологічної активності підприємств. Світовий досвід показує, що еко-інновації є ключовим інструментом для екологічного оновлення, зростання добробуту та диверсифікації виробництва з урахуванням екологічних стандартів. Тому для забезпечення сталого розвитку та інноваційного прориву необхідне підприємництво, яке зосереджене на підвищенні продуктивності праці, створенні нових робочих місць і поліпшенні соціальних і екологічних стандартів. Узагальнене бачення ролі еко-інновацій у розвитку підприємництва наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

РОЛЬ ЕКО-ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Аспекти	Значення
Конкурентні переваги	Впровадження еко-інновацій дає підприємствам можливість підвищити свою конкурентоспроможність завдяки зниженню витрат на енергоресурси, зменшенню викидів та впровадженню технологій безвідходного виробництва. Це дозволяє відповідати вимогам екологічно свідомих споживачів і збільшувати прибутки.
Стимулювання нових бізнес-моделей	Еко-інновації формують основи для циркулярної економіки, яка передбачає відновлення ресурсів та безвідходне виробництво. Це сприяє виникненню нових видів підприємництва, орієнтованих на екологічно чисті рішення, таких як використання відновлюваної енергії або переробка відходів.
Регуляторний вплив і адаптація до стандартів	Світова практика показує, що багато країн запроваджують жорсткі екологічні стандарти, а підприємства, які впроваджують еко-інновації, можуть отримати доступ до нових ринків та державної підтримки. Це підвищує їхню стійкість на глобальному ринку.
Ефективне управління ресурсами	Використання еко-інновацій дозволяє підприємствам раціоналізувати споживання ресурсів (енергії, води, сировини), що, в свою чергу, знижує витрати і підвищує рентабельність. Наприклад, енергоефективні рішення можуть значно знизити витрати підприємств на електроенергію, а використання вторинних матеріалів — зменшити потребу у новій сировині.
Соціальний і екологічний вплив	Еко-інновації не лише покращують економічні показники підприємств, але й сприяють вирішенню екологічних проблем, таких як зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів. Це підвищує соціальну відповідальність бізнесу та зміцнює його репутацію серед споживачів і партнерів.

Джерело: складено за даними [1-2].

Були обрані саме ці аспекти для аналізу еко-інновацій, оскільки вони комплексно відображають ключові чинники, що визначають успіх і стійкість підприємств у сучасному економічному середовищі. Конкурентні переваги і нові бізнес-моделі демонструють, як еко-інновації можуть забезпечити економічні вигоди і підтримати сталий розвиток. Регуляторний вплив підкреслює важливість відповідності екологічним стандартам, а ефективне управління ресурсами і соціально-екологічний вплив показують, як еко-інновації можуть позитивно вплинути на операційні витрати і суспільство. Разом ці аспекти дають повне уявлення про стратегічну значущість еко-інновацій для підприємств у перспективі. Еко-інновації створюють нові бізнес-моделі, що орієнтовані на сталий розвиток. Наприклад, компанії, які впроваджують технології безвідходного виробництва або використовують відновлювальні джерела енергії, отримують не лише екологічні, але й економічні вигоди. Вони можуть знижувати витрати на енергоресурси та матеріали, зменшувати екологічні ризики і досягати значних переваг у формуванні позитивного іміджу.

Сучасний споживач більше не задовольняється тільки високою якістю продукції чи послуг. Все більше людей шукають компанії, які демонструють свою соціальну відповідальність через конкретні екологічні практики, такі як зменшення викидів, переробка відходів і підтримка екологічних ініціатив. Це спонукає підприємства до впровадження інновацій, які відповідають екологічним стандартам і потребам ринку. Інтеграція еко-інновацій не лише відповідає сучасним вимогам споживачів, але й відкриває нові можливості для зростання та розвитку. Підприємства, які активно впроваджують екологічні практики, можуть отримати доступ до нових ринків і державних програм підтримки, що стимулює їхній розвиток. Більш того, ці компанії можуть стати лідерами в нових нішах ринку, що зосереджені на сталих і екологічних рішеннях.

З урахуванням глобальних тенденцій і зростаючої уваги до екологічних питань, майбутнє підприємництва буде безпосередньо пов'язане з еко-інноваціями. Підприємства, які зможуть ефективно інтегрувати ці інновації у свою діяльність, матимуть значні конкурентні переваги, зможуть досягти довгострокового успіху та забезпечити сталий розвиток у глобальному економічному середовищі.

Література

1. Офіційний сайт European Commission. URL : https://green-business.ec.europa.eu/index_en
2. Сокур М.Б. Перспективи впровадження екологічних інновацій в Україні/ Економічні перспективи підприємництва у воєнні часи та опісля [Електронний ресурс]: Зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. — Ірпін, 2023. — 367 с.

References

1. “European Commission, Official Website,” European Commission, https://green-business.ec.europa.eu/index_en (accessed 14.09.2024).
2. Sokur M.B. Prospects for the Implementation of Environmental Innovations in Ukraine / Economic Prospects of Entrepreneurship During and After Wartime [Electronic resource]: Collection of materials of the VI International Scientific and Practical Conference. — Irpin, 2023. — 367 p.

**СЕКЦІЯ 2. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ БІЗНЕСУ
ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ АСИМЕТРІЙ**

JEL E32, Q40

o.v.goncharenko@knu.edu.ua

Honcharenko Olena

PhD in Economics

State University of Trade and Economics,
Ukraine

ORCID: 0000-0003-2563-810X

Vovk M.R.

2nd year student (Bachelor's degree) FMTP
State University of Trade and Economics,
Ukraine

THE EFFECTS OF THE 'PERFECT STORM' ON THE EU MARKET

Summary. While globalization improves people's lives by facilitating access to goods and services, it also creates new risks, such as increased market competition, trade wars, and political rivalries. These factors can lead to serious economic consequences and social conflicts. When negative events overlap, the economy faces a “perfect storm” phenomenon that has a significant impact on the market stability of each country or group of countries, including the EU.

Keywords: perfect storm, inflation, EU, pandemic, energy.

In today's globalized world, where the processes of integration and cooperation between countries are becoming increasingly intense, there are many challenges that require in-depth analysis. A perfect storm in the economy is a situation where several negative factors or events suddenly emerge in the economic environment, develop sharply and coincide simultaneously, reinforcing each other and creating a serious crisis. The causes of the “perfect storm” are the so-called “shocks”, including: significant changes in demand for goods and services or supply of resources that cause imbalances in the market, financial and currency crises, high inflation, rising interest rates, supply chain disruptions, trade wars or sanctions, geopolitical instability, and natural disasters.

In 2020, the global crisis was caused by the pandemic, which led to the introduction of lockdowns and a decline in confidence among both consumers and businesses. No one could have predicted this recession, although it was known that a pandemic was possible. There are also recessions caused by the accumulation of excesses of unfavorable situations in previous years. The global financial crisis of 2008 falls into this category. Real estate, which had risen in price rapidly in previous years, combined with latent risks in financial markets, caused them to crash, damaging financial institutions and corporations, leading the global economy to suffer one of the worst recessions in history.

The second key imbalance in the global economy is the growing debt. Over the past decades, the level of public and private debt has been growing, but this did not

lead to a crisis because of low interest rates. Currently, interest rates remain low, which allows for debt sustainability, provided that key investors have confidence in governments.

In the European Union market, there are several main groups of factors that played an important role in shaping the “perfect storm”: geopolitical, economic, environmental, demographic, migration, and technological.

The energy crisis in Europe, which began in 2021, has been a difficult test for the region's economy and politics. Europe emerged from the cold winter with low natural gas reserves, which was reflected in the instability of energy supply. The problem was exacerbated by EU sanctions restricting Russian gas supplies. Although this was part of a long-term energy security policy, tensions increased, especially after the outbreak of the Russian-Ukrainian war in February 2022, when Russia actively used gas as a blackmail tool. This situation led to a rapid increase in energy prices, with gas prices exceeding €300/MWh, which was much higher than the average of previous years. In addition, a number of additional problems, such as power outages at French nuclear power plants and reduced hydroelectricity production due to climate change, only worsened the situation.

This energy crisis has had significant economic consequences, including rising inflation, increased utility and production costs, which have affected businesses and households across Europe, creating serious social and economic problems for the EU, which have only contributed to the continuing impact of the “perfect storm” on the region [2].

The COVID-19 pandemic, which began in late 2019, has led to lockdowns and travel restrictions that have halted production and jeopardized global supply chains. The pandemic was a shock to both production and consumption. Industrial production declined sharply in the first months of the pandemic, but almost recovered by the third quarter. Consumption declined in part because some workers were paid less, and because of reduced spending opportunities during the lockdown. Intra-EU trade in goods declined significantly during the first wave of the pandemic, but almost returned to normal levels in the summer of 2020. Large-scale job preservation programs have prevented a sharp rise in unemployment, but the number of hours worked has declined [1].

The negative demographic situation is also exacerbating the unstable situation in Europe. There is an aging population and low fertility rates, namely 1.5 children per woman, which is the average in the EU. This means that in the future, these countries will lack labor. The migration crisis has also had a significant impact on European countries, causing political and social concerns. However, in economic terms, migrants are beneficial as a necessary labor force. On the other hand, migration processes caused by global conflicts, economic instability and climate change are one of the key factors that stabilize the EU market. Although refugees are cheaper labor, they put an additional burden on the social system of European countries.

Post-quarantine inflation in Europe is also part of the above-described “perfect storm.” Of course, after the lockdown was lifted, economic activity increased sharply. Households that had been actively accumulating capital began

spending it in the retail, real estate, and automotive sectors. This high demand put pressure on prices, which did not have time to adjust due to supply constraints. However, there is another side to the story: delays in the supply of raw materials and components for production. This led to shortages of goods and higher prices for imported goods, especially in the electronics, automotive, and energy sectors. While demand remained strong, unfavorable supply conditions (energy restrictions, higher production costs due to shortages of raw materials) created a dilemma for the European Central Bank. Raising interest rates to reduce inflation could have slowed down the economic recovery, which was already weak due to ongoing disruptions. However, a failure to respond to inflationary pressures would increase the risk of high inflation becoming entrenched in the long run. Therefore, controlling inflation is still a challenge for the EU due to the simultaneous impact of many negative factors [3].

Despite the synergy of numerous challenges that have created a “perfect storm” in the EU, the region is demonstrating its ability to adapt. The introduction of new energy policy strategies, diversification of sources, structural reforms, and active economic support measures have helped to mitigate the impact of these factors. Despite short-term difficulties, living standards are gradually rising, and EU countries are striving for sustainable economic development, infrastructure modernization, and improved social standards. All of this demonstrates the EU's ability to respond effectively to the “perfect storm” and maintain positive economic development dynamics in the long term.

References

1. J. Scott MARCUS et al. (2021). The impact of Covid-19 on the Internal Market. *Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies. European Union.* URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/658219/IPOL_STU\(2021\)658219_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/658219/IPOL_STU(2021)658219_EN.pdf)
2. Zettelmeyer J., Tagliapietra S., Zachmann G., Heussaff C. (2022). Beating the European energy crisis. *International Monetary Fund.* URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/12/beating-the-european-energy-crisis-Zettelmeyer>
3. Primiceri G. (2024). Monetary policy in an era of transformation. The drivers of post-pandemic inflation. FCB Forum of Central Banking. *The European Central Bank.* URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/sintra/ecb.forumcent-bankpub2024_Primiceri_paper.en.pdf

JEL G10, L20, L82,
Андрійчук Василь Анатолійович
 аспірант
 Київський національний
 економічний університет імені
 Вадима Гетьмана м. Київ, Україна
 ORCID: 0009-0006-8624-9836

e-mail: andriychukvas@gmail.com
Vasyl Andriichuk
 postgraduate student
 Kyiv National Economic University
 named after Vadym Hetman, Ukraine

ДОЦІЛЬНІСТЬ РОЗРОБЛЕННЯ ІНТЕРГАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

EXPEDIENCY OF DEVELOPING AN INTEGRATED INDICATOR OF ENTERPRISE RESILIENCE

Анотація. Розглянуті передумови поширення терміну резильєнтності, наявний досвід формування інтегрального показника резильєнтності на макрорівні. Агрументована доцільність вивчення і розроблення відповідних досліджень резильєнтності на мікрорівні.

Ключові слова: резильєнтність, резильєнтність підприємства, криза, ЗМІ, друковані видання.

Summary. The prerequisites for the spread of the term resilience, the existing experience of forming an integral indicator of resilience at the macro level are considered. The expediency of studying and developing relevant resilience studies at the micro level is substantiated.

Keywords: resilience, enterprise resilience, crisis, media, print media.

Постійні та всі більш загрозливі кризові явища (економічні кризи, пандемія covid-19, війни, засухи, повені), які виникають в сучасному світі стають ознакою сучасності. Вони викликаються природними, техногенними, політичними, соціальними та іншими чинниками. Це обумовило поширення поняття «рельєнтності» чи «резилієнсу» (англ. *Resilience*) яке є відмінним від поняття «стійкість». Спочатку в медицині (психології), фізиці, хімії, соціології, а зараз все частіше термін «резильєнтність» використовують в економіці. Згідно Кембриджського бізнес-словника, резильєнтність – якість здатності швидко повертатися до попереднього хорошого стану після проблем [1].

Щороку міжнародними організаціями проводяться дослідження впливу зовнішніх і внутрішніх явищ (факторів) на світову економіку, економіку країн (урядів) в контексті визначення рівня та критичної межі резильєнтності. Так, науковці «ZOE Institute for Future-fit Economies» (Німеччина) розробили зведений індекс економічної резильєнтності який включає 27 показників. Вони охоплюють широкий перелік різноманітних параметрів, які інтегровані в шість вимірів таких як доступ до фінансових, природних ресурсів, можливість створювати і використовувати технології, знання, інновації, здатність формувати прозорі інституції [2].

Затребуваність даних досліджень на макрорівні формує необхідність розроблення індексів резильєнтності які будуть дозволяти робити оцінку

окремих підприємств, галузей чи секторів економіки. Таких як наприклад, видавництво друкованих періодичних видань (ЗМІ) в Україні. Адже саме зараз через ряд об'єктивних і суб'єктивних факторів відбувається перебудова як окремих підприємств, так і всієї галузі. На них здійснюють вплив шалена цифровізація суспільства, яка приводить до втрати довіри до перевіреній інформації, запит до якісного аналітичного контенту, зміна фінансування галузі (відходу від прямого фінансування держави та олігархів), порушення логістики як сировини для виробництва (папір, фарба, пластини), так і друкарської продукції (газети, журнали, книги) до споживачів контенту. До того значний вплив споживання інформаційного контенту, а звідси і виробництва друкованих ЗМІ, здійснюють вироблені звички (традиції) населення України, які відмінні від звичок інших європейських країн.

Тому виникає запит на розроблення методичних засад визначення та діагностування індексу резильєнтності підприємств як інтегрованого показник. Він має агрегувати широкий набір даних щодо діяльності підприємств галузі, та макросередовища їх функціонування в сучасних умовах. Отримуючи інформацію про рівень та динаміку індексу резильєнтності підприємства його керівник, власник, інвестор, донор зможуть розуміти перспективність функціонування того чи іншого підприємства, його здатність до відновлення в кризовий період діяльності.

Література

1. Термін «Резильєнтність» Кембриджський бізнес словник. 2024. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/resilience>
2. "The Economic Resilience Index Assessing the ability of EU economies to thrive in times of change". 2023. URL: <https://zoe-institut.de/en/publication/economic-resilience-index/>

References

1. The term «Resilience». 2024. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/resilience>
2. "The Economic Resilience Index Assessing the ability of EU economies to thrive in times of change". 2023. URL: <https://zoe-institut.de/en/publication/economic-resilience-index/>

JEL: L81; Q56; R41; M11

Грузін Богдан Васильович

Аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0009-0004-1146-2814

e-mail: gruzinbogd@gmail.com

Bohdan Hruzin

PhD student of the Department of Business Economics and Entrepreneurship, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

Кузьменко Олена Михайлівна

к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0003-4954-2815

e-mail: kuzmenko.olena@kneu.edu.ua

Olena Kuzmenko

PhD in Economics, Associate Professor Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

СТРАТЕГІЯ «ОСТАННЬОЇ МИЛІ» У ПРОДУКТОВОМУ РІТЕЙЛІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

«LAST MILE» STRATEGY IN GROCERY RETAIL OF UKRAINE: CHALLENGES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Анотація. Стратегія «останньої милі» у продуктовому ритейлі є критичним питанням логістики, що безпосередньо впливає на задоволеність споживачів та екологічний вплив компаній. В Україні виклики сталого розвитку в цьому напрямі пов'язані з необхідністю зниження вуглецевого сліду, оптимізацією транспортних маршрутів та впровадженням екологічних рішень для доставки продукції.

Ключові слова: логістика, «остання миля», сталий розвиток, продуктовий ритейл, доставка, екологічність

Summary. The last mile strategy in grocery retail is a critical stage of logistics that directly affects customer satisfaction and the environmental impact of companies. In Ukraine, the challenges of sustainable development in this area are associated with the need to reduce the carbon footprint, optimise transport routes and implement environmentally friendly solutions for product delivery.

Keywords: logistics, «last mile», sustainable development, grocery retail, delivery, environmental friendliness

Останні роки стратегія «останньої милі» набула ключового значення в логістиці продуктових ритейлерів в Україні. Зростання кількості онлайн-замовлень та підвищення вимог споживачів щодо швидкості та зручності доставки змушують компанії шукати нові рішення. Однак це створює серйозні виклики для сталого розвитку, оскільки збільшується кількість транспортних засобів на дорогах, зростають викиди вуглецю, а також підвищується навантаження на міську інфраструктуру. Створення ефективної стратегії «останньої милі», що враховує екологічні аспекти, стає важливим завданням для

українського ритейлу. Основною метою цього дослідження є аналіз викликів сталого розвитку в контексті стратегії «останньої милі» у продуктовому ритейлі України.

Логістика «останньої милі» є одним із найскладніших та найбільш витратних етапів у системі постачання товарів у продуктовому ритейлі [4, с.28]. Основна складність полягає в тому, що доставка до кінцевого споживача часто передбачає множинні точки розвезення, нерегулярні маршрути та значне навантаження на міську інфраструктуру, що призводить до підвищених викидів вуглецю та інших парникових газів (ПГ) [5, с. 1071].

В Україні, де великі міста, такі як Київ, Львів, Харків та Одеса, стикаються з перевантаженістю доріг та застарілою інфраструктурою, проблема загострюється. За даними Світового банку, у 2021 році інтенсивність руху зросла на 20%, що збільшило час доставки та викиди CO₂. За дослідженням Міністерства екології, близько 50% транспортних викидів у містах генерується логістикою, з яких до 30% – це «остання миля» [4, с. 80]. В Європі цей показник складає 25%, а в Україні – до 30% у продуктовому ритейлі через високу частоту доставок [4, с. 37]. Зокрема, для великих продуктових мереж, таких як АТБ, Сільпо та METRO, доставка товарів на «останній милі» є найбільш ресурсоємним етапом. За даними дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології у 2022 році, середня відстань доставки в міських умовах України становить близько 5-10 км, проте через міські затори та погані дорожні умови доставка часто займає вдвічі більше часу, ніж заплановано [3]. Це призводить до зростання викидів CO₂ на кожен кілометр на 30-40% у порівнянні з оптимальними умовами. Для зменшення екологічного впливу, багато ритейлерів переходять на електромобілі та велосипеди для доставки. Наприклад, у Києві з 2022 року деякі локальні компанії почали тестувати електровантажівки для міських доставок, що дозволяє скоротити викиди до 80% порівняно з традиційними дизельними вантажівками [1; 2].

Екологічні проблеми логістики «останньої милі» є перешкодою для сталого розвитку ритейлу в Україні. Високі викиди CO₂, неефективне використання палива через затори та витрати на доставку вимагають змін у логістиці. Для зниження негативного впливу необхідно використовувати екологічний транспорт – електромобілі, велосипеди тощо, а також оптимізувати маршрути, що зменшить викиди та витрати. Інноваційні технології, як-от автоматизація, штучний інтелект і дрони, можуть підвищити ефективність логістики та зробити доставку швидшою й гнучкішою. Водночас для ефективного впровадження цих змін необхідна активна підтримка з боку держави. Розвиток екологічно чистої інфраструктури, включаючи зарядні станції для електромобілів та створення велосипедних доріжок, потребує значних інвестицій та стимулювання з боку уряду. Крім того, важливо запроваджувати програми підтримки для бізнесу, які сприятимуть переходу на сталі рішення в логістичних процесах. Таким чином, екологізація логістики «останньої милі» не лише сприятиме сталому розвитку, але й стане конкурентною перевагою для ритейлерів. Це допоможе покращити імідж компаній, зменшити їхній екологічний слід та підвищити ефективність доставки.

Література

1. Державна служба статистики України. *Моніторинг прогресу: Цілі сталого розвитку в Україні 2021*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf

2. Міністерство екології та природних ресурсів України. *Звіт про викиди парникових газів у секторі логістики України*. Міністерство екології та природних ресурсів України. 2021. URL: <https://mepr.gov.ua/zvituvannya-pro-vykydy-parnykovykh-gaziv-pidpryyemstvamy-mindovkillya-nadaye-roz-yasnennya-2/>

3. Програма розвитку ООН в Україні. *Оцінка викидів CO₂ та прогноз на майбутнє для України*. 2022. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UKR_UNDP-CO2-Forecast-vFinal.pdf.

4. Транспорт та логістика: сучасні виклики та перспективи розвитку (Transport & Logistics: Current Challenges and Prospects): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 18 листопада 2021 р. / [під наук ред. Ільченко С. В.] ; НАНУ, МОНУ та ін. Одеса: ДУ ІРЕЕД НАН України, 2021. 166 с.

5. Morana, J., & Gonzalez-Feliu, J. A sustainable urban logistics dashboard from the perspective of a group of operational managers. *Management Research Review*. 2015. 38(10), 1068–1085. URL: <https://doi.org/10.1108/mrr-11-2014-0260>

References

1. State Statistics Service of Ukraine. (2021). *Monitoring progress: Sustainable Development Goals in Ukraine 2021*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf

2. Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine. (2021). *Report on greenhouse gas emissions in the logistics sector of Ukraine*. Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine. URL: <https://mepr.gov.ua/zvituvannya-pro-vykydy-parnykovykh-gaziv-pidpryyemstvamy-mindovkillya-nadaye-roz-yasnennya-2/>

3. United Nations Development Programme in Ukraine. (2022). *CO₂ emissions assessment and future forecast for Ukraine*. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UKR_UNDP-CO2-Forecast-vFinal.pdf

4. Transport & Logistics: Current Challenges and Prospects: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, Odesa, November 18, 2021 / [edited by Ilchenko S. V.] ; NASU, Ministry of Education and Science of Ukraine, etc. Odesa: IREED NAS of Ukraine, 2021. 166 p.

5. Morana, J., & Gonzalez-Feliu, J. (2015). A sustainable urban logistics dashboard from the perspective of a group of operational managers. *Management Research Review*, 38(10), 1068–1085. URL: <https://doi.org/10.1108/mrr-11-2014-0260>

JEL C02, D80

e-mail: oleksii.kotsiuba@kneu.ua

Коцюба Олексій Станіславович

доктор економічних наук, доцент,
Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0002-8159-0772

Kotsyuba Oleksiy

D. Sc. (Economics), Associate Professor,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

**СТРАТЕГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ
ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР
ПОТЕНЦІАЛУ ПРИБУТКОВОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА**

**STRATEGIC INVESTMENTS AS
A KEY FACTOR IN A COMPANY'S
PROFITABILITY POTENTIAL**

Анотація. У публікації досліджується питання стратегічного інвестування підприємства, яке розглядається як основа формування потенціалу його прибутковості. Висвітлено сутність та ключові характеристики стратегічних інвестицій підприємства. Окрему увагу приділено феномену невизначеності, як фактору, який здійснює дестабілізуючий вплив на процеси стратегічного інвестування.

Ключові слова: стратегічні інвестиції підприємства, ефективність, невизначеність, ризик

Summary. The paper explores the issue of a company's strategic investment, regarded as the foundation for shaping its profitability potential. The essence and key characteristics of a company's strategic investments are highlighted. Special attention is given to the phenomenon of uncertainty as a factor that exerts a destabilizing influence on the processes of strategic investment.

Keywords: company's strategic investments, efficiency, uncertainty, risk

Діяльність кожного підприємства, орієнтованого на довготривале існування, передбачає систематичне здійснення інвестицій. Для підприємств виробничої сфери головну роль відіграють реальні інвестиції, тоді як фінансові інвестиції мають для них підтримуюче або супутнє значення.

З точки зору положень стратегії підприємства, якій багато у чому належить роль “парасолькової теорії” по відношенню до інших складових наукової галузі економіки та управління підприємствами, як ядро інвестиційної діяльності підприємства мають розглядатися інвестиції, які виступають як стратегічно значущі і які відповідно до цього коректно означити як стратегічні. У найширшому сенсі призначенням стратегічних інвестицій є формування потенціалу відмітності та прибутковості підприємства у довгостроковій перспективі.

Будучи невід’ємною частиною проблематики ефективного функціонування й розвитку підприємств, питання планування й реалізації їх інвестицій цілком закономірно є предметом постійної уваги з боку вчених. Разом з тим, для інвестицій, які за своєю спрямованістю, масштабом і передбачуваними або

можливими наслідками мають характер стратегічно значущих, свою актуальність зберігає подальше дослідження комплексу питань, у тому числі тих, що стосуються їх сутності, базових властивостей, особливостей економічного обґрунтування.

Розглянемо по порядку.

Відповідно до попередніх зауважень, викладених на початку, під стратегічними слід розуміти такі інвестиції підприємства, які відповідають його стратегічним цілям і здійснюють принциповий або основоположний вплив на їх досягнення.

Виходячи з наявних результатів дослідження характеристик інвестиційної діяльності [1; 2; 3] та стратегічного процесу [4; 5; 6], як базові властивості стратегічних інвестицій підприємства можна назвати, зокрема, таке:

1) наскрізність – стратегічні інвестиції являють собою наскрізний аспект стратегії підприємства. Формування набору бізнес-напрямів підприємства, підтримання його збалансованості, забезпечення довгострокової конкурентоспроможності бізнес-напрямів ґрунтується на здійсненні стратегічних інвестицій;

2) масштабність – у відношенні до величини активів та масштабів діяльності підприємства стратегічні інвестиції потребують значних інвестиційних витрат і передбачають масштабні наслідки (результати);

3) підвищена невизначеність і ризикованість – спрямованість у відносно віддалене майбутнє, на рівні стратегічних горизонтів прогнозування й планування, високий ступінь унікальності, а також масштабність (див. вище) стратегічних інвестицій зумовлюють те, що вони обтяжені високим рівнем невизначеності та ризику.

Стосовно останньої властивості доцільно додати, що невизначеність, пов'язана зі стратегічним інвестуванням, має складний, неоднорідний характер. Відповідно до призначення і змісту стратегічних інвестицій прогнозування їх перебігу і результатів передбачає, серед іншого, прогнозування змін у макросередовищі, галузевої динаміки, дій підприємств-конкурентів, а також інших контрагентів. У межах цього на перший план висувається експертний підхід як доцільна технологія зазначеного стратегічного прогнозування. В технічному плані експертний метод може реалізовуватися на основі різних математичних теорій (теорія суб'єктивних імовірностей, інтервальний аналіз, теорія нечітких множин тощо).

З наведених вище базових властивостей стратегічних інвестицій підприємства впливають такі особливості їх економічного обґрунтування:

1) проектноорієнтованість – як природна одиниця планування й реалізації стратегічних інвестицій виступає проєкт. Передумовою цього є передусім їх масштабність, а також високий ступінь унікальності;

2) ризик-орієнтованість – виходячи з підвищеної ризикованості стратегічних інвестицій (див. вище), їх планування та реалізація мають здійснюватися з акцентом на аналізі, моделюванні й управлінні ризиком.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна зазначити таке.

В межах парадигми стратегічного управління ядро інвестицій

підприємства становлять ті з них, які відповідають його стратегічним цілям і здійснюють на них принциповий або визначальний вплив, відповідно до чого вони можуть бути означені як стратегічні. До базових властивостей стратегічних інвестицій належать їх наскрізний характер відносно стратегії підприємства, масштабність та підвищена ризикованість. Ключові особливості економічного обґрунтування стратегічних інвестицій підприємства, які впливають з властивостей останніх, полягають у тому, що воно має бути проєктно-, а також ризик-орієнтованим.

Література

1. Ross S. A., Westerfield R. W., Jaffe J., Jordan B. D. Corporate Finance. Thirteenth edition. New York, NY: McGraw Hill LLC, 2022. 1022 p.
2. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of Corporate Finance. 13th ed. New York: McGraw-Hill Education, 2020. 992 p.
3. Damodaran A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset. 3rd ed. Hoboken, NJ: Wiley, 2012. 992 p.
4. Barney J. B., Hesterly W. S. Strategic management and competitive advantage: Concepts and cases. 6th ed. Upper Saddle River, NJ: Pearson, 2020. 624 p.
5. Hill C. W. L., Jones G. R. Strategic management: An integrated approach. 13th ed. Boston, MA: Cengage Learning, 2020. 688 p.
6. Наливайко А. П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку. Київ: КНЕУ, 2001. 228 с.

References

1. Ross, S. A., Westerfield, R. W., Jaffe, J., & Jordan, B. D. (2022). Corporate finance (13th ed.). New York, NY: McGraw Hill LLC. 1022 p.
2. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2020). Principles of corporate finance (13th ed.). New York: McGraw-Hill Education.
3. Damodaran, A. (2012). Investment valuation: Tools and techniques for determining the value of any asset (3rd ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
4. Barney, J. B., & Hesterly, W. S. (2020). Strategic management and competitive advantage: Concepts and cases (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
5. Hill, C. W. L., & Jones, G. R. (2020). Strategic management: An integrated approach (13th ed.). Boston, MA: Cengage Learning. 688 p.
6. Nalyvaiko, A. P. (2001). Teoriia stratehii pidpryiemstva: Suchasnyi stan ta napryamky rozvytku. Kyiv: KNEU. 228 p.

JEL D11, D40, L10, L11, L19, L22,
L26, M21, N40, O21

Оберемчук Валентина Феодосіївна

к.е.н., доцент

Київський національний
економічний університет

ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0001-9385-0714

e-mail: oberemchuk@kneu.edu.ua

Oberemchuk Valentyna

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: РЕСУРСНІ ОБМЕЖЕННЯ, КОНКУРЕНЦІЯ, СТРАТЕГІЇ

Анотація. В тезах підкреслено значення вивчення практичного досвіду функціонування підприємництва в умовах війни; зазначено, що інституційне середовище підприємництва має пустоти по причині війни та визначено основні фактори, що впливають на конкурентоспроможність бізнесу і мають бути враховані при розробці стратегії.

Ключові слова: підприємництво, інститути, конкуренція, стратегія

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP DURING THE WAR: RESOURCE CONSTRAINTS, COMPETITION, STRATEGIES

Summary. The theses emphasize the importance of studying the practical experience of the functioning of entrepreneurship in the conditions of war; it is stated that the institutional environment of entrepreneurship has voids due to the war, and the main factors affecting business competitiveness and which must be taken into account when developing a strategy are identified.

Keywords: entrepreneurship, institutions, competition, strategy.

Наразі для української економіки надзвичайно гостро стоїть питання: чи зможе український бізнес продовжувати свою діяльність в умовах війни та підтримувати економіку держави сьогодні та в майбутньому. Неможливо виграти війну без нормального функціонування державних служб, бізнесу та підприємництва. Це означає, що у воєнний час підприємства мають працювати, платити податки та забезпечувати країну необхідними ресурсами, щоб зберегти комерційну та інституційну структуру України. Для цього необхідно створити відповідні умови та відповідне інституційне середовище для ведення бізнесу на конкурентних засадах, подолавши прогалини в інституційному середовищі [3,4], які виникають через війну. Тому вивчення практичного досвіду ведення бізнесу та конкуренції в умовах війни в Україні є особливо актуально на даний момент.

Війна в Україні впливає на бізнес і підприємництво та не дозволяє повною мірою використовувати традиційні способи та методи ведення бізнесу. Адже в

умовах війни надзвичайно складно вирішити багато практичних питань, пов'язаних із проблемами формування та реалізації бізнес-стратегії та підтримки конкурентоспроможності бізнесу. Існування великої кількості підприємств, їх інноваційність, наявність різних типів ринків товарів та послуг сприяють ефективному розвитку підприємництва[1]. Конкуренція[2] спонукає підприємств впроваджувати інновації, підвищувати якість своїх продуктів (послуг), йти на ризик, шукати нові ніші та розвивати стратегію компанії, орієнтуючись на власні конкурентні переваги та умови інституційного середовища. Підприємці конкурують в інституційному середовищі, а інституційне середовище визначає правила, за якими діє конкуренція, і може впливати на її характер та інтенсивність. Але в ситуації війни інституції мають певні пустоти (спричинені війною), про що зауважили респонденти нашого дослідження¹. Це - пошкоджені інфраструктура, зв'язок; дефіцит енергії; відсутність ключових працівників (в т.ч. через мобілізацію, виїзд із країни); дорогі кредитні ресурси, затримки в оплаті товарів і послуг тощо. Зіштовхуючись з цим, підприємці виявляють креативність, ризикують та впроваджують інновації, тим самим створюючи певні переваги і для установ.

Під час війни кількість виробників (підприємств) зменшується (через окупацію територій, руйнування, труднощі з постачанням сировини тощо). Але з іншого боку, кількість споживачів також у загальному зменшується через причини (внутрішня та зовнішня міграція, смерть через російську агресію тощо). Проте концентрація на певних територіях, навіть, збільшилася завдяки переміщення населення. Цей факт відмітили наші респонденти. Крім того, знижується платоспроможність, запити багатьох споживачів спрямовані насамперед на предмети першої необхідності. При цьому споживачі надають перевагу українським виробникам (це відмітили близько 60% респондентів). Через війну підприємці мають обмежений доступ до всіх видів ресурсів. Інституції впливають на доступ до ресурсів, необхідних для конкуренції (капітал, технології, праця та земля). Рівний доступ до цих ресурсів може зменшити перешкоди для нових учасників ринку та підтримати конкуренцію.

За попередніми даними нашого дослідження (результати опитування підприємств у сфері ресторанного бізнесу, мистецької освіти, спорту, пошиття одягу, автосервісу та ін.) визначено, що бізнес в умовах війни є конкурентним. Про це сказали 91% опитаних, проте конкуренція має певні особливості. Більше 50% респондентів зауважили, що для того, щоб бути конкурентоспроможним важливо мати достатньо персоналу як у менеджменті, так і у виробництві. В сучасних умовах спостерігається нестача кваліфікованих кадрів і, навіть, звичайних працівників і спеціалістів (через мобілізацію, переміщення тощо). Крім того, як зазначили 82% наших респондентів, важливим фактором конкурентоспроможності залишається енергетична незалежність (незалежність від відключень електрики). Крім того, є вплив ціни товару (послуги) на його конкурентоспроможність (48% респондентів відмітили це). Деякі респонденти зазначили, що підтримують кооперацію із конкурентами (заміна автоскла, спортивні клуби, виробництво кави та інші). Це важливо для того, щоб споживач вчасно отримав послугу чи товар і залишався лояльним до компанії.

Наразі в Україні діють державні та донорські програми підтримки підприємців в умовах воєнного часу, що допомагає зберегти бізнес, робочі місця та підтримати економіку України (грантова програма Єробота, грант для ветеранів і членів їх сімей, компенсація за працевлаштування ВПО тощо). У правовому полі установи можуть стимулювати конкуренцію, забезпечуючи захист прав учасників ринку. Якщо установи ефективно контролюють конкуренцію, це створює справедливе ділове (підприємницьке) середовище та сприяє розвитку та інноваціям.

В умовах війни бізнес функціонує. Багато компаній за період (більше двох з половиною років війни) вже змогли адаптуватися, налагодити постачання і збут, враховувати потреби споживачів та реагувати на виклики зовнішнього середовища, розробляючи стратегію діяльності з урахуванням різних сценаріїв розвитку подій. Багато компаній спрямовують свої зусилля на виживання, проте також багато компаній розвиваються в умовах війни. Тому для підприємств є важливим розроблення стратегії (у більшості випадків на відносно короткий період), що дозволить їм певною мірою бути підготовленим до викликів, зменшити ризики і створити нові можливості для розвитку і підвищення конкурентоспроможності.

Література

1. Adeyeye, M. M. (2016). Corporate entrepreneurship as a paradigm for successful competition and growth. *Journal of Research in Management and Social Sciences*, 2 (2), P.1-8.
2. Fernandes, C. I. (2021). The impact of innovation and entrepreneurship on competitiveness. *Technological innovation and international competitiveness for business growth : challenges and opportunities*, P.97-117.
3. Ge, J., Carney, M., & Kellermanns, F. (2019). Who Fills Institutional Voids? Entrepreneurs' Utilization of Political and Family Ties in Emerging Markets. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 43(6), P.1124-1147
4. Justin W. Webb & Theodore A. Khoury & Michael A. Hitt (2020). The Influence of Formal and Informal Institutional Voids on Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 44(3), P.504-526.

References

1. Adeyeye, M. M. (2016). Corporate entrepreneurship as a paradigm for successful competition and growth. *Journal of Research in Management and Social Sciences*, 2 (2), P.1-8.
2. Fernandes, C. I. (2021). The impact of innovation and entrepreneurship on competitiveness. *Technological innovation and international competitiveness for business growth : challenges and opportunities*, P.97-117.
3. Ge, J., Carney, M., & Kellermanns, F. (2019). Who Fills Institutional Voids? Entrepreneurs' Utilization of Political and Family Ties in Emerging Markets. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 43(6), P.1124-1147.
4. Justin W. Webb & Theodore A. Khoury & Michael A. Hitt (2020) The Influence of Formal and Informal Institutional Voids on Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 44(3), P.504-526.

JEL H50, O32, Q16

Оменюк Володимир Ярославович
Аспірант,
ДННУ «Академія фінансового
управління», Україна
ORCID: 0009-0005-6073-7746

e-mail: v_omenyuk@ukr.net

Omeniuk Volodymyr
PhD student,
SESE " The Academy of Financial
Management", Ukraine

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

THE ROLE OF FINANCIAL STABILITY IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Анотація. Важливість конкурентоспроможності та фінансової стійкості аграрних підприємств України в умовах повоєнних викликів є критично необхідними для адаптації до змінних економічних умов, та впровадження інноваційного розвитку. Розгляд впливу інфраструктурних руйнувань та фінансових обмежень на сектор акцентує на необхідності інвестицій, інновацій та ефективного управління. Державна підтримка і міжнародна співпраця виділяються як ключові фактори стабілізації та розвитку аграрного сектору.

Ключові слова: інноваційний розвиток, фінансова стійкість, коефіцієнт фінансової автономії

Summary. The of competitiveness and financial stability of Ukraine's agricultural enterprises in the face of post-war challenges is critically necessary for adapting to changing economic conditions and implementing innovative development. Considering the impact of infrastructural destruction and financial constraints on the sector emphasizes the need for investment, innovation, and effective management. State support and international cooperation stand out as key factors in the stabilization and development of the agricultural sector.

Keywords: innovative development, financial stability, coefficient of financial autonomy.

У сучасних динамічних умовах ведення бізнесу забезпеченням стабільності виступає його здатність бути конкурентоспроможним на ринку. Цьому сприятиме підвищення загальної ефективності виробничих процесів, впровадження передових форм управління та інновацій, а також застосування стратегічного менеджменту, що має привести до поліпшення фінансової стійкості підприємства.

Основною причиною погіршення активності сільськогосподарських підприємств за останні роки є негативний вплив на фінансову стійкість аграрного сектору економіки військових дій на території України а також обмеження фінансових можливостей у зв'язку з цим.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів,

стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення [1, с. 303].

Стабільний фінансовий стан досягається завдяки достатньому рівню капіталу, що є основним завданням нашого дослідження, а також високоякісним активам та прибутковості, обережно враховуючи операційні та фінансові ризики, високу ліквідність фінансових ресурсів, стабільний дохід та доступ до фінансування. Тому, платоспроможність підприємства у кризові часи, фінансування своєї діяльності на розширеній основі, участь в інноваційно-інвестиційних проектах, може свідчити про її фінансову стійкість. [2, с.55].

Для досягнення фінансової стабільності необхідно мати гнучку структуру капіталу, яка забезпечує постійний надлишок доходів над витратами, що підтримує платоспроможність і сприяє самофінансуванню усіх видів діяльності. Успіх виробничих і фінансових планів позитивно вплине на фінансовий стан підприємства.

Фінансова діяльність повинна бути спрямована на ефективне управління грошовими ресурсами, включаючи прогнозування та раціональне використання даних ресурсів. Один з ключових аспектів ефективного управління полягає в своєчасному аналізі фінансового стану компанії та прогнозуванні економічної ситуації на найближчий період.

Сучасні підприємства діють у швидкозмінному макроекономічному середовищі, що вимагає уваги до прогнозування фінансових показників компанії. Проте розробка моделі оцінки фінансової стабільності з урахуванням макроекономічних чинників ускладнюється проблемою включення динамічних факторів, таких як коливання валютних курсів та цін на сировину, а також зміни базової процентної ставки. Фінансові звіти компанії публікуються періодично і відображають фінансові результати за певні періоди, що ускладнює аналіз у реальному часі.

Взаємозв'язок між інвестиційною діяльністю та фінансовою стійкістю підприємств є безпосереднім, оскільки вплив інвестицій на фінансовий стан компанії визначає її конкурентоспроможність, розвиток та модернізацію виробництва. З цього приводу цілком доцільним є оцінка фінансового стану сільськогосподарських компаній України.

Особливу увагу слід приділити оцінці фінансової незалежності компаній від зовнішніх джерел фінансування за допомогою розрахунку та аналізу коефіцієнта автономії (табл. 1).

Аналіз показників коефіцієнту фінансової автономії на прикладі вітчизняних сільськогосподарських компаній України за період 2016-2023 рр. свідчить про позитивну тенденцію до зростання цього показника у всіх досліджуваних компаній. Це вказує на покращення фінансової стабільності компаній та зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Таблиця 1

**КОЕФІЦІЄНТ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
КОМПАНІЙ УКРАЇНИ, ЗА 2016-2023 рр.**

Підприємство	Рік							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
МХП	0.62	0.63	0.64	0.65	0.66	0.67	0.68	0.69
Нібулон	0.58	0.59	0.60	0.61	0.62	0.63	0.64	0.65
Кернел	0.55	0.56	0.57	0.58	0.59	0.60	0.61	0.62
Епіцентр Агро	0.60	0.61	0.62	0.63	0.64	0.65	0.66	0.67
Укрлендфармінг	0.54	0.55	0.56	0.57	0.58	0.59	0.60	0.61
Астарта-Київ	0.57	0.58	0.59	0.60	0.61	0.62	0.63	0.64
Агрофьюжн	0.61	0.62	0.63	0.64	0.65	0.66	0.67	0.68
ІМК	0.59	0.60	0.61	0.62	0.63	0.64	0.65	0.66
Континентал Фармерз Груп	0.56	0.57	0.58	0.59	0.60	0.61	0.62	0.63
Агротон	0.53	0.54	0.55	0.56	0.57	0.58	0.59	0.60

Джерело: розраховано автором за звітністю агрохолдингів

Виклики повоєнного періоду, що стоять перед аграрним сектором ускладнюють транспортування і знижують ефективність виробництва, що тягне за собою негативний вплив на фінансову стійкість підприємств. Для подолання цих перешкод і забезпечення конкурентоспроможності необхідні стратегічні інвестиції в інфраструктуру, оптимізація фінансового управління та впровадження інновацій, що підвищують ефективність виробничих і управлінських процесів. Державна підтримка та міжнародна співпраця можуть суттєво посилити ці зусилля, сприяючи довгостроковій стабільності та інноваційному розвитку аграрного сектору, що є критичним для економічного зростання і забезпечення продовольчої безпеки країни.

Література

1. Білик. М. Д., Павловська О. В., Прутуляк Н. М. та ін. *Фінансовий аналіз : навч. посібн.* 2005. 592 с.
2. Костюк Т.О. Економічна безпека сільського господарства України: сучасний стан та прогноз. *Агросвіт.* 2017. № 17. С. 53–62.

References

1. Bilyk, M. D., Pavlovska, O. V., Prytulyak, N. M. and others. (2005). *Financial analysis: teaching manual*, 592 p.
2. Kostyuk, T.O. (2017). Economic security of agriculture of Ukraine: current state and forecast. *Agrosvit.* № 17. P. 53–62.

JEL D22, M21, O47

Розовик Олена Леонідівна

аспірантка

Київський національний

економічний університет

ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0009-0000-5532-9696

e-mail: Elena.L.Karpenko@gmail.com

Rozovyk Olena

PhD student

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ

CONTROVERSIAL ASPECTS OF ECONOMIC EVALUATION OF BUSINESS GROWTH

Анотація. Критично проаналізовано методичні засади економічного зростання бізнесу. Визначено проблемні питання практичного використання методичних новацій в області економічного оцінювання зростання бізнесу.

Ключові слова: розвиток, зростання, економічне оцінювання.

Summary. The methodological foundations of economic growth of business are critically analysed. The problematic issues of practical use of methodological innovations in the field of economic evaluation of business growth are identified.

Keywords: development, growth, economic evaluation.

Питання зростання бізнесу завжди були у фокусі уваги досліджень науковців, яких цікавили джерела виникнення зростання, особливості оцінювання, ключові фактори впливу та способи його забезпечення. Результати критичного аналізу наукових праць щодо зростання бізнесу дозволяють зробити висновок про відсутність цілісної теорії. Можемо говорити про існування великої кількості концепцій та підходів до дослідження зростання бізнесу, які можна виокремлювати в змістових межах теорії розвитку. Проте актуальність досліджень різних аспектів бізнес-зростання тільки збільшується, що пов'язано, перш за все з тим, що саме зростання є певним індикатором та/або характеристикою розвитку. Серед таких питань одним з найбільш обговорюваних на сторінках наукових видань є економічне оцінювання зростання.

Серед науковців, які зробили вагомий внесок у дослідження економічних аспектів зростання бізнесу слід виділити праці Й. Шумпетера, Е. Пенроуз, А. Коуда, Р. Гибрата, І. Адізеса, Л. Гринера, ін. Аналітичні моделі зростання компанії представлені на сторінках досліджень Дж.В. Хорна, М. Кісора, Р. Марріса, Р. Хайса та Р. Нолана, Р. Хігінса, А. Раппопорта, Г. Арнольда, Т. Коупленда та Дж. Мурріна, ін. Серед українських науковців, які досліджували економічні аспекти оцінювання зростання слід виділити напрацювання В. Верби та О. Гребешкової, Є. Смирнова та Н. Шевчук, О. Мельник та Л. Фролової, ін.

Результати критичного аналізу наукового доробку в області економічного оцінювання зростання бізнесу дозволяє визначити коло дискусійних питань, які потребують подальших наукових обговорень. Так, одним із ключових питань в оцінюванні є визначення того, що саме має зростати. Переважна більшість класичних аналітичних моделей об'єкт зростання визначають як продажі (натуральні та вартісні), прибутки, активи. Проте нерівномірна та нестійка динаміка даних параметрів не дозволяє ідентифікувати ситуацію та зробити аргументовані висновки щодо наявності зростання та його інтенсивності.

Якщо характеризувати більш складні підходи до економічного оцінювання зростання, то слід зазначити, що домінуючим залишається вартісний підхід, відповідно до змісту якого економічним критерієм ідентифікації зростання є вартість бізнесу [1]. Одним з невирішених наукових питань даного підходу є визначення того, про який вид вартості доцільно говорити у контексті оцінювання зростання як кількісної форми прояву розвитку компанії. А також який методологічний підхід до оцінювання вартості є більш прийнятним (доцільним) для використання в контексті визначеної проблематики.

Одним із сучасних підходів до економічного оцінювання зростання бізнесу є ціннісний [2]. Основною відмінністю від вартісного є те, що ціннісний контекст є більш широким та враховує не тільки систему вартісних вимірників, а і таких, які в сучасних умовах є найбільш значущими з точки зору забезпечення економічного зростання. Серед таких, перш за все, варто виділити аспекти, що пов'язані з інтелектуалізацією та цифровізацією бізнес-діяльності, а також аспект соціальної орієнтованості економічних процесів. З точки зору авторів такий підхід в більшій мірі відображає органічну єдність зв'язку розвитку та зростання. Проте виникають проблеми практичного характеру. Так, в практиці діяльності підприємств відсутньою є інформаційна база, яка є необхідною для впровадження існуючих методик оцінювання економічної ефективності розвитку та аналізу зростання. Це не тільки проблема ведення управлінської звітності, а і питання певної культури та якості інформаційного забезпечення управлінських рішень в компанії. Не зважаючи на наявність величезного масиву відкритих даних досить важко знайти достовірну об'єктивну аналітику дані щодо ринку, продуктів, основних акторів ринку, ін. Це також не дозволяє у повній мірі реалізувати ті аналітичні новації, які існують у науковому просторі щодо економічного оцінювання зростання компанії.

Також слід зазначити, що на даний момент і наука і практики мають в наявності значні можливості обробки даних та інформації. Проте, практичне використання таких можливостей обмежується наявністю адекватних даних, які можна використовувати для здійснення як ретроспективного аналізу, так і побудови прогностичних моделей.

Зазначені проблемні питання свідчать про те, що наукові розробки в області оцінювання зростання доцільно в більшій мірі адаптувати для практичного використання з урахуванням не тільки операційної специфіки бізнесу, а і існуючої культури ведення інформаційної звітності, яка по суті є основою для того, щоб зробити об'єктивні висновки щодо кількісної оцінки розвитку підприємства. При цьому на порядку денному постають питання вдосконалення

або формування принципово нових підходів до формування управлінських звітів компанії, які б не тільки забезпечували даними зовнішніх стейкхолдерів, а і формували об'єктивну інформаційну базу для прийняття адекватних управлінських рішень.

Література

1. Дерев'янку О. Г. Оцінювання економічного зростання підприємств за критерієм капіталізації. *Вісник ХНТУСГ: економічні науки*. 2019. Вип. 206. С. 136-146.

2. Мельник О. В. Ціннісні аспекти економічного зростання підприємств. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2020. № 4. С. 136-143.

References

1. Derevianko, O. G. (2019). Assessment of economic growth of enterprises by the criterion of capitalisation. *Bulletin of KhNTUA: economic sciences*, 206, 136-146.

2. Melnyk, O. V. (2020). Value aspects of economic growth of enterprises. *Economic Bulletin. Series: finance, accounting, taxation*, 4, 136-143.

JEL B410, G380, Z230

Смирнов Євген Валерійович

к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана,

Україна

ORCID: 0000-0002-4869-182X

Смирнов Євген Євгенович

доктор філософії з економіки

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана,

Україна

ORCID: 0000-0002-4869-182X

gmail: s@edim.ua

Smyrnov Yevhen V.

PhD in Economics, Associate Professor
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

Smyrnov Yevhen Y.

PhD, Associated Professor Kyiv
National Economic University named
after Vadym Hetman, Ukraine

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СПОРТИВНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ

Анотація. В тезах представлені матеріали щодо ефективності існуючої фінансової оцінки спортивних результатів спортсменів в Україні. Враховуючи негативний тренд виступів українських спортсменів на літніх олімпійських

ECONOMIC EFFICIENCY OF SPORTS PERFORMANCE

Summary. The article presents materials on the effectiveness of the existing financial assessment of sports results of athletes in Ukraine. Taking into account the negative general trend of performances of Ukrainian athletes

іграх, автори запропонують альтернативні інструменти оцінки спортивної результативності з точки зору економічної ефективності, а також окреслять основні елементи стратегії розвитку спорту в Україні з точки зору її комерціалізації.

Ключові слова: економіка спорту, модель спортивної результативності, комерціалізація спорту, ефективність фінансування спорту.

at the Summer Olympic Games, the authors will offer alternative tools for evaluating sports performance from the point of view of economic efficiency, as well as outline the main elements of the strategy for the development of sports in Ukraine from the point of view of its commercialization.

Keywords: sports economics, sports performance model, sports commercialization, sports financing efficiency.

Триваючі реформи та трансформації в економіці України, які в тому числі пов'язані з переходом на європейські стандарти і протоколи, не оминули й таку важливу сферу як спорт. Особливістю сучасного етапу розвитку спорту в Україні є його постійно поглиблююча комерціалізація – явище, коли спорт починає сприйматися не як елемент благодійного та імперативного фінансування, а як повноцінна сфера бізнесових інтересів (як приклад, можна навести футбол, хокей, бокс, баскетбол та інші). Як знайти «золоту середину» між засобом здійснення державної політики та використанням спорту в якості засобу генерування грошових потоків? Що дозволить українському спорту стати економічно доцільним і дозволить залучати кошти спонсорів і бізнесменів? Без сумнівів – радикально змінена система, модель і стратегія розвитку спорту.

Україна є членом олімпійської родини з 1993 року (при цьому НОК України був створений в 1990 році) [4]. Але більше ніж за 30 років вітчизняні функціонери так і не спромоглися відповісти на питання: як, куди, навіщо й завдяки чому має розвиватися український спорт, а також його роль на світовій арені, обмежившись при цьому формальними циркулярами на кшталт різноманітних стратегій [3, с.11]. І тільки деякі спортивні федерації змогли повноцінно стати на рейки самоокупності й незалежного фінансового розвитку, демонструючи при цьому пристойні результати на спортивній арені, не маючи фактично підтримки з боку держави. Тому, основними завданнями, яке повстає перед авторами в цій статті є: дослідження існуючої методики оцінки фінансування спорту в Україні, враховуючи результати спортивних змагань і довести її неефективність, а також аналіз принципів та передумов формування моделі оцінки спортивної результативності на підставі системи економічних чинників.

В таблиці 1 зведені результати виступів збірної України на літніх олімпійських іграх з 1996 по 2024 рік. Як бачимо, система фінансової мотивації нездатна вирішити проблему спортивної результативності. Аналіз джерел фінансування спорту свідчить про те, що майже 54% потреб на розвиток і підтримку спортивної інфраструктури забезпечують місцеві бюджети [2, с.104].

Відсутність прозорої моделі спортивної результативності й фінансування спорту з боку державного бюджету свідчить про суб'єктивний характер цього

процесу, який в першу чергу спирається на традиційний спадковий порядок в міністерстві молоді та спорту, а також особистісно-емоційні складові близькості голів спортивних федерацій до керівництва країни.

В таблиці 2 автори наводять порівняльну економічну складову спортивної результативності [5], яка показує неефективність існуючою моделі державного фінансування спорту й яка потребує докорінної трансформації та реформування.

Таблиця 1

**РОЗПОДІЛ НАГОРОД І ПРИЗОВОГО ФОНДУ ЗБІРНОЇ УКРАЇНИ
НА ЛІТНІХ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГРАХ 1996-2024 [5]**

Олімпіада	Золото		Срібло		Бронза		Загальна кількість медалей	Місце у медальному заліку
	Приз тис. \$	К-ть медалей	Приз тис. \$	К-ть медалей	Приз тис. \$	К-ть медалей		
Атланта – 1996	50	9	30	2	20	12	23	9
Сідней – 2000	50	3	30	10	20	10	23	21
Афіни – 2004	100	8	70	5	50	9	22	13
Пекін – 2008	100	7	70	4	50	11	22	11
Лондон – 2012	125	5	80	4	55	10	19	14
Ріо-де Жанейро – 2016	125	2	80	5	55	4	11	31
Токіо – 2020 (2021)	125	1	80	6	55	12	19	44
Париж - 2024	125	3	100	5	80	4	12	22

Пропозиції авторів з приводу ефективності фінансування спорту полягають у врахуванні спортивних результатів спортсменів певних федерацій. Актуальний досвід свідчить про протилежне: олімпійські види спорту, які майже не приносять нагород фінансуються найбільше (легка атлетика, синхронне плавання, велоспорт, плавання тощо) [2, с.100]. Тому релевантність, незалежність, об'єктивність, досяжність і адекватність нової стратегії розвитку спорту в Україні (як олімпійського, так і любительського) буде пов'язана з формуванням, апробацією та адаптацією нової моделі спортивної результативності з загальною економічною ефективністю фінансування спортивної галузі.

Таблиця 2

**БЮДЖЕТИ СПОРТИВНИХ ФЕДЕРАЦІЙ ТА ОЛІМПІЙСЬКІ МЕДАЛІ
В 2021 р. (ТОКІО) ТА В 2024 (ПАРИЖ) [5]**

Спортивна федерація	Бюджети федерацій на підготовку до олімпіади, млн. грн		Кількість медалей в розрізі федерацій, од.		Умовна вартість медалі на олімпіаді, млн. грн
	Токіо (2021)	Париж (2024)	Токіо (2021)	Париж (2024)	
Легка атлетика	84,0	128,4	1	3	84,0
Плавання	34,9	73,2	2	0	17,5
Дзюдо	34,3	65,1	1	0	34,3
Карате	11,6	15,1	2	не брали участь	5,8

Як бачимо, економічна ефективність спортивної результативності носить непропорційний і нелогічний характер (навіть порівнюючи плавання, дзюдо та карате). І навіть суттєве збільшення бюджетів федерацій (плавання і дзюдо – майже в 2 рази) не принесло в підсумку очікуваних сподівань.

Таким чином, формування й запровадження нової стратегії розвитку спорту в Україні, яка заснована на чітких і прозорих економічних чинниках і показниках і базується на новій моделі розподілення фінансування, - є першочерговим завданням державного регулятора в особі профільного міністерства.

Література

1. Нікітенко С. В. Особливості фінансування фізичної культури та спорту в Україні. *Державне управління*. 2016. №1 (53). С. 54–58. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2_016/19.pdf (дата звернення: 19.09.2024).

2. Смирнов Є.В., Смирнов Є.Є. Інноваційні бізнес-моделі спортивного менеджменту (на прикладі Української федерації карате). *Стратегія економічного розвитку України. Збірник наукових праць*. К., КНЕУ. 2022. №51. с. 92-106.

URL: http://sedu.kneu.edu.ua/issue/view/sedu_51_2022/sedu_51_2022_1_184.

3. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року: Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mizhiria-osvita.gov.ua/uploads/1-1.pdf> (дата звернення: 19.09.2024).

4. Платонов В. Н. Олимпийский спорт: в 2 т. / В. Н. Платонов, М. М. Булатова, С. Н. Бубка [В. Н. Платонов и др.]. К.: Олимп. лит. 2009. Т. 2. 696 с.

5. Україна на Олімпійських іграх. Вільна енциклопедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Україна_на_Олімпійських_іграх (дата звернення: 19.09.2024).

References

1. Nikitenko S. V. (2016) Peculiarities of financing physical culture and sports in Ukraine. *State Administration*. No. 1 (53), pp. 54–58. URL:

http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2_016/19.pdf (accessed: 19.09.2024).

2. Smyrnov Ye.V., Smyrnov Ye.Ie. (2022) Innovative business models of sports management (on the example of the Ukrainian Karate Federation). *Strategy of economic development of Ukraine. Collection of scientific works*. K., KNEU, No. 51, p. 92-106. URL:

http://sedu.kneu.edu.ua/issue/view/sedu_51_2022/sedu_51_2022_1_184

3. Strategy for the development of physical culture and sports until 2028: Ministry of Youth and Sports of Ukraine. URL: <https://mizhiria-osvita.gov.ua/uploads/1-1.pdf> (accessed: 19.09.2024).

4. Platonov V. N. (2009) Olympic sport: v 2 t. / V. N. Platonov, M. M. Bulatova, S. N. Bubka [V. N. Platonov y dr.]. K.: Olymp. lit., T. 2. 696 s.

5. Ukraine at the Olympic Games. The free encyclopedia Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukraine_at_the_Olympics (accessed: 19.09.2024).

JEL L20, M20

Терентьєва Олена Володимирівна

к.е.н., доцент

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0000-0002-4383-9688

e-mail: alena_terentieva@ukr.net

Terentieva Olena

PhD in Economics, Associate Professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

Плетньов Михайло Васильович

к.т.н., доцент

Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля,
Україна

ORCID: 0000-0002-8482-9419

Plietnov Mykhailo

Ph.D. in Technical Sciences,

Associate Professor

Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University, Ukraine

СУЧАСНІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У тезах розглядаються сучасні тенденції та фактори, що впливають на економічну стійкість підприємств, особливо в контексті глобальних криз. Виокремлено ключові стратегії підвищення економічної стійкості підприємств.

Ключові слова: економічна стійкість, підприємство, криза, глобалізація, технології, інновації.

MODERN FACTORS OF ECONOMIC SUSTAINABILITY OF ENTERPRISES

Abstract. The thesis reviews current trends and factors affecting the economic sustainability of enterprises, especially in the context of global crises. The key strategies for improving the economic sustainability of enterprises are highlighted.

Keywords: economic sustainability, enterprise, crisis, globalization, technology, innovation.

Сучасне динамічне економічне середовище характеризується посиленням процесів глобалізації, технологічного прогресу і конкуренції, тому концепція економічної стійкості стала критично важливим фактором довгострокового успішного функціонування підприємств. Економічна стійкість означає здатність підприємства підтримувати свою фінансову життєздатність, прибутковість і зростання, одночасно враховуючи екологічні та соціальні фактори.

Саме підприємницький сектор проявляє ключовий важливий вплив на низку компонентів стабільного розвитку державної економіки держави та забезпечують її економічну стійкість. На сьогодні, Україна переживає глибоку соціально-економічну кризу, спровоковану російською агресією, тож існує системна економічна нестабільність та велика кількість реальних та потенційних загроз для економічної безпеки, що ускладнює діяльність підприємств [3, с.3].

Економічна стійкість визнається однією з основних передумов для забезпечення та утримання стійкого та стабільного розвитку підприємств. Вона

визначає їх конкурентні можливості на ринку, привабливість для інвестицій та слугує показником належного рівня економічної безпеки.

Звичайні оперативні заходи, що застосовуються в умовах динамічної зміни середовища дозволяють на короткий час утримати стабільний стан підприємства, але кардинально не змінюють ситуацію. Недостатня глибина стратегічного бачення серед вищого менеджменту обмежує ефективність процесу прийняття рішень. Існуючі методи аналізу внутрішнього середовища підприємства та прогнозування зовнішніх трендів не забезпечують адекватного рівня деталізації та точності для розробки довгострокових стратегій. У зв'язку з цим виникають проблеми з економічною стійкістю підприємств.

Очевидно, що здатність підприємства долати кризи, перемагати у конкурентній боротьбі, зберігати високий рівень економічної стійкості багато в чому залежить від впливу різноманітних груп факторів [2].

Підприємства потребують надійних фінансових стратегій, щоб адаптуватися до волатильності ринку, глобальних економічних зрушень та технологічного прогресу. Ті, що мають диверсифіковані потоки доходів та адаптивні стратегії ціноутворення, як правило, залишаються стійкими. Управління ліквідністю, контроль витрат та інвестиції в інновації є особливо важливими для довгострокової життєздатності.

Підприємства, які мають гнучкі бізнес-моделі, краще підготовлені до подолання кризових ситуацій, таких як пандемії або геополітичні зміни. Підвищення стійкості через стратегічне планування, управління ризиками та диверсифікацію допомагає підприємствам пережити несподівані потрясіння.

У сучасному конкурентному глобальному середовищі підприємства повинні постійно впроваджувати інновації. Впровадження технологій, особливо у сфері автоматизації, штучного інтелекту та аналізу даних, є ключовим для підтримки операційної ефективності та випередження конкурентів.

Зі збільшенням уваги до сталого розвитку підприємства повинні зменшити свій вплив на навколишнє середовище [1]. Сталі практики включають зниження викидів вуглекислого газу, мінімізацію відходів та імплементацію енергоефективних технологій. Компанії, які інвестують у відновлювані ресурси та зелені технології, часто знаходять нові можливості для зростання, одночасно відповідаючи регуляторним вимогам та очікуванням споживачів.

Соціальна стійкість включає в себе справедливі трудові практики, залучення громадськості та етичне управління. Споживачі та інвестори дедалі більше переймаються тим, як компанії ставляться до своїх працівників та роблять внесок у соціальний добробут. Підприємства, які надають пріоритет різноманітності, безпеці на робочому місці та розвитку громад, будують міцнішу репутацію та користуються лояльністю клієнтів.

Отже, можна підсумувати, що в сучасних умовах економічна стійкість підприємства формується під впливом складного комплексу факторів. Головною метою забезпечення економічної стійкості підприємства є створення умов для його стійкого та максимально ефективного функціонування в даний час та забезпечення високого потенціалу розвитку та зростання у майбутньому.

Реалізація зазначеної мети досягається шляхом запобігання загрозам негативних впливів на економічну стійкість підприємства та досягнення наступних основних функціональних цілей економічної стійкості: забезпечення високої фінансової ефективності роботи підприємства та його фінансової стійкості та незалежності; забезпечення технологічної незалежності підприємства та досягнення високого рівня його технологічного потенціалу; високий рівень кваліфікації персоналу підприємства та його інтелектуального потенціалу, ефективність НДДКР; високий рівень екологічності роботи підприємства; мінімізація руйнівного впливу результатів діяльності підприємства на стан навколишнього середовища; забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці та досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи всіх його служб тощо.

Висновки. Забезпечення економічної стійкості є актуальним завданням у сучасному конкурентному бізнес-середовищі. Докладно враховуючи динаміку ринку, технологічний прогрес, регуляторні фактори та соціальну відповідальність, підприємства можуть напрацювати ефективні стратегії для підтримки своєї фінансової життєздатності, прибутковості та зростання в довгостроковій перспективі.

Література

1. Gelb J., McCarthy R., Rehm W. and Voronin A. Investors want to hear from companies about the value of sustainability. Mckinsey. 2023. URL: <https://www.mckinsey.com/>
2. Левицький В. Дослідження основних елементів формування стратегічного забезпечення економічної стійкості в системі операційного менеджменту підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № (49). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2321/2241>
3. Юрчишин В. Стан економіки та перспективи її відновлення у 2023 р. Аналітична доповідь. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/18/2023-MATRA-I-KVARTAL-8.pdf>

References

1. Gelb, J., McCarthy, R., Rehm, W. and Voronin, A. (2023). Investors want to hear from companies about the value of sustainability. Mckinsey. URL: <https://www.mckinsey.com/>
2. Levytskyi, V. (2023). Research of the main elements of the formation of strategic economic stability in the system of operational management of the enterprise. *Economy and society*. № (49). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2321/2241>
3. Yurchyshyn, V. (2023). State of the economy and prospects for its recovery in 2023. Analytical report. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/18/2023-MATRA-I-KVARTAL-8.pdf>

JEL L21, D24, L86

Швидка Оксана Полікарпівна

к.е.н., доцент

Київський національний

економічний університет

ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0002-2875-2584

e-mail: shvydka.oksana@kneu.edu.ua

Shvydka Oksana

PhD in Economics, Associate Professor

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Проаналізовано вплив цифровізації на ефективність бізнес-моделей та асиметрії в результативності підприємств різних секторів. Розглядаються технологічні, ресурсні та культурні аспекти асиметрії. Актуалізовано питання розвитку інноваційної культури для успішного функціонування в умовах нестабільності.

Ключові слова: цифровізація, бізнес-модель, ефективність.

THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE EFFICIENCY OF BUSINESS MODELS OF MODERN ENTERPRISES

Summary. The impact of digitalization on the effectiveness of business models and the asymmetries in the performance of enterprises across various sectors has been analyzed. Technological, resource, and cultural aspects of asymmetry are examined. The importance of developing an innovative culture for successful operation in conditions of instability is highlighted.

Keywords: digitalization, business model, effectiveness.

Сучасний бізнес-середовище переживає значні трансформації під впливом цифровізації, що стає основним фактором, який визначає конкурентоспроможність підприємств у глобальному масштабі. Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, аналітика великих даних, блокчейн і Інтернет речей, змінює традиційні бізнес-моделі та відкриває нові можливості для створення цінності. Відзначається, що цифровізація не лише підвищує ефективність операційних процесів, але й змінює спосіб взаємодії підприємств з клієнтами та партнерами, сприяючи глибшому розумінню їхніх потреб і бажань.

Водночас, незважаючи на переваги цифровізації, підприємства стикаються з новими викликами, що виявляються у формі асиметрій. Асиметрії можуть проявлятися в різних аспектах: від технологічного впровадження до управлінських стратегій і культурних змін у компаніях. Наприклад, не всі підприємства однаково швидко адаптуються до нових умов, що призводить до значних розбіжностей у результатах їхньої діяльності. Згідно з дослідженнями, компанії, які інвестують у цифрові технології, мають вищу продуктивність і прибутковість, тоді як ті, що не роблять цього, ризикують залишитися позаду на конкурентному ринку [2].

Цифровізація бізнесу відображає ширший тренд переходу до економіки знань, де інформаційні технології виступають ключовим фактором економічного зростання. В економіці знань ресурси, що раніше вважалися дефіцитними, стають

доступними у нових формах [4]. Це призводить до переосмислення традиційних бізнес-моделей та потреби в їхній адаптації до умов цифрового середовища.

Сучасні бізнес-моделі, як правило, складаються з різних компонентів, таких як цінова пропозиція, сегменти споживачів, канали доставки, стосунки з клієнтами та ключові партнери. Згідно з моделлю бізнес-моделей Канва, усі ці елементи повинні бути узгоджені між собою для досягнення стійкості та ефективності. Цифровізація впливає на кожен із цих компонентів, створюючи нові можливості для взаємодії з клієнтами та оптимізації внутрішніх процесів.

Асиметрії у результатах можуть виявлятися в різних формах:

- Технологічні асиметрії: це різниця в здатності підприємств впроваджувати нові технології. Наприклад, у секторі роздрібної торгівлі компанії, які швидко адаптувалися до електронної комерції (як Amazon), показують вищі темпи зростання продажів у порівнянні з традиційними ритейлерами.

- Асиметрії в ресурсах: компанії, які мають доступ до якісних даних та аналітичних інструментів, можуть приймати більш обґрунтовані рішення. Наприклад, у фінансовому секторі банки, які використовують аналітику великих даних для оцінки кредитних ризиків, демонструють нижчі рівні неплатежів.

- Асиметрії у культурі інновацій: культура підприємства також грає значну роль. Підприємства, які заохочують експерименти та швидкі зміни, здатні краще реагувати на зміни в середовищі. Наприклад, технологічні стартапи в ІТ-секторі, такі як Slack, швидко адаптуються до потреб ринку, в той час як традиційні компанії можуть затримуватися.

В умовах війни, що триває в Україні, підприємства стикаються з новими викликами, які суттєво впливають на їхню результативність та стратегії. По-перше, війна призводить до нестабільності в економіці, що ставить під загрозу традиційні моделі ведення бізнесу. Багато компаній змушені адаптуватися до нових умов, переосмислюючи свої бізнес-моделі та шукаючи альтернативні ринки збуту. По-друге, українські підприємства виявили високу стійкість та здатність до швидкої адаптації. Наприклад, деякі компанії з сектору виробництва переключилися на виготовлення товарів, що підтримують потреби оборонного сектору, тоді як бізнеси в сфері послуг почали надавати онлайн-сервіси, що дозволяє їм залишатися ефективними. По-третє, війна створила нові асиметрії в результативності бізнесу, зокрема, через відмінності у доступі до ресурсів, технологій і ринків. Підприємства в регіонах, найбільш постраждалих від бойових дій, виявляються у значно більш уразливій ситуації, ніж ті, що функціонують у спокійніших областях.

Для проведення емпіричного аналізу було використано дані з опитувань компаній, що працюють у різних секторах економіки: роздрібна торгівля, фінансові послуги та виробництво. Результати показали, що підприємства, які впровадили цифрові технології, мають на 30% вищу продуктивність і на 25% більшу задоволеність клієнтів у порівнянні з тими, що залишилися на традиційних моделях.

- У секторі роздрібної торгівлі 70% компаній, що впровадили онлайн-продажі, зафіксували зростання прибутків на 40%.

- У фінансовому секторі компанії, які активно використовують блокчейн-технології, зменшили витрати на транзакції до 20%.

- У виробництві автоматизація процесів призвела до зменшення виробничих витрат на 15% у компаніях, що впровадили Інтернет речей.

Результати дослідження підтверджують, що критично важливими є такі фактори, що впливають на успішність цифровізації:

- Культура інновацій в організації: Підприємства з відкритою культурою можуть швидше впроваджувати нові рішення.

- Високий рівень освіти та підготовки персоналу: Кваліфіковані працівники здатні краще використовувати нові технології.

- Стратегічний підхід до впровадження технологій: Чітке бачення та план дій сприяють успішній адаптації.

Інновації, що розривають ринок, можуть трансформувати цілі галузі. Важливо, щоб підприємства розуміли, що цифровізація — це не просто технологічний процес, а стратегічний підхід. Дослідження показало, що цифровізація бізнес-моделей є важливим чинником, який визначає конкурентоспроможність підприємств у сучасному середовищі. Асиметрії, виявлені в результативності бізнесу, підкреслюють важливість адаптації до нових умов.

Підприємства, які проактивно впроваджують новітні технології, здатні отримувати переваги в конкурентній боротьбі. Водночас компанії, що зволікають з адаптацією, наражаються на ризик втрати ринкових позицій. Важливим є не лише технологічне впровадження, а й розвиток внутрішньої культури інновацій, що сприяє швидкому реагуванню на зміни в умовах війни.

Таким чином, підприємства повинні не лише впроваджувати нові технології, а й розвивати стратегії управління, які дозволять їм максимально використовувати потенціал цифровізації. Майбутні дослідження повинні зосередитися на глибшому аналізі причин асиметрій і розробці рекомендацій для підприємств щодо оптимізації бізнес-моделей у епоху цифровізації та в умовах війни.

Література

1. Семененко, О. М. "Цифрова трансформація в Україні: виклики та можливості". *Економічний вісник НУХТ*, 2021, с. 45-50.
2. Шевчук, В. О. "Бізнес-моделі в умовах цифровізації: нові підходи і тенденції". *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2020, с. 88-93.
3. Кузьмін, В. С. "Вплив цифрових технологій на ефективність бізнесу". *Актуальні проблеми економіки*, 2019, с. 122-126.
4. Зайцева, Т. В. "Інноваційні бізнес-моделі: теорія та практика". *Економіка і управління*, 202, с. 34-39.
5. Мартинюк, О. І. "Інформаційні технології як фактор формування бізнес-моделей". *Науковий журнал "Економіка України"*, 2021, с. 55-60.

References

1. Semenenko, O. M. (2021). Digital transformation in Ukraine: challenges and opportunities. *Economic Bulletin of NUHT*, 45-50.
2. Shevchuk, V. O. (2020). Business models in the context of digitalization: new approaches and trends. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 88-93.
3. Kuzmin, V. S. (2019). The impact of digital technologies on business effectiveness. *Current Economic Problems*, 122-126.
4. Zaitseva, T. V. (2022). Innovative business models: theory and practice. *Economics and Management*, 34-39.
5. Martyniuk, O. I. (2021). Information technologies as a factor in the formation of business models. *Scientific Journal "Economy of Ukraine"*, 55-60.

JEL G32, L25

e-mail: shevchuk@kneu.edu.ua

Шевчук Наталія Валентинівна

к.е.н., професор
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна
ORCID: 0000-0001-6467-7748

Shevchuk Nataliia

PhD in Economics, Professor
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

dmitry.katrich@gmail.com

Катрич Дмитро Юрійович

аспірант
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна
ORCID: 0009-0004-9809-6625

Katrych Dmytro

postgraduate student
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ОЦІНЮВАННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ
БІЗНЕСУ ЗА ЦІННІСНИМИ
КРИТЕРІЯМИ**

**TOPICAL ISSUES OF
ASSESSING BUSINESS
CAPITALISATION BY VALUE
CRITERIA**

Анотація. Аргументовано доцільність дослідження капіталізації в напрямку розвитку ціннісного підходу. Актуалізовано питання оцінювання капіталізації в контексті ціннісної проблематики та визначено невирішені питання з точки зору практичного впровадження відповідних аналітичних новацій.

Ключові слова: економічна цінність, капіталізація, капіталоутворення.

Summary. The expediency of studying capitalisation in the direction of developing a value-based approach is substantiated. The issue of capitalisation assessment in the context of value issues is actualised and unresolved issues in terms of practical implementation of relevant analytical innovations are identified.

Keywords: economic value, capitalisation, capital formation.

Поняття капіталізації є досить зрозумілим та лаконічним в інтерпретації представників бізнес-товариства, та неоднозначним і багатоаспектним з точки зору наукового визначення. Характеризуючи капіталізацію практики роблять акцент на зростанні доходів та доходності бізнесу, не конкретизуючи при цьому цих понять, а саму капіталізацію характеризують як фундаментальний мотив здійснення бізнес-діяльності. Щодо науковців, то капіталізація досліджується як явище, процес та результат. Дискусійність та досить широкий змістовний діапазон досліджень капіталізації бізнесу зумовили неоднозначність в оцінюванні, що, відповідно, ускладнює та впливає на якість прийняття рішень у сфері капіталотворення.

Серед науковців, які досить глибоку вивчали різні аспекти оцінювання капіталізації, варто відмітити праці фундаментального характеру таких дослідників як Х. Андерсона, О. Маршалла, Ф. Модільяні та М. Міллера, Дж. Хікса А. Раппопорта, Д. Стерна, багатьох ін. Значні здобутки мають українські науковці (В. Буханець, О. Магдалюк, О. Мельник, О. Мендрул, В. Нусінов, К. Рябикіна, А. Турило, Л. Фролова, Г. Швиданенко, ін.), які значно розвинули концептуальні засади оцінювання капіталізації. Проте залишається невирішеним значне коло питань, які актуалізуються у зв'язку з розширенням змістових меж капіталізації, що спричинені інтелектуалізацією та цифровізацією діяльності бізнес-структур.

У наукових публікаціях останніх 10 років, характеризуючи капіталізацію фокус уваги вчених зміщується з властивостей різновидів капіталу, як основи формування доданої вартості, на способи взаємодії диференційованих видів капіталу, які забезпечують зростання цінності бізнесу. У такій інтерпретації розширюється ланцюжок процесів капіталоутворення, органічна єдність яких пояснює каузальну логіку дослідження економічної цінності бізнесу та відповідно актуалізує питання вдосконалення методологічного базису оцінювання капіталізації.

Концептуальна логіка економічного оцінювання капіталізації передбачає виділення:

- об'єкту оцінки, якими можуть бути активи, зобов'язання, прибутки, вартість;

- напрямку оцінювання – інвестиційного та управлінського, що визначає цільове призначення оцінювання та визначає вибір критеріїв та систем показників для здійснення оцінювання.

Якщо характеризувати об'єктні аспекти оцінювання капіталізації то доцільно говорити про їх розширення та введення такого концепту як цінність, зважаючи на те, що з точки зору визначення змісту капіталізації такий аспект є цілком аргументованим та вже достатньо усталеним. Щодо напрямку оцінювання, то ціннісна проблематика цілком корелює з методологією управлінського підходу, відповідно до якого капіталізація є критерієм економічної ефективності/результативності розвитку бізнесу.

Розширення предметного поля оцінювання капіталізації ціннісними концептами актуалізує питання удосконалення методичного інструментарію та відповідної системи критеріїв та показників. Перші наукові та практичні результати в цьому напрямку представлені у дослідженнях українських вчених О.В. Мельник [2], Є.Є. Смирнова [3], О.В. Магдалюка [1], К. Рябикіної, Є. Куценко. Так, у наукових працях О.В. Мельник запропоновано використовувати систему ключових фундаментально-ціннісних індикаторів, на основі яких здійснюється оцінювання результатів капіталотворення у вартісному та ціннісному аспекті. Для оцінювання ціннісних результатів капіталізації вчена запропонувала використати систему критеріїв, які охоплюють такі напрямки оцінювання як якість управління, інновації, сталий розвиток, цифровізація [2]. Розвиваючи наукову ідею О.В. Магдалюка [1] щодо оцінювання результатів капіталотворення за критерієм якості капіталу, Є.Є. Смирнов пропонує до

використання систему критеріїв та показників, які сформовані у ресурсно-результатній логіці та враховують особливості розширеного ланцюжка капіталотворення з урахуванням інтелектуальних та цифрових аспектів [3].

Цілком підтримуючи наукові ідеї зазначених вчених варто наголосити на тому, що з точки зору практичної реалізації є певні труднощі. Перш за все, це пов'язано з відсутністю інформаційної бази та недосконалістю механізмів ведення нефінансової звітності на підприємствах. Досить невизначеними та дискусійними є підходи до визначення критичних значень аналітичних індикаторів, на основі яких здійснюються порівняння та визначається рівень якості відповідних аспектів капіталоутворення. Також є певні проблеми з визначенням змістових критеріїв оцінювання в частині того, що можуть відбуватися певні дублювання з іншими критеріями та системами показників. Визначене коло питань потребує подальших наукових досліджень з урахуванням реалій функціонування бізнесу, а їх розв'язання є основою забезпечення якості прийняття управлінських рішень у сфері капіталоутворення.

Література

1. Магдалюк О.В. Визначення та вимірювання якості капіталу підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. Том 42. С. 217-226.

2. Мельник О.В. Капіталізація підприємств: теорія та практика: монографія. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А. С., 2020. 428 с.

3. Смирнов Є.Є. Оцінювання та забезпечення економічного зростання підприємства (за матеріалами переробних підприємств України): дис. ... д-ра філософії: 051/ Смирнов Євген Євгенович. Київ, 2023. 269 с.

References

1. Magdalyuk, O. V. (2018). Defining and measuring the quality of an enterprise's capital. *Strategy of economic development of Ukraine*, 42, 217-226.

2. Melnyk, O. V. (2020). *Capitalisation of enterprises: theory and practice. a monograph*. The publisher is A. S. Pankova.

3. Smirnov, Ye. Ye. (2024). *Assessing and Ensuring Economic Growth of an Enterprise (based on the materials of Ukrainian processing industry enterprises)*. [Diss. PhD, KNEU named after V. Hetman].

**СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: УКРАЇНСЬКІ СТУДІЇ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

JEL C80, M21, O33

e-mail: boichenko.kateryna@kneu.edu.ua

Boichenko Kateryna

Dr of Sc. (Ec.), Associate Professor

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4636-067X

DEVELOPMENT OF BUSINESS PROJECT EXPERTISE SYSTEMS BASED ON DATA ANALYTICS

Abstract. The focus of this article is to study the impact of data analytics on business project proficiency development in Ukraine. It stresses the significance of aligning Big Data and advanced analytics towards various management stakeholders of different organizations in Ukraine. Even considering other barriers like data quality harm or qualification of the lack of specialists, the application of data analytics is proposed to be very important and constructive with regard to growing the economy further and bringing new inventions.

Keywords: business project, data analytics, business expertise, big data, risk management

Currently, the expansion of the business project expert systems based on data analytics has become an important factor in the operation of enterprises. Such tendencies of economic transformation towards information technologies and digitisation of a business demand reconsideration of the ways of analysis and decision-making processes of enterprises. Facilitation of Big Data along with other analytical techniques enhances forecast accuracy, detects business opportunities, and measures risks. By using data analytics, it helps improve the planning phases, coordination of activities, and incorporation of goals into developed strategies for business project management. With the active application of analytical approaches, Ukrainian enterprises are able to gain substantial competitive advantages in the market. In this sense, such business project expertise, with a systematic economic view, belongs to the category of conditions for the achievement of innovative growth.

Recent scientific literature shows an increase in data analytics usage in business knowledge and also in the creation of entrepreneurial ventures. Chatterjee S., Chaudhuri R., Gupta S., Sivarajah U., and Bag S. pointed out that the effectiveness of strategic orientation could be enhanced through Big Data analytics, which facilitate rapid reaction to changes in the market [1]. Studies such as those by Eboigbe E. O., Farayola O. A., Olatoye F. O., Nnabugwu O. C. and Daraojimba C. look into investment risks and projection of financial indicators, paying attention to artificial intelligence and machine learning [2, p. 298]. Derbentsev V., Galitsyn V., Datsenko N., Gostrik O., and Voznyuk I. on the contrary emphasise the Ukrainian context, indicating the possibility of using an analytical approach in the development of small and medium enterprises [3, p. 598]. Naumenko M. applies Big Data in determining the

valuable resources of firms, which aids in forecasting the dynamics of supply and demand [4, p. 752]. Hence, these scholars also agree that data analytics has more than enough influence in evaluating the business projects and coming up with appropriate strategies for growth. Notable progress has been made in the research concerning data analytics as a specialised discipline in business projects; however, the application of such approaches remains largely ignored by the business environment, within the context of this study, Ukraine. At this point, the literature seems not to have studied in detail how big data technologies ought to be implemented into the operations of Ukrainian businesses, especially SMEs, who normally do not have adequate resources and technological infrastructure.

Data analytics is central to the success of every business project. An area in which it adds much value is the enhancement of decision making with regard to project implementation. In most cases, business people rely on experts' judgement, prior experience, and performance figures to come up with decisions. While the evaluation of the alternatives using this method is valid, it is rather subjective and prone to errors. At the moment, people rely on Big Data analytics, which is more in line with the various factors affecting the market such as the economy, customers, and competition. All these make it possible to reach a well-informed judgement on the feasibility of any business idea.

Equally important, the methods of data analysis that promote the process of developing the above-described business models can be employed as well. Big Data helps in spotting competitive advantage by forecasting the movements of the market and the opportunities for growth, as well as streamlining the logistics, supply chains, and marketing. To take these advantages further, companies can deploy machine learning and artificial intelligence to study their consumers and offer custom-tailored products or services for better competition. When it comes to the business projects in Ukraine, this focus can achieve effective investor engagement, better provision of services, and easier international business expansion.

The question of risk management within the business project expertise process is also of great importance and needs to be addressed. Owing to data analytics, it is possible to forecast financial risks, assess creditworthiness, determine optimal pricing policy, and reduce the losses whenever there is a shift in the market. In Ukraine's unstable economic conditions most businesses face, the application of such methods is very important for risk mitigation and achieving financial sustainability.

Though this field of data analysis has a place in business project expertise in Ukraine, there are the following difficulties that may be encountered. One of the major obstacles to the work is the scarcity of quality data that can be subjected to analysis. A number of enterprises located in Ukraine are restricted to modern techniques of data harvesting and processing, which makes the use of analytical techniques very difficult. Apart from that, there is a problem with the lack of appropriate qualifications of those specialists who master data analytics competencies, thus limiting the introduction of such modern methods in the business processes.

One other important issue is the requirement to apply Western methods and data analysis instruments in understanding the market nuances of Ukraine. Local enterprises generally function in difficult economic situations, cumbersome bureaucracy, and

dynamic regulations. This calls for more interactive methods of analysing data and making decisions. Moreover, in order to make full use of data analytics, risk mitigation measures to ensure data and privacy protection have to be established, which entail the formulation of the necessary legal and technical protection strategies.

However, the presence of challenges also confirms the ability to create business project expertise mapping systems based on data analytics in Ukraine. The development of this area will increase the quickening pace of innovative processes in Ukrainian companies, will lead to optimisation of their business strategies, and will enhance their competitive advantages in the markets both within the country and abroad. The use of new technologies for data analysis, the training of unique competencies, and the introduction of modern approaches to the management of risk will become a competitive advantage for businesses in Ukraine amidst global changes and the digital economy.

In conclusion, it can be said that data analytics constitutes one of the major success factors in the conduct of business project evaluation in Ukraine. Enterprises are enabled to deepen understanding, make better decisions, and control risks. Indeed, some of the challenges remain, such as poor quality of data or an exhausting lack of qualified specialists; however, the logical use of such analytical methods is apparent. It extends the innovation capacity of a business further, helps refine business models, and improves the already established position of companies in the market. However, they should accommodate these practices within the set parameters of national peculiarities and build the necessary capabilities. Great relevance for policy and practice applies by focusing on this issue in the development of the proposed system, as the tools for effective usage of the analytical system within various activities of economic potential and innovation include.

References

1. Chatterjee, S., Chaudhuri, R., Gupta, S., Sivarajah, U., & Bag, S. (2023). Assessing the impact of big data analytics on decision-making processes, forecasting, and performance of a firm. *Technological Forecasting and Social Change*, 196, 122824.
2. Eboigbe, E. O., Farayola, O. A., Olatoye, F. O., Nnabugwu, O. C., & Daraojimba, C. (2023). Business intelligence transformation through AI and data analytics. *Engineering Science & Technology Journal*, 4(5), 285-307.
3. Derbentsev, V., Galitsyn, V., Datsenko, N., Gostrik, O., & Voznyuk, I. (2023). The state and prospects of the development of the logistics industry in the context of the implementation of artificial intelligence. *Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 14 (28), 591-606.
4. Naumenko, M. (2024). Data mining of business data as the factor for strengthening a competitive position of an enterprise. *Successes and Achievements in Science*, 5 (5), 746-762.

JEL: L26, I23

e-mail: grebeshkova@kneu.edu.ua

Hrebeshkova Olena Mykolaivna

PhD, Associate Professor,

Department of Business Economics and

Entrepreneurship,

KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6896-3941

e-mail: maliarchuk.olha@kneu.edu.ua

Maliarchuk Olha Heorhiivna

PhD, Associate Professor,

Department of Business Economics and

Entrepreneurship,

KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ORCID: 0000-0002-7058-537X

e-mail: kubareva.iryana@kneu.edu.ua

Kubareva Iryna Volodymyrivna

PhD, Associate Professor,

Department of Business Economics and

Entrepreneurship,

KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6950-5937

ENTREPRENEURIAL MOTIVATION OF UNIVERSITY STUDENTS IN UKRAINE AND POLAND: PUSH AND PULL FACTORS

Summary. The study is devoted to identifying push and pull factors of entrepreneurial motivation, which contributes to the development of policies and programs to support young entrepreneurs in Ukraine and Poland. The results of the analysis of the responses of 235 Ukrainian and 72 Polish students to questions about their motivation to start an entrepreneurship are presented. Conclusions are drawn about the differences in the profiles of factors of entrepreneurial motivation of students in the two countries.

Keywords: entrepreneurial motivation, university students, entrepreneurship, economic activity.

Increasing the motivation of young people to engage in entrepreneurial activities is a key factor for the development of an innovative economy and the creation of new jobs. The study of motivational factors among students is particularly important because they form the basis of the future entrepreneurial

environment. Comparing the situation in Ukraine and Poland allows us to better understand how different socioeconomic conditions and educational systems affect the desire of young people to start their own business. Such a study is appropriate because identifying the push and pull factors of entrepreneurial motivation [1] can help in the development of policies and programs to support young entrepreneurs in the two mentioned countries.

The purpose of our study is to identify push and pull factors of entrepreneurial motivation of university students in Ukraine and Poland, neighboring countries with different levels of integration into European entrepreneurship practices. To achieve this goal, we analyzed the results of a survey conducted in April-May 2023 as part of the research project “Entrepreneurial Opportunities, Competencies, and Intentions among University Students in a Cross-Cultural Dimension” [2]. The survey involved 247 students from 11 universities from different regions of Ukraine, the vast majority (93.52%) of whom are studying economics and almost a third (31.17%) of whom have experience in entrepreneurial activity. We retained 235 questionnaires for further analysis, eliminating statistically insignificant cases. From Poland, 72 students from 4 universities took part in the survey, most of whom (67.42%) are studying economics and only 16.7% of whom have entrepreneurial experience.

The analysis of our results allows us to draw the following conclusions.

Ukraine. The most significant pull factors for students in Ukraine are the desire to realize their dreams and the opportunity to increase their income (88% and 84% of respondents agreed, respectively), which indicates a desire to achieve personal goals and ambitions through entrepreneurship, as well as to realize the possibility of financial gain. 74% of respondents indicated that they see market opportunities for starting their own business. This also indicates that students are actively motivated to find and use opportunities. The least significant motive is the desire for self-employment (endorsed by 47% of respondents), which indicates a lesser influence of push factors such as dissatisfaction with current labor market conditions or lack of other employment opportunities. This data shows that Ukrainian students' motivation for entrepreneurship is more based on pull factors - the desire to realize their dreams, earn higher income, and take advantage of market opportunities. Push factors, such as self-employment, have less influence, which indicates that students perceive entrepreneurship as a positive choice rather than a forced step.

Poland. The most significant factor for students in Poland is the opportunity to increase their income (72% of respondents agreed), which indicates a strong material pull-factor focused on financial success. Also, 72% of students consider entrepreneurship to be an opportunity to realize their dreams. This is an intangible motive, indicating an intrinsic motivation to achieve personal goals and ambitions. 68% of respondents consider entrepreneurship as a means of self-employment, which indicates the importance of independence, although this figure is lower than for financial or personal aspirations. 64% of students see entrepreneurship as an opportunity to prove their ability to be an entrepreneur, which also emphasizes the intrinsic motives for self-realization. Only 54% see market opportunities for starting a business, which is the least important motive among those offered. This indicates that

external factors, such as market conditions, are less important for Polish students compared to intrinsic motives. In general, Polish students are dominated by internal (intrinsically motivated) factors, such as financial interests, self-affirmation and the realization of personal dreams, while market opportunities have a lesser impact on their motivation.

Comparing the motivations for entrepreneurship between students in Ukraine and Poland reveals several important similarities and differences. In both countries, the key incentive for students is the opportunity to increase their income. In Ukraine, this factor is supported by 88% of respondents, and in Poland by 72%. This shows that the desire for financial independence and better material conditions is the main motivator for entrepreneurship. The ability to realize one's dreams is also an important motive in both countries: for 88% of students in Ukraine and for 72% in Poland. This indicates that student motivation is not limited to material factors, but also includes the desire for self-realization. However, in Ukraine, only 47% of students consider entrepreneurship as a means of self-employment, while in Poland this figure is higher - 68%. This indicates that Polish students are more focused on independent work, while Ukrainian students may rely more on external employment opportunities or other ways of development.

It is notable that in both Ukraine and Poland, 64% of students view entrepreneurship as a means of demonstrating their entrepreneurial abilities. This suggests a comparable level of importance that students ascribe to personal self-affirmation through entrepreneurship. However, while 74% of Ukrainian students perceive market opportunities for launching their own business ventures, only 54% of their Polish counterparts hold a similar view.

The study involved a total of 319 students, with 235 from Ukraine and 72 from Poland, allowing for a comprehensive comparison of entrepreneurial motivations. Students from both countries have similar motives regarding self-realization and the desire for financial stability. However, in Poland there is a greater emphasis on self-employment, while Ukrainian students are more focused on market opportunities.

References

1. Dhar, S., Farzana, T., & Ibne Abedin, S. S. (2022). Pushed or pulled into entrepreneurship? Motivations behind entrepreneurial entry for women with disabilities in Bangladesh. *Journal of Women's Entrepreneurship and Education*, (3-4), 103–125. <https://doi.org/10.28934/jwee22.34.pp103-125>
2. Maliarchuk, O. H., Hrebeshkova, O. M., & Kubareva, I. V. (2023). *Survey for studying entrepreneurial opportunities, characteristics, and intentions among university students (in Ukrainian and English)*. Copyright registration certificate No. 120546, July 17, 2023.

JEL F23, L26

e-mail: maria_6.11@kneu.edu.ua

Mariia Tepliuk

PhD, associate professor of the department of business economics and entrepreneurship, KNEU named after Vadym Hetman Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6823-336X

GLOCALIZATION DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE TRANSCENDENTAL ECONOMY

Summary. Glocalization development of enterprises in the transcendental economy involves the combination of global business strategies with adaptation to local market, cultural and regulatory features. This approach allows enterprises to effectively respond to global challenges, ensuring sustainable and innovative development focused on the needs of specific regions.

Key words: glocalization, transcendental economy, entropy, globalization, local markets, business strategies, innovation, sustainable development

Glocalization development of enterprises in the transcendental economy is a concept that combines global trends with local features and needs, in conditions of entropic manifestation. In modern conditions, the transcendental economy is characterized by the all-encompassing influence of information technologies, global networks and rapid changes in economic and social processes. Businesses seeking to succeed in such an economy must consider both global and local factors influencing their development. Glocalization involves the adaptation of global strategies to the specifics of the local market. This means that enterprises must develop their products, services and business processes taking into account the cultural, economic and social characteristics of specific regions. For example, companies can use global innovations and technologies, but adapt them to local requirements, thus ensuring competitiveness at the local level. This approach allows enterprises to maximize the benefits of globalization, while maintaining flexibility and sensitivity to the needs of local consumers. In the transcendental economy, glocalization contributes to the sustainable development of enterprises because they can effectively respond to global challenges such as climate change, technological progress or social change, while supporting local communities and economies. For example, the integration of hydrogen technologies into local energy systems can help reduce dependence on imported energy sources while promoting local industry and job creation. In addition, glocalization in the transcendental economy promotes the development of innovation. The combination of global knowledge with local resources and expertise allows enterprises to create unique products and services that meet the specific needs of local markets, which also contributes to the formation of more sustainable business models that can adapt to rapid changes in the global economy.

Thus, the glocalized development of enterprises in the transcendental economy is a key factor for their long-term success. It allows you to combine the benefits of globalization with the flexibility of a local approach, contributing to sustainable economic and social development. Key problems of glocalization development of enterprises in the transcendental economy were established:

1. Balance between global and local - One of the main challenges is finding the optimal balance between global business strategies and local needs. Global corporations are often faced with the challenge of adapting their products and services to the cultural, economic and legislative characteristics of different markets. Unsuccessful balancing can lead to loss of competitiveness both globally and locally.

2. Cultural barriers – the diversity of cultural norms and values between different countries and regions can complicate communication and the introduction of products or services. For example, what is acceptable or popular in one country may not be acceptable or unpopular in another.

3. Regulatory and legal challenges – global businesses must navigate the complex regulatory systems of different countries, including issues of taxation, data protection, trade restrictions and security standards. This requires significant resources from businesses to comply with local laws and regulations.

4. Technological changes – the ongoing development of technologies, in particular digitalization, requires enterprises to quickly adapt their business models. The use of digital platforms can facilitate glocalization, but also raises questions about cybersecurity, intellectual property protection, and data privacy.

5. Environmental and social responsibility – there is a growing demand for enterprises to act responsibly, taking into account the environmental and social aspects of their activities. Global companies face the challenge of integrating sustainability principles into their strategies at the local level, where different standards and expectations may exist.

It is appropriate to consider modern examples of glocalization development, and itself:

- McDonald's – a global company is a classic example of glocalization. In different countries, the chain of restaurants adapts its menu according to local tastes and cultural characteristics. For example, in India, McDonald's offers vegetarian options, taking into account the cultural and religious characteristics of the population.

- IKEA: The furniture and home goods retailer also practices glocalization, adapting its products to the specific needs of different markets. In China, IKEA has created special product lines and implemented a unique shopping experience to better meet the expectations of Chinese consumers, including limited living space in large cities.

- Toyota: The car manufacturer adapts its models to different markets, taking into account local regulatory requirements, climatic conditions and consumer preferences. For example, Toyota is actively introducing hybrid and electric cars in countries where there is a high demand for environmentally friendly transport.

- Nestle: Nestle, one of the largest food manufacturers, also successfully practices glocalization. That is, it adapts its products to the taste preferences of different regions. It invests in local production and supply to not only meet consumer expectations, but also support local economies.

An interesting and important direction is the integration of hydrogen technologies into the global network. In the context of energy, glocalization manifests itself in the adaptation of global innovations in the field of renewable energy sources to specific national and regional conditions. For example, hydrogen technologies are being introduced in Ukraine, taking into account the local energy infrastructure and economic features, aimed at reducing dependence on imported fossil fuels and increasing the country's energy security. Relevant examples demonstrate how the glocalization approach allows enterprises to be successful at the global level, while taking into account local characteristics, which contributes to sustainable and responsible development in the conditions of a transcendental economy.

Glocalization development of enterprises in the transcendental economy combines global economic processes with local needs, which allows enterprises to simultaneously adapt to global market trends and maintain competitiveness in local markets. In the context of a transcendental economy, this creates new opportunities for enterprises, stimulating innovation, improving management models and increasing business resilience to external challenges. This approach contributes to the formation of economic systems where global trends are harmoniously integrated with local features, supporting the sustainable development of enterprises in the conditions of complex global changes.

Література

1. Tepliuk, M., Sahaidak, M., Petrishyna, T., Fokina-Mezentsev, K., Fomenko, B., & Vasyliiev, I. (2023). Managing of responsible consumption and sustainable production enterprises in the glocalization conditions. *Acta Innovations*, 48, 75-91. <https://doi.org/10.32933/ActaInnovation.s.48.6>

References

1. Tepliuk, M., Sahaidak, M., Petrishyna, T., Fokina-Mezentsev, K., Fomenko, B., & Vasyliiev, I. (2023). Managing of responsible consumption and sustainable production enterprises in the glocalization conditions. *Acta Innovations*, 48, 75-91. <https://doi.org/10.32933/ActaInnovation.s.48.6>

JEL L20, M21

Кузьомко Володимир Миколайович

к.е.н., доцент

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,

Україна

ORCID: 0000-0001-7150-3439

Рубаник Анастасія Олегівна

магістрантка

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,

Україна

ORCID: 0009-0005-4871-0399

e-mail: kuzomko.volodymyr@kneu.edu.ua

Kuzomko Volodymyr

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

e-mail: nastia.rubanik@gmail.com

Rubanik Anastasiia

graduate student

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

АКТУАЛЬНІ РИЗИКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

CURRENT RISKS OF ECONOMIC ACTIVITIES OF DOMESTIC ENTERPRISES AND DIRECTIONS OF THEIR MINIMIZATION

Анотація: У тезах досліджено актуальні ризики господарської діяльності вітчизняних підприємств, зокрема пов'язані з наслідками пандемії COVID-19 та військових дій. Розглянуто основні загрози, що впливають на стабільність бізнесу, такі як економічна нестабільність, логістичні проблеми, валютні коливання та загрози для безпеки працівників. Запропоновано напрями мінімізації ризиків шляхом диверсифікації продуктів, гнучкості у виробничих процесах, а також використання сучасних технологій управління ланцюгами постачання.

Ключові слова: ризики, економічна нестабільність, логістичні проблеми, безпека.

Summary: The thesis investigates the current risks of business operations in Ukrainian enterprises, particularly in light of the COVID-19 pandemic and military actions. Key threats affecting business stability, such as economic instability, logistical issues, currency fluctuations, and employee safety threats, are examined. Strategies for risk minimization are proposed, including product diversification, flexibility in production processes, and the use of modern supply chain management technologies.

Keywords: risks, economic instability, logistical issues, security.

Вітчизняні підприємства діють у надзвичайно складному бізнес-середовищі, яке характеризується постійними змінами та ризиками. Зокрема,

наслідки пандемії COVID-19 та повномасштабні військові дії на території України загострили вже існуючі проблеми та створили нові виклики для бізнесу. У таких умовах ефективне управління ризиками є вирішальним для стабільного функціонування підприємств.

Метою цієї публікації є визначення основних ризиків, з якими стикаються українські підприємства в сучасних умовах, а також розробка пропозицій щодо ефективних напрямів мінімізації цих ризиків.

Спочатку вітчизняний бізнес зіштовхнувся зі значними ризиками внаслідок пандемії COVID-19. Багато компаній різко відчували погіршення ключових економічних показників внаслідок зменшення попиту, обмежень в роботі та фінансових труднощів. В результаті пандемії підприємства були вимушені оперативно реагувати на ринкові зміни та адаптуватись до дистанційної роботи внаслідок введення карантинних обмежень. Систематизація ключових ризиків, що виникли внаслідок пандемії, дозволяє виокремити такі ключові з них, як: економічна нестабільність, турбулентність на фінансових ринках, зміни в споживчому попиті, локдаун та обмеження, технологічні проблеми, загроза для здоров'я та безпеки працівників, припинення діяльності тощо.

Після маневрування у цих складних умовах, ситуація почала потроху поліпшуватись, але початок повномасштабного вторгнення додав ще більших проблем для бізнесу. Компанії зіштовхнулися з принципово новими викликами та ризиками, такими як: пошкодження виробничих потужностей та інфраструктури, блокада логістичних маршрутів, валютні коливаннями, простої та зупинки виробництва, енергетичні проблеми, відтік працівників, збільшення небезпек для життя та здоров'я працюючих тощо. Все це викликало необхідність як у додатковому та всебічному аналізі можливих ризиків, так і пошуку адекватних механізмів та інструментів їх мінімізації.

Узагальнення можливих методів та інструментів мінімізації цих ризиків дозволяє, перш за все, виокремити такі з них, які, на наш погляд, є найбільш дієвими в сучасних умовах бізнес-середовища в Україні. В першу чергу, до таких варто віднести наступні:

1. Диверсифікація продуктів та послуг - підприємства можуть мінімізувати вплив змін у попиті через розширення асортименту продуктів та вихід на нові ринки.

2. Пошук нових ринків збуту - розширення географії збуту допоможе зменшити ризик залежності від внутрішнього ринку та збільшить стійкість бізнесу до економічних коливань в країні.

3. Комунікація з клієнтами - активна комунікація дозволяє вчасно реагувати на зміни та пропонувати відповідні рішення. Також важливо впроваджувати сучасні інформаційні системи взаємодії з клієнтами, впроваджувати моделі штучного інтелекту, що дозволить розуміти зміни в споживчому попиті та спрогнозувати майбутні тенденції.

4. Диверсифікація інвестицій - дозволить зменшити ризик збитків в разі коливань на фінансових ринках. Додатково необхідно провадити ретельне планування фінансових ресурсів, враховуючи можливість негативних коливань на ринках.

5. Використання сучасних технологій управління логістичними процесами - впровадження програмного забезпечення для оптимізації логістики дозволить покращити управління ланцюгами постачання та зменшити залежність від імпортованих товарів.

6. Впровадження гнучких графіків роботи та можливість працювати з дому для зниження скупчення людей в офісах, забезпечення працівників необхідними технічними засобами для ефективної віддаленої роботи.

7. Створення детального плану дій на випадок надзвичайних ситуацій, визначити ключові процеси та функції, які повинні продовжуватися під час кризових ситуацій.

8. Фінансові резерви та захист - підприємства можуть зменшити ризики через створення фінансових резервів, використання інструментів хеджування валютних ризиків та страхування активів.

9. Розміщення складів у різних регіонах для зменшення ризику одночасного пошкодження всіх запасів, формування стратегічних запасів продукції для забезпечення безперервної діяльності під час кризових ситуацій. Також важливим є страхування вантажів та логістичних операцій від ризиків, пов'язаних з пошкодженням інфраструктури, бюджетування додаткових витрат на випадок пошкодження інфраструктури та зміни маршрутів доставки.

10. Використання декількох джерел енергії – це може допомогти зменшити залежність від одного джерела та забезпечити енергетичну незалежність у випадку перебоїв з постачанням електроенергії.

Отже, на сьогодні контроль та мінімізація ризиків – це одна з найважливіших складових системи управління сучасним бізнесом. В умовах підвищеної турбулентності середовища використання різноманітних напрямів та інструментів управління ризиками дозволяє підприємствам адаптуватися до змін та створювати сприятливі умови для виживання в даний час та нарощування результативності діяльності в майбутньому.

Література

1. Балдинюк В. М. Управління ризиками господарської діяльності підприємства та шляхи їх зниження. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57.
2. Майстро Р. Г., Васильцова С. О. Ризики діяльності підприємств України в умовах пандемії та карантинних обмежень. *Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки)*. 2021. №2. С. 27-31.

References

1. Baldynyuk V. (2023). Management of risks of economic activity of the enterprise and ways to reduce them. *Economy and society*, (57).
2. Maistro, R., & Vasytsova, S. (2021). Risks of activity of ukrainian enterprises in the conditions of a pandemic and quarantine restrictions. *Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences)*, (2), 27–31.

JEL D21, L10, Q40

Лезіна Анастасія Володимирівна

к.е.н., доцент

Київський національний

економічний університет

ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0003-0516-6598

e-mail: liezina.anastasiia@kneu.edu.ua

Liezina Anastasiia

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor

Kyiv National Economic University

after Vadym Hetman

**АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВ ОЕС УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

**ASPECTS OF THE
MANAGEMENT OF ENTERPRISES
OF THE UNITED ENERGY
SYSTEM OF UKRAINE IN THE
CONTEXT OF ENSURING ITS
ECONOMIC SECURITY**

Анотація. В рамках виявлення факторів зміцнення економічної безпеки підприємств ОЕС України було здійснено аналіз методології їх управління. В результаті сучасні тенденції та виклики забезпечення функціонування об'єктів критичної інфраструктури потребують оновленого підходу в керуванні підприємствами що, відповідно, посилить їх економічну позицію на ринку.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, об'єднана енергетична система України

Summary. As part of identifying factors for strengthening the economic security of enterprises of the unified energy system of Ukraine, an analysis of their management methodology was carried out. As a result, modern trends and challenges of ensuring the functioning of critical infrastructure facilities require a renewed approach to the management of enterprises, which, accordingly, will strengthen their economic position on the market.

Keywords: economic security, enterprise, unified energy system of Ukraine.

Системні дослідження електроенергетичних комплексів проводяться для аналізу тенденцій та закономірностей розвитку електроенергетики, прогнозування розвитку паливно-енергетичних комплексів різних рівнів – від регіональних, міжрегіональних та національних до міждержавних та світової електроенергетики, а також розробки наукових засад електроенергетичної політики та механізмів її реалізації [1]. Актуальність даних досліджень обумовлюється сучасними тенденціями глобалізації та лібералізації енергетики та водночас зростаючою роллю територіальних проблем розвитку енергетичних систем, викликаних необхідністю підвищення ефективності виробництва, транспорту та розподілу палива та енергії з метою забезпечення енергетичної безпеки територіальних утворень в умовах виділених тенденцій,

а також насамперед умов військової агресії проти України та захист населення щодо забезпечення постійного функціонування об'єктів критичної інфраструктури.

Уявлення щодо структури об'єктів критичної інфраструктури, які є складовими енергетичного комплексу України, у вигляді ієрархічно пов'язаних систем тепло- та електропостачання, насамперед сформовані як складові сукупності керованих засобів трансформації енергії, що функціонують у єдиному виробничому циклі та призначені для комплексного постачання споживачів енергетичною продукцією, у системному аспекті отримало назву об'єднана енергетична система України (ОЕС України) [2,3].

В результаті проведеного аналізу сутнісної характеристики та структури ОЕС України варто зазначити невирішене поле проблематики щодо методології управління в контексті забезпечення економічної безпеки енергетичних підприємств, що входять до її складу, а саме:

- необхідність переосмислення енергетичної політики з метою поступового переходу від експортно-сировинного до ресурсно-інноваційного розвитку та постіндустріального (з елементами цифровізації) типу економіки;

- необхідність урахування зміни технологічних основ та організаційних форм енергетики через інтелектуалізацію її процесів та появу нових економічних властивостей кінцевої енергії як товару, зокрема, можливості формування її запасів; незважаючи на те, що терміни та масштаби зберігання обмежені, ця нова властивість енергії вже суттєво впливає на процеси виробництва та споживання енергетичної продукції в рамках енергосистем;

- дедалі більше підпорядкування розвитку енергосистем екологічним та соціальним вимогам, а також економічної та організаційної стійкості з метою зміцнення економічної безпеки;

- потреба розгляду впливу процесів глобалізації та лібералізації в економіці та енергетиці на стійкість енергосистем; невизначеність організаційної структури галузей енергетики на перспективу та неоднозначність майбутніх співвідношень між ринковими механізмами та державним регулюванням при управлінні енергетичним комплексом створюють загрозу невідповідності його розвитку вимогам енергетичної безпеки;

- наявність широкого кола стейкхолдерів в енергетиці, таких як енергетичні компанії, споживачі, державні органи управління, що мають суперечливі інтереси, потребує застосування багатокритеріальних та ігрових методів обґрунтування рішень, що з позиції вирішення завдання вибору напряму розвитку забезпечення економічної безпеки об'єктів критичної інфраструктури є складною проблемою через невизначеність складу суб'єктів відносин та характеру їх критеріїв прийняття рішень;

- потреба у підвищенні ролі прогнозних енергетичних балансів як інструменту аналізу та управління розвитком енергетичного комплексу в частині забезпечення безперервної роботи об'єктів критичної інфраструктури та відповідно підтримки сталого розвитку підприємств енергетичної галузі;

- важливість комплексного розгляду проблем розвитку енергетичної безпеки у взаємодії з галузями економіки та системами життєзабезпечення населення, що зумовлено суттєвим посиленням взаємовпливу систем енергетики та їхнього впливу на інші сфери економічної діяльності.

Представлені фактори управління в системі енергетики України на даний час є досить консервативними та застарілими. Постійні загрози сьогодення диктують інші потреби, а вищевказані недоліки та прогалини можуть слугувати орієнтиром для подальшого розвитку. Також варто відзначити, що в рамках забезпечення та зміцнення економічної безпеки для кожного окремого підприємства в ОЕС України саме минулі та теперішні показники є гарним підґрунтям для порівняння з майбутніми (економічно вищими показниками) для здійснення обрахунків та підведення підсумків, що і буде полем наших наукових пошуків в подальшому.

Література

1. Бохонко І. В., Особливості формування ринку електроенергії України на конкурентних засадах / І. В. Бохонко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія - Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – № 3. – 2015
2. Казанський С. В. Моделі організації ринків електроенергії / С. В. Казанський // Електропонарама. – № 3. – 2008
3. Лезіна А.В. Онтологічна модель зміцнення економічної безпеки підприємств / Лезіна А.В. // Національні інтереси України. – № 1 (1). – 2024.
4. Мартинюк А. М. Енергетичні кооперативи: енергозалежність для громад / Мартинюк А. М., Сакалюк Д. С., Мар'як О. В., Холодова Н. В. // Громадська організація «Екоклуб». – К. – 2019.

References

1. Bokhonko I. V. (2015). Peculiarities of the formation of the Ukrainian electricity market on a competitive basis. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series - International economic relations and world economy, 3, 33-37.
2. Kazansky S. V. (2008). Models of organization of electricity markets. Elektroponarama, 3.
3. Liezina A.V. (2024). The ontological model of strengthening the economic security of enterprises. National interests of Ukraine. 1 (1).
4. Martyniuk A.M. (2019). Energy cooperatives: energy dependence for communities. Ecoclub public organization.

JEL H 52, I 21, I 28, O 15

Лисечко Євгеній Генріхович
аспірант
Київський національний
економічний університет ім. Вадима
Гетьмана, Україна
ORCID: 0009-0004-9517-9644

e-mail: grok2100@ukr.net

Lysechko Yevhenii
PhD Student
Kyiv National Economic University
after Vadym Hetman

ЗМІНИ ОБСЯГІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

CHANGES IN THE VOLUME OF EDUCATIONAL SERVICES DURING THE MILITARY CONFLICT IN UKRAINE

Анотація. В сучасних умовах роль освіти зростає разом з розвитком людської діяльності. Проблематика подальшого розвитку ринку освітніх послуг стає ще більш актуальною, і особливо в умовах війни в Україні.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, економічне зростання, здобувачі, вищі навчальні заклади, освітнє середовище

Annotation. In modern conditions, the role of education is growing along with the development of human activity. The issue of the further development of the educational services market is becoming even more urgent, and especially in the conditions of the war in Ukraine.

Keywords: market of educational services, economic growth, applicants, higher educational institutions, educational environment

Проблематика якості освіти на сучасному етапі в Україні під час війни є актуальною, оскільки війни, збройні конфлікти мають глибокий і багатогранний вплив на всі аспекти суспільства, і сектор освіти не є винятком. Для ринку освітніх послуг цей період є занадто складним, а питання якості освіти є майбутнім маркером успішної держави. Ефективна державна політика, навіть у умовах війни, забезпечує соціальний та економічний ефект. У високорозвинених країнах біля 30% приросту ВВП забезпечується за рахунок ефективного використання коштів в освіту [1]. Існує багато причин, чому освіта важлива. Загалом, освіта як найважливіший компонент людського капіталу країни сприяє підвищенню ефективності кожного окремого працівника та допомагає економіці просуватися по ланцюжку створення доданої вартості. Отже, освіти впливає на зростання продуктивності праці та загалом на економічне зростання держав.

Війна, яка триває з 2014 р., а ще більш агресивно з 2022 р., призвела країну до низки глибоких кризових явищ, у тому числі у сфері освіти. З початком повномасштабного вторгнення доступ до освіти зазнав труднощі. Тимчасово було призупинено надання освітніх послуг, населення України зіштовхнулося з переміщенням, відбулося руйнування шкіл та інфраструктури, усе це супроводжувалося підвищеними ризиками для безпеки. Суттєвий вплив на ринок

освітніх послуг сьогодні має політичний чинник. Водночас, навіть у розпал війни відданість України освіті є очевидною завдяки сприянню подальшому розвитку освітнього сектору. Здобувачі, які мають доступ до якісної освіти під час війни, швидше за все, зроблять свій внесок у післявоєнну відбудову та розвиток країни, що підкреслює довгострокову актуальність освітніх послуг. У таблиці 1 наведені статистичні дані у сфері вищої освіти. Перший рік війни в Україні показав, що кількість здобувачів закладів вищої освіти майже не змінилася. Випускники шкіл, які виїхали за межі України, мають можливість дистанційно подавати документи до ВНЗ та вчитися. Водночас спостерігаємо різке зменшення студентів-іноземців, хоча останнє десятиріччя характеризувалося поступовим збільшенням іноземних студентів.

Таблиця 1

КІЛЬКІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ У ВНЗ УКРАЇНИ

Показник	2020/21	2021/22	2022/23
Кількість закладів фахової передвищої освіти	129	248	283
Кількість закладів вищої освіти	515	386	347
Кількість студентів ЗВО	1141889	1046669	1053770
Кількість студентів-іноземців	67327	73626	49999

Джерело: складено автором на основі [3, 4]

Розподіл здобувачів, на прикладі 2022/23 н.р. за освітніми ступенями у ЗВО наведено на рис. 1, де помітно, що переважна більшість здобувачів, а саме більше 2/3 частини – першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Кількість здобувачів на початок навчального року наведено рис. 2, і за останні десять років показує тренд до зменшення, що обумовлено було причинами зменшення народжуваності та щорічного збільшення абітурієнтів, які поступали у ЗВО до інших, переважно, європейських країн. Війна лише поглибить ці процеси, що може негативно відобразитися на економічному зростанні у майбутньому.

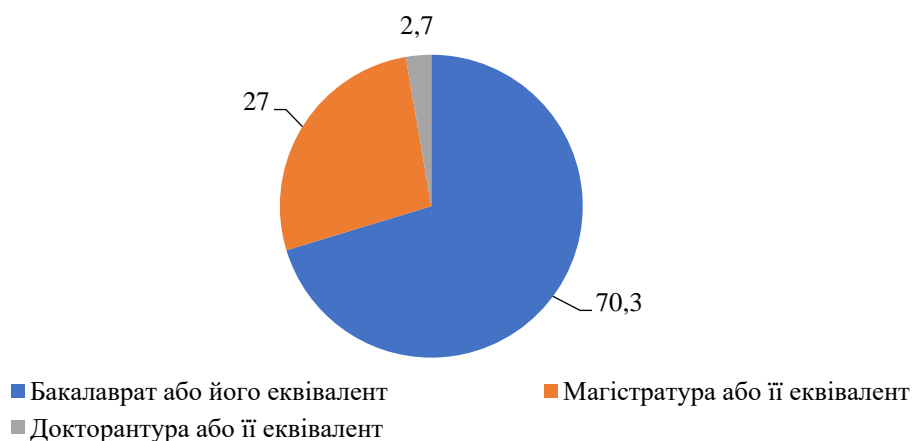

Рисунок 1. Розподіл здобувачів за освітніми рівнями у ЗВО, 2022/23 н.р.

Джерело: складено автором на основі [3]

Також слід зазначити, що освіта виступає стабілізуючою силою, і особливо вагомим значенням має для 2022-2023 рр. Це забезпечує відчуття нормальності та рутини для здобувачів, які залишилися на території країни, де йде війна. Освітні послуги допомагають підтримувати видимість порядку в житті молодих людей, які стикаються з негараздами, спричиненими війною. Орієнтовно на вересень 2023 р. біля 10 – 15% студентів, перебуває за кордоном; це приблизно 130 – 150 тисяч осіб, які здобувають освіту через онлайн технології.

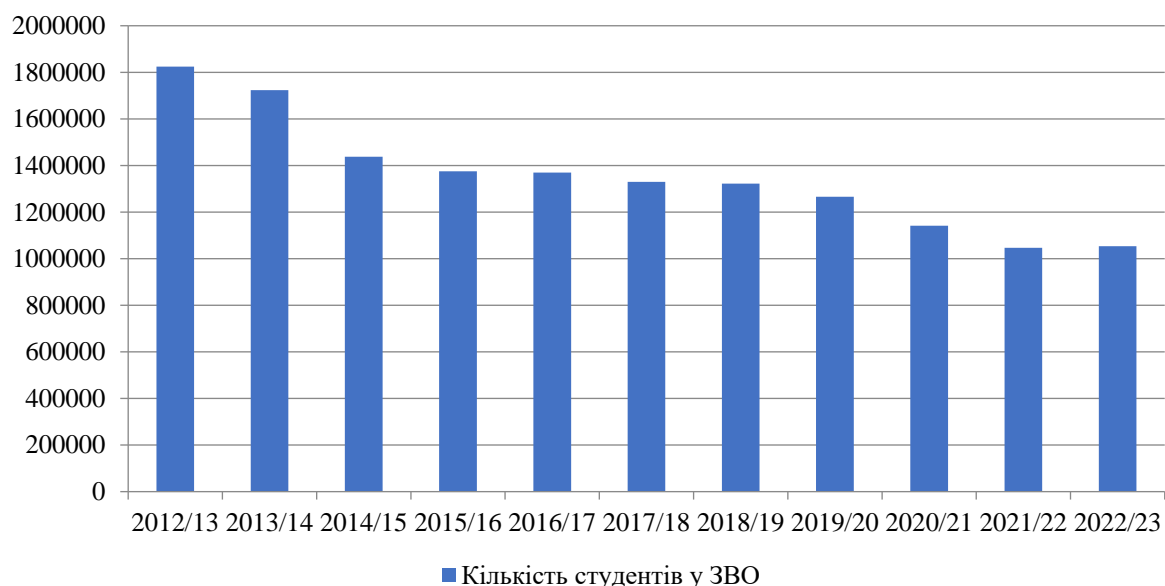

Рисунок 2. Кількість здобувачів на початок навчального року у ВНЗ

Джерело: складено автором на основі [3]

Війна спричинила подальший поштовх до розвитку дистанційних технологій. Війна сьогодні підштовхнула до наступної хвилі міграції молоді та вчених за кордон. Щоб зупинити такий негативний наслідок війни потрібно докласти зусилля до радикальних зрушень в освіті та економіці, що вимагає великих фінансових ресурсів, у тому числі від міжнародних організацій та держав-партнерів. Світова спільнота часто втручається, щоб підтримати освіту в зонах конфлікту. Так, і в Україні міжнародні організації, неурядові організації та іноземні уряди надають допомогу для забезпечення подальшого функціонування освітніх послуг. Підсумовуючи, ринок освітніх послуг в Україні залишається дуже актуальним під час триваючого конфлікту. Крім нагальних академічних потреб, він служить рятівним кругом для окремих людей і спільнот, які прагнуть зберегти відчуття нормальності, розвивати людський капітал і будувати стійкість перед лицем труднощів. Державна політика відіграє й надалі вирішальну роль в освіті та отримання вигоди від неї через зростання висококваліфікованих фахівців, які сприятимуть сталому зростанню економіки України, формування конкурентної економіки в європейському суспільстві, а отже, зростання добробуту населення, підвищення якості життя та майбутнього процвітання нації.

Література

1. Жеребило І.В. Проблеми розвитку системи освіти в Україні: фінансові аспекти. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*.- № 4-2018
2. Лондар С.Л., Шаповалова О.О., Пронь Н.Б. Ринок освітніх послуг в Україні: конкурентні переваги та сучасні виклики для іноземних студентів. *Освітня аналітика в Україні*. - №1 (8)-2020
3. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/arh_vuz_20_u.html
4. Статистичний щорічник України за 2021 рік. Державна служба статистики України, 2021, 447

JEL M29

Ліндаєв Дмитро Владиславович
аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна
ORCID: 0009-0004-9517-96XX

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Анотація. Наукова робота присвячена аналізу сучасного стану та напрямів покращення збутової діяльності підприємств України. В роботі досліджено ключові напрямки покращення збутової діяльності підприємств у нових економічних умовах, надаючи

References

1. Zherebylo I.V. Problemy rozvytku systemy osvity v Ukraini: finansovi aspekty. *Visnyk SumDU. Seriiia «Ekonomika»*-№4-2018[In Ukraine].
2. Londar S.L., Shapovalova O.O., Pron N.B. Rynok osvitykh posluh v Ukraini: konkurentni perevahy ta suchasni vyklyky dlia inozemnykh studentiv. *Osvitnia analityka v Ukraini*.- №1 (8)- 2020 [In Ukraine].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/arh_vuz_20_u.html [In Ukraine].
4. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2021 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021, 447 c. [In Ukraine].

e-mail: dmytro_lindaiev@ukr.net

Lindaiev Dmytro
student of the Department of Business
Economics and Entrepreneurship,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

DIRECTIONS FOR IMPROVING SALES ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE CURRENT ECONOMIC CONDITIONS

Summary. The scientific work is devoted to the analysis of the current state and directions for improving the sales activity of Ukrainian enterprises. The paper examines the key directions for improving the sales activity of enterprises in new economic conditions,

практичні рекомендації для підвищення конкурентоспроможності компаній на ринку.

Ключові слова: збут, підприємство, маркетинг, товар, споживач, конкуренція.

providing practical recommendations for increasing the competitiveness of companies on the market.

Key words: sales, enterprise, marketing, product, consumer, competition.

В сучасних економічних умовах, коли ринки стають все більш глобалізованими та конкурентними, підприємства стикаються з необхідністю постійно вдосконалювати свої процеси для забезпечення сталого розвитку. Одним із ключових елементів ефективного функціонування будь-якої компанії є її збутова діяльність. Це поняття охоплює не тільки безпосередньо продаж товарів чи послуг, але й широкий спектр дій, пов'язаних із взаємодією з клієнтами, аналізом попиту, плануванням виробництва та логістикою. Покращення збутової діяльності є важливою складовою для досягнення підприємством стабільного зростання та підтримки його конкурентоспроможності.

Одним із головних факторів, що впливають на збутову діяльність підприємств у сучасних умовах, є швидкий розвиток технологій. Сьогодні діджиталізація пронизує всі аспекти бізнесу, і збут не є винятком [1, с.61]. Використання сучасних інформаційних систем дозволяє компаніям автоматизувати ключові процеси, відстежувати зміни в поведінці споживачів у реальному часі та оперативно реагувати на них. Наприклад, впровадження CRM-систем (Customer Relationship Management) допомагає підприємствам краще розуміти потреби своїх клієнтів, аналізувати їхню купівельну активність і пропонувати персоналізовані рішення. Це, в свою чергу, підвищує рівень задоволеності клієнтів і сприяє зміцненню довгострокових відносин із ними. Важливо також враховувати зміну споживчих переваг. Сучасні покупці все більше цінують індивідуальний підхід, високу якість обслуговування та швидкість реакції на їхні потреби. Це вимагає від підприємств постійного вдосконалення своїх методів роботи із клієнтами, створення нових каналів взаємодії та використання омніканальних підходів до продажу. Традиційні моделі збуту поступаються місцем інноваційним методам, які передбачають використання інтернет-платформ, соціальних мереж і мобільних додатків. Таким чином, підприємства повинні бути готові до переходу на нові формати продажу, що орієнтовані на швидку і зручну комунікацію зі споживачами.

Ще одним важливим напрямом покращення збутової діяльності є розвиток логістики. Оптимізація логістичних процесів дозволяє знизити витрати на транспортування та зберігання продукції, а також забезпечити своєчасну доставку товарів до клієнтів. У цьому контексті все більшого значення набуває впровадження технологій прогнозування попиту та управління запасами. Аналітичні системи допомагають підприємствам прогнозувати зміни на ринку, враховувати сезонність попиту та краще планувати виробничі потужності [2, с.99]. Це дозволяє не лише знизити ризики невиконання замовлень, але й уникнути накопичення надмірних запасів, що позитивно впливає на фінансові показники компанії.

Не менш важливим аспектом є формування стратегії взаємодії з клієнтами. Успішне підприємство повинно приділяти особливу увагу побудові довгострокових відносин зі своїми споживачами. Це передбачає не тільки забезпечення якісного обслуговування на етапі продажу, але й активне підтримання комунікації з клієнтами після завершення угоди. Використання механізмів зворотного зв'язку, лояльності клієнтів, а також проведення регулярних опитувань задоволеності дозволяє підприємствам краще розуміти свої слабкі місця і оперативно їх усувати. Крім того, систематична робота з клієнтською базою сприяє підвищенню рівня довіри до бренду і, як наслідок, зростанню повторних продажів.

Одним із ключових факторів успішного збуту є правильне позиціонування продукції на ринку [3, с.32]. В умовах високої конкуренції важливо чітко визначити цільову аудиторію та її потреби. Підприємствам необхідно постійно аналізувати ринкові тренди, вивчати конкурентів і пропонувати споживачам унікальні торговельні пропозиції, що відрізняються від аналогів на ринку. Для цього часто застосовуються сучасні маркетингові інструменти, такі як контент-маркетинг, SEO-оптимізація та таргетована реклама. Всі ці інструменти спрямовані на залучення уваги споживачів та формування позитивного образу бренду.

Успішна збутова діяльність також неможлива без належної підготовки персоналу. Підприємства повинні інвестувати в навчання своїх співробітників, які займаються продажами та взаємодією з клієнтами. Постійне підвищення кваліфікації, вивчення нових технік продажу та розуміння сучасних трендів у поведінці споживачів дозволяє менеджерам з продажу діяти більш ефективно та результативно. Крім того, важливо створювати мотиваційні системи для працівників, що сприяють досягненню високих показників збуту.

Отже, збутова діяльність підприємства є складним і багатограним процесом, який вимагає постійної уваги та адаптації до сучасних економічних реалій. Використання новітніх технологій, персоналізація підходів до клієнтів, оптимізація логістичних процесів та ефективна комунікація зі споживачами стають основними напрямками, що дозволяють підприємствам не тільки зберігати свою конкурентоспроможність, але й активно розвиватися на ринку. Лише ті компанії, які готові до швидких змін і здатні впроваджувати інноваційні рішення, можуть досягти успіху в умовах жорсткої конкуренції та нестабільної економічної ситуації.

Література

1. Дейнега О. В. Маркетингова концепція формування продуктоорієнтованого інформаційного забезпечення підприємств: монографія. Рівне : Зень О., 2017. 291 с.
2. Корж М. В., Жуков С. А. Маркетингова діяльність підприємств в умовах глобалізації: монографія. Краматорськ : ДДМА, 2022. 251 с.
3. Морохова В. О., Лорві І.Ф. Формування стратегії збутової діяльності промислового підприємства на

References

1. Deynega O. V. Marketing concept of formation of product-oriented information support of enterprises: monograph. Rivne : Zen A., 2017. 291 p.
2. Korzh, M. V., Zhukov S.A. Marketing activity of enterprises in the conditions of globalization: monograph. Kramatorsk: DDMA, 2022. 251 p.
3. Morokhova V.A., Lorvi I.F. Formation of marketing strategy of industrial enterprise in the market of

ринку продукції уніфікованого використання : монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 203 с.

products of unified use: monograph. Lutsk: Vezha-Druk, 2023. 203 p.

JEL D89, M16, O57, P51

e-mail: smelnuk@gmail.com

Мельник Сергій Миколайович

Melnyk Serhii

к.е.н., докторант

Ph.D., doctoral student

Державний університет
інфраструктури та технологій,
Україна

State University of Infrastructure
and Technologies, Ukraine

ORCID: 0009-0004-5812-0758

СВІТОВІ ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЕКОСИСТЕМ

GLOBAL PRACTICES OF THE BUSINESS ECOSYSTEMS' DEVELOPMENT

Анотація. Досліджені практики розвитку підприємницьких екосистем свідчать, що доцільність конкретних послуг з розвитку бізнесу значною мірою визначається стадією життєвого циклу підприємства. При цьому доступ до професійних послуг у значній мірі реалізується у співпраці із бізнес-об'єднаннями, тоді як питання фізичної інфраструктури здебільшого є сферою регулювання держави.

Summary. Researched practices of the development of entrepreneurial ecosystems show that the feasibility of specific business development services is largely determined by the stage of the enterprise's life cycle. At the same time, access to professional services is largely realized in cooperation with business associations, while the issue of physical infrastructure is mostly a sphere of state regulation.

Ключові слова: державне регулювання; підприємницька екосистема; міжнародна практика; малі та середні підприємства.

Key words: state regulation; entrepreneurial ecosystem; international practice; small and medium-sized enterprises

Прогнози Світового банку свідчать, що до 2030 р. потрібно створити 600 мільйонів нових робочих місць для зайнятості зростаючої кількості робочої сили внаслідок автоматизації виробництва та збільшення кількості населення. Міжнародна спільнота визнає, що ефективно виконати це завдання може саме підприємництво, яке робить свій розвиток та підтримку пріоритетом державної політики переважної більшості країн. При цьому, саме малі і середні підприємства (далі - МСП) набагато більше залежать від підприємницької екосистеми та політичного середовища, ніж великі компанії.

Ключовим завданням даного дослідження є визначення концептуальних питань щодо врахування світових практик формування передумов для розвитку ефективних підприємницьких екосистем.

Країни-члени ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) займають лідируючі позиції серед рівня розвитку підприємництва, тож виникає необхідність розгляду досвіду розвитку підприємництва у зазначених країнах. Структура підприємств, насамперед малих та середніх, загалом стабільна в усіх країнах ОЕСР, і діяльність цих підприємств, як правило, зосереджена на конкретних послугах з меншими потребами в ресурсах.

В Австралії до МСП відносять компанії із кількістю працівників менше 20 осіб і вони становлять майже 98% усіх підприємств [2]. На такі підприємства припадає 35% валового внутрішнього продукту країни і вони винаймають 44% робочої сили Австралії. Із загальної кількості підприємств, що працюють, 76,2% - це підприємства, в яких працюють лише 1-4 особи, відомі як мікро-підприємство. Найбільший внесок МСП припадає на три сектори: сільське господарство, лісове господарство та рибальство.

Понад 99% усіх підприємств Японії - це малі та середні підприємства, вони винаймають більшість працездатного населення і забезпечують значну частку економічного зростання в країні [1]. Такі підприємства є найчисельнішими у сферах роздрібної торгівлі, сфері послуг та ресторанному бізнесі. Саме тому японські малі підприємства найбільше постраждали від рецесії, яка настала після фінансової кризи 2008 року.

МСП також є основою економіки США, вони за останні десятиліття створили дві третини всіх нових робочих місць. При цьому МСП, які експортують, зростають набагато швидше. Основними напрямками експорту для малого бізнесу США є Канада, Мексика, Китай та Японія [2].

В Німеччині МСП приносять 54,4% загальної доданої вартості та 63,7% загальної зайнятості, це трохи менше, ніж у середньому по ЄС - 56,4% та 66,6% відповідно. У 2018-2022 рр. загальна додана вартість МСП у Німеччині зросла на 17,9%, причому найбільший приріст на 21,1% припав на малі фірми. За той же період зайнятість у МСП зросла на 8,6%.

На ринках, що розвиваються, більшість офіційних робочих місць, а саме 7 із 10, створюються саме МСП. При цьому Міжнародна фінансова корпорація підрахувала, що 65 мільйонів фірм, або 40% офіційних мікро-, малих та середніх підприємств у країнах, що розвиваються, мають незадоволену потребу у фінансуванні \$5,2 трлн. щороку [3].

Отже, у результаті проведеного дослідження визначено, що малі і середні підприємства відіграють важливу роль соціально-економічному розвитку будь-якої країни. Такі підприємства зокрема представляють близько 90% усіх підприємств та понад 50% зайнятих працівників у всьому світі. Ці підприємства вносять до 40% національного доходу в економіки, що розвиваються. При цьому, основною перепорою розвитку МСП є обмеженість у фінансових ресурсах.

Міжнародні практики свідчать, що доцільність конкретних послуг держави з розвитку бізнесу значною мірою визначається стадією життєвого циклу підприємства. Так, на стадії задуму підприємці потребують допомоги у формуванні та валідації бізнес-ідеї, оцінки ринку, визначенні власних навичок і можливостей. Стартапери або початківці виростуть швидше, отримавши послуги з бізнес-планування, пошуку партнерів та менторства. На стадії зростання

доречними стануть допомога в пошуку замовників, залучення фінансування і управлінський консалтинг. Зрілим підприємствам потрібне навчання управлінців, маркетингова підтримка, послуги з управління персоналом, внутрішній аудит, побудова ефективного управління виробництвом.

Література

1. Lundvall, B.Å. (Ed.) (2010). National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning, Vol. 2, *Anthem Press*, New York, NY.

2. Mason, C. & Brown, R. (2014). Entrepreneurial ecosystems and growth-oriented entrepreneurship. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. Retrieved from <https://www.oecd.org/cfe/leed/Entrepreneurial-ecosystems.pdf>

3. IFC Annual Report: Building a better future. URL: [futurehttps://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/ifc-annual-report-2023-building-a-better-future.pdf](https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/ifc-annual-report-2023-building-a-better-future.pdf)

References

1. Lundvall, B.Å. (Ed.) (2010). National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning, Vol. 2, *Anthem Press*, New York, NY.

2. Mason, C. & Brown, R. (2014). Entrepreneurial ecosystems and growth-oriented entrepreneurship. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. Retrieved from <https://www.oecd.org/cfe/leed/Entrepreneurial-ecosystems.pdf>

3. IFC Annual Report: Building a better future. URL: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/ifc-annual-report-2023-building-a-better-future.pdf>

JEL I20, I21, O15, H52

Миколюк Андрій Миколайович
аспірант кафедри економіки,
Національний університет водного
господарства та
природокористування, Україна
ORCID: 0009-0001-6490-4768

e-mail: a.m.mykolyuk@nuwm.edu.ua

Mykoliuk Andriy
graduate student of the Department of
Economics,
National University of Water and
Environmental Engineering, Ukraine

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ ЗА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВ

Анотація. Розвиток процесів євроінтегрування в Україні сприяють становленню безбар'єрного простору. Розвиток даного простору сприятиме комфортному життю всіх членів нашого суспільства.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary. The development of European integration processes in Ukraine contributes to the establishment of a barrier-free space. The development of this space will contribute to the comfortable life of all members of our

Розглянуто перспективи в цьому напрямку у сфері освіти.

Ключові слова: інклюзія, освіта, євроінтегрування.

society. The prospects in this direction in the field of education are considered.

Keywords: inclusion, education, European integration.

Процеси демократизування, гуманізування українського суспільства, соціальні, політичні, економічні та інші види змін сьогоденного життя потребують суттєвого перегляду відношення людей до реалій.

Адже, не дивлячись на динамічність науково-технічного прогресу, на жаль, чисельність дітей, потребуючих додаткових видів соціальної допомоги, надання особливих освітніх умов тощо не зменшується, а в Україні через російську агресію, навпаки суттєво зростає.

Як показує дослідження, вітчизняна система освіти покликана навчати, соціалізувати, готувати до викликів, загроз та потенційних можливостей у дорослому житті.

Незважаючи на загальні комплексні складнощі, що виникають на шляху розвитку вітчизняної освіти протягом останніх років, актуалізуються й питання що стосуються реформування інклюзивної освіти.

Нажаль, це відбувається протягом непростого для нашої країни воєнного часу.

Проблематиці інклюзивного навчання в Україні за євроінтеграційних умов присвячена значна кількість наукових праць.

Зокрема, доцільно виділити наступних фахівців, що займалися і займаються вказаною проблематикою, таких як: Баранець Я.Ю. [2], Гайдаєнко Н.С. [1], Гладуш В.А. [2, с. 71-78], Кравченко Н. [6, с. 60-63], Малишевська І. [4, с. 102-107], Рашидов С.Ф. [1], Турко Б. [5, с. 121-125], Хеворд В. [7], Шаркевич О. [6, с. 60-63] та багато інших.

Згідно чинного вітчизняного законодавства «інклюзивне освітнє середовище» представляє «сукупність умов, способів і засобів їх реалізування задля спільного навчання, виховання, розвитку здобувачів освіти» (отримувачів освітнянських послуг) «із урахуванням їхніх потреб, можливостей» [3].

Після входження України до міжнародного, зокрема європейського, освітнього простору для держави набули чинності міжнародні нормативно-правові акти що стосуються осіб із особливими освітніми потребами, зокрема, й їх освітніх процесів. Тому необхідно при реформуванні вітчизняної інклюзивної освіти враховувати вказані правові акти.

Інклюзивність вже давно проникла до усіх сфер суспільного життя [6, с. 60-61]. Особливу увагу приділено даному поняттю у світовому суспільстві промисловістю, підприємництвом.

Що ж стосується вітчизняної освітньої сфери, то згідно із концепцією «Освіта 4.0», українські заклади освіти повинні готувати здобувача саме згідно умовам сучасної індустрії [6, с. 60-61].

Інклюзивна освіта сприятиме до інакшого погляду на всіх без винятків людей, забезпечуючи гідний рівень освіти. Зрозуміло, що задля досягнення цього необхідно боротися із викликами сьогодення.

Саме євроінтеграційні процеси в Україні сприяють розвитку безбар'єрного простору.

Зокрема, про це свідчить схвалення «Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні» (у 2021 р.), яка охопила всі сфери життєдіяльності нашого суспільства, включаючи й освіту.

Аналізування та дослідження проблематики інклюзивного навчання в Україні за євроінтеграційних умов дозволяє виокремити наступні перспективи:

- запровадження новітніх, сучасних, модернізування вже існуючих систем дистанційного навчання (це надактуально для України саме під час війни, відразу після її завершення та відновлення економіки);

- формування та активне застосування начального, навчально-методичного забезпечення вітчизняних освітніх установ, закладів із врахуванням специфіки психофізичних вад;

- систематичне консультування наукових, науково-педагогічних працівників освітніх установ із питань підготовки дітей із особливими потребами;

- сприяння та їх працевлаштування; систематизування кадрового забезпечення, підготовки науково-педагогічних і педагогічних кадрів у закладах освіти, враховуючи особливості інклюзії тощо.

Як висновок, потрібно зазначити, що саме інклюзивне навчання надзвичайно необхідне у будь-якій демократичній державі, що прагне зростанню, ефективному та гармонічному розвитку.

Література

1. Гайдаєнко Н.С., Рашидов С.Ф. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в умовах реформування освітньої галузі України. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. З.С. 85-87.

2. Гладуш В.А., Баранець Я.Ю. До питання формування професійної компетентності педагога інклюзивного закладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2015. № 1 (9). С. 71-78.

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII зі змінами № 3760-IX від 04.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Малишевська І. Зарубіжний досвід інклюзивних тенденцій в освіті. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2016. Вип. 10. С. 102–107.

5. Турко Б. Організація та впровадження інклюзивної освіти у Канаді: історія та сучасність. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. 1. 121-126

References

1. Gaidaienko N.S., Rashidov S.F. (2021). Problems and prospects of inclusive education development in the context of reforming the educational sector of Ukraine. *Spirituality of the individual: methodology, theory and practice*. 3. 85-84.

2. Gladush V.A., Baranets Y.Y. (2015). On the issue of forming the professional competence of a teacher of an inclusive institution. *Bulletin of Alfred Nobel University of Dnipro. Series "Pedagogy and Psychology"*. (9). 71-78.

3. Law of Ukraine "On Education" of 05.09.2017. No. 2145-VIII as amended by No. 3760-IX of 04.06.2024: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

4. Malyshevskaya I. (2016). Foreign experience of inclusive trends in education. *Bulletin of Cherkasy University. Series Pedagogical Sciences*. Issue 10. 102-107.

5. Turko B. (2021). Organization and Implementation of Inclusive Education in Canada: History and Present. *Psychological and pedagogical problems of modern school*. 1. 121-126

6. Шаркевич О., Кравченко Н. Інклюзивне навчання в Україні: історичний аспект, виклики та перспективи. *Педагогічні обрії*. 2024. № 1 (130). С. 60-65.

7. Heward W. Ten Faulty Notions About Teaching and Learning That Hinder the Effectiveness of Special Education. *The journal of special education*. Vol. 36. 4. 2003. 186–205.

6. Sharkevych O., Kravchenko N. (2024). Inclusive education in Ukraine: historical aspect, challenges and prospects. *Pedagogical horizons*. (130). 60-65.

7. Heward W. (2003). Ten Faulty Notions About Teaching and Learning That Hinder the Effectiveness of Special Education. *The journal of special education*. Vol. 36. 4. 186-205.

JEL M14

Олійник Олена Олександрівна

к.е.н., доцент

Національний університет

водного господарства та

природокористування, Україна

ORCID: 0000-0002-3941-2286

e-mail: o.o.oliynuk@nuwm.edu.ua

Olena Oliinyk

PhD in Economics, Associate
Professor

National University of Water

and Environmental Engineering,

Ukraine

ЕТИКА БІЗНЕСУ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

BUSINESS ETHICS THROUGH THE PRISM OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

Анотація. Досліджено сутність та складові етики бізнесу крізь призму корпоративної соціальної відповідальності. Проаналізовано рівень корпоративної прозорості в Україні та окремих країнах ЄС в 2023 році.

Ключові слова: етика бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність, прозорість.

Summary. The essence and components of business ethics are studied through the prism of corporate social responsibility. The level of corporate transparency in Ukraine and certain EU countries in 2023 was analyzed.

Keywords: business ethics, corporate social responsibility, transparency

Етика бізнесу визначає норми поведінки, яких необхідно дотримуватись в роботі та комунікаціях зі стейкхолдерами. Під цим поняттям необхідно розуміти систему цінностей, норм і правил поведінки, які регулюють взаємовідносини в межах організації, а також комунікацію із зовнішніми стейкхолдерами, слугуючи інструментом для реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності [1]. Етика бізнесу включає чесність і відповідальність ведення бізнесу; порядність у ділових взаємовідносинах; дотримання договірних зобов'язань; повагу, довіру та розуміння стейкхолдерів, їхніх інтересів; чесність у представленні продуктів чи послуг на ринку; захист конфіденційності; толерантність та недискримінація щодо культурних, національних та релігійних особливостей стейкхолдерів; уникнення маніпулятивних практик тощо [2]. Дотримання етичних принципів в господарській діяльності допомагають організаціям підтримувати високий стандарт моралі,

сформувати та розвивати корпоративну культуру, посилити трудову мотивацію та лояльність працівників, покращити репутацію бізнесу.

Прозорість як ключовий принцип корпоративної соціальної відповідальності в сучасних умовах набуває все більшої важливості у створенні довіри між бізнесом (брендом) та його стейкхолдерами. Прозорість є складовою етики бізнесу та вимагається законодавством у багатьох економічно розвинених країнах світу, що змушує організації бути більш відкритими щодо своїх бізнес-практик.

Оцінити рівень корпоративної прозорості в країнах світу можна на основі використання індикатора 6.8 «Ступінь корпоративної прозорості» Глобального індексу знань [3]. Цей показник вимірює рівень інформації, якою організації повинні ділитися щодо своїх членів правління, вищого керівництва, щорічних зборів і аудитів. Порівнюючи рівень корпоративної прозорості в окремих країнах Європейського Союзу, членом якого прагне стати наша держава, варто відмітити суттєву різницю. Наприклад, для Польщі значення даного індикатора в 2023 році становило 85,7 (13 місце), Румунії – 71,4 (49 місце), Словаччини – 57,1 (76 місце), При цьому Україна в 2023 році була лідером за даним показником та зі значенням 100 посідала 1 місце.

Дотримання принципу прозорості в бізнес-діяльності сприяє реалізації КСВ та надає організаціям суттєві вигоди. Так, іноземні інвестори надають перевагу організаціям, які діють прозоро. Прозоре ведення діяльності сприяє кращому контролю та підвищує ефективність прийняття управлінських рішень. В умовах прозорості усіх бізнес-процесів керівництво на різних ієрархічних рівнях управління організацією може оперативніше реагувати на проблеми та використовувати можливості. Прозорість допомагає організаціям дотримуватися вимог чинного національного законодавства, міжнародних стандартів та етичних норм, що знижує ризик отримання штрафів, можливих судових позовів та інших санкцій. У сучасному світі стейкхолдери все більше цінують відкритість, чесність і прозорість бізнесу, які є невід’ємними складовими етики бізнесу. В свою чергу, такий підхід соціально відповідальної діяльності може стати конкурентною перевагою, підвищуючи лояльність зацікавлених сторін та їхню готовність підтримувати бізнес.

Література

1. Орлова К. Є., Бірюченко С. Ю. Етика бізнесу як об’єкт наукового дослідження. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 1 (99). С. 76-82.
2. Зарічна О.В., Зеліч В.В. Етика бізнесу в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». Спецвипуск присвячений євроінтеграційній тематиці. 2022. Вип. 44. С. 36-40.
3. Global Knowledge Index 2023. UNDP and MBRF. URL: https://knowledge4all.com/admin/2023/Methodology/GKI2023_Report_EN.pdf

References

1. Orlova K. Ye., Biriuchenko, S. Yu. Etyka biznesu yak ob'iekt naukovoho doslidzhennia. Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia. 2022. № 1 (99). S. 76-82.
2. Zarichna O.V., Zelich V.V. Etyka biznesu v umovakh yevrointehratsii. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seria «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo». Spetsvypusk prysviachenyi yevrointehratsiinii tematytsi. 2022. Vyp. 44. S. 36-40.
3. Global Knowledge Index 2023. UNDP and MBRF. URL: https://knowledge4all.com/admin/2023/Methodology/GKI2023_Report_EN.pdf

JEL M14, L26, O13

Семенчук Аліна Олександрівна

к.е.н., доцент

Київський національний

економічний університет імені

Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0001-8930-4366

e-mail: semenchuk.alina@kneu.edu.ua

Semenchuk Alina

PhD, Associate Professor of Economic Sciences

Kyiv National Economic University

names after Vadym Hetman, Ukraine

ІНТЕГРАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ: ВИКЛИКИ ТА РЕАЛІЇ

Анотація. Корпоративна культура є індикатором стійкості підприємства. Вона не може бути універсальною, адже для побудови міцної корпоративної культури необхідно створити унікальне середовище, яке персонал підприємства підтримує та розділяє разом із менеджментом. Але умови формування такої культури під час війни ускладнюються, тому створюючи єдину систему норм і правил, формуючи загальні цінності у роботі працівників різних підрозділів, можна зберегти корпоративний дух підприємства.

Ключові слова: корпоративна культура, менеджмент, стратегічне управління, стійкість підприємства.

Успішність та стабільність підприємства залежить від того наскільки оперативно менеджмент адаптується до змін мінливого зовнішнього середовища та трансформує виробничий процес відносно цих змін. Корпоративна культура – це цінності, етика, бачення, поведінка та робоче середовище організації; це те, що робить її унікальною. І це впливає на все: від іміджу до залучення та утримання співробітників [1]. Тому корпоративна культура вважається одним з індикаторів стійкості підприємства на ринку. Формування та забезпечення якої є результатом ефективного стратегічного менеджменту.

Підприємства із міцною корпоративною культурою мають високий моральний корпоративний дух та залученість персоналу у діяльність підприємства, що відображається на продуктивності таких працівників і в кінцевому результаті позначається на позитивній динаміці прибутковості підприємства. Не існує універсальної схеми чи підходу до побудови ефективної

INTEGRATION OF CORPORATE CULTURE: CHALLENGES AND REALITIES

Summary. Corporate culture is an indicator of enterprise sustainability. It cannot be universal, because to build a strong corporate culture, it is necessary to create a unique environment that the company's staff supports and shares with management. But the conditions for the formation of such a culture during the war are complicated, therefore, by creating a unified system of norms and rules, forming common values in the work of employees of various departments, it is possible to preserve the corporate spirit of the enterprise.

Keywords: corporate culture, management, strategic management, enterprise sustainability

культури. Тільки після ретельного вивчення різноманітних факторів впливу, таких як галузь, де працює підприємство, його розмір, цінності та цілі, які є визначними для даного підприємства, можна говорити про побудову прогресивної корпоративної культури підприємства.

Усі організації та підприємства, як державної так і приватної форми власності, що великі, що малі, хоч щойно створені чи функціонуючі вже декілька років, усі мають потенціал і можуть створити ефективну корпоративну культуру. Елементи корпоративної культури включають фізичне середовище організації, практику управління людськими ресурсами та трудові звички персоналу. Корпоративна культура також відображається в ступені акценту на визначальних елементах, таких як ієрархія, процес, інновації, співпраця, конкуренція, участь громади та соціальна залученість [2].

Останні два роки для української економіки стали справжнім випробуванням. До зовнішніх і внутрішніх економічних факторів, які мають беззаперечний вплив, додалися фактори, пов'язані з війною. Так як корпоративна культура є рушійною силою підприємства, то вона може осягнути такі виклики. Поруч з такими звичними заходами які націлені на згуртованість колективу, комфортне перебування працівника на робочому місці, створення дружньої атмосфери, формування унікального фірмового стилю, досягнення кожним працівником кращих результатів, що є об'єднуючими елементами між інтересами працівників і підприємства, необхідно адаптуватись і працювати над іншими елементами корпоративної культури. З початком війни підприємства мали повністю трансформувати свої логістичні ланцюжки постачання, продумати автономні джерела енергії та зв'язку, бути готовими до тимчасових перерв у виробничих процесах, потурбуватись про надійні та безпечні приміщення. Ці фактори мають вплив не тільки на основні виробничі бізнес-процеси підприємства та їх ефективність, але і на психологічний, моральний та емоційний стан персоналу.

Тому крім звичних заходів спрямованих на підтримання корпоративної культури в організації, було зосереджено увагу на забезпеченні працівників, в першу чергу, умовами праці в безпечному середовищі, з можливістю перебувати не тільки в робочий час, а по потребі й навіть з родиною; послаблення вимог щодо продуктивності працівника після нічних атак та у разі потреби звернутись за допомогою, скасування вимоги працювати тільки офлайн, звісно у межах посадових можливостей. Ще одним і найважливішим елементом корпоративної культури сучасної України є підтримка мобілізованих співробітників, у вигляді збереження заробітної плати та бонусів і премій, допомога на початковій стадії приєднання до лав захисників, підтримання поранених співробітників і постійна залученість підприємства до потреб співробітників, які на фронті. Як бачимо фокус призми традиційних елементів корпоративної культури постійно зміщується і менеджмент намагається балансувати й експериментувати, впроваджувати інновації та використовувати нові можливості комунікації між працівниками, створюючи єдину систему норм і правил – це і є базою міцної корпоративної культури, яка є результатом ефективного стратегічного управління підприємства.

Література

1. Indeed Editorial Team. Corporate Culture: Definition and Examples. 2024. Режим доступу: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/what-is-corporate-culture>. (дата звернення: 26.09.2024).
2. Ndimba Francis. What are the Four Types of Corporate Culture? (And How to Choose Yours). Режим доступу: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/corporate-culture> (дата звернення: 26.09.2024).

References

1. Indeed Editorial Team (2024). Corporate Culture: Definition and Examples. Режим доступу: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/what-is-corporate-culture> (date accessed: 26.09.2024).
2. Ndimba Francis (2024) .What are the Four Types of Corporate Culture? (And How to Choose Yours). Режим доступу: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/corporate-culture> (date accessed: 26.09.2024).

EL J24, M14

Чуб Оксана Володимирівна
старший викладач
Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0002-7117-1750

e-mail: chub.oksana@kneu.edu.ua

Chub Oksana
senior lecturer
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація. Розглянуто проблему зайнятості молоді в Україні. Вбачається вирішення цієї проблеми через розвиток молодіжного соціального підприємництва, як інноваційної стратегії в умовах викликів сьогодення.

Ключові слова: молодь, зайнятість, соціальне підприємництво.

INNOVATIVE STRATEGIES FOR YOUTH EMPLOYMENT THROUGH THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Summary. The article considers the problem of youth employment in Ukraine. The solution to this problem is seen through the development of youth social entrepreneurship as an innovative strategy in the face of today's challenges.

Keywords: youth, employment, social entrepreneurship

Молодь традиційно вважають рушійною силою змін в усіх сферах економічної діяльності. Історично так склалось, що саме молоді люди найчастіше є носіями перетворень та впровадження інновацій. Поряд з цим молодь відносять

до категорії населення з низькою конкурентоздатністю на ринку праці, що пов'язано з відсутністю професійного досвіду, браком знань з пошуку роботи або з невідповідністю очікувань від робочого місця. В умовах економічної нестабільності, постійних загроз з боку ворожого сусіда молоді люди потребують особливої підтримки щодо свого професійного становлення. Одним з таких інноваційних рішень може стати залучення молоді до соціального підприємництва, яке поєднує комерційну діяльність з розв'язанням соціальних проблем.

Соціальне підприємництво – це модель бізнесу, націлена на досягнення соціальних цілей, таких як розв'язання проблем зайнятості, освіти, інклюзії та екології. Відмінністю соціальних підприємств є спрямування прибутку не тільки на розвиток самого бізнесу, але і на підтримку соціальних ініціатив. Це надає можливість поєднувати економічну діяльність з вирішенням актуальних суспільних питань, серед яких і зайнятості молоді.

Війна суттєво вплинула на українську економіку, породивши низку негативних явищ у сфері зайнятості. Відбулася значна трансформація структури ринку праці. Так, за офіційною статистикою, у 2022 році послугами Державної служби зайнятості скористалися 249 тисяч безробітних молодих осіб віком до 35 років, що становить 29% від загальної кількості безробітних. Відповідно до чинного законодавства України, вікові межі молоді визначається від 14 до 35 років. Вже на початку 2023 року, у січні-лютому, зареєстровано 58 тисяч безробітних молодих людей, що становить 24% від загальної кількості. Знайшли роботу сім тисяч осіб цього вікового сегмента, з них 4 тисячі раніше були безробітними [1].

Негативні явища на ринку праці супроводжуються суттєвим скорочення чисельності молоді в останні роки, причому ця тенденція зберігається з початку 2011 року. На початку 2022 року в Україні проживало 9 969 315 осіб віком від 14 до 35 років, що становило 24,3% від загальної чисельності населення. У порівнянні з 2021 роком це число зменшилася на 293.6 тис осіб або на 2.9% [2].

В умов посилення турбулентності на ринку праці проблеми, пов'язані з пошуком гідної роботи, стають ще складнішими, що безперечно, впливає на настрої та очікування тих, хто знаходиться в пошуках підходящої роботи [3].

Фахівці вважають, що одним із шляхів подолання негативних тенденцій на молодіжному ринку праці є розвиток молодіжного підприємництва.

Міністерство молоді та спорту України оприлюднило інформацію щодо стану молоді в Україні у 2021 році, ґрунтуючись на результатах соціологічного дослідження від компанії «4SERVICE HOLDING» проведене на замовлення міністерства. Метою дослідження було виявлення ключових проблем молоді, а також аналіз ефективних механізмів щодо створення сприятливих умов на ринку праці. Серед особистих проблем молоді найбільше турбує нестача грошей через низький рівень заробітної плати та стипендій (45,1%), здоров'я (як власне, так і близьких) (35,2%), а також брак вільного часу (37,7%). Професіями, які молоді вважає найбільш перспективними для досягнення успіху, є підприємництво та бізнес (так вважають 52,7% молодих людей), спеціаліст у сфері програмного забезпечення та комп'ютерних технологій (45,8%), юрист (27%) та банківський працівник (24,9%).

Результати дослідження показали, що кожен третій опитаний виявив бажання започаткувати власну справу. Щоб цей високий рівень підприємницького ентузіазму перетворився на реальні дії, потрібні сприятливі умови. Зараз держава активно впроваджує заходи для стимулювання молодіжного підприємництва. Молодь може отримати інформаційні, консультаційні та профорієнтаційні послуги, а також підтримку у працевлаштуванні, включно з організацією підприємницької діяльності звернувшись до служби зайнятості, а також отримати кошти для заснування бізнесу. З 1 лютого 2023 року запущено нову хвилю державної програми «Власний бізнес», яка спрямована на створення нових робочих місць. Наразі є чимало державних програм стимулювання створення та розвитку бізнесу. Одним з прикладів є надання мікрогрантів на започаткування власної справи або розвиток існуючого бізнесу максимальна сума якого становить 250 тисяч гривень. Це чудова можливість для молодих людей, готових розпочати власний бізнес [1].

З огляду на вищезазначене і в контексті викликів сьогодення, коли кількість осіб з обмеженими можливостями прогнозовано буде зростати особливої уваги заслуговує соціальне підприємництво. Це той бізнес, який здатний розв'язати ряд соціальних проблем і вирішити запити окремих категорій населення. Всі кошти, від цієї діяльності спрямовуються на розвиток самого підприємства, громадських потреб або вирішення суспільно значущих проблем. Соціальний підприємець виявляє проблему, яку суспільство прийняло як даність, і пропонує нове рішення — послугу або продукт. Таким чином, соціальне підприємництво дозволяє вирішувати актуальні соціальні проблеми сьогодення.

Інформація про соціальні підприємства стає дедалі популярнішою, і більше людей займаються цим видом бізнесу. Він діє за законами звичайного бізнесу, отримуючи прибуток, тому не вважається благодійністю. Така робота допомагає людям, що потребують соціальної адаптації. Цей бізнес переважно орієнтований на молодь, яка чутлива до інновацій, має креативність, високу працездатність і не боїться викликів.

В Україні багато організацій підтримують соціальне підприємництво, надаючи фінансову, організаційну та інформаційну підтримку. Це дає молоді можливість вирішувати питання зайнятості, започатковувати власну справу, реалізовувати творчі ідеї та допомагати суспільству. Водночас це сприяє розвитку лідерських якостей, активності та креативності молоді, що впливає на розвиток країни. Соціальне підприємництво відкриває простір для самореалізації молоді та покращення суспільного життя.

Література

1. Ачкасова О. Роль соціального підприємництва у вирішенні проблеми молодіжного безробіття. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 4 (320). С. 394-398. Режим доступу: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2024/03/320-59.pdf>.

References

1. Achkasova, O. (2023). The role of social entrepreneurship in solving the problem of youth unemployment. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 4(320), 394–398. <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2024/03/320-59.pdf>

2. Холодницька А., Бондаренко А. Молодіжне безробіття в Україні в умовах воєнного стану та розробка заходів щодо забезпечення працевлаштування молоді. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 1 (33). Режим доступу: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/281993/278680>.

3. Чуб О.В. Сприяння зайнятості молоді в умовах воєнного часу. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2023. №13(2). Режим доступу: file:///D:/Users/Admin/Documents/Downloads/SLRTP_2023_2_Chub.pdf

2. Kholodnytska, A., & Bondarenko, A. (2023). Youth unemployment in Ukraine in the conditions of martial law and the development of measures to provide employment for youth. *Problems and Prospects of Economics and Management*, 1(33), 54–65. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1\(33\)-54-65](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1(33)-54-65)

3. Chub, O. V. (2023). Promoting youth employment in wartime conditions. *Social and Labour Relations: Theory and Practice*, 13(2), 1–10. [PDF] file:///D:/Users/Admin/Documents/Downloads/SLRTP_2023_2_Chub.pdf

**СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ВІДНОВЛЕННЯ: МЕЙНСТРИМИ
СУЧАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ, МАРКЕТИНГУ ТА ФІНАНСІВ**

JEL Q53, Q56, H56, O13, L65

aleksey.belyavskiy1972@gmail.com

Білявський Олексій Олександрович
аспірант кафедри бізнес-економіки
та підприємництва
Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0009-0008-9819-9818

Oleksii Biliavskiy
PhD student at the Department of
Business Economics and
Entrepreneurship
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

ФОРМУВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ПЕРЕРОБКИ ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ: ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ТА ВИКЛИКИ ВІЙНИ

FORMATION OF THE WASTE RECYCLING ECOSYSTEM IN UKRAINE: JUSTIFICATION OF THE NEED AND CHALLENGES OF WAR

Анотація. Стаття розглядає необхідність формування екосистеми переробки відходів в Україні для забезпечення стійкого розвитку. Аналізується потреба у створенні ефективної системи відновлення та переробки відходів для зменшення негативного впливу на довкілля та підвищення рівня свідомого поводження з відходами. В статті аналізуються ключові проблеми, з якими стикається Україна у цьому процесі, а також запропоновані шляхи вирішення цих проблем.

Ключові слова: екосистема переробки відходів, стійкий розвиток, довкілля, виклики війни, відновлення ресурсів.

Summary. The article examines the necessity of forming a waste recycling ecosystem in Ukraine to ensure sustainable development. It analyzes the need for creating an efficient system of waste recovery and recycling to reduce the negative impact on the environment and enhance conscious waste management practices. The article also analyzes the key challenges Ukraine faces in this process and proposes solutions to address these issues.

Keywords: waste recycling ecosystem, sustainable development, environment, war challenges, resource recovery.

Не секрет, що Україна стикається зі складнощами у керуванні відходами та їх переробці, що впливає на стан навколишнього середовища та комфортне життя громадян. Саме тому формування екосистеми переробки відходів є критично важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та зменшення негативного впливу на довкілля. Проте, цей процес нині ускладнений через війну та її наслідки, такі як знищення інфраструктури, шкідливі відходи від воєнних дій та розпад систем управління, що призводить до подальшого ускладнення управління відходами та загострення екологічних проблем.

Цілями даної статті є обґрунтування необхідності формування екосистеми переробки відходів в Україні, а також визначення основних перешкод, що, у

тому числі, виникають у зв'язку з воєнними діями, та пошук шляхів подолання цих викликів. Робота спрямована на аналіз поточного стану системи управління відходами в Україні та виявлення можливостей для її подальшого вдосконалення.

Варто зазначити, що питанням переробки відходів та охорони довкілля в Україні присвячено безліч наукових робіт, які розглядають ці питання з різних боків, як з боку держави, так і з боку підприємств та суспільства в цілому. Проте до цього часу питання формування цілісної екосистеми поводження з відходами, яка включала в собі інтереси усіх сторін та визначала б основні «правила гри» для всіх учасників цієї системи, досі не висвітлювалося. А враховуючи той факт, що активні бойові дії та проблеми, пов'язані з війною, впливають на усі сфери життя в Україні, така система є необхідною для забезпечення комфортного життя зараз та швидкого відновлення у післявоєнний час.

Загальний термін «екосистема» використовується для опису взаємодії між організмами і їхнім середовищем, де кожен елемент відіграє важливу роль у підтримці балансу та функціонуванні цієї системи в цілому. У природі екосистеми можуть включати різноманітні біологічні, фізичні та хімічні процеси, що взаємодіють між собою.

Екосистема також може бути застосована у контексті підприємництва, де вона описує систему взаємодії між компаніями, клієнтами, постачальниками, конкурентами, державою та іншими стейкхолдерами на ринку. Таким чином, підприємницька екосистема, або бізнес-екосистема, відображає всі взаємозв'язки, які існують у певній галузі або ринковому сегменті.

Позитивним аспектом таких екосистем є залучення інновацій та постійний розвиток через конкуренцію та співпрацю між різними учасниками. Також варто зазначити, що підприємницька екосистема охоплює різні правові та регуляторні аспекти, що впливають на діяльність усіх учасників у даному середовищі. У цілому, бізнес-екосистема відображає динамічну та взаємозалежну мережу стейкхолдерів, яка сприяє створенню та розвитку бізнесу у певній галузі чи ринковому сегменті.

Говорячи про екосистему переробки відходів, варто зазначити, що це комплексна система, що об'єднує різні елементи, процеси та учасників з метою ефективного управління відходами та їхнього перероблення. Вона може включати в себе різні складові, основні з яких зазначені в таблиці 1.

Таким чином екосистема переробки відходів призводить до значних позитивних наслідків як для довкілля, так і для суспільства в цілому. Вона сприяє збереженню природних ресурсів шляхом ефективного використання вже наявних матеріалів і зменшення споживання нових. Це допомагає знизити забруднення довкілля і зменшити викиди шкідливих речовин.

Крім того, екосистема переробки відходів стимулює економічний розвиток шляхом створення нових робочих місць та розвитку підприємств у секторі переробки. Вона сприяє виробництву вторинної сировини, яка може бути використана для створення нових товарів, а також допомагає зменшити споживання енергії та залежність від невідновлюваних джерел енергії.

**СКЛАДОВІ ЕКОСИСТЕМИ ПЕРЕРОБКИ ВІДХОДІВ
ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА**

Складова екосистеми	Характеристика
Збір та сортування відходів	Включає в себе системи збору відходів з різних джерел (домогосподарства, підприємства, громадські місця тощо) та їхнє подальше сортування на різні види для подальшої переробки
Переробка	Обробка відходів з метою вилучення корисних матеріалів або виробництва вторинної сировини. Це може включати механічну обробку, хімічну переробку, біологічний розклад або інші технології
Використання вторинної сировини	Отриману в результаті переробки вторинну сировину можна використовувати для виробництва нових продуктів, що дозволяє зменшити виснаження природних ресурсів
Виробництво енергії	Деякі види відходів можуть бути використані для виробництва електроенергії або тепла, що сприяє зменшенню використання невідновлюваних джерел енергії
Зменшення негативного впливу на довкілля	Ефективна екосистема переробки відходів сприяє зменшенню забруднення повітря, ґрунту та водойм, а також зменшує кількість відходів, що потрапляють на сміттєзвалища
Стимулювання інновацій	Розвиток екосистеми переробки відходів сприяє стимулюванню інновацій у сфері технологій та методів переробки, що сприяє розвитку нових ринків та підприємств

Джерело: розроблено та формалізовано автором

Також не менш важливим позитивним ефектом є сприяння інноваціям у сфері технологій та управління відходами, що сприяє подальшому розвитку цього сектору та зміцненню сталого розвитку суспільства.

Позитивні ефекти екосистеми переробки відходів вказують на важливість її впровадження для комфортного життя людей тут і зараз, так само як і забезпечення необхідних умов для майбутніх поколінь. Однак, для успішного створення такої системи необхідно мати відповідні передумови, такі як:

- Стратегічне планування: розробка та реалізація стратегії переробки відходів на рівні країни, регіонів та міст є ключовим етапом у формуванні екосистеми.

- Правова база: наявність адекватного законодавства є основою для будівництва ефективної екосистеми переробки відходів. Це включає закони про сортування, збір, транспортування та переробку відходів, а також нормативні акти щодо екологічних стандартів та вимог до переробних підприємств.

- Інфраструктура: розвиток необхідної інфраструктури для переробки відходів, включаючи сміттєпереробні заводи, сортувальні лінії, пункти збору відходів та системи транспортування.

- Технології та обладнання: важливо впровадити сучасні технології та обладнання для переробки відходів, які дозволять ефективно та безпечно використовувати ресурси та мінімізувати вплив на навколишнє середовище.

- Робота з громадськістю: формування свідомої громадської думки та культури відповідального поводження з відходами є важливою передумовою для успіху екосистеми. Це включає навчання та інформування громадян про важливість сортування відходів та їхньої переробки.

- Фінансова підтримка: наявність інвестицій та фінансової підтримки з боку держави, міжнародних фондів та приватного сектора є також необхідною передумовою.

- Партнерство та співпраця: важливо залучати до процесу формування екосистеми переробки відходів різні зацікавлені сторони, такі як урядові органи, бізнес, громадські організації та активісти, для спільної розробки та впровадження стратегій та програм.

Розробка такого комплексного підходу забезпечить ефективне впровадження екосистеми переробки відходів та максимальну користь для суспільства та навколишнього середовища.

Варто також зазначити, що війна створює додаткові ризики для формування екосистеми переробки відходів у країні. Це може бути спричинено знищенням інфраструктури, небезпекою для життя людей, зменшенням доступу до ресурсів та технологій, а також збільшенням екологічних ризиків через різні токсичні відходи під час бойових дій.

Одним зі шляхів подолання цих викликів є відновлення та розвиток інфраструктури переробки відходів у зоні конфлікту після закінчення воєнних дій на цій території. Це може включати відновлення та будівництво сміттєпереробних заводів, встановлення сортувальних ліній та організацію системи збору відходів. У разі пошкодження чи знищення існуючих об'єктів переробки відходів, а також для економії виділених на це коштів, можна розглянути використання альтернативних технологій та методів переробки, таких як мобільні переробні комплекси або невеликі місцеві переробні підприємства.

Також важливо залучати міжнародну підтримку та допомогу для відновлення екологічної інфраструктури та забезпечення доступу до необхідних ресурсів та технологій. Крім того, потрібно проводити інформаційні кампанії серед населення з метою усвідомлення важливості екологічної безпеки та правильного поводження з відходами від воєнних конфліктів.

Таким чином, Україна, як і багато інших країн, стоїть перед серйозними викликами у сфері управління відходами. Формування екосистеми переробки відходів стає нагальною потребою, що обумовлена не лише збереженням довкілля, а й розвитком сталої економіки та забезпеченням здоров'я громадян. Аналіз позитивних ефектів такої екосистеми свідчить про важливість її впровадження. Однак, війна створює додаткові виклики, тому важливо забезпечити необхідні передумови та провести комплекс заходів для підготовки робочого підґрунтя. Враховуючи ці аспекти, Україна має можливість створити ефективну екосистему переробки відходів, що стане ключовим кроком у забезпеченні сталого розвитку країни та збереженні навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Література

1. Лемешко М.О. Сутність та особливості формування екосистем бізнесу в новій економіці. *Економіка та суспільство*. 2021. №34. С. 88–95.

2. Peltoniemi M., Vuori E. Business ecosystem as the new approach to complex adaptive business environments. *Proceedings of eBusiness research forum*. 2004. Vol. 2, No 22. P. 267–281.

3. Oh D., Phillips F., Park S., Lee E. Innovation ecosystems: A critical examination. *Technovation*. 2016. No 54. P. 1–6.

References

1. Lemesko M.O.(2021). The Essence and Features of Business Ecosystem Formation in the New Economy. *Economy and Society*. 34. pp. 88–95.

2. Peltoniemi M., Vuori E.(2004). Business ecosystem as the new approach to complex adaptive business environments. *Proceedings of eBusiness research forum*. Vol. 2, 22. 267–281.

3. Oh D., Phillips F., Park S., Lee E. (2016). Innovation ecosystems: A critical examination. *Technovation*. 54, 1–6.

JEL M11, M15

Гребешкова Олена Миколаївна

к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0002-6896-3941

e-mail: grebeshkova@kneu.edu.ua

Hrebeshkova Olena

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

Кизенко Олена Олександрівна

д.е.н., доцент

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0002-6109-4798

Kyzenko Olena

Doctor of Economic Sciences, Professor

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

УКРАЇНА – «ЦИФРОВИЙ ТИГР» ЄВРОПИ: ВИМІР ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. Актуальність теми зумовлена світовим трендом трансформації секторів економіки відповідно до концепції Індустрії 5.0. Основна увага приділяється аналізу результатів виміру цифрової компетентності студентів через Цифрограм 2.0. Результати показали, що 75,6% студентів мають

UKRAINE IS THE “DIGITAL TIGER” OF EUROPE: MEASURING DIGITAL COMPETENCE

Summary. The relevance of the topic is due to the global trend of transformation of industrial sectors of the economy in accordance with the concept of Industry 5.0. The main focus is on analysing the results of assessing the digital competence of students of economic specialities through the Digigram 2.0.

високий рівень цифрової компетентності, що перевищує загальнонаціональні показники в Україні.

Ключові слова: Індустрія 5.0, цифрові компетенції, смарт-бізнес, Цифрограм 2.0, інновації в бізнесі.

The results showed that 75.6% of students have a high level of digital competence, which exceeds the national average in Ukraine.

Keywords: Industry 5.0, digital competences, smart business, Digigram 2.0, business innovation.

Економіка України перебуває на етапі значних трансформацій, спрямованих на інтеграцію принципів Індустрії 5.0, як це визначено в Маніфесті 2023 року [1]. Ця нова індустріальна парадигма, задекларована Європейською комісією, ґрунтується на трьох складових, а саме: 1) впровадження передових цифрових технологій у виробничі процеси; 2) поєднання інтелекту людини зі штучним інтелектом; 3) сталий розвиток.

Характеристика України як "цифрового тигра Європи", що прозвучала у звіті "Digital Tiger: the Power of Ukrainian IT – 2023" [2], відображає стрімкий прогрес держави у цифровій сфері. У цьому контексті особливо важливим стає питання підвищення рівня цифрових компетенцій молодого покоління.

Наше дослідження вирішує завдання виявлення рівня цифрової компетентності студентів економічного профілю в контексті перспектив їх роботи в сучасному смарт-бізнесі, заснованому на інтелектуальній обробці даних за умов мережевої координації бізнес-агентів.

У листопаді 2020 року Міністерством цифрової трансформації України створено національний тест на цифрову грамотність громадян — Цифрограм [3], який розроблено на основі європейської рамки цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1 [4]. За даними досліджень протягом 2021 року 53% українців мали цифрові навички нижче базового рівня, зокрема, 15% взагалі не володіли ними. Водночас 47% громадян зацікавлені в набутті цифрових навичок. Ці результати заклали основу для реалізації національного проєкту «Дія.Цифрова освіта», мета якого навчити 6 мільйонів українців цифрової грамотності протягом 3 років [5].

Вагому страту у формуванні відповідного до вимог Індустрії 5.0 рівня цифрової грамотності населення утворює студентство. Вимірювання цифрової грамотності студентів є важливим, оскільки дозволяє виявляти їх готовність до роботи в умовах смарт-економіки. Відсутність достовірних даних про цифрові компетентності студентів різних спеціальностей перешкоджає адаптації навчальних програм і впровадженню необхідних змін для підготовки кваліфікованих кадрів, які здатні ефективно працювати в умовах цифрового суспільства.

З метою заповнення цієї прогалини з 2021 року в межах тренінг-курсу «SMART-технології в бізнесі» нами запроваджено та проводиться щорічне онлайн-опитування магістрантів КНЕУ імені Вадима Гетьмана, яке має за мету збір результатів проходження ними національного тесту Цифрограм 2.0 на платформі Дія.Освіта та самооцінювання ними своєї готовності працювати в умовах смарт-бізнесу. Кожен респондент попередньо отримує сертифікат з

фіксацією рівня розвиненості своїх цифрових компетентностей по шести напрямках. За період з листопада 2021 року по травень 2024 року в опитуванні взяли участь 160 респондентів (рис. 1).

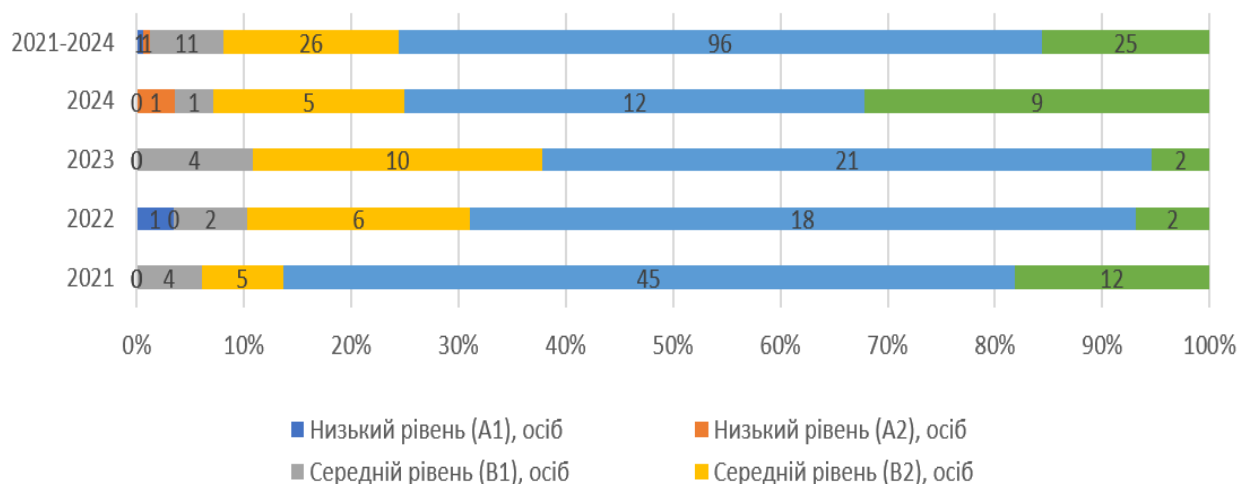

Рисунок 1. Структура загального рівня цифрової компетентності учасників дослідження у 2021-2024 рр.

Джерело: складено авторами на основі проведеного дослідження.

Загальний висновок полягає в тому, що рівень цифрової компетентності студентів-учасників дослідження виявляється вищим за загальнонаціональні показники: у середньому 75,6 % студентів (від максимальних 86,3% у 2021 році до мінімальних 62,2% у 2023 році) мають цифрову компетентність на рівні С1-С2. Суттєве збільшення частки респондентів з таким високим рівнем цифрової компетентності у 2024 році може свідчити про накопичення студентами досвіду роботи в цифровому середовищі останніми роками внаслідок дистанційного навчання через пандемію, активного розвитку е-бізнесу та поширення цифрових практик в сфері державних послуг.

Наведені та інші отримані результати дослідження цифрової компетентності студентів створюють підстави стверджувати, що Україна має значний потенціал для переходу економіки на модель Індустрії 5.0. Це виявляється не лише в активній цифровізації різних сфер економічного та суспільного буття, а й прирощенні інтелектуального потенціалу молодого покоління фахівців, зокрема через нарощення їх цифрової компетентності та зростаючої готовності працювати в умовах смарт-економіки.

Література

1. Маніфест щодо переходу України до Індустрії 5.0. INDUSTRY-4UKRAINE. 2023. URL: <https://www.industry4ukraine.net/category/publications/industry-4-0/>. (дата звернення 25.09.2024).

References

1. Manifesto on Ukraine's Transition to Industry 5.0. (2023). INDUSTRY4UKRAINE. <https://www.industry4ukraine.net/category/publications/industry-4-0/>. (Accessed 25.09.2024).

2. Українська IT-індустрія в цифрах: Digital Tiger: the Power of Ukrainian IT – 2023. *Mind.ua*. URL: <https://mind.ua/publications/20270953-it-industriya-v-cifrah-najcikavishi-dani-z-doslidzhennya-digital-tiger> (дата звернення 25.09.2024).

3. Мінцифри запускає «Цифрограм» — національний тест на цифрову грамотність. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifra-zapuskaye-cifrogram-nacionalnij-test-na-cifrovu-gramotnist> (дата звернення 25.09.2024)

4. Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use. 2017.

5. Іонан В. Цифрограм 2.0. Цифрова грамотність українців у режимі реального часу. *Interfax-Ukraine*. 2021. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/746434.html> (дата звернення 25.09.2024).

2. Ukrainian IT industry in numbers: Digital Tiger: the Power of Ukrainian IT (2023). *Mind.ua*. <https://mind.ua/publications/20270953-it-industriya-v-cifrah-najcikavishi-dani-z-doslidzhennya-digital-tiger>. (Accessed 25.09.2024).

3. The Ministry of Digital Transformation launches ‘Digigram’, a national digital literacy test (2020). <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifra-zapuskaye-cifrogram-nacionalnij-test-na-cifrovu-gramotnist> (accessed 25.09.2024)

4. Carretero, S., Vuorikari, R., & Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use.

5. Іонан В. (2021). Digigram 2.0. Digital literacy of Ukrainians in real time. *Interfax-Ukraine*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/746434.html> (accessed 25.09.2024).

JEL M12

Заставний Микола Андрійович

аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка», Україна

ORCID: 0009-0000-9455-4618

e-mail: mykola.a.zastavnyi@lpnu.ua

Zastavnyi Mykola

Graduate student of the Department of Management and International Business, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Анотація. Розглянуто проблеми і можливі перспективи розвитку систем менеджменту в умовах турбулентності. Акцент зроблено на системи менеджменту персоналу

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT SYSTEMS IN TURBULENT CONDITIONS

Summary. The problems and possible prospects for the development of management systems in conditions of turbulence are considered. The emphasis is placed on the personnel management

вітчизняних підприємств. Проаналізовано їх перспективи автоматизування та діджиталізування.

Ключові слова: розвиток, система менеджменту, турбулентність.

systems of domestic enterprises. Their prospects for automation and digitalization are analyzed.

Keywords: development, management system, turbulence.

Сьогодні системи менеджменту, як і вся економіка, суспільство нашої країни перебувають у надскладних умовах через війну, яка призвела до надскладних економічних, екологічних, соціальних потрясінь. Їх наслідки, на жаль, лишень постійно поглиблюються [1, с. 9-10]. Однією із причин виступило обрання євроатлантичного вектору розвитку країною. Значна частина зусиль, прагнень знівельована війною. Не дивлячись на всі перешкоди Україна і українці й надалі прагнуть та прагнитимуть до ефективного інтегрування в економічний простір ЄС. Процеси інтегрування вимагають прийняття ключових принципів функціонування в європейських країнах, зокрема забезпечення стабільного розвитку. Це можливе за рахунок інноваційного розвитку систем менеджменту. Окреслене актуалізує проведення досліджень у сфері розвитку систем менеджменту в умовах турбулентності [1, с. 9-10]. Проблематиці розвитку систем менеджменту в умовах турбулентності присвячено значну кількість досліджень. Заслужують на увагу наукові праці таких фахівців як Дубина М. [1, с. 9], Карий О.І. [3, с. 58], Літорович О.В. [2; 3, с. 58], Сердюк Д. [1, с. 9], Хаджинов І.В. [4, с. 33], Шкурат М.Є. [4, с. 33; 5] та інших. Процеси розвитку, діджиталізування, активізування систем менеджменту вітчизняних підприємств повинні передбачати проведення певних заходів задля підготовки змін, реформування тощо [2]: формування діджитал-стратегії із врахуванням ризиків, можливостей, моніторинг динамічності зовнішнього середовища, швидке адаптування до умов функціонування, прогнозування розвитку галузі підприємства, інноваційного розвитку (зокрема діджиталізування) тощо [2]. За динамічних умов господарювання постійно змінюються вимоги до підбору, оцінювання, управління кадрами. Доцільно виокремити сучасні особливості системи менеджменту персоналум при діджиталізуванні [2; 3, с. 60]: застосування сучасних цифрових технологій таких (віртуальна/доповнена реальність, штучний інтелект), підвищення конфіденційності інформації (особливо в умовах війни, кібератак), формування «індивідуальних освітніх траєкторій» задля розвитку компетенцій вітчизняного персоналу із активними залученням до цього закладів освіти. Забезпечення стабільного розвитку вітчизняного суспільства за умов турбулентності є можливим виключно через залучення значних фінансових ресурсів. Це складно реалізувати в умовах війни. Завершення її посприє активізуванню всіх розпочатих інтеграційних процесів.

Література

1. Дубина М., Сердюк Д. Забезпечення сталого розвитку України в умовах невизначеності та турбулентності зовнішнього середовища. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. 4. С. 9-25.

2. Літорович О.В. Особливості менеджменту персоналу підприємств в умовах діджиталізації. *Економіка та суспільство*. 38. 2022.

URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1292>

3. Літорович О.В., Карий О.І. Використання адаптивно-інтерактивних систем у процесі навчання персоналу. *Економічний простір*. 2020. № 159. С. 58–62.

4. Хаджинов І.В., Шкурат М.Є. Трансформація системи менеджменту персоналу міжнародних компаній. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 6. С. 33-40

5. Шкурат М.Є. Трансформація системи менеджменту персоналу міжнародних компаній в умовах соціокультурної глобалізації: дис. к.е.н.: 08.00.02. Донецьк. 2019. 250 с.

References

1. Dubyna M., Serdyuk D. (2023). Ensuring Sustainable Development of Ukraine in the Context of Uncertainty and Turbulence of the External Environment. *Problems and prospects of economy and management*. 4. 9-25.

2. Litorovych O.V., Karyi O.I. (2022). Peculiarities of enterprise personnel management in the context of digitalization. *Economy and society*. 38. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1292>.

3. Litorovych O.V., Karyi O.I. (2020) Use of adaptive-interactive systems in the process of staff training. *Economic Space*, vol. 159. 58–62.

4. Khadzhyunov I.V., Shkurat M.Ie. (2018). Transformation of the person. *Problems of the systemic approach in the economy*. 6. 33-40.

5. Shkurat M.Ie. (2019). Transformation of the personnel management system of international companies in the context of socio-cultural globalization. PhD. 08.00.02. Donetsk. 250 p.

JEL H56;L94;M21;Q42;Q48

Канівець Тарас Олегович

Аспірант

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0009-0007-0459-5864

e-mail: tarkanivets@gmail.com

Kanivets Taras

PhD student,

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

ВИКЛИКИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТА АДАПТАЦІЇ

Анотація. Дана робота присвячена дослідженню основних викликів енергетичної безпеки, з якими стикаються вітчизняні підприємства в

CHALLENGES OF ENERGY SECURITY FOR UKRAINIAN ENTERPRISES IN WARTIME: WAYS OF OVERCOMING AND ADAPTATION

Abstract. This paper is dedicated to the study of the main challenges of energy security faced by domestic enterprises under martial law conditions. The key

умовах воєнного стану. Визначено основні шляхи подолання цих викликів. Особливу увагу приділено ролі державної підтримки у підвищенні енергетичної стабільності підприємств. **Ключові слова:** енергетична безпека підприємства, альтернативні джерела енергії, резервні системи живлення, державна підтримка.

ways to overcome these challenges are identified, with particular attention given to the role of state support in enhancing the energy stability of enterprises.

Keywords: energy security of enterprises, alternative energy sources, backup power systems, state support.

Починаючи з жовтня 2022 року і до сьогодні всі українські громадяни та підприємства стикаються з безпрецедентними енергетичними викликами, зумовленими результатами агресивної війни РФ та її масованими ракетними та дронними атаками на енергетичну інфраструктуру України. Низка цих викликів безпосередньо впливають на стабільність і функціонування всього українського бізнесу. Одним із найголовніших викликів є енергетична безпека, яка залежить від безперебійного постачання енергоресурсів, а також від здатності адаптуватися до змін у енергетичній інфраструктурі через військові дії. Це питання є критично важливим для забезпечення стабільної роботи підприємств і загальної економічної стійкості країни.

Метою даного дослідження є вивчення основних викликів енергетичної безпеки для підприємств в умовах війни, а також пошук шляхів їх подолання та адаптації. Зокрема, необхідно дослідити способи забезпечення безперебійного енергопостачання, впровадження енергоефективних технологій і роль державної підтримки в процесі адаптації.

Ракетні удари РФ спричинили величезний дефіцит генерації електроенергії. Зруйновано більшість теплоелектроцентралей (ТЕЦ), пошкоджено значну частину гідроелектростанцій (ГЕС), атаковано більшість трансформаторних підстанцій (ПС) країни.

Відповідно до звіту ПРООН, до початку повномасштабного вторгнення в Україну загальна доступна потужність становила 37 ГВт. Однак впродовж 2022-2023 років 19 ГВт цих потужностей були знищені, пошкоджені або опинилися під окупацією. Крім того, за інформацією Міненерго, станом на вересень 2024 року, внаслідок ворожих атак, які продовжились починаючи з 22 березня цього року, сумарні втрати енергетичних потужностей держави перевищили 9 ГВт. Крім того, під окупацією перебувають 18 ГВт генерації, що включає ГЕС, ТЕС, а також найбільшу в Європі атомну електростанцію – Запорізьку АЕС.

Орієнтовна потреба в споживанні взимку 2023 сягала приблизно 18 ГВт. Виходячи з цього очікується значний дефіцит генерації, орієнтовно від 5 до 9 ГВт та відповідно неминучість продовження відключень електроенергії, зокрема взимку 2024 року [1].

Основними енергетичними викликами, з якими стикаються українські підприємства є: перебої в електропостачанні через пошкодження енергетичної інфраструктури, зростання вартості енергоносіїв, а також ризики знищення об'єктів енергетики як держави, так і конкретних компаній.

Віялові відключення електроенергії створюють значні виклики для бізнесу, особливо в умовах, коли безперервне постачання електроенергії є критичним для забезпечення виробничих процесів та надання послуг. Одним із головних наслідків таких відключень є зупинка обладнання та виробничих ліній, що призводить до простоїв, зниження продуктивності та втрат часу. Це, в свою чергу, негативно впливає на собівартість продукції та загальну ефективність діяльності підприємства.

Окрім технічних аспектів, віялові відключення впливають на зобов'язання перед клієнтами. Затримки у виробництві або наданні послуг можуть призвести до втрати контрактів, зменшення рівня довіри до компанії та скорочення її конкурентоспроможності на ринку. У результаті підприємства можуть зазнавати як прямих, так і непрямих фінансових втрат, що ставить під загрозу їхню стабільність та довгостроковий розвиток.

Одним із ключових шляхів подолання цих проблем є інвестиції в альтернативні джерела енергії, зокрема сонячну і вітрову енергетику. Якщо у підприємств достатньо фінансових можливостей здійснити такі вкладення, це дозволить зменшити залежність від традиційних джерел постачання енергії та вирішити питання дефіциту енергоресурсів [6].

Завдяки встановленню сонячних чи вітрових електростанцій підприємства можуть значно зменшити операційні витрати, зокрема скоротити витрати на електроенергію на 30-40% щорічно, що особливо актуально для тих компаній, де електроенергія складає значну частину собівартості продукції. Декарбонізація бізнесу також відіграє важливу роль, особливо для експортерів. Сонячні електростанції мають ще одну важливу перевагу – їх легко масштабувати, а статус активного споживача дає можливість передавати надлишкову енергію в мережу або накопичувати її у гривневому еквіваленті. Крім того, сонячні електростанції можуть використовуватися не тільки для власного енергозабезпечення, але й стати основою для нового бізнесу, наприклад, шляхом продажу електроенергії як окремого комерційного проєкту [4].

Іншою не менш важливою стратегією адаптації до нових турбулентних умов є створення резервних систем енергопостачання, які можуть включати дизельні, бензинові або газо-бензинові генератори, що дозволяють підтримувати роботу підприємств під час нетривалих відключень.

Однак, найважливішим та найбільш ефективним рішенням сьогодні можна вважати забезпечення системами безперебійного живлення. Встановлення подібних систем як UPS (Uninterruptible Power Supply – джерело безперебійного живлення) є реальним рішенням для захисту критично важливого обладнання під час раптових відключень електроенергії. Системи накопичення енергії (аккумуляторні батареї) дозволяють зберігати надлишки енергії, вироблені в певний час, і використовувати їх для забезпечення споживачів у майбутньому. Такі технології допомагають оптимізувати навантаження на енергосистему та сприяють більш ефективній інтеграції відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у загальну мережу. Вони не тільки забезпечують безперервну роботу техніки, але й дають змогу безпечно переключатися на резервні джерела живлення, такі як

генератори або газові турбіни. Це дозволяє підприємствам уникати простоїв та не зупиняти роботу [3].

Ключовим і надважливим завданням для кожного українського бізнесу сьогодні має бути забезпечення підприємства накопичувальними акумуляторними станціями. Використання дизельних чи бензинових генераторів є ефективним рішенням резервного джерела енергії, однак, як показує практика – і надзвичайно затратним, що має подальший прямий вплив на формування собівартості продукції, а й відтак зростання ціни на товари чи послуги.

Тривалі відключення електроенергії зумовлюють не лише великі витрати на паливно-мастильні матеріали, але й швидке зношення обладнання та збільшення затрат на їхнє обслуговування. Саме тому, інвестиції в системи накопичення енергії, є більш ефективним в довгостроковій перспективі підчас тривалих відключень.

Використання гібридних інверторів, які перетворюють постійний струм на змінний, в парі з потужними літєвими залізо-фосфатними акумуляторами, дозволяють підприємствам не лише ефективно використовувати альтернативні джерела енергії для живлення обладнання, але й накопичувати енергію в період наявності світла. Крім того, ринок альтернативної енергетики в Україні пропонує широкий вибір рішень для бізнесу різних масштабів. Існує безліч варіантів за різною вартістю, що дозволяє як малим, так і великим підприємствам обрати відповідне рішення для забезпечення енергоефективності. Це робить такі інвестиції доступними для широкого кола підприємців. Якщо ж придбання необхідного обладнання все ж є не можливим, необхідно намагатись приймати участь у державних програмах енергоефективності або ж купувати обладнання у кредит [6].

Газові турбіни, когенераційні газові установки можуть стати ще одним ефективним резервним рішенням, особливо під час тривалих блекаутів. Завдяки своїй високій ефективності та здатності швидко генерувати велику кількість енергії, ці установки стають незамінними для великих виробничих об'єктів та інфраструктурних підприємств, де перерви в постачанні електроенергії можуть призвести до значних економічних втрат [5].

Когенераційні установки мають додаткову перевагу, оскільки вони здатні одночасно виробляти як електроенергію, так і тепло, що дозволяє підприємствам оптимізувати витрати на енергію. Це особливо важливо для об'єктів із високими вимогами до тепlopостачання, таких як заводи або підприємства з безперервним циклом виробництва.

У випадках тривалих блекаутів газові турбіни можуть забезпечувати стабільне енергопостачання протягом тривалого часу, мінімізуючи ризики зупинки критично важливого обладнання. Вони також допомагають бізнесу залишатися незалежним від зовнішніх джерел енергії та підтримувати безперебійну діяльність навіть в умовах криз.

Розподілена генерація – це інструмент виживання не лише для українських підприємств, але й можливість забезпечення об'єктів критичної інфраструктури та цивільних споживачів. Розбудова розподіленої генерації повинна стати ключовою метою державної політики у енергетичному секторі. Її реалізація

можлива тільки за умови створення сприятливих умов в державі для приватних інвесторів [5].

Державна підтримка є визначальною в кризовий період, який склався. Для досягнення стійкої економіки в умовах енергетичних криз держава повинна активно підтримувати розвиток інфраструктури відновлюваної енергетики та стимулювати інвестиції в технології зберігання енергії. Це може включати пільгові кредитні програми для підприємств та населення, що інвестують у альтернативні джерела енергії та накопичувальні системи, а також впровадження більш гнучких регуляторних умов для прискореної інтеграції таких рішень.

Державні програми енергоефективності, які дозволятимуть бізнесу та цивільному населенню дешево купувати необхідне енергогенеруюче та енергонакопичувальне обладнання без бюрократичних процедур є теж важливими. Інвестиції в захист і реконструкцію енергетичної інфраструктури, а також будівництво нових генеруючих об'єктів, зокрема під землею, є ключовим завданням уряду, від якого залежатиме майбутнє українського бізнесу.

Позитивним прикладом правильних управлінських рішень є скасування митних та податкових платежів на ввезення електрогенераторного обладнання, обладнання для вітрової та сонячної генерації, акумуляторів (крім акумуляторів малої потужності). Зазначені пільги будуть діяти до закінчення воєнного стану, але не пізніше 1 січня 2026 року [2].

Необхідно й надалі спрощувати усі процедури та забезпечувати розвиток державних та місцевих енергетичних програм підтримки населення та бізнесу для стимулювання збільшення частки ВДЕ в енергобалансі системи та підвищення показників енергонезалежності фізичних та юридичних осіб від постраждалої централізованої енергомережі, на відновлення якої потрібні значні інвестиції, час та припинення бойових дій.

Війна створила серйозні безпрецедентні виклики для енергетичної безпеки українських підприємств, цивільного населення. Проте за умови впровадження новітніх технологій, інвестицій у впровадження ВДЕ та головне придбання та встановлення накопичувальних акумуляторних станцій великої (на рівні держави) та середньої і малої потужності (на рівні бізнесу та населення) Україна буде здатна пройти цю енергетичну кризу та побудувати енергоефективну та енергонезалежну економіку.

Це буде можливим за наявності ефективної державної політики енергетичної підтримки бізнесу і населення, наявної короткострокової та довгострокової енергетичної стратегії відновлення енергетики і великих приватних інвестицій бізнесу у енергонезалежність як своїх власних компаній так і держави. Всі ці інструменти є важливими кроками на шляху до економічного відновлення України у період воєнного стану та після його завершення.

Література

1. Міністерство енергетики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/obladnania-dlia-rozpodilenoj-heneratsii-ta-spivpratsia-u-sferi-vde-domovlenosti-ministriv-hermana-halushchenka-ta-iokhana-forssella>
2. Державна митна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/z-27-lipnia-zvilnaiutsia-vid-opodatkovannia-vviznim-mitom-ta-pdv-tovari-iaki-spriiaut-vidnovlenniu-energetichnoyi-infrastrukturi-ukrayini-ta-inshi-kategoriiv-tovariv-1684>
3. Європейська Бізнес Асоціація. Воркшоп 2024 «Енергетична безпека бізнесу: продуктові рішення та інновації». URL: <https://eba.com.ua/energetychna-bezpeka-biznesu-produktovi-rishennya-ta-innovatsiyi/>
4. Національний інститут стратегічних досліджень. Енергетична безпека України: Перспективна модель управління ризиками. С.144-145. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/ad_mono_sukhodolia_do_druku_na_site_02_01_2024.pdf
5. Апостолака С. (2024). Розподілена генерація — питання виживання України. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/06/21/715565/>
6. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Матеріали робочої групи «Енергетична безпека». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>

References

1. Ministry of Energy of Ukraine. Official website. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/obladnania-dlia-rozpodilenoj-heneratsii-ta-spivpratsia-u-sferi-vde-domovlenosti-ministriv-hermana-halushchenka-ta-iokhana-forssella>
2. State Customs Service of Ukraine. Official website. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/z-27-lipnia-zvilnaiutsia-vid-opodatkovannia-vviznim-mitom-ta-pdv-tovari-iaki-spriiaut-vidnovlenniu-energetichnoyi-infrastrukturi-ukrayini-ta-inshi-kategoriiv-tovariv-1684>
3. European Business Association. Workshop 2024 "Energy security of business: product solutions and innovations". URL: <https://eba.com.ua/energetychna-bezpeka-biznesu-produktovi-rishennya-ta-innovatsiyi/>
4. National Institute of Strategic Studies. Energy security of Ukraine: A promising risk management model, 144-145. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/ad_mono_sukhodolia_do_druku_na_site_02_01_2024.pdf
5. Apostolaka S. (2024). Distributed generation is a matter of Ukraine's survival. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/06/21/715565/>
6. The National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War. Materials of the "Energy Security" working group. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>

JEL O21

Казнодій Єлизавета Валеріївна
студентка Київського національного
економічного університету імені
Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0009-0006-8951-6725

e-mail: lolacha@ukr.net

Kaznodii Yelyzaveta
student of Vadym Hetman Kyiv National
Economic University, Ukraine

Сімшаг Ірина Олександрівна
старший викладач кафедри
менеджменту Київського
національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
Україна
ORCID: 0000-0002-4530-517X

Simshag Iryna
senior lecturer at the Department of
Management of Vadym Hetman Kyiv
National Economic University, Ukraine

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

THE ROLE OF STRATEGIC PLANNING OF UKRAINIAN ENTERPRISES IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Анотація. У тезах досліджується актуальність і необхідність перегляду підходів до управління та стратегічного планування діяльності підприємств з огляду на змінне бізнес-середовище. Основна увага приділяється аналізу сучасних викликів, які стоять перед українськими підприємствами, та ролі стратегічного планування у забезпеченні їх стійкості.

Ключові слова: стратегічне планування, невизначеність, управління, адаптивні стратегії, Україна, стійкість, розвиток.

Summary. The theses examine the relevance and necessity of reviewing approaches to management and strategic planning of enterprise activities in view of the changing business environment. The main focus is on the analysis of modern challenges facing Ukrainian enterprises and the role of strategic planning in ensuring their sustainability.

Keywords: strategic planning, uncertainty, management, adaptive strategies, Ukraine, sustainability, development.

Сучасні умови функціонування підприємств України характеризуються високим рівнем невизначеності та нестабільності. Поряд з такими глобальними викликами, як економічна нестабільність, геополітичні конфлікти, зміни клімату та швидкий технологічний прогрес, українські підприємства зазнають пошкоджень й збоїв через воєнні дії та енергетичну кризу в країні, що зумовлює необхідність перегляду підходів до управління та стратегічного планування діяльності підприємств, їх адаптації до швидких змін та забезпечення функціонування в умовах кризи.

Завдання дослідження - обґрунтувати сучасні виклики, з якими стикаються підприємства України в умовах невизначеності та нестабільності, а також визначити роль стратегічного планування у подоланні цих викликів.

Бізнес-середовище у сучасному світі характеризується невизначеністю та динамічними змінами. У звіті The Global Risks Report 2024 визначено основні глобальні ризики, які матимуть вплив й на діяльність підприємств. Виділено такі групи ризиків: економічні, екологічні, геополітичні, соціальні та технологічні [1].

Значний вплив на діяльність підприємств має економічна нестабільність, яка включає інфляцію, коливання валют на глобальних ринках, економічні спади тощо, та ускладнює планування фінансових потоків. Кліматичні зміни зумовлюють труднощі в адаптації до екстремальних температур та погодних явищ. Разом з тим, зростають і вимоги до екологічної відповідальності та необхідності переходу на зелені технології. Геополітичні конфлікти загрожують глобальній стабільності, економічним зв'язкам та міжнародній торгівлі (через санкції, порушення логістичних ланцюгів тощо). Соціальні ризики, за даними звіту [1], пов'язані із зростанням соціальної поляризації. Стрімкі зміни технологій та їх впровадження в усі сфери життя, призводять до нових форм кібератак.

В останні роки наша країна входить до п'ятдесяти країн з найвищим індексом глобалізації, що підвищує рівень залежності від глобальних процесів та їх вплив на діяльність підприємств [2].

Ще одним викликом, який має суттєвий вплив на діяльність підприємств, є війна. Внаслідок воєнних дій відбувається порушення ланцюгів постачання, втрата виробничих потужностей та людських ресурсів. За інформацією Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України [3], станом на жовтень 2023 року за програмою релокації було переміщено 840 підприємств. У «Звіті про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року» [2, с.11] зазначається, що за період з лютого 2022 по квітень 2024 рр. пошкодження або руйнування зазнали активи щонайменше 426 великих та середніх приватних, а також державних підприємств, десятки тисяч малих приватних підприємств. У зв'язку з цим, відбувається формування нових гнучких підходів до управління. Значну роль у цьому процесі відведено стратегічному плануванню. Адже, в умовах глобалізаційного розвитку та наявних загроз, що супроводжуються невизначеністю та нестабільністю, забезпечення стійкості підприємств є критично важливим. Саме стратегічне планування дозволяє оцінити наявні та потенційні ризики, передбачити їх наслідки та розробити адаптивні стратегії, що включає й формування коротко- та довгострокових планів подолання викликів. Слід відзначити, що в умовах невизначеності, традиційні підходи до довгострокового стратегічного планування на 5-10 років є не ефективним. Більш доцільним є скорочення довгострокового горизонту планування до трьох років, адже в умовах швидких економічних, політичних та технологічних змін планування на тривалий термін стає все менш прогнозованим. Не менш важливим залишається й сценарний аналіз, який дозволяє прогнозувати та оцінювати різні сценарії, включаючи оптимістичний, базовий та песимістичний..

В умовах воєнних дій, сценарний аналіз може допомогти підприємствам сформулювати сценарії ризиків, пов'язаних, наприклад, з порушенням ланцюгів постачання, доступу до сировинної бази чи інфраструктури, та швидко адаптуватися до змін.

Розглядаючи конкретні стратегії, які можуть бути ефективними у боротьбі з глобальними викликами, варто виокремити такі стратегії: диверсифікації, партнерств і кооперації, цифрової трансформації.

Стратегія диверсифікації спрямована на розширення діяльності підприємства шляхом виходу на нові ринки або впровадження нових продуктів. У контексті українських реалій диверсифікація є інструментом для зниження ризиків, пов'язаних з нестабільністю національної економіки. Підприємства, які зосереджуються на диверсифікації, створюють додаткові джерела доходів, що компенсує можливі втрати в одному сегменті за рахунок успіхів в іншому. Також знижує залежність від окремих ринків або клієнтів, що є важливим аспектом для забезпечення стабільності.

Стратегія партнерств та кооперації спрямована на встановлення та налагодження співпраці між підприємствами для досягнення спільних стратегічних цілей. В контексті подолання викликів нестабільності та невизначеності, зазначена стратегія може бути ефективним інструментом подолання викликів, пов'язаних з втратою або обмеженим доступом до ресурсів, нових ринків та технологій, та адаптуватися до швидкозмінних умов сучасного бізнес-середовища.

Стратегія цифрової трансформації – інтеграцію нових технологій у всі аспекти діяльності підприємства. Вона має особливе значення, оскільки підприємства залишатимуться конкурентоспроможними навіть на глобальному рівні. Цифрові технології відкривають нові можливості для автоматизації, оптимізації бізнес-процесів та розвитку нових продуктів і послуг, при цьому в Україні є реальні можливості для розробки і впровадження таких технологій.

Отже, сучасні виклики, перед якими стоять українські підприємства, зокрема в умовах війни та глобальних криз, вимагають суттєвого переосмислення підходів до управління. Стратегічне планування виступає ключовим інструментом подолання невизначеності та нестабільності, дозволяючи підприємствам оцінювати ризики та розробляти адаптивні стратегії. Скорочення горизонту планування та активне використання сценарного аналізу є ефективними методами, які дають змогу швидше реагувати на зміни. А застосування наведених стратегічних підходів дасть можливість українським підприємствам не лише вижити, але й активно розвиватися, зберігаючи конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Література

1. World Economic Forum. (2024). *The global risks report 2024*. World Economic Forum.
<https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2024>

References

1. World Economic Forum. (2024). *The global risks report 2024*. World Economic Forum.
<https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2024>

2. Fedorov, E. (2023). The Impact of the Modern Global Environment on the Formation of the Ukrainian Economic Security. *Economics: time realities*. <https://doi.org/10.15276/etr.02.2023.10>.

3. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. (2023, жовтень 25). *За урядовою програмою релокації з небезпечних районів евакуювалося 840 підприємств*. <https://minre.gov.ua/2023/10/25/za-uryadovoyu-programoyu-relokacziyi-z-nebezpechnyh-rajoniv-evakuuyalosya-840-pidpryyemstv/>

4. Kyiv School of Economics. (2024). *Damages report: Assessment of damages caused by the war in Ukraine*. Kyiv School of Economics. https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

2. Fedorov, E. (2023). The Impact of the Modern Global Environment on the Formation of the Ukrainian Economic Security. *Economics: time realities*. <https://doi.org/10.15276/etr.02.2023.10>.

3. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine. (2023, October 25). According to the government relocation program, 840 enterprises were evacuated from dangerous areas. <https://minre.gov.ua/2023/10/25/za-uryadovoyu-programoyu-relokacziyi-z-nebezpechnyh-rajoniv-evakuuyalosya-840-pidpryyemstv/>

4. Kyiv School of Economics. (2024). *Damages report: Assessment of damages caused by the war in Ukraine*. Kyiv School of Economics. https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

JEL E22, O16, P16, R11

Лаба Максим Сергійович

аспірант

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0009-0004-9517-XXXX

email: labamaksim44@gmail.com

Laba Maksym

PhD student

National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

РОЛЬ ПРИВАТНОГО КАПІТАЛУ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. У тезах було висвітлено критичну роль приватного капіталу у відновленні економіки України. Оцінюється значна потреба в фінансуванні реконструкції, яка за даними Світового банку перевищує 486 мільярдів доларів, і підкрес-

THE ROLE OF PRIVATE CAPITAL IN THE POST-WAR ECONOMIC RECOVERY OF UKRAINE

Summary. The theses highlighted the critical role of private capital in Ukraine's economic recovery. The substantial need for reconstruction financing, which, according to the World Bank, exceeds \$486 billion, is assessed, emphasizing that the state will not be able to handle

люється, що держава не зможе впоратися з цим завданням без залучення приватних інвестицій. Особливу увагу приділено можливостям приватного капіталу у відновленні інфраструктури, енергетичного сектору та технологій, в тому числі військових.

Ключові слова: відновлення, приватний капітал, інвестиції, інфраструктура, енергетика, miltech.

this task without attracting private investment. Special attention is given to the opportunities for private capital in the restoration of infrastructure, the energy sector, and technologies, including military technologies

Keywords: recovery, private capital, investments, infrastructure, energy, miltech

Україна після повномасштабної війни стикається з безпрецедентними економічними викликами, і для її відновлення необхідні масштабні фінансові ресурси. За оцінками Світового банку, загальна потреба у фінансуванні реконструкції та відновлення перевищує 486 мільярдів доларів [1]. Це значні кошти, які держава не зможе покрити власними силами або навіть за допомогою міжнародних фінансових інституцій. У зв'язку з цим приватний капітал набуває особливої ваги як джерело інвестицій для економічного відновлення країни.

Можливість участі приватного сектору в повоєнній реконструкції України відкриває нові перспективи для інвесторів. Уже зараз зрозуміло, що ключовими сферами для інвестицій є інфраструктура, енергетика та технології, які постраждали від руйнувань. Приватний капітал може не тільки прискорити відновлення, а й стимулювати інноваційні рішення, які сприятимуть довгостроковому розвитку.

Відповідно до звіту Світового банку [1], Україна потребує близько 150 мільярдів доларів на інфраструктурні проекти, зокрема на відновлення доріг, мостів та залізниць, які були зруйновані під час бойових дій. Приватні компанії можуть брати участь у масштабних проектах реконструкції. Це не тільки сприятиме відновленню транспортної системи, а й стимулюватиме зростання економіки шляхом створення нових робочих місць та сплаті податків [4].

Також варто зазначити, що енергетичний сектор є однією з ключових галузей, які потребують значних інвестицій для відновлення [2]. Тому цей сектор зараз є особливо цікавим для інвесторів, які шукають можливості для довгострокових вкладень. Відновлювана енергетика має великий потенціал у контексті енергетичної незалежності країни та прагненню побудувати децентралізовану систему електрогенерації, як відповідь на постійні російські терористичні удари про енергетичній інфраструктурі нашої держави. Зокрема, планується значне залучення приватних інвесторів для будівництва нових енергетичних об'єктів, таких як сонячні та вітрові електростанції, біогазові електростанції, системи накопичення енергії та ін. Також, у зв'язку із втратою значної частини теплової генерації, для України відкривається нова можливість – перехід на більш «зелену» енергетичну систему. Тому інвестори можуть взяти участь у фінансуванні «зелених» проектів, що мають стратегічне значення для енергетичної незалежності.

У контексті відновлення економіки не можна оминати і технологічний сектор, який є однією з найбільш динамічних і перспективних галузей для інвестицій в Україні. Попри складну ситуацію, технологічний сектор продовжує демонструвати

стійке зростання і привабливість для інвесторів завдяки своїй здатності адаптуватися до змін і впроваджувати інноваційні рішення. Особливо активно розвивається сектор військових технологій, або miltech (англ. – military technology), який спеціалізується на розробці і впровадженні передових військових розробок. Він є однією з найбільш динамічних і стратегічно важливих галузей для національної безпеки і оборони. Приватний капітал грає ключову роль у розвитку цього сектору завдяки своєму потенціалу для інвестування у новітні технології, стимулювання інновацій і підтримки наукових досліджень [3].

Приватний капітал забезпечує необхідні фінансові ресурси для розробки нових військових технологій. Це включає в себе інвестиції в розробку нових видів зброї, систем захисту, розвідки і комунікаційних технологій. Інвестори, такі як венчурні капіталісти і стратегічні партнери, готові підтримувати проекти, що мають потенціал для значного впливу на безпеку і обороноздатність.

Приватні компанії також грають важливу роль у виконанні державних оборонних контрактів. Часто вони є постачальниками обладнання і послуг для збройних сил і оборонних відомств. Інвестиції у розвиток нових технологій дозволяють цим компаніям брати участь у конкурсах і тендерах на постачання сучасних систем і рішень для військових потреб.

Завдяки активному розвитку miltech сектору, Україна може вийти на передові позиції у світі з виробництва новітньої та високоефективної зброї, що дасть окремий сильний поштовх для розвитку економіки держави загалом.

Тому можна зробити висновок, що у сучасних умовах післявоєнного відновлення України роль приватного капіталу стає критичною для забезпечення швидкого й ефективного відновлення економіки. Без участі приватного сектору неможливо покрити величезні фінансові потреби в інфраструктурі, енергетиці та технологіях. Інвестори не тільки забезпечують фінансову підтримку, але й стимулюють інноваційний розвиток, що сприяє переходу до нових моделей зростання, заснованих на передових технологіях і сталих рішеннях.

Література

1. Ukraine third rapid damage and needs assessment rdna3 [Електронний ресурс] // World bank. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf?_gl=1*2j98p*_gcl_au*MTQ0OTkzOTYxMi4xNzI2MzEyNDgw
2. Відбудова енергосектору України [Електронний ресурс] // UNN. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3720211-vidbudova-derzavi-mae-vidbuvatisa-kostom-80-privatnogo-kapitalu-minekonomiki.html>

References

1. Ukraine third rapid damage and needs assessment rdna3 [Internet source] // World bank. – 2024. – Access link: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf?_gl=1*2j98p*_gcl_au*MTQ0OTkzOTYxMi4xNzI2MzEyNDgw
2. Recovery of Ukraine's Energy Sector [Internet source] // UNN. – 2024. – Access link: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3720211-vidbudova-derzavi-mae-vidbuvatisa-kostom-80-privatnogo-kapitalu-minekonomiki.html>

3. Мілтек в Україні: як використати технологічну перевагу для перемоги [Електронний ресурс] // Forbes. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/chotiri-problemi-ukrainskogo-miltech-yakoyu-mae-buti-formula-uspikhu-ukrainskikh-pidpriemtsiv-shcho-vzialis-pidkoryuvati-napryam-military-tech-rozpovidae-partner-konsaltingovoi-kompanii-oliver-wyman-a-27062024-21936>

4. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження [Електронний ресурс] // Forbes. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>

3. Miltech in Ukraine: How to Leverage Technological Advantage for Victory [Internet source] // Forbes. – 2024. – Access link: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/chotiri-problemi-ukrainskogo-miltech-yakoyu-mae-buti-formula-uspikhu-ukrainskikh-pidpriemtsiv-shcho-vzialis-pidkoryuvati-napryam-military-tech-rozpovidae-partner-konsaltingovoi-kompanii-oliver-wyman-a-27062024-21936>

4. How Ukraine Should Rebuild Its Economy and Business After the War: A Comprehensive Study [Internet source] // Forbes. – 2022. – Access link: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>

JEL M21,O32

Лігоненко Лариса Олександрівна
проф. д.е.н., професор кафедри
бізнес-економіки та підприємництва
Київський національний економічний
університет ім. В.Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0001-5597-5487

e-mail: larisa.ligonenko@kneu.edu.ua

Ligonenko Larisa
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Business
Economics and Entrepreneurship
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

МЕРЕЖА EDIH ЯК АКСЕЛЕРАТОР ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуті завдання та інструменти повного розвитку малих та середніх підприємств (МСП) України. Охарактеризовано призначення та сучасний стан розвитку Європейської мережі цифрових інноваційних хабів (EDIH). Висвітлені

THE EDIH NETWORK AS AN ACCELERATOR FOR POST- WAR DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN UKRAINE

Summary. This paper examines the tasks and tools for post-war development of small and medium enterprises (SMEs) in Ukraine. It characterizes the purpose and current state of the European Digital Innovation Hubs (EDIH) network. Steps

кроки по її розбудові в Україні. Надано характеристику основних типів послуг, які планується надавати МСП. Визначені стратегічні задачі консорціуму Win2EDIH- координатором якого є КНЕУ ім. В. Гетьмана

Ключові слова: повоєнний розвиток, малі та середні підприємства (МСП), мережа цифрових інноваційних хабів (EDIH), акселератор цифровізації, Win2EDIH, КНЕУ ім.В.Гетьмана

for its development in Ukraine are outlined. An overview of the main types of services planned for SMEs is provided. The strategic objectives of the Win2EDIH consortium, coordinated by the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, are defined.

Keywords: post-war development, small and medium enterprises (SMEs), European Digital Innovation Hubs (EDIH), digitalization accelerator, Win2EDIH, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

Повоєнний розвиток малих та середніх підприємств України (МСП), зростання їх ділової активності, підвищення резильєнтності, вихід на міжнародні ринки та інші стратегічні завдання неможливо виконати без прискореної диджиталізації усіх бізнес-процесів та сфер діяльності. На це акцентується увага в прийнятій у вересні 2024 року «Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024-2027 роки» [1]. І в назві, і в тексті документу неодноразово акцентується увага на важливості цифрових інновацій. Саме цифровізація має стати передумовою та створити фундамент для екологізації та соціалізації бізнесу, забезпечення його інклюзивності та міжнародної конкурентоспроможності. Зазначено, що в Україні з'являться нові ефективні інструменти, які будуть сприяти цифровій та зеленій трансформації МСП.

Одним з таких інструментів, який на наш погляд, має стати потужним акселератором цифровізації МСП, має стати розгортання в Україні Європейської мережі цифрових інноваційних хабів (The European Digital Hubs Network, EDIH).

Мережа європейських цифрових хабів EDIH визнається рушійною силою цифровізації Європи. Вона налічує більше як 430 учасників, які фінансуються в рамках програми Digital Europe або мають національний Знак досконалості та фінансуються за рахунок регіональних програм. Кожен EDIH - це центр компетенцій та спільнота експертів-професіоналів, метою діяльності яких є сприяння цифровізації державних органів та установ, малих та середніх підприємств різноманітних секторів економіки шляхом надання допомоги за-для впровадження сучасних цифрових технологій, таких як AI, Big Data, Cloud, IoT тощо та зростання їх цифрової зрілості. Стратегічними завданнями діяльності є досягнення цілей ЄС «Цифрове десятиліття 2030» [2; 3].

Для приєднання України до мережі EDIH при підтримці та сприянні Міністерства цифрової трансформації України, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, програми GIZ Ukraine «Цифрова трансформація МСП у країнах Східного партнерства», що фінансується Урядом Німеччини, була проведено кропітка підготовча робота. На першому етапі проведено Національний конкурс, консорціуми-переможці якого на другому етапі прийняли участь у Європейському конкурсі претендентів з асоційованих країн в межах програми ЄС «Цифрова Європа». Результатом став відбір 6 національних консорціумів, які у наступні 4 роки і мають перетворитися у повноцінні EDIH-членів Європейської мережі, збагативши свої напрацювання європейським та світовим досвідом підтримки та сприяння цифровізації.

Одним з переможців конкурсу став консорціум WIN2EDIH, координатором якого є КНЕУ ім. В.Гетьмана [4]. До складу консорціуму входить 3 університети, Український фонд стартапів та 2 бізнес-акселератори. За плечима кожного з учасників багатий досвід підтримки цифровізації та інноваційного розвитку МСП у різній спосіб та формах. Сінергія наявних компетенцій має забезпечити акселерацію результатів та досягнення визначених KPI, безпрограшність залученням до співпраці для будь якого стейкхолдера процесів цифрової трансформації.

Консорціум WIN2EDIH буде спеціалізуватися на таких сферах як: штучний інтелект, кібербезпека, високопродуктивні обчислення, цифрова освіта й підтримка стартапів. МСП будуть надаватися на безкоштовній основі увесь перелік класичних для EDIH послуг, а саме:

- навчання та підвищення цифрової кваліфікації працівників МСП; консалтинговий супровід проектів цифрової та зеленої трансформації;
- допомога у пошуку джерел фінансування для впровадження цифрових технологій, розробки та впровадження цифрових продуктів та послуг, імплементація цифрових інструментів в існуючі бізнес-моделі, перехід на цифрові бізнес-моделі тощо;
- надання матеріально-технічної бази для тестування цифрових та інноваційних технологій;
- сприяння пошуку іноземних бізнес-партнерів та клієнтів.

Надання кожного виду послуг буде передувати проведення досліджень (опитувань) для виявлення реальних потреб МСП та пріоретизації зусиль експертів консорціума. Усі види діяльності (надання послуг) планується розгортати на базі платформи Цифровий акселератор Innovation Ukraine (<https://www.innovationukraine.com/>), який має стати єдиною точкою для усіх комунікацій та активності, базою проектів, експертів та знань щодо процесів інноваційного розвитку та цифровізації малого та середнього бізнесу України.

Література

1. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва (МСП) на період до 2027. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky>

2. European Digital Innovation Hubs Network [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3888472-v-ukraini-stvorat-12-evropejskih-cifrovih-innovacijnih-habiv.html> <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/uk/informatsiya-dlya-kompaniy>

3. EDIH Catalogue [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/edih-catalogue>

4. В Україні створять 12 європейських цифрових інноваційних хабів. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3888472-v-ukraini-stvorat-12-evropejskih-cifrovih-innovacijnih-habiv.html>

References

1. Stratehiia vidnovlennya, stal'noho rozvytku ta tsyfrovoia transformatsii maloho i serednoho pidpriumnytstva (MSP) na period do 2027 (Strategy for the Recovery, Sustainable Development and Digital Transformation of Small and Medium Enterprises until 2027). [Electronic resource]. Retrieved from

<https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky>

2. European Digital Innovation Hubs Network. (2024). [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3888472-v-ukraini-stvorat-12-evropejskih-cifrovih-innovacijnih-habiv.html> and <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/uk/informatsiya-dlya-kompaniy>

3. EDIH Catalogue. (2024). [Electronic resource]. Retrieved from <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/edih-catalogue>

4. Ukrinform. (2024). V Ukraini stvoryat' 12 evropeiskykh tsyfrovyykh innovatsiinykh habiv (12 European Digital Innovation Hubs to be Established in Ukraine). [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3888472-v-ukraini-stvorat-12-evropejskih-cifrovih-innovacijnih-habiv.html>

JEL D21, L10, Q40

Марчук Володимир Валерійович

аспірант

Київський національний

економічний університет

ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0009-0001-1307-0572

e-mail: vl.marchuk@gmail.com

Marchuk Volodymyr

aspirant

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

ГАЗОПОРШНЕВІ КОГЕНЕРАЦІЙНІ УСТАНОВКИ: КЛЮЧ ДО ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

GAS ENGINE COGENERATION UNITS: THE KEY TO ENERGY SECURITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Анотація. Енергетичний сектор України зазнає значної трансформації з метою підвищення енергетичної безпеки, зменшення залежності від імпорту та впровадження сталих рішень. Одним із важливих технологічних рішень є впровадження газопоршневих когенераційних установок, які ефективно виробляють електроенергію і тепло з одного джерела палива. Незважаючи на виклики впровадження, такі установки мають значний потенціал для зміцнення енергетичної стійкості країни.

Ключові слова: енергетичний сектор, газопоршневі когенераційні установки, інвестиції, інфраструктура, енергетика

Summary. The energy sector of Ukraine is undergoing a significant transformation to enhance energy security, reduce dependence on imports, and implement sustainable solutions. One of the key technological solutions is the implementation of gas engine cogeneration units, which efficiently produce both electricity and heat from a single fuel source. Despite the challenges of implementation, such units have substantial potential to strengthen the country's energy resilience.

Keywords: energy sector, gas engine cogeneration units, investments, infrastructure, energy industry

Енергетичний сектор України переживає значну трансформацію, викликану потребою підвищення енергетичної безпеки, зменшення залежності від імпорту та переходу до більш сталих і ефективних енергетичних рішень. Однією з ключових технологій, які привернули увагу в останні роки у світі і з урахуванням стану енергетичної системи України внаслідок ворожих обстрілів є використання підходу розумних мереж ("smart grids"), що дозволяє зменшити вплив від втрат маневрової генерації (в Україні представлені в основному теплоелектро-станціями/-централями) [1] та побудувати розгалужені систему генерації електроенергії.

Одне із оперативних та необхідних рішень будівництво газопоршневих когенераційних установок. Ці системи забезпечують високоефективне виробництво як електроенергії, так і тепла, що робить їх особливо актуальними

для країни, яка прагне трансформувати свою енергетичну інфраструктуру та підвищити енергетичну стійкість.

Газопоршневі когенераційні установки, також відомі як установки комбінованого виробництва тепла та електроенергії (Combined Heat and Power, CHP), є технологіями, які одночасно виробляють електроенергію та теплову енергію з одного джерела палива. Вони зазвичай працюють на природному газі або біогазі, хоча можуть адаптуватися до різних видів палива. Цей процес подвійного виробництва робить когенераційні установки дуже ефективними, з рівнем загальної ефективності, що досягає 80-90%, порівняно до 40% ефективності традиційних електростанцій. Такий приріст ефективності, в поєднанні зі здатністю виробляти енергію «на місці», робить газопоршневі когенераційні установки привабливим варіантом для різних сфер застосування в енергетичному секторі України [2].

Україна в 2024 році особливо стикнулася з проблемами у сфері енергетичної безпеки, зокрема через збільшення обсягів атак на енергетичну інфраструктуру з боку РФ, в тому числі за повідомлення Офісу Президента є достовірні дані про заплановані атаки восени 2024 р. на об'єкти атомної енергетики [3]. Використання газопоршневих когенераційних установок може сприяти зменшенню цілей для потенційних атак ворога на основі більш локалізованої та ефективного виробництва енергії. Однією з основних переваг газопоршневих когенераційних установок є їх здатність підтримувати децентралізоване виробництво енергії. Замість того, щоб покладатися виключно на великі централізовані електростанції, ці установки можна встановлювати ближче до місця споживання, наприклад, на промислових об'єктах, у житлових комплексах, лікарнях та університетах. Це зменшує втрати під час транспортування та підвищує стабільність мережі, роблячи енергосистему більш стійкою.

Газопоршневі когенераційні установки забезпечують екологічні переваги, значно зменшуючи викиди парникових газів порівняно з традиційними методами виробництва електроенергії. Завдяки більш ефективному використанню палива та утилізації відпрацьованого тепла ці системи виділяють менше вуглекислого газу на одиницю виробленої енергії. Крім того, використання біогазу як джерела палива сприяє створенню циркулярної енергетичної економіки, перетворюючи органічні відходи на цінний енергетичний ресурс. Це відповідає зобов'язанням України щодо досягнення міжнародних кліматичних цілей і зменшення вуглецевого сліду.

Одним із найвагоміших аргументів на користь використання газопоршневих когенераційних установок є можливість економії коштів. Завдяки одночасному виробництву електроенергії та тепла з одного джерела палива ці системи можуть знизити енергетичні витрати для промислових підприємств, бізнесу та муніципалітетів. Це особливо важливо для України, де зростання цін на енергоносії створює тиск як на державний, так і на приватний сектор. Висока ефективність когенераційних установок означає, що для виробництва такої ж кількості енергії потрібно менше палива, що призводить до довгострокової економії та більш стабільного енергопостачання.

Незважаючи на очевидні переваги газопоршневих когенераційних установок, існує кілька викликів для їх широкого впровадження в Україні. Впровадження когенераційних установок вимагає значного технічного досвіду та інвестицій в інфраструктуру. Крім того, існуючі нормативні та ринкові структури не завжди підтримують інтеграцію децентралізованого виробництва енергії. Спрощення процедур отримання дозволів, встановлення чітких тарифів та створення стимулів для когенераційних проектів є ключовими кроками для заохочення інвестицій у цю технологію [4].

Хоча газопоршневі когенераційні установки забезпечують довгострокову економію, початкові капіталовкладення можуть бути значною перешкодою для багатьох потенційних користувачів. Однак існують можливості для створення державно-приватного партнерства, міжнародного фінансування та державних стимулів для полегшення фінансування цих проектів. Залучення інвестицій від міжнародних енергетичних компаній та фінансових установ може сприяти прискоренню впровадження когенераційних технологій в Україні.

Деякі успішні проекти в Україні та сусідніх країнах демонструють життєздатність та переваги газопоршневих когенераційних установок. Наприклад, промислові об'єкти та муніципальні теплопостачальні підприємства впровадили когенераційні установки для зменшення енергетичних витрат та підвищення ефективності. Ці кейс-стаді є цінними прикладами того, як когенераційні технології можуть бути інтегровані в різні сектори, надаючи уроки та найкращі практики для майбутніх проектів [5].

Потенціал газопоршневих когенераційних установок відігравати важливу роль у майбутньому енергетичному секторі України є значним. У міру того, як країна продовжує модернізувати свою енергетичну інфраструктуру та диверсифікувати джерела енергії, когенерація може стати невід'ємною складовою більш стійкої, ефективної та надійної енергосистеми. Технологічний прогрес, зокрема підвищення ефективності двигунів та інтеграція відновлюваних видів палива, ще більше розширить можливості та сфери застосування когенераційних установок.

Для повного використання переваг газопоршневих когенераційних установок Україна повинна розробити комплексну стратегію, яка включатиме підтримуючу політику, стимули та інвестиційні рамки. Важливо залучити зацікавлені сторони з державного та приватного секторів, а також міжнародних партнерів, щоб побудувати міцний ринок когенерації.

Газопоршневі когенераційні установки пропонують перспективне рішення багатьох енергетичних викликів, з якими сьогодні стикається Україна. Їх здатність одночасно виробляти електроенергію та тепло, в поєднанні з їхньою ефективністю, економічністю та екологічними перевагами, робить їх цінним доповненням до енергетичного портфеля країни. Приймаючи когенераційні технології, Україна може зробити значні кроки до досягнення енергетичної незалежності, скорочення викидів парникових газів та забезпечення більш стійкого та надійного енергетичного майбутнього. Час прийшов для того, щоб зацікавлені сторони визнали потенціал когенерації та працювали разом для максимального використання її переваг в енергетичному секторі України.

Література

1. UKRAINE THIRD RAPID DAMAGE AND NEEDS ASSESSMENT RDNA3 [Електронний ресурс] // World bank. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf?_gl=1*2j98p*_gcl_au*MTQ0OTkzOTYxMi4xNzI2MzEyNDgw
2. Cogeneration. Everything to know at one glance [Електронний ресурс] // 2G. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://2-g.com/en/innovation-knowledge/combined-heat-and-power-generation>
3. «Росія готується атакувати три українські АЕС». Зеленський у Радбезі ООН закликав світ «примусити» РФ до миру [Електронний ресурс] // Forbes. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://forbes.ua/news/rosiya-gotuetsya-atakuvati-tri-ukrainski-aes-zelenskiy-v-radbezi-oon-zaklikav-svit-primusiti-rf-do-miru-25092024-23817>
4. Уряд спростив процедуру розміщення газопоршневих установок на об'єктах критичної інфраструктури. [Електронний ресурс] // 100re.org.ua. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://100re.org.ua/uryad-sprostyv-proceduru-rozmishhennya-gazoporshnevyh-ustanovok-na-obyektah-krytychnoyi-infrastruktury/>
5. Когенераційна газопоршнева станція Рокитне. [Електронний ресурс] // Energo.ua – 2024. – Режим доступу до ресурсу: https://www.energo.ua/ua/assets/cogeneration_gas_piston_station_rokytne

References

1. UKRAINE THIRD RAPID DAMAGE AND NEEDS ASSESSMENT RDNA3 [Electronic resource] // World Bank. – 2024. – Access mode: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf?_gl=12j98p_gcl_au*MTQ0OTkzOTYxMi4xNzI2MzEyNDgw
2. Cogeneration. Everything to know at one glance [Electronic resource] // 2G. – 2024. – Access mode: <https://2-g.com/en/innovation-knowledge/combined-heat-and-power-generation>
3. "Russia is preparing to attack three Ukrainian nuclear power plants." Zelensky called on the UN Security Council to "force" the Russian Federation to peace [Electronic resource] // Forbes. – 2024. – Access mode: <https://forbes.ua/news/rosiya-gotuetsya-atakuvati-tri-ukrainski-aes-zelenskiy-v-radbezi-oon-zaklikav-svit-primusiti-rf-do-miru-25092024-23817>
4. The government has simplified the procedure for installing gas-piston units at critical infrastructure facilities. [Electronic resource] // 100re.org.ua. – 2024. – Access mode: <https://100re.org.ua/uryad-sprostyv-proceduru-rozmishhennya-gazoporshnevyh-ustanovok-na-obyektah-krytychnoyi-infrastruktury/>
5. Cogeneration Gas-Piston Station Rokytno. [Electronic resource] // Energo.ua – 2024. – Access mode: https://www.energo.ua/ua/assets/cogeneration_gas_piston_station_rokytne

JEL I21, J24

Сновидович Ірина Григорівна

к.е.н., доцент

кафедри економіки та публічного управління

Львівський національний університет

імені Івана Франка, Україна

ORCID: 0000-0002-5058-8661

e-mail: iryana.snovydovych@lnu.edu.ua

Iryna Snovydovych

PhD, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті аналізується важливість навчання впродовж життя як одного із ключових інструментів розвитку персоналу в умовах сталого розвитку, з особливим акцентом на кризові періоди, зокрема, такі як війна. Розглядаються процеси навчання та розвитку всередині компанії, що формує систему підтримки з боку HR фахівців. Особливу увагу приділено викликам війни та кризовим ситуаціям, які вимагають гнучких навчальних програм, що допомагають працівникам залишатися стійкими й адаптивними.

Ключові слова: Цілі сталого розвитку, євроінтеграція, навчання впродовж життя, управління персоналом, коучинг.

LIFELONG LEARNING IS A KEY ELEMENT OF PERSONNEL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary. The article analyses the importance of lifelong learning as one of the key tools for personnel development in the context of sustainable development, with a special focus on crisis periods, such as war. The article examines the processes of training and development within the company, which forms a support system for HR professionals. Particular attention is paid to the challenges of war and crisis situations, which require flexible training programmes to help employees remain resilient and adaptive.

Keywords: Sustainable Development Goals, European integration, lifelong learning, human resources management, coaching.

Процес євроінтеграції України та впровадження Цілей сталого розвитку у вітчизняне законодавство і суспільне життя активно триває. Проте, на жаль, війна, що триває вже третій рік зовсім змінює фокус уваги, зокрема, у процесі управління та розвитку персоналу у вітчизняних компаніях та організаціях. Інновації та перспективи у формуванні пріоритетних принципів сталого розвитку в управлінні людськими ресурсами мають значний потенціал для позитивного впливу на суспільство. Адже інтеграція сталих практик у сфері HR сприяє підвищенню конкурентоспроможності організацій, залученості та лояльності працівників, покращенню корпоративної репутації та ефективному використанню ресурсів. Водночас, ці заходи сприяють соціальній стабільності, економічному розвитку та екологічній відповідальності, що є ключовими аспектами сталого розвитку суспільства [1].

Вертаючись до схваленої ще у 2018 році Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя в якій зазначається, що розвиток компетенцій спрямований на створення засад для досягнення більш рівноправних і більш демократичних суспільств. Вони відповідають необхідності забезпечення всебічного та сталого розвитку, соціальної єдності та подальшого розвитку демократичної культури [2]. Варто наголосити, що навчання впродовж життя передбачає постійний розвиток знань і навичок, що відповідають викликам сучасного світу. У контексті євроінтеграції України це питання набуває особливого значення через необхідність адаптації до вимог Європейського Союзу та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Сучасні реалії та сьогодення, які по різному впливають на робочі процеси у компаніях, а особливо на емоційний та психологічний стан колективу, що у свою чергу пов'язаний із якістю та ефективністю виконання своїх професійних обов'язків формує чітку потребу у формуванні інноваційних підходів до турботи та розвитку персоналу. Коучинг, на нашу думку є одним із таких методів, що можна розглядати та використовувати у процесі управління персоналом. Сучасні HR менеджери вже активно використовують різноманітні методики, інструменти та принципи коучингу у своїй професійній діяльності. Коучинг, як форма професійного консультування, відіграє значну роль у системі управління персоналом. Загальний підхід до коучингу розглядається як процес, спрямований на підтримку працівників у максимальному реалізації їхнього потенціалу та досягненні найкращих результатів. Він включає розвиток сильних сторін людей, допомогу у подоланні бар'єрів та підвищення результативності роботи в команді. Цей підхід відзначається як актуальний та необхідний у сучасних умовах управління персоналом [3].

Дотримуючись Цілей сталого розвитку, навіть у час війни сучасні вітчизняні компанії пропонують гнучкі навчальні програми для працівників, що сприяє мотивації та підтримувати персоналу, підвищуючи їхню стійкість і професійні навички. Внутрішні програми розвитку та навчання в компанії необхідні й корисні тим, що вони враховують специфіку діяльності організації, допомагають співробітникам адаптуватися до змін, а також розвивати необхідні компетенції відповідно до потреб компанії. Це підвищує лояльність до компанії, сприяє кар'єрному зростанню та утримує таланти, оскільки працівники відчують інвестиції у свій розвиток і професійне зростання.

Варто наголосити, що сучасні процеси пошуку роботи та управління кар'єрою зазнали значних змін під впливом технологій і глобальних економічних тенденцій, а також війна дуже змінила вітчизняний ринок праці. Сучасні вітчизняні компанії у цілях збереження та підтримки персоналу пропонують корпоративні програми розвитку, навчання та перенавчання, рескілінг і перекваліфікацію. Кар'єрний розвиток сьогодні базується на гнучкості, здатності до навчання та досвіді. Нові технології трансформують системи навчання та управління ефективністю, підвищуючи важливість безперервного вдосконалення навичок для професійного росту [4].

Інноваційні процеси в управлінні людськими ресурсами також є ключовим фактором успіху і для самої компанії. Впровадження нових підходів до управління персоналом, таких як гнучкі графіки роботи, програми менторингу та розвитку лідерства, сприяє не лише залученню й утриманню талановитих працівників, але і підвищує задоволеність персоналу та їх продуктивність, особливо у нестабільних періодах. Важливо зазначити, що цінність людського життя та розвиток персоналу є не тільки стратегічними завданнями для бізнесу, але й етичними питаннями, особливо в контексті сталого розвитку та соціальної відповідальності організацій. Саме через інвестиції в людей та їхній розвиток можна досягти високих результатів як на рівні організації, так і на рівні держав.

Євроінтеграція передбачає приведення законодавства, економічної політики та соціальних стандартів у відповідність до норм ЄС, а процес навчання впродовж життя дозволить українцям бути конкурентоспроможними в умовах євроінтеграції. Євроінтеграційні процеси в своїй основі ставлять також умови дотримання прав людини, демократії та соціальної рівності і саме компетенції у сфері соціальних та громадянських прав сприятимуть позитивним змінам у суспільстві. Одним з ключових аспектів є значення культури навчання в організації. Підвищення компетентностей та кваліфікації співробітників через навчання впродовж життя сприяє збільшенню конкурентоспроможності та адаптивності до змін. Це особливо важливо у сучасному світі, де швидкість змін у технологіях та вимоги ринку постійно зростають. І саме внутрішня культура навчання та розвитку персоналу у наш час є важливою, оскільки вона сприяє професійному зростанню працівників, підвищує їх мотивацію та залученість до процесів компанії. Це зміцнює команду, оскільки працівники відчують підтримку й можливість для самореалізації. Крім того, внутрішні програми розвитку допомагають співробітникам адаптуватися до нових викликів, розвивати необхідні навички, що підвищує їхню ефективність і продуктивність. У результаті компанія отримує більш кваліфікований та мотивований персонал, що сприяє розвитку компанії і формує шлях до успіху.

Література

1. Цілі сталого розвитку та Україна. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
2. European Commission. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences>
3. Сновидович І.Г. Ефективність коучингу у системі формування навичок та компетенцій в контексті управління персоналом: роль HR менеджера.

References

1. Sustainable Development Goals and Ukraine. Government portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina>
2. European Commission. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences>
3. Snovydyvych I. (2024). Efficiency of coaching in the system of skills and competences formation in the context of personnel management: the

Державне управління: удосконалення та розвиток. № 3. 2024. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.3.18> <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3239/3275>

4. Абрамович В., Кубіцький С. Сучасний зарубіжний досвід управління кар'єрним зростанням персоналу. Матеріали конференцій МЦНД, (10.05.2024; Харків, Україна). С. 54–60. URL: <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1190>

role of HR manager. *Public administration: improvement and development.* № 3. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.3.18>

<https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3239/3275>

4. Abrasovych V., Kubitskyi S. (2024). Modern foreign experience in managing the career growth of staff. Materials of ICPS conferences, (10.05.2024; Kharkiv, Ukraine). С.54–60. URL: <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1190>

JEL Q18, L51, P42

Шинькович Андрій Васильович

кандидат економічних наук,
Державний торговельно-економічний
університет, Україна

ORCID: 0000-0003-2922-3796

e-mail: a.shynkovych@knu.edu.ua

Andrii Shynkovych

Ph.D.,
State University of Trade and Economics,
Ukraine

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО СУТНОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті викладено результати дослідження періодизації теоретичних підходів до продовольчої безпеки. Описано поділ на періоди генези підходів та змісту поняття “продовольча безпека”: радянський пострадянський до Угоди про Асоціацію з ЄС, під час угоди про Асоціацію з ЄС та після початку повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну.

Ключові слова: поняття “продовольча безпека”, асекурація продовольчої безпеки, періодизація, державне регулювання економіки

PERIODIZATION OF THEORETICAL APPROACHES TO THE ESSENCE OF FOOD SECURITY

Summary. The article presents the result of a study of the periodization of theoretical approaches to food security. The division into stages of the genesis of the approaches and content of the concept of «food security» is described: the Soviet period, the post-Soviet period before the Association Agreement with the EU, under during the Association Agreement with the EU and after the start of a full-scale military invasion of Russia into Ukraine.

Keywords: the concept of «food security”, food security assurance, periodization, state regulation of the economy

Актуальність дослідження періодизації теоретичних підходів до продовольчої безпеки полягає в тому, що забезпечення населення України продуктами харчування в різні часи зазнавали різних чинників. Аналіз генези впливу дає можливість визначити сучасні теоретичні підходи та сутність продовольчої безпеки.

Мета тез доповіді – описати результати дисертаційного дослідження на тему “Асекурація продовольчої безпеки в державному регулюванні економіки України” в частині поділу на періоди генези підходів та змісту поняття “продовольча безпека”.

Комплексність та складність сутності поняття «продовольча безпека» зумовлює необхідність періодизації, як раціонального методу для аналізу великих обсягів емпіричних і теоретичних знань у часі, а також для розуміння мінливого стану предмета дослідження.

Термін «продовольча безпека» вперше був визначений на Всесвітньому продовольчому саміті в 1974 році як «постійна наявність глобального постачання основних продуктів харчування, достатнього для підтримки сталого зростання споживання продовольства і стабілізації коливань виробництва і цін» [6]. У 1983 році Міжнародна продовольча організація (ФАО) розширила концепцію, зосередивши увагу на балансі між попитом і пропозицією і включивши в неї доступ до ресурсів для вразливих верств населення [5].

Для аналізу генези поняття в Україні ми визначили періоди від радянського (з 1997 до 1991 рр.) та пострадянський (з 1991 по 2024 рік), який в свою чергу деталізували (табл. 1).

Таблиця 1

ПОНЯТТЯ “ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА” В РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ

Роки	Назви періодів	Науковці (нормативно-правові акти)	Формулювання поняття «продовольча безпека» науковцями
2022 рік - до тепер	Від початку повномасштабної війни до початку воєнної агресії росії проти України	Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року [2]	Забезпечення надійного продовольчого постачання населення України та збереження ресурсів, необхідних для досягнення цієї мети в майбутньому. Має стратегічне значення, оскільки впливає не лише на продовольчу, а й на національну безпеку України.
2014 - 2022 рр	В період дії Угоди про Асоціацію з ЄС	Залізнюк В.П. [1, с. 16]	Продовольча безпека – це система заходів, що дозволяє державі гарантовано виробляти достатню для споживання кількість продовольства, що відповідає медичним стандартам, забезпечувати його фізичну й економічну доступність незалежно від зовнішніх чинників для всіх верств населення.
1991 - 2014 рр	Пострадянський період до Угоди про Асоціацію з ЄС	Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. [3, с.6]	Незалежно від кон'юнктури світового ринку, створення умови для стабільного забезпечення населення продуктами харчування в обсягах, що відповідають науково обґрунтованим параметрам, та утриманні споживання на рівні медичних норм.
до 1991 року	Радянський період	Свиноус І.В. [4, с. 207]	Основна увага була зосереджена на достатності глобальних (світових) запасів основних продуктів харчування, а потім поступово змістилася від забезпечення достатнього постачання продовольства до забезпечення цінової доступності попиту.

Джерело: авторська розробка на основі [1 - 4]

Таким чином, сутність поняття та асекурація продовольчої безпеки в державному регулюванні економіки модифікуються разом з національною економікою. Кожен з визначених періодів має свої історичні події, які відобразились, як зокрема на змісті поняття “продовольча безпека”, так і в цілому на показниках економічного розвитку, таких як ВВП, структура економіки, рівень зайнятості населення, використання природних ресурсів, рівень енерго- та матеріаломісткості, а також рівні організації та ефективності виробництва, тощо.

Література

1. Залізнюк В.П., Сучасне трактування сутності продовольчої безпеки в контексті державного регулювання. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2018. № 1 (18). С. 12 - 17.

2. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації. *Розпорядження Кабінету міністрів України № 684-2024-р від 23.07.2024.*

3. Саблук, П. Т., Білорус, О. Г., Власов, В. І., Продовольча безпека України. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 3-7.

4. Свиноус І. В., Щодо проблеми продовольчої безпеки у контексті зміни умов господарювання. *Інноваційна економіка*. 2013. № 3. С. 206-209.

5. FAO. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. 1996.

6. FAO. World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches. Director General's Report. Rome. 1983.

References

1. Zaliznyuk V.P. (2018). Modern interpretation of the essence of food security in the context of state regulation. *Public administration and customs administration*, 1 (18), 12 - 17.

2. On the approval of the Food Security Strategy of Ukraine for the period until 2027 and the approval of the operational plan of measures for its implementation. *Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 684-2024 dated July 23, 2024.*

3. Sabluk P.T., Belarus O.G., Vlasov V.I. (2009). Food security of Ukraine. *Economy of agro-industrial complex*, 10, 3 - 7.

4. Svinous, I.V. (2013) Regarding the problem of food security in the context of changing economic conditions. *Innovative economy*, 3, 206-209.

5. FAO. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. 1996.

6. FAO. World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches. Director General's Report. Rome. 1983.

**СЕКЦІЯ 5. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ТРІАДІ:
НАУКА, БІЗНЕС ТА ОСВІТА**

JEL O10, O33

olha.dyachenko@gmail.com

Diachenko Olha

PhD in Economics, Associate Professor

State University of Trade

and Economics, Ukraine

ORCID: 0000-0002-2012-8496

Honcharenko Olena

PhD in Economics

State University of Trade and

Economics, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2563-810X

METHODS OF MONETIZING DIGITAL PLATFORMS

Summary. The methods of monetization of digital platforms are presented, which provides a comprehensive idea of the scale of their influence on the activities of enterprises in the conditions of digitalization. The competitive advantages of enterprises that use a platform business model are determined.

Key words: digital platform, online platform, digitalization, digital economy, platform business model.

Digital platforms exert a significant transformative influence on the socio-economic development of society, transforming traditional models of business organization into a modern digital format. They simplify the communication of participants within the framework of an interactive ecosystem in which value is created, contribute to the introduction of innovations in economic activity and the social sphere.

Digital platforms are driven by the ability to collect and analyze digital data, but their success depends on how they monetize that data for revenue. Data can be monetized by selling targeted advertising on the Internet, using e-commerce platforms, turning traditional products into service rents, or renting cloud services.

Some data components have little or no value; value arises after data is collected in large volumes and processed to provide understanding and the ability to make decisions based on this data by governments, businesses, organizations, individuals. Therefore, it is the ability to collect, process, transmit, store, analyze and interpret data that enables digital platforms to create value [7].

There are different ways to monetize digital platforms – from selling advertising content to charging interest on the value of transactions [1; 3; 5; 6]:

- a free digital platform provides free services, monetization occurs due to the delivery of advertising content to users (Facebook, Google (contextual advertising), YouTube, Ozon);

- conditionally free digital platform – free services are provided in the basic version, the user pays for advanced functionality (Spotify, Coursera, OLX);

- a digital platform with a commission - charging a commission for each transaction (eBay, Uber, Shafa);
- digital platform with payment for access - payment for access to information on the platform (Science Direct, Opentable, LinkedIn, paid electronic mass media);
- digital platform with differentiated payment for access – only part of the users of the platform who are most interested in its services pay for access to services (dating sites).

However, connecting suppliers and consumers on the basis of a single online platform remains an unchanged type of business model of digital platforms. The profitability of the platform business model is determined by methods of creating conditions for suppliers and ways of connecting them with consumers, uniqueness and attractiveness [1]. Most of these methods make it possible to reduce the burden on end users.

The platform approach to economic activity is the basis of digitalization. Most companies are changing their business model from a manufacturer (seller) to a platform one, which proves its economic efficiency (Uklon, Rozetka, Amazon).

Companies that use a platform approach are more competitive. This is also confirmed by the rating of companies by market capitalization. At least 6 of the 10 most valuable companies in the world use digital platforms in their business (Table 1).

Table 1

**TOP 10 MOST EXPENSIVE COMPANIES
IN THE WORLD BY MARKET CAPITALIZATION**

Place in the rating	Company name / country	Type of activity	Market capitalization, trillion USD
1	Apple (USA)	Electronics, information technologies, software	3.36
2	Microsoft (USA)	Software development	2.99
3	NVIDIA (USA)	Development and production of graphics processors, application programming interfaces (API)	2.52
4	Alphabet (Google) (USA)	Internet, software	1.87
5	Amazon (USA)	Electronic commerce	1.80
6	Saudi Aramco (Saudi Arabia)	Extraction, processing of oil and gas	1.78
7	Meta Platforms (Facebook) (USA)	Internet	1.27
8	Berkshire Hathaway (USA)	Investment	0.99
9	TSMC (Taiwan)	Production of semiconductors	0.81
10	Eli Lilly (USA)	Pharmaceuticals, biotechnology	0.81

Source: compiled by the authors based on data [4].

Platforms provide traditional enterprises with new opportunities to use outsourcing to perform a number of tasks, which positively affects their organizational efficiency, promote the development of startups, help companies diversify their activities and expand product sales markets. Using the services of digital platforms,

companies mostly pursue several goals: reducing costs, increasing the efficiency of operations, access to information necessary for the implementation of innovations.

However, digital platforms can pose threats to traditional businesses. It is especially difficult for small and medium-sized enterprises to compete with them in certain industries [2]. This refers to the use of statistical data and algorithms to set prices, forecast demand and supply, study consumer preferences, and provide services at low prices or for free. Due to these advantages, platforms can create an uneven market playing field, which is made especially problematic by the lack of effective regulation. At the same time, the implementation of such regulatory mechanisms is necessary to establish a level playing field for both traditional companies and platforms, in particular in the areas of social protection, labor relations and conflict resolution.

However, the world's most successful companies, which are leaders in terms of market capitalization, use platform hybrid business models focused on digital innovation. The basis of this model is the network effect, which manifests itself in improving the usability of the platform thanks to unique content from new users, thereby increasing its value.

With the help of digital platforms, one of the problems faced by most companies is solved - the processing of a large amount of data, on the basis of which it is possible to create consumer profiles of users, study their preferences and predict their behavior, thereby strengthening the competitiveness of companies in the market and creating conditions for their development.

References

1. Artyomova, T. (2019). Digital platforms in the economy: new opportunities and threats to development. *The philosophy of financial civilization: man in the world of money*, 84-91. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/19274>
2. Kharisova, A., Gaisina, A., Karachurina, G., Yakshibaeva, G., & Apokina, K. (2021). Digital platforms: a new shape of work and business. *SHS Web of Conferences*, 101, 03036. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110103036>
3. Koleshnya, Ya. O. (2021). Digital platforms as an effective business model. *Business, innovation, management: problems and prospects*. Collection of abstracts of reports of the 3rd International Scientific and Practical Conference, Kyiv, (pp. 80-81). <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230472>
4. Largest Companies by Market Cap. Retrieved September 09, 2024. <https://companiesmarketcap.com>
5. Semenog, A. (2020). Analysis of world ratings concerning the formation and development of the Digital Economy and the place of Ukraine in them. *International Humanitarian University Herald. Economics and Management*, (43). <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2020-43-6>
6. Sichkarenko, K. (2018). Digital platforms: classification appraising and the role of economic development defining. *Black sea economic studies*, 35(2), 28-32. http://bses.in.ua/journals/2018/35_2_2018/7.pdf
7. United Nations Conference on Trade and Development (2020). *Digital platforms and value creation in developing countries: Implications for national and international policies*. https://unctad.org/system/files/official-document/tdb_ede4d2_en.pdf

JEL L83, O33

o.v.goncharenko@knu.edu.ua

Honcharenko Olena

PhD in Economics

State University of Trade and

Economics, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2563-810X

milushka200@gmail.com

Shchurova Emilia

2nd year student (Bachelor's degree)

FMTF

State University of Trade and

Economics, Ukraine

ARTIFICIAL INTELLIGENCE'S IMPACT ON THE TOURISM DEVELOPMENT

Summary. The article considers the impact of artificial intelligence on the transformation of the tourism sector by optimizing the operations of tourism enterprises and improving customer experience. The process of providing tourist services after the introduction of chatbots, automated translators and data collection systems, which ensures efficiency, personalization and safety of travel, is investigated. The author identifies such threats from the integration of AI in the tourism sector as problems with data privacy and job losses, which requires a balanced approach to cybersecurity.

Keywords: artificial intelligence, tourism, automation, technology, customer satisfaction, European Union.

Artificial intelligence is gradually changing the face of many sectors of the economy, trade, and big business. In turn, AI is actively integrating into the tourism industry. Integration has led to transformational changes in the way travel businesses operate, offering numerous benefits to all stakeholders - consumers, retailers, and intermediaries. From improving customer experience to optimizing operations and driving revenue growth, AI has proven to be a game changer. Travel agencies, accommodations, and customer support services will be experimenting more deeply with ChatGPT and other forms of generative AI to make travel easier and more fun.

The use of text and voice communication systems, so-called chatbots and virtual assistants, as a means of communication between the customer and the company is gaining popularity in the tourism industry. They have many advantages that significantly save time and resources, as well as provide clear, verified information, thus reducing the workload on staff. These advantages include 24/7 availability and instant information support. Chatbots offer a personalized approach to customers, i.e. help them find tickets, hotels, optimizing the booking process as much as possible, or provide information about tourist destinations or entertainment events [1]. The advantage of these AI-powered chatbots is that they provide automated answers to

common questions using a predefined algorithm. Examples include Expedia Virtual Assistant, Google Assistant, Airbnb Virtual Assistant, Blue Bot, Amadeus Chatbot, Hilton's Connie, Siri, and Alexa, which help users search for flights, hotels, and rental cars, ensuring a smooth booking experience. Importantly, travel agencies that incorporate AI-driven recommendations report a 15% increase in customer satisfaction and loyalty [4].

For AI tasks, an important aspect of its application is automatic translators used in applications. This makes it much easier for customers to find the information they need, as tourism and travel are often about communicating in different languages. With the help of AI, a potential tourist may not be hindered by the language barrier to find the necessary transportation, accommodation, or explore the local flavor [2].

Collecting and analyzing a huge amount of data related to consumer behavior, preferences, or various trends in the travel market is not possible without the use of AI. Quick access to this information helps companies to understand the specific needs of consumers. In the future, it will be able to adapt its plans and strategies to attract more customers to them, thus remaining a competitive player in the market.

AI-driven systems are equally important for improving travel safety. They monitor data in real time, identifying potential risks and providing timely alerts. Statistics show a 25% reduction in travel-related incidents when AI is applied to safety and security measures. Additionally, AI algorithms detect and prevent fraudulent activity in travel bookings and financial transactions. The use of an AI-based fraud detection system has led to a 30% reduction in fraudulent activity in the travel industry [4].

However, the integration of AI into tourism is a rather complicated process that is not without its challenges and risks. The biggest challenge at the moment is data privacy, security, and ethical use of AI. Compliance with data protection rules is extremely important, so organizations must implement strict security measures to protect sensitive data from unauthorized access, various types of breaches, and cyber threats.

Education and professional development of industry researchers, analysts, and optimization experts in the travel industry is another really important issue for the effective use and management of innovative tools. Specialists need to constantly update and replenish their knowledge in order to adapt to the changing environment in the future. AI technologies are developing at a rapid pace, which is why professionals need to be aware of new opportunities and threats that may arise in this area to maximize the power of artificial intelligence to improve business processes.

Data availability, relevance, and quality are also important for technology implementation. Inaccurate or incomplete data can undermine the effectiveness of AI algorithms and lead to erroneous conclusions and decisions. Only reliable data management systems should be used to solve these problems, with a focus on verification and continuous monitoring of data to ensure its accuracy and completeness [3].

Among the negative consequences of AI is the reduction of jobs in the tourism industry, which in turn can create a more global problem such as unemployment. On the same hand, the reduced need for human service will cause anxiety among

employees. The company's challenge is to find a balance between the introduction of new technologies and job security.

EU countries are unlikely to be able to abandon the latest technologies, which are now the main indicator of dynamic progress. For example, Austria was the European country with the largest share of hospitality businesses (44%) that viewed AI as a key opportunity over the next six months, compared to only 13% in Greece and 16% in France. The EU average was around 23%.

In the EU, Germany has the largest share of accommodation businesses that are already using artificial intelligence. Overall, 2 out of 10 German companies surveyed reported using artificial intelligence, while in Italy and Spain, only 8% and 4% respectively.

The most popular applications for accommodation businesses in the EU are customer chatbots (58%) and dynamic pricing (52%), followed by customer feedback management (47%) and content marketing (45%). [3]

This statistics clearly shows the impact that AI is having on all aspects of the travel industry. After the United States, EU countries are the largest users of the technology and intend to further improve their tourism industry using AI.

Generally speaking, artificial intelligence is the present and the future of the whole world, and it has already found the right application in tourism. It affects the quick decision-making of tourists, improves the quality of services provided, and improves the quality of feedback to identify patterns and trends in the tourism sector. It also speeds up the analysis of a particular company's performance and helps to develop more effective plans for a particular company. Nevertheless, there are also negative consequences of AI implementation related to data security and loss of jobs for employees. Still, innovative technologies are both a challenge and an opportunity, without which the travel industry will not be able to function adequately in a few years.

References

1. Orlik, O.V., Smetannikova, S.V. (2024). Chatbots as an innovative means of interaction in the tourism industry. In Proceedings of the VIII International Scientific and Practical Conference “Management of the Development of Socio-Economic Systems”. https://tourlib.net/statti_ukr/orlyk.htm.
2. Baranova, K. A., Yarova, V. F. (2023). The use of platforms based on artificial intelligence in the field of tourism. In Proceedings of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference “Current state and potential of the hospitality industry development in Ukraine”. https://tourlib.net/statti_ukr/baranova3.htm.
3. Della Porta, M. R. (2023). The role of artificial intelligence in the tourism sector. *Prometheus Network*. <https://www.prometheusnetwork.eu/blog/the-role-of-artificial-intelligence-in-the-tourism-sector/>
4. Vasoya, S. (2024). AI in travel and tourism in 2024 — Navigating the future of exploration. *Medium*. <https://medium.com/@shivangivasoya/ai-in-travel-and-tourism-in-2024-navigating-the-future-of-exploration-25ede9fbb31a>

JEL A22

e-mail: nateco@meta.ua

Kholiavko NataliiaDoctor of Economics, Professor
Chernihiv Polytechnic National University
(Ukraine)

ORCID: 0000-0003-2951-7233

Dubyna MaksymDoctor of Economics, Professor
Chernihiv Polytechnic National University
(Ukraine)

ORCID: 0000-0002-5305-7815

JEAN MONNET MODULE “ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE EU FINANCIAL INSTITUTIONS”

Summary. A modern tendency of digitalization is becoming of more global character and includes different spheres of a person’s life. Since 2023 Chernihiv Polytechnic National University (Ukraine) implements the project - Jean Monnet Module “Artificial Intelligence in the EU Financial Institutions”. General objective of the project is popularization and formation by students a complex system of actual knowledge and practical skills on the introduction of the European best practices on the use of the technologies of AI in the operation of financial institutions in Ukraine.

Key words: digitalization; Artificial Intelligence; Module; student.

The 21st century is characterized by active introduction of modern digital technologies practically in all processes of social life. Moreover, most of the operations of economic entities and relationships between partner organizations have been digitized. The modern technological world is a result of industrial revolution. The fourth industrial revolution Industry 4.0 marked the beginning of the rapid digitalization of economy.

2030 Digital Compass [1] determines digital intentions of the EU until 2030, namely: digital education of the population and training of educated professional in digital technologies (at least 80% of all adults should have basic digital skills); development of safe, effective, and protected digital infrastructure (all households should be provided with gigabit communications, and all populated areas should be covered by 5G network); digital development of business (three out of four companies must use “cloud” computer services, big arrays of data and means of artificial intelligence, not less than 90 percent of small and medium enterprises should achieve at least the basic level of intensity by using computer technologies); digital

development of the public sector (all key civil services must be available online, at least 90 percent of Europeans should use means of digital identification).

In 2020, due to COVID-19 pandemic, financial institutions were forced to radically transform their activities, increasing digitalization aspects of their work and processes of services providing to population. Modern financial institutions are actively implementing digital technologies in their activity to increase the competitiveness level on account of the business processes optimization, the communication process modernization and simplifying processes of financial services provision. Of particular interest in this context is the experience of the European Union, which financial institutions generate fintech innovations based on the latest technologies in artificial intelligence, the Internet of Things, 3D printing, big data, blockchain, and cloud technologies. One of the most relevant and powerful tools of digitalization today is artificial intelligence. Artificial intelligence technologies are used by European banking institutions to advise customers (virtual assistants), inform about new products (chatbots), automate branch processes (new terminals and ATMs), staff training (special algorithms for advanced training of call-centers employees), detection of suspicious activities using the card (antifraud), as well as to study investor's behavior, credit risks analysis, assessment of financial stability, customer's profile before deciding on their lending (Big Data).

Ukraine is currently in the process of implementing digital technologies in the activities of financial institutions. Along with this, new fintech initiatives are being actively created in Ukraine, which significantly contribute to accelerating the pace of digitalization of the domestic financial services market. The relevance of digitalization and its role in ensuring international competitiveness is difficult to overestimate, so the study of the European experience will allow to students to identify world best practices and adapt them to Ukrainian socio-economic realities.

The special role of financial institutions' digitization is being realized today during the war that is ongoing in Ukraine and has led to the following consequences for the financial services market of Ukraine: departure of a significant number of citizens abroad; closure of branches of banking and non-banking institutions in the occupied territories; loss of bank payment infrastructure; review of business models for the financial institutions' development. However, the active use of innovative technologies in the functioning of Ukrainian banks and other companies made it possible not to stop their work, to ensure the operation of the country's payment system, and gave the state the opportunity to make social payments to the injured, internally displaced persons. It was the active use of digital technologies in the work of financial institutions that allowed them to fully resume their work in the field of lending, provision of deposit services, settlement and cash services after only three months. At the same time, a significant number of citizens who went abroad, using digital innovations of financial institutions, were also able to manage their own accounts in Ukraine, make payments, transfers, pay for goods and services to those who remained in the country. Thanks to the active use of innovations in the payment system of Ukraine, the entire system of charitable support for the military in the country, the

purchase of weapons by private individuals for the defense of the country, became possible.

Thus, it can be argued that during the period of the greatest threat to Ukraine during the entire period of its independence, in fact, the processes of the country's financial system digitalization became an integral component of ensuring the national economic security of the state and played a key role in preventing a systemic crisis in the work of financial institutions and the state's payment system. This determines the importance of rethinking the role of digital technologies in the development of banking and non-banking technologies, actualizes the need for further development of such technologies using new ideas and concepts. This, in turn, requires a change in approaches to the training of specialists for work in modern financial institutions, improving their digital literacy, and generally ensuring an increase in the level of digital literacy of citizens in the country. It is possible to implement what has been outlined in Ukraine exclusively through the introduction of foreign experience of those countries that have real achievements in the field of training highly qualified specialists to work in the areas of financial institutions' digital development.

Chernihiv Polytechnic National University (Ukraine) implements the project - Jean Monnet Module "Artificial Intelligence in the EU Financial Institutions" (within the Erasmus+ program). The Module will bring Ukrainian students as close as possible to the realities of the functioning of EU financial institutions, equip them with relevant knowledge about peculiarities of digitalization of the financial sector of the leading European countries. The project focuses on the study of artificial intelligence technologies, because they are one of the main prospects for the development of financial institutions, which meets the priorities of both Ukrainian [2-5], and European [6; 7] digitalization programs.

The project has an interdisciplinary character, which is manifested in a combination of the project team (specialists on economic, management, technical sciences, etc.) and in structural blocks of the Module (technical, economic and managerial blocks). Students after learning the Module will acquire the following competencies: ability to think critically; ability to articulate the own position and thought; ability to search and treat big arrays of statistic and analytical information about the operation of financial institutions; ability to determine actual tendencies of digitalization of the financial services market and trends by the artificial intelligence use in the operation of financial institutions; ability to make logic, interconnected conclusions, determine causal relationships; ability for teamwork; ability for self-learning and knowledge deepening [8].

During March-May 2024, students of different educational levels were trained in the Module at the Chernihiv Polytechnic National University. 76 students registered for the course "Artificial Intelligence in EU Financial Institutions". According to the selection results, two groups of students enrolled in the course (JM-231 and JM-232) were formed among the registered persons. For each of the groups, five project teachers taught a course consisting of 24 hours of lectures and 16 hours of practical classes (a total of 80 academic hours). 44 students received certificates after successful completion of the Module.

On May 24, 2024, the colloquium "New Ideas: Student Analytical Projects with AI in Finance" was held online at Chernihiv Polytechnic National University. At the colloquium, analytical projects developed by students within the Module "Artificial Intelligence in EU Financial Institutions" were discussed. Stakeholders from various sectors of the economy, who participated in the colloquium, highly appreciated the student work. According to the results of the event, students deepened their soft skills. The next call for the course under the Module "Artificial Intelligence in EU Financial Institutions" will be announced in late 2024 - early 2025 at Chernihiv Polytechnic National University (Ukraine).

It is expected that the implementation of the proposed project will help to solve two problems that hinder the development of the FinTech industry in Ukraine, namely: 1) the project will increase the qualification level of financial professionals by developing their professional knowledge and competencies in the implementation of innovative digital technologies (primarily, artificial intelligence) in the work of financial institutions; 2) the project will increase the level of financial literacy of the population – consumers of financial services.

Acknowledgement. Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

References

1. 2030 Digital Compass URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en
2. Digital Agenda Ukraine. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
3. Ukraine 2030E. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
4. Strategy of the fintech development in Ukraine until 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp>
5. Strategy of the financial sector development of Ukraine until 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf
6. Digital Agenda for Europe. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/64/digital-agenda-for-europe>
7. Digital Single Market. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>
8. AIFEU project. URL: <https://stu.cn.ua/en/international-activity/international-programs-and-projects/aifeu-rroject/>

JEL O32

e-mail: svyatoslavmarchuk@icloud.com

Marchuk Sviatoslav

PhD Student

Creatio, Ukraine

ORCID: 0009-0004-4217-1075

THE VALUE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

Summary. Artificial intelligence (AI) has become an essential tool in the digital transformation journey of small and medium-sized enterprises (SMEs). By leveraging AI, these companies can streamline operations, reduce costs, and enhance decision-making processes. The theses explores the growing relevance of AI for SMEs, highlights the key challenges and opportunities, and presents findings on how AI can positively impact these businesses.

Keywords: artificial intelligence, SME, digital transformation, AI adoption

In today's fast-paced business environment, SMEs must constantly innovate to stay competitive. One of the most significant innovations shaping the business landscape is artificial intelligence (AI). While traditionally associated with large enterprises, AI is becoming increasingly accessible to SMEs, enabling them to enhance operations and customer experiences. This study examines the relevance of AI adoption for SMEs and outlines key research findings on its impact.

The adoption of AI by SMEs is crucial for several reasons. Firstly, AI provides tools that automate routine tasks, allowing businesses to focus on strategic areas. This is especially important given that SMEs often operate with limited resources, both in personnel and capital. According to a recent Microsoft analysis, AI adoption among SMEs has grown by 25% in the past three years due to its cost-efficiency and scalability [1]. Moreover, as digital technologies become the norm, the competitive gap between SMEs that integrate AI and those that do not continues to widen. This gap underscores the urgency for SMEs to adopt AI solutions to remain competitive in their respective markets.

The primary objective of this study is to investigate the tangible benefits AI offers SMEs and address the barriers that limit its widespread adoption. This includes understanding how AI can optimize core business functions such as supply chain management, marketing, customer service, and cybersecurity. It also highlights challenges like costs, skills shortages, and data privacy concerns. Additionally, the study aims to explore how AI can mitigate emerging risks in the small business landscape, particularly in the context of rising cyber threats. According to Okta's 2024 report, AI plays a vital role in defending against cyberattacks that disproportionately target SMEs, which are often seen as softer targets [2].

The research reveals several key findings on the value of AI for SMEs. First, AI technologies deliver substantial productivity improvements. For example, AI-driven automation tools handle repetitive administrative tasks, such as data entry, scheduling, and customer queries, freeing employees to focus on more complex, value-adding work. According to a Forbes Council report, businesses that implemented AI tools saw a 20% increase in operational efficiency within the first year [3].

Additionally, AI empowers SMEs to make data-driven decisions. Advanced AI analytics tools allow businesses to gather insights from customer data, market trends, and operational metrics, leading to more informed business decisions. For instance, AI can help companies predict customer demand, optimize inventory levels, personalize marketing campaigns, driving both growth and profitability.

To illustrate the impact of AI on business, we can look at examples from larger enterprises. These companies, with significantly larger resources, provide clear evidence of AI's value. The transformative impact of AI spans various sectors, reshaping both operations and customer experiences. For instance, Amazon, the global e-commerce leader, has revolutionized customer interactions through its AI-powered recommendation engines. These systems analyze customer behavior, purchase history, and preferences to deliver personalized product suggestions, which have directly contributed to a notable increase in the platform's revenue [4].

The financial services sector is also seeing significant benefits from AI integration. Banks like HSBC use AI and machine learning (ML) algorithms to assess risks when evaluating loan applications. These technologies enable rapid analysis of large datasets, identifying patterns and trends that human evaluators may miss. As a result, the loan approval process becomes faster and more accurate, reducing human error and freeing employees to focus on higher-level tasks such as decision-making and customer service [4].

For SMEs, AI may not be as extensively applied as in large enterprises, but it still plays a crucial role in improving business processes. AI is particularly beneficial in industries like food production, where detecting anomalies early is critical due to the sensitive nature of the products. Another example is improving customer support for small companies that need to maintain strong customer relationships but lack the manpower to do so. Here, AI-powered chat assistants can prove invaluable.

AI also enables SMEs to make more informed, data-driven decisions, improving the accuracy of demand forecasting, marketing strategies, and financial planning. Businesses can leverage AI to gain insights that identify inefficiencies and reveal new growth opportunities, directly contributing to increased profitability. AI also allows SMEs to personalize marketing, target customers more precisely, and optimize inventory management—all of which drive cost savings and revenue growth.

Furthermore, AI technologies are becoming more accessible and scalable, allowing SMEs to implement these tools incrementally. Smaller businesses can start small and gradually expand their AI applications as their needs and budgets grow, making the technology economically viable even for companies with limited resources. For instance, the cost of implementing AI systems, such as image classification, has dropped by more than 60%, making these technologies affordable for SMEs with

tighter budgets [5]. Additionally, AI reduces human error and automates labor-intensive tasks, further cutting operating costs and improving productivity.

AI's ability to automate routine processes, such as data entry and customer support, not only saves time but also allows employees to focus on more strategic, value-added activities. This shift enhances operational efficiency, which is crucial for maintaining competitiveness. Moreover, AI improves decision-making by providing real-time data analysis and predictive insights, helping SMEs adapt quickly to changing market conditions. Overall, AI is proving to be a game-changing technology for SMEs, significantly boosting economic effectiveness by reducing costs, enhancing efficiency, and driving growth.

Despite the many success stories of businesses leveraging AI, many SMEs still face challenges in adopting it. One significant obstacle is the lack of essential infrastructure and expertise needed to implement AI solutions effectively [6]. Additionally, while the cost of AI technologies is decreasing, the initial investment can still be considerable for smaller firms. Finally, concerns over data privacy and security remain, particularly as more data is processed by AI systems.

In conclusion, artificial intelligence offers substantial value to SMEs by improving operational efficiency, enhancing decision-making, and strengthening cybersecurity. Although there are challenges, such as cost and a shortage of skilled personnel, the benefits far outweigh the hurdles. SMEs that embrace AI can gain a competitive edge by optimizing their operations, personalizing customer interactions, and protecting themselves from emerging cyber threats. As AI technologies evolve and become more accessible, their integration into SMEs will likely become not just an advantage but a necessity for long-term survival and growth.

References

1. *AI and SMBs: An Analysis of Their Adoption and Impact – Microsoft News Center Canada*. (2024, April 19). <https://news.microsoft.com/en-ca/2024/04/19/ai-and-smbs-an-analysis-of-their-adoption-and-impact/>
2. Hakamine, F. (2024, July 29). How AI impacts the SMB threat landscape. *Okta, Inc.* <https://www.okta.com/blog/2024/05/how-ai-impacts-the-smb-threat-landscape/>
3. Ghimire, S. (2023, June 20). How AI technology can positively impact small businesses. *Forbes Business Council*. <https://www.forbes.com/councils/forbesbusinesscouncil/2023/06/20/how-ai-technology-can-positively-impact-small-businesses/>
4. Bruno, Z. (2024). The impact of artificial intelligence on business operations. *Global Journal of Management and Business Research*, 1–8. <https://doi.org/10.34257/gjmbdvol24is1pg1>
5. Zhang, D., Maslej, N., Brynjolfsson, E., Etchemendy, J., Lyons, T., Manyika, J. et al. (2022). The AI Index 2022 Annual Report. *AI Index Steering Committee, Stanford Institute for Human-Centered AI, Stanford University*. https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2022/03/2022-AI-Index-Report_Master.pdf
6. Bunte, A., Richter, F., & Diovisalvi, R. (2021). Why it is hard to find AI in SMEs: A survey from the practice and how to promote it. *Science and Technology Publications, Lda*. <https://doi.org/10.5220/0010204106140620>

JEL C69; I28; I29; L86

Гужва Володимир

к.е.н., доцент,

Київський національний
економічний університет

ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0002-0379-1480

e-mail: volodymyr.huzhva@kneu.ua

Volodymyr Huzhva

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ В ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ АКАДЕМІЧНИХ УСТАНОВ: ВІД БАЗ ДО ФАБРИК ДАНИХ

Анотація. Робота присвячена еволюції технологій управління даними в процесі здійснення цифрової трансформації в академічних установах – від баз даних до фабрик даних. Наведено аналіз їх застосування в академічних установах.

Ключові слова: академічна установа, цифрова трансформація, база даних сховище даних, озеро даних, фабрика даних.

DATA GOVERNANCE IN THE DIGITAL TRANSFORMATION OF ACADEMIC INSTITUTIONS: FROM DATABASES TO DATA FACTORIES

Abstract. The work is devoted to the evolution of data management technologies in the process of digital transformation in academic institutions — from databases to data factories. An analysis of their application in academic institutions is presented.

Keywords: academic institution, digital transformation, database, data warehouse, data lake, data factory.

Загально визнаним трендом сучасного розвитку соціально-економічних систем в цілому і академічних установ зокрема є *цифрова трансформація* (ЦТ) [1]. Для успішної реалізації ЦТ у закладах освіти не можна обмежуватися лише одним оновленням технічної інфраструктури — метою повинна стати перебудова способів навчання, досліджень, адміністрування та взаємодії між учасниками освітнього процесу. Для досягнення зазначених результатів ЦТ потрібно використовувати різноманітні технологічні драйвери, до переліку яких слід віднести: *хмарні технології, штучний інтелект та машинне навчання, інтернет речей, блокчейн-технології, технології віртуальної реальності, технології управління даними* тощо.

Управління даними відіграє важливу роль в академічних установах, забезпечуючи цілісність, доступність і безпеку даних, що є основою для досліджень, навчання та розвитку [2]. До переліку факторів, що покликані акцентувати особливу увагу на питаннях управління даними, слід віднести: 1) *обсяги та різноманітність даних*; 2) *інтеграція різнотипних даних*; 3) *академічна прозорість та репутація*; 4) *прийняття рішень на основі даних*; 5) *міжнародна конкуренція та співпраця*.

Еволюцію форм збереження та управління даними в академічних установах коротко можна представити таким логічним ланцюгом: *паперові архіви – лінійні файли – бази даних – сховища даних – озера даних – фабрики даних*.

Бази даних (БД) виступають фундаментальним інструментом для збереження, обробки та управління великим обсягом інформації в академічному середовищі. Найбільш поширеним типом баз даних у академічних установах є *реляційні бази даних* (Relational Database — RDB), призначені для зберігання та обробки структурованих даних. Це можуть бути студентські записи, розклади, результати навчання, адміністративні дані (інформація про співробітників, фінансові операції, управлінські звіти). З ростом обсягів неструктурованих даних академічні установи почали впроваджувати *нереляційні бази даних* (Not Only SQL — NoSQL). Вони призначені для більш гнучкої роботи з даними. Бази даних є основою для багатьох систем управління навчанням (LMS), таких як Moodle, Blackboard, Canvas, які використовують реляційні або NoSQL бази для зберігання інформації про студентів, навчальні матеріали, оцінки та інші освітні дані. LMS дозволяє зберігати та керувати інформацією про курси, інтерактивні матеріали, завдання, результати іспитів та інші навчальні ресурси. Слід зазначити те, що мають місце і проблеми та виклики використання традиційних баз даних в академічних установах: 1) *масштабованість* — реляційні бази даних мають обмеження щодо масштабованості, особливо при роботі з великими обсягами неструктурованих даних; 2) *гнучкість* — реляційні бази даних не забезпечують достатньої гнучкості для роботи з неструктурованими даними або даними, які швидко змінюються; 3) *управління великими даними* — збільшення обсягу даних у навчальних процесах і дослідженнях потребує більш складних систем управління великими даними (Big Data).

З розвитком технологій управління даними в академічних установах і бізнесі зазнало значних змін — від традиційних баз даних до сучасних концепцій — Data Warehouses (сховищ даних), Data Lakes (озер даних) та Data Factory (фабрик даних). Кожен етап еволюції сприяв підвищенню ефективності роботи з інформацією.

Data Warehouse (DWH) — це централізоване сховище, що дозволяє зберігати, інтегрувати і аналізувати великі обсяги структурованих даних з різних джерел і призначене для підтримки процесів прийняття рішень і аналітики у великих організаціях. DWH забезпечують інтеграцію усіх операційних та наукових даних в установі у єдину систему, що дозволяє адміністратору або дослідникам отримати повну картину щодо навчальних процесів, результатів студентів, ефективності досліджень і управлінських процесів тощо [3]. Разом з тим слід навести і ряд основних викликів при використанні сховищ даних: 1) *складність налаштування* — сховища даних можуть бути складними у налаштуванні та потребувати значних ресурсів для інтеграції різних джерел даних; 2) *підготовка даних* — одним з головних обмежень сховищ є необхідність попередньої обробки та структурування даних перед їх завантаженням, що може вимагати додаткового часу і зусиль.

Концепція *озер даних* (Data Lake) з'явилися у відповідь на обмеження традиційних сховищ даних [4]. *Озеро даних* — це гнучке сховище, яке дозволяє зберігати необроблені дані з будь-якого джерела у будь-якому форматі. Це можуть бути структуровані дані, неструктуровані дані (зображення, відео, документи) або напівструктуровані дані (JSON, XML тощо). До переліку основних характеристики озер даних слід віднести: 1) *гнучкість у зберіганні* — дозволяють зберігати всі типи даних незалежно від їхньої структури або форми;

2) *збереження необроблених даних* — дані зберігаються у своєму початковому вигляді і можуть бути оброблені та використані пізніше за потреби для аналізу; 3) *масштабованість* — озера даних легко масштабуються, що дозволяє зберігати величезні обсяги інформації та ефективно управляти ними. Серед викликів, пов'язаних з використанням озер даних, слід виділити наступні: а) *проблеми з якістю даних* — оскільки дані не обробляються під час збереження, є ризик зберігання неякісних або дублікатів даних, що може ускладнити подальший аналіз; б) *потреба в складних аналітичних інструментах* — для ефективного використання даних з озера потрібно застосовувати складні інструменти для пошуку, обробки та аналізу, що може вимагати значних ресурсів.

Наступним етапом у розвитку технологій збереження та управління даними є *фабрики даних* (Data Factory). Фабрики даних є хмарними або гібридними платформами. Вони орієнтовані на виконання основних функцій, які дозволяють автоматизувати управління даними: а) *ETL (Extract, Transform, Load)* — процес витягування даних з різних джерел, їх трансформації відповідно до визначених бізнес-правил та завантаження; б) *інтеграція різних джерел даних* — фабрики даних дозволяють об'єднувати дані з різних джерел, таких як хмарні сервіси, локальні бази даних, системи бізнес-аналітики або системи управління навчанням (LMS); в) *оркестрація процесів* — фабрики даних дозволяють налаштовувати та автоматизувати процеси обробки даних за допомогою візуальних інтерфейсів та програмованих завдань; г) *моніторинг та керування* — платформи для фабрик даних пропонують інструменти для моніторингу стану процесів, виявлення помилок і аналізу ефективності роботи.

На ринку існує кілька потужних платформ фабрик даних, серед яких виділяються: 1) *Azure Data Factory (ADF)* — хмарне рішення від Microsoft для автоматизації ETL-процесів та створення конвеєрів даних для обробки даних з можливістю використання штучного інтелекту та машинного навчання для додаткового аналізу; 2) *Amazon Web Services (AWS) Glue* — платформа для автоматизованого витягування, трансформації та завантаження даних, що інтегрується з іншими хмарними сервісами AWS; 3) *Google Cloud Dataflow* — інструмент для обробки потоків даних (dataflow) і пакетної обробки в реальному часі на базі Google Cloud Platform.

Академічні установи все частіше використовують Data Factories для управління своїми даними через кілька ключових причин: 1) *необхідність інтеграції різних джерел даних* — академічні установи збирають дані з багатьох джерел, таких як системи управління навчанням (LMS), наукові репозитарії, дослідницькі бази даних, адміністративні системи. Фабрики даних дозволяють ефективно інтегрувати всі ці джерела у єдиний аналітичний простір; 2) *потреба в безперервній автоматизації обробки* — фабрики даних автоматизують процеси обробки великих обсягів інформації, що важливо для ефективного управління студентськими записами, науковими даними, результатами досліджень та аналітикою діяльності установи; 3) *підтримка великих даних (Big Data)* — багато академічних проектів, особливо у сфері природничих наук, генерують великі обсяги даних. Фабрики даних дозволяють ефективно управляти та аналізувати ці дані в реальному часі, використовуючи можливості хмарних обчислень і високо-

продуктивних обробників даних; 4) *забезпечення гнучкості для аналізу* — фабрики даних підтримують різноманітні формати даних, що дає змогу академічним дослідникам працювати з різнотипними даними, включаючи структуровані (таблиці, бази даних) та неструктуровані (тексти, зображення, відео) дані.

Потрібно також назвати і можливі проблеми при впровадженні фабрик даних в академічних установах: а) *складність налаштування*; б) *управління якістю даних*; в) *вартість*.

Таким чином, ефективне управління даними в умовах цифрової трансформації є одним із ключових факторів успіху сучасних академічних установ. Відмова від традиційних підходів і перехід до нових технологій, таких як фабрики даних, дозволяє не лише оптимізувати процеси, але й сприяти науковому розвитку, інноваціям та підвищенню академічної конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Література

1. Zabalawi, I., Kordahji, H., Aftimos, S. Digital Transformation in Digital Transformation in Universities: Strategic Universities: Strategic Framework, Implementation Framework, Implementation Tools, and Leadership. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-70779-7_8
2. Michaela Morgan. Achieving Data Governance in Higher Education. URL: <https://panteon.io/blog/data-governance-in-higher-education>
3. An overview of the role of data warehouses in higher education IT systems. URL: <https://lumendata.com/blog/an-overview-of-the-role-of-data-warehouses-in-higher-education-it-systems/>
4. Diana Martinez-Mosquera, Verónica Beltrán; Diego Riofrío-Luzcando, Joe Carrión-Jumbo. Data Lake Management for Educational Analysis. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9935771>

References

1. Zabalawi, I., Kordahji, H., Aftimos, S. Digital Transformation in Digital Transformation in Universities: Strategic Universities: Strategic Framework, Implementation Framework, Implementation Tools, and Leadership. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-70779-7_8
2. Michaela Morgan. Achieving Data Governance in Higher Education. URL: <https://panteon.io/blog/data-governance-in-higher-education>
3. An overview of the role of data warehouses in higher education IT systems. URL: <https://lumendata.com/blog/an-overview-of-the-role-of-data-warehouses-in-higher-education-it-systems/>
4. Diana Martinez-Mosquera, Verónica Beltrán; Diego Riofrío-Luzcando, Joe Carrión-Jumbo. Data Lake Management for Educational Analysis. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9935771>

JEL: O33

Денісова Ольга Олександрівна

к. е. н., доц.

Київський національний

економічний університет

імені Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0001-5397-4018

e-mail: denisova@kneu.edu.ua

Denisova Olha

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ІННОВАЦІЙ

Анотація. Визначено ключові проблеми регулювання штучного інтелекту (ШІ) та проведено аналіз світової практики в цій сфері. Досліджено регуляторну політику ЄС щодо ШІ з точки зору її впливу на наукові дослідження та розробки (ДіР). Окреслено потенційні наслідки запровадження регуляторних механізмів для інноваційних процесів у сфері ШІ.

Ключові слова: штучний інтелект, інновації, регулювання.

AI REGULATION IN THE EU: PROSPECTS AND CHALLENGES FOR INNOVATIONS

Summary. The key issues of artificial intelligence (AI) regulation have been identified, and an analysis of global practices in this field has been conducted. The EU's regulatory policy on AI has been examined in terms of its impact on research and development (R&D). The potential consequences of implementing regulatory mechanisms for innovation processes in the AI sector have been outlined.

Key words: artificial intelligence, innovation, regulation.

Швидкий розвиток технологій ШІ та розширення їх використання зробили генеративний ШІ одним із найважливіших за впливом і масштабом трансформаційних технологічних трендів [3]. Використання ШІ забезпечує бізнесу та всьому суспільству величезні переваги, серед яких підвищення продуктивності, прогностична аналітика та автоматизація в різних галузях. Однак разом із цими перевагами виникають значні ризики, такі як **упередженість, проблеми конфіденційності та питання відповідальності**, що зумовлює нагальну потребу в комплексному регулюванні. З огляду на те, що ШІ дедалі більше інтегрується в критичні сектори, такі як охорона здоров'я, фінанси, правоохоронна діяльність і громадська безпека, а також транспорт, необхідність у надійній нормативній базі стає ключовою для вирішення нових викликів та захисту суспільних інтересів.

Провідні країни, такі як США [5; 6] і Китай [8], та міжнародні організації [4; 7] активно працюють над розробкою та запровадженням нормативних актів для регулювання штучного інтелекту. Метою регулювання є забезпечення справедливості та рівності у процесах прийняття рішень на основі ШІ та

притягнення компаній до відповідальності за дискримінаційні результати. Нормативні акти спрямовані на регулювання нових форм обробки даних, забезпечення захисту приватності та безпеки даних, а також відповідності стандартам конфіденційності. Важливим аспектом є забезпечення прозорості, зрозумілості та підзвітності систем ШІ, щоб користувачі могли розуміти, як ШІ доходить до певних висновків, і визначати, хто несе за них відповідальність. Регулювання має на меті запобігання економічній та соціальній нерівності, спричиненій концентрацією влади в руках технологічних гігантів, а також зменшення ризиків у критичних сферах застосування, впровадження чітких механізмів безпеки для захисту громадськості, запобігання порушенням фундаментальних прав людини і забезпечення етичного та відповідального використання технологій. Одним з ключових завдань є досягнення збалансованого підходу між запровадженням регулюючих норм і забезпеченням передумов для підтримки інноваційного розвитку країни в цій сфері. У цьому контексті Україна має не лише розробляти власну політику з урахуванням світового досвіду, а й забезпечити дотримання стандартів, які дозволять інтегруватися до Єдиного ринку ЄС та Європейського дослідницького простору.

Європейський Союз є одним із лідерів у регулюванні ШІ. Ще у 2020 році Єврокомісія визначила [1] дві основні складові для регулювання та розвитку штучного інтелекту в ЄС:

- екосистема досконалості (ecosystem of excellence) створює політичні рамки, необхідні для мобілізації економічних ресурсів, зокрема для досліджень та інновацій, і забезпечує відповідні стимули для малих та середніх підприємств;
- екосистема довіри (ecosystem of trust), яка визначає ключові елементи майбутньої нормативної бази.

З 2021 року тривала робота над Актом про штучний інтелект (AI Act) [2], який встановлює ризик-орієнтований підхід до регулювання. Він класифікує застосування ШІ за рівнем ризику (незначний, обмежений, високий, неприйнятний), визначаючи більш суворі вимоги для високоризикових систем, таких як системи у сфері охорони здоров'я та транспорту. До високоризикованих також відносять додатки визначення доступу, прийому або розподілу до освітніх і професійних навчальних закладів на всіх рівнях, визначення відповідного рівня освіти для окремої особи, оцінювання результатів навчання, а також моніторинг і виявлення забороненої поведінки студентів під час тестів. Цей закон включає заборони на певні види використання ШІ, наприклад, "соціальне оцінювання".

Спрямований на просування відповідального та етичного застосування ШІ та підвищення довіри громадськості, AI Act також має на меті підтримку інновацій. Основним механізмом для цього визначено національні регуляторні пісочниці для ШІ (AI regulatory sandboxes) – контрольовані середовища, які мають бути створені регуляторними органами, щоб дозволити розробникам і компаніям тестувати нові системи штучного інтелекту у реальних умовах без негайної потреби дотримання всіх чинних норм. Розробники зможуть виявляти та усувати потенційні ризики або небажані наслідки застосування ШІ до того, як вони будуть впроваджені у реальному середовищі. Водночас стартапи та малі підприємства отримують доступ до ресурсів і регуляторних консультацій.

Дія Акту про ШІ не поширюється на системи або моделі ШІ та їхні результати, які спеціально розроблені й використовуються виключно для наукових ДіР. Це може прискорити процес створення нових технологій та інновацій, проте водночас підвищує потенційні ризики під час їх комерціалізації. Необхідність додаткових перевірок і сертифікації, а також внесення змін може уповільнити цей процес, а виявлення суттєвих порушень може призвести до відмови в сертифікації. Іншими проблемами можуть бути відсутність надійного захисту від кіберзагроз і непередбачені наслідки використання нових технологій чи додатків. Відповідно, для забезпечення дотримання етичних стандартів, безпеки даних, кіберзахисту, а також для постійного контролю процесів і результатів ДіР із ШІ, необхідні внутрішні механізми моніторингу в межах наукових інституцій.

Література

1. European Commission. (2020). White paper on artificial intelligence: A European approach to excellence and trust. https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en
2. European Union. (2024). Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2024/1689). Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
3. McKinsey & Company. (2024). McKinsey Technology Trends Outlook 2024. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/the-top-trends-in-tech>
4. OECD. (2019). Recommendation of the council on artificial intelligence. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449>
5. The White House. (2023). Executive order on the safe, secure, and trustworthy development and use of artificial intelligence. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2023/10/30/executive-order-on-the-safe-secure-and-trustworthy-development-and-use-of-artificial-intelligence/>

References

1. European Commission. (2020). White paper on artificial intelligence: A European approach to excellence and trust. https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en
2. European Union. (2024). Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2024/1689). Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
3. McKinsey & Company. (2024). McKinsey Technology Trends Outlook 2024. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/the-top-trends-in-tech>
4. OECD. (2019). Recommendation of the council on artificial intelligence. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449>
5. The White House. (2023). Executive order on the safe, secure, and trustworthy development and use of artificial intelligence. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2023/10/30/executive-order-on-the-safe-secure-and-trustworthy-development-and-use-of-artificial-intelligence/>

6. U.S. Department of State. (2023). Risk management profile for artificial intelligence and human rights. <https://www.state.gov/risk-management-profile-for-ai-and-human-rights/>

7. UNESCO. (2021). Ethics of artificial intelligence: The recommendation. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>

8. Wu, Y. (2023). How to interpret China's first effort to regulate generative AI measures. <https://www.china-briefing.com/news/how-to-interpret-chinas-first-effort-to-regulate-generative-ai-measures/>

6. U.S. Department of State. (2023). Risk management profile for artificial intelligence and human rights. <https://www.state.gov/risk-management-profile-for-ai-and-human-rights/>

7. UNESCO. (2021). Ethics of artificial intelligence: The recommendation. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>

8. Wu, Y. (2023). How to interpret China's first effort to regulate generative AI measures. <https://www.china-briefing.com/news/how-to-interpret-chinas-first-effort-to-regulate-generative-ai-measures/>

JEL O33, O32

Кужель Марина Юрївна

к.е.н, доцент

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0003-3708-7712

e-mail: kuzhel.maryna@kneu.edu.ua

Maryna Kuzhel

Ph.D, Associate Professor of

Department of business economics, Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine

Кучинський Владислав Пилипович
магістрант

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

Vladyslav Kuchynskyi

master's student,

Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Загалом Україна на державному рівні демонструє важливість та перспективність використання технологій для зберігання, обробки та використання персональних даних, автоматизації управління та використання потенціалу для розвитку економіки, тому закономірним є

PROSPECTS FOR THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. In general, at the state level, Ukraine demonstrates the importance and prospects of using technologies for storing, processing and using personal data, automating management and using the potential for economic development, so it is natural to further introduce the achievements of artificial

подальше впровадження здобутків штучного інтелекту у діяльність закладів освіти. Виявлення потенціалу штучного інтелекту та максимізація основних напрямів практичного застосування допоможе підвищити ефективність розвитку закладів освіти.

Ключові слова. Штучний інтелект, гейміфікація, аналіз ефективності, адміністрування.

intelligence into the activities of educational institutions. Identifying the potential of artificial intelligence and maximizing the main areas of practical application will help to increase the efficiency of the development of educational institutions.

Keywords. Artificial intelligence, gamification, performance analysis, administration

Перспективи використання штучного інтелекту (ШІ) в освіті в майбутньому надзвичайно широкі та можуть суттєво змінити способи навчання, викладання і управління освітніми процесами. Тривалість використання комп'ютерних технологій з елементами штучного інтелекту складають вже понад 30 років. На сьогодні складно знайти ефективний університет, що не вдається до інновацій, та не впроваджує певні автоматизовані системи, зокрема у процес адміністрування діяльності, що дозволяє зменшити рутинне навантаження на працівників і підвищити ефективність управління. Найпоширенішим прикладом використання є автоматизація складання розкладів занять з урахуванням доступності викладачів, аудиторій, рівня завантаженості учнів і студентів, а також конфліктів у графіках, що значно прискорює процес і зменшує ймовірність помилок, що часто виникають при ручному плануванні [1].

Особисті електронні кабінети, які формують абітурієнти при вступі, забезпечення процедур подачі заяв та інші процеси частково підтримуються завдяки алгоритмам штучного інтелекту, він супроводжує студентів і в процесі навчання, адже допомагає автоматизувати процеси прийому документів і реєстрації студентів, використовуються для моніторингу та аналізу даних про успішність студентів, допомагаючи визначати тенденції розвитку, виявляти проблеми у навчальному процесі та пропонувати можливі рішення, наприклад, змінювати підходи до навчання або надавати додаткові ресурси. ШІ допомагає у зборі та аналізі відгуків студентів про викладачів, а також оцінювати їхню ефективність на основі результатів навчання. Це сприяє прозорому та об'єктивному оцінюванню викладацької діяльності і дозволяє приймати рішення щодо подальшого професійного розвитку викладачів [2].

Віртуальні помічники та чат-боти стали майже незамінними елементами сайтів та інших інформаційних ресурсів, які використовуються закладами освіти. Вони майже бездоганно надають відповіді на стандартні запитання студентів або співробітників, що стосуються, наприклад, інформації про розклад, подачу документів, стипендії, гуртожитки та інші адміністративні питання.

ШІ допомагає не лише бізнесу автоматизувати фінансові процеси, включаючи облік коштів, моніторинг витрат, управління стипендіями, грантами та іншими фінансовими операціями, що дозволяє уникнути людських помилок і забезпечує точність фінансових операцій.

Також штучний інтелект має великий потенціал у сфері інклюзивного навчання, де його використовують для створення рівних можливостей для учнів з особливими потребами. Завдяки адаптивним технологіям ШІ може покращити доступ до знань, сприяти індивідуалізації навчального процесу та забезпечити підтримку учням з різними формами інвалідності. Шляхом підготовки адаптивних навчальних платформ, які автоматично підлаштовують матеріал під індивідуальні потреби учнів. Наприклад, учням з дислексією або іншими порушеннями читання системи ШІ можуть пропонувати текст з використанням спеціальних шрифтів або форматування для полегшення сприйняття інформації. Системи розпізнавання зображень і голосовий інтерфейс, створені на базі ШІ, допомагають учням з порушеннями зору [3]. ШІ може описувати зображення, графіки та інші візуальні матеріали, перетворювати текст в аудіо або використовувати технології шрифту Брайля, що дозволяє таким учням отримувати доступ до навчальних ресурсів. Студенти з порушеннями слуху можуть використовувати системи автоматичного субтитрування на основі ШІ, які перетворюють усне мовлення викладача в текст у реальному часі. Це дозволяє їм стежити за лекціями та презентаціями, а також брати участь в обговореннях.

Особливої уваги з огляду на перспективність напряду заслуговує гейміфікація, особливо, в закладах вищої освіти, адже може значно змінити підхід до навчання, підвищуючи замученість студентів, їхню мотивацію та ефективність засвоєння матеріалу. Саме вона може зробити навчання більш захоплюючим і мотивуючим, стимулюючи студентів до активнішої участі у навчальному процесі. Використання таких елементів, як бали, нагороди, рівні та лідерборди (рейтингові таблиці), дозволяє створити здорове змагання між студентами, підтримуючи їхню мотивацію на високому рівні протягом усього курсу.

Завдання, що мають ігровий характер, часто включають вирішення проблем або ситуаційні симуляції, які вимагають від студентів застосування логіки, аналізу та критичного мислення, що стимулює розвиток навичок вирішення проблем у реальних ситуаціях і допомагає глибше розуміти навчальний матеріал та сприяє розвитку *soft skills*, такі як лідерство, спілкування, управління часом і командна робота.

Гейміфіковані системи надають миттєвий зворотний зв'язок, що дозволяє студентам одразу бачити результати своїх дій, що допомагає зрозуміти, де вони припустилися помилок, і швидко їх виправити, а також відстежувати власний прогрес, що стимулює до подальшого навчання. Інтеграція в освітній процес симуляції реальних професійних ситуацій особливо корисно для таких спеціальностей, як медицина, інженерія, бізнес або юриспруденція, де важливо відпрацювати навички прийняття рішень у реальних умовах, але без ризику для людей або бізнесу.

Загалом, інтеграція гейміфікації з технологіями віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) дозволяє створювати нові формати навчання, де студенти можуть занурюватися у віртуальні середовища або взаємодіяти з навчальним матеріалом через додаткові шари реальності, що створює інноваційні способи навчання, особливо у технічних дисциплінах.

Вимушена ізоляція через пандемію, а згодом тривала робота в дистанційному форматі через повномасштабне вторгнення активізувало використання технологій в навчальному процесі та сприяла їх розвитку, зокрема з'явилися інтелектуальні системи, здатні функціонувати як віртуальні репетитори. Такі системи здатні пояснювати складні теми, відповідати на питання студентів і пропонувати додаткові ресурси для самостійного вивчення, що дозволяє учням отримувати підтримку в будь-який час.

Аналіз відсотку запозичень також став можливим завдяки штучному інтелекту, що стало обов'язковою вимогою для більшості великих письмових робіт, які виконують студенти. Також ШІ здатен допомагати у перевірці домашніх завдань, тестів та есе. Це зменшує навантаження на викладачів і робить оцінювання більш об'єктивним та швидким. Автоматизація перевірки дозволяє викладачам більше часу приділяти безпосередньо взаємодії з учнями.

Загалом, ШІ може допомогти зробити освіту більш та процес навчання більш захоплюючим і наочним, особливо в таких галузях, як історія, природничі науки або медицина.

В умовах стресу та ризику травми ШІ також може бути використаний для моніторингу емоційного стану учнів через аналіз їх поведінки під час навчання, що дозволить краще зрозуміти рівень мотивації або стресу і відповідно до цього налаштувати підхід до навчання або надавати психологічну підтримку. ШІ сприятиме розвитку концепції навчання протягом життя, яка все більше набирає популярності по усьому світі, пропонуючи навчальні курси та матеріали на основі змінних інтересів або потреб користувача в будь-який момент його професійного чи особистого розвитку.

Отже, штучний інтелект у адмініструванні закладів освіти сприяє підвищенню ефективності, економії ресурсів і зниженню навантаження на адміністративний персонал. Впровадження ШІ дозволяє зробити роботу навчальних закладів більш організованою та прозорою, що в кінцевому підсумку покращує якість освітнього процесу. Також він відкриває нові можливості для інклюзивної освіти, допомагаючи створювати комфортне та адаптивне середовище для учнів з особливими освітніми потребами. Використання технологій ШІ дозволяє зробити освіту доступнішою, індивідуалізованою і ефективнішою, забезпечуючи кожному учню рівні можливості для навчання і розвитку.

Загалом, ці технології матимуть великий вплив на освіту, роблячи її більш індивідуалізованою, доступною та ефективною. Однак важливо враховувати й виклики, такі як необхідність збереження етичних стандартів, захисту персональних даних та уникнення надмірної автоматизації, щоб забезпечити баланс між людською та технологічною взаємодією в процесі навчання.

Література

1. Artificial Intelligence in Education (AIEd): A High-Level Academic and Industry Note. ULR: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/16/12451>

2. Systematic Review of AI Applications in Higher Education Systematic Review of AI Applications in Higher Education. ULR:

<https://educationaltechnologyjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41239-019-0171-0>

3. New Era of Artificial Intelligence in Education: Towards a Sustainable Multifaceted Revolution. ULR: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/16/12451>

References

1. Artificial Intelligence in Education (AIEd): A High-Level Academic and Industry Note. ULR: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/16/12451>

2. Systematic Review of AI Applications in Higher Education Systematic Review of AI Applications in Higher Education. ULR:

<https://educationaltechnologyjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41239-019-0171-0>

3. New Era of Artificial Intelligence in Education: Towards a Sustainable Multifaceted Revolution. ULR: <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/16/12451>

JEL O33, O34

Рєпіна Інна Миколаївна

д.е.н, профєсор

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0001-9141-0117

Голуб Анастасія Павлівна

магістрант

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0009-0006-9258-9589

e-mail: inna.riepina@kneu.edu.ua

Riepina Inna

Doctor, Professor,

Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine

Holub Anastasiia

master's student,

Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Розглянуто вплив використання штучного інтелекту на бізнес-процеси та розвиток суспільства. Наведені кейси успішної

PERFORMANCE OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE FOR BUSINESS AND SOCIETY

Abstract. The impact of the use of artificial intelligence on business processes and the development of society is considered. Cases of successful

імплементации штучного інтелекту в діяльність провідних компаній світу. Актуалізовано питання поширення відповідального підходу до використання штучного інтелекту, що пов'язано з дотриманням етичних стандартів.

Ключові слова: штучний інтелект, результативність, бізнес, інновації, безпека, етичні стандарти.

implementation of artificial intelligence in the activities of the world's leading companies are given. The issue of the spread of a responsible approach to the use of artificial intelligence, which is connected with the observance of ethical standards, has been updated.

Keywords: artificial intelligence, performance, business, innovation, security, ethical standards.

Штучний інтелект (ШІ) відіграє надзвичайно важливу роль у сучасному світі, який безперервно розвивається. З одного боку, він суттєво підвищує ефективність і продуктивність у різних сферах економіки, сприяючи автоматизації бізнес-процесів, скороченню витрат, прискоренню виробництва та створенню нових продуктів і послуг. З іншого боку, його використання породжує низку етичних питань, таких як поляризація ринку праці, зростання нерівності та можливі ризики для бізнесу, що викликають занепокоєння суспільства й потребують відповідного регулювання. З огляду на стрімкий розвиток ШІ та його вплив на суспільство й бізнес, важливо усвідомлювати як потенційні загрози, так і перспективи його застосування.

Перехід від індустріальної епохи до інформаційної був ознаменований не тільки автоматизацією, але й активним впровадженням штучного інтелекту. ШІ можна визначити як комп'ютерну систему, що має ознаки інтелекту: здатність аналізувати дані, приймати рішення та навчатися на власному досвіді. Сьогодні немає галузі, в якій не застосовувалися б алгоритми ШІ — від виробництва до медичної діагностики та транспорту.

Застосування інтелектуальних машин у бізнесі відкриває нові шляхи для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. За даними опитування Forbes Advisor, найпоширенішими напрямками використання ШІ у бізнесі є підтримка клієнтів (56% респондентів застосовують ШІ для цієї мети), кібербезпека та зменшення ризиків шахрайства (51%), у якості цифрового персонального помічника (47%) [1]. Багато власників бізнесу вже використовують або планують впроваджувати ШІ у своїй діяльності. Наприклад, логістична компанія United Parcel Service (UPS) розробила інноваційне рішення для боротьби з крадіжками — програмне забезпечення DeliveryDefense, яке за допомогою ШІ присвоює кожній доставці «рівень впевненості» на шкалі від 1 до 1 000. Це дозволяє заздалегідь мінімізувати ризики, перенаправляючи посилки в безпечніші місця, що знижує ймовірність крадіжки [2]. Крім того, ШІ є важливою складовою бізнес-моделі Meta, яка використовує його для кращого розуміння користувачів і надання персоналізованого контенту, підвищуючи ефективність рекламних кампаній. Компанія прагне утримувати лідерські позиції в соціальних мережах завдяки ШІ.

Однак, попри значні переваги, штучний інтелект викликає занепокоєння через низку проблем:

1. Сфери, які раніше вимагали людського ресурсу, поступово автоматизуються, що призводить до втрати багатьох професій. Наприклад, електронна комерція активно витісняє традиційні форми торгівлі, і роль продавця може невдовзі стати непотрібною. Це підтверджує приклад компанії Amazon, де всі процеси обслуговування автоматизовані, а ШІ повністю контролює всі етапи купівлі та доставки товарів. Крім того, технології ШІ вимагають нових компетенцій від працівників. Поява таких галузей, як дата-аналітика, машинне навчання та управління робототехнічними системами, призводить до зміни кваліфікаційних вимог, тому важливим завданням є розвиток освітніх програм та професійної підготовки.

2. Штучний інтелект можуть навмисно використовувати з поганими намірами. Діпфейки та боти у соціальних мережах – яскраві приклади таких маніпуляцій. Їх використовують для поширення неправдивої інформації, підриву репутації людей та компаній, впливу на громадську думку. Разом з тим, вони можуть стати корисним інструментом у сфері афілейт-маркетингу для створення унікальних, переконливих креативів, що підвищують конверсії.

3. Існує ризик створення штучним інтелектом контенту, що може посилювати існуючі упередження та нерівності, через його алгоритм навчання на історичних даних, що часто містять в собі дискримінаційні патерни. Наприклад, один із сервісів компанії Google почав класифікувати зображення темношкірих людей як горил. Іншим прикладом є програмне забезпечення камер Nikon, яке вбачало кліпання очима у погляді азійця, що спокійно дивиться в об'єктив [3].

4. Також є ризик високої залежності від технологій. Згідно з опитуванням Forbes Advisor серед власників бізнесу, 43% респондентів стурбовані тим, що стануть занадто залежними від штучного інтелекту, а 35% стурбовані технічними можливостями, необхідними для ефективного використання ШІ, 28% респондентів побоюються потенційної помилки упередженості в системах [1]. Стурбованість бізнес-спільноти щодо ШІ є цілком обґрунтованою. Однак, потенційні ризики не повинні затьмарювати переваги цієї технології і за умов правильного підходу та обережного впровадження, ШІ може стати потужним інструментом для розвитку бізнесу.

Сучасні технологічні та соціальні виклики вимагають нових підходів для досягнення балансу між інноваціями та безпекою [5]. Необхідно впровадити чіткі етичні стандарти щодо використання штучного інтелекту, а на рівні національних урядів та міжнародних організацій варто розробити закони та регуляції, які контролюватимуть його розробку і застосування.

Отже, штучний інтелект виступає потужним каталізатором змін у світі, але потребує обережного й відповідального підходу до впровадження. Його правильне застосування може стати ключовим у вирішенні багатьох глобальних викликів, тоді як нехтування етичними питаннями може спричинити негативні наслідки. Тому важливо забезпечити баланс між розвитком інновацій та їхнім відповідальним використанням. Це вимагає спільних зусиль урядів, бізнесу, науковців і громадськості для створення етичних стандартів, прозорих регуляцій та механізмів контролю. Лише за умов тісної співпраці й усвідомленого підходу

штучний інтелект зможе реалізувати свій потенціал для створення більш справедливого, безпечного і стійкого майбутнього.

Література

1. How Businesses Are Using Artificial Intelligence In 2024 [Electronic resource]. - Access: <https://www.forbes.com/advisor/business/software/ai-in-business/#:~:text=Learn%20about%20how%20AI%20in%20business%20is%20taking%20shape,%20concerns>

2. Kate Gibson. Leveraging AI in Business: 3 Real-World Examples [Electronic resource]. - Access: <https://online.hbs.edu/blog/post/ai-in-business#:~:text=3%20Real-World%20Companies%20That%20Use%20AI%20in%20Business%201.%20United>

3. Упереджений ШІ, або Як технології призводять до зростання випадків дискримінації [Electronic resource]. - Access: <https://proit.ua/upieriedzhienii-shi-abo-iak-tiekhnologhiyi-prizvodiati-do-zrostannia-vipadkiv-diskriminatsiyi/>

4. New report assesses progress and risks of artificial intelligence [Electronic resource]. - Access: <https://www.brown.edu/news/2021-09-16/ai100#:~:text=A%20report%20by%20a%20panel%20of%20experts%20chaired%20by%20a>

5. Riepina, I., Tepliuk, M., & Yamnenko, H. (2023). The mainstream transformation of ideas into breakthrough innovations. In *Recent Trends in Business and Entrepreneurial Ventures* (pp. 213-236). <https://doi.org/10.52305/KZZV1105>

References

1. How Businesses Are Using Artificial Intelligence In 2024 [Electronic resource]. - Access: <https://www.forbes.com/advisor/business/software/ai-in-business/#:~:text=Learn%20about%20how%20AI%20in%20business%20is%20taking%20shape,%20concerns>

2. Kate Gibson. Leveraging AI in Business: 3 Real-World Examples [Electronic resource]. - Access: <https://online.hbs.edu/blog/post/ai-in-business#:~:text=3%20Real-World%20Companies%20That%20Use%20AI%20in%20Business%201.%20United>

3. Uperedzhenyi ShI, abo Yak tekhnolohii przyvodiati do zrostannia vypadkiv dyskryminatsii [Electronic resource]. - Access: <https://proit.ua/upieriedzhienii-shi-abo-iak-tiekhnologhiyi-prizvodiati-do-zrostannia-vipadkiv-diskriminatsiyi/>

4. New report assesses progress and risks of artificial intelligence [Electronic resource]. - Access: <https://www.brown.edu/news/2021-09-16/ai100#:~:text=A%20report%20by%20a%20panel%20of%20experts%20chaired%20by%20a>

5. Riepina, I., Tepliuk, M., & Yamnenko, H. (2023). The mainstream transformation of ideas into breakthrough innovations. In *Recent Trends in Business and Entrepreneurial Ventures* (pp. 213-236).

JEL D21, L86, O33

Терпило Дмитро Анатолійович
аспірант
Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0009-0002-7355-7013

e-mail: dimon4ik@ukr.net

Terpylo Dmytro
PhD student
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

РИНОК ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

THE CLOUD TECHNOLOGIES MARKET: STATUS AND DEVELOPMENT PROBLEMS

Анотація. У тезах розглянуто сучасний стан ринку хмарних технологій, ключові тенденції розвитку, а також перешкоди, з якими стикаються підприємства під час впровадження хмарних рішень. Проаналізовано специфіку ринку України та глобальні тенденції. Запропоновано перспективні напрями подолання проблем впровадження хмарних технологій у бізнес-середовищі.

Ключові слова: хмарні технології, ринок, впровадження, економічна ефективність, підприємства, тенденції, проблеми.

Summary. Theses examine the current state of cloud technologies market, key development trends, and challenges faced by enterprises during implementation of cloud solutions. The specifics of the Ukrainian market and global trends are analyzed. Prospective directions for overcoming the problems of implementing cloud technologies in the business environment are proposed.
Keywords: cloud technologies, market, implementation, economic efficiency, enterprises, trends, challenges.

Хмарні технології є ключовою складовою цифрової трансформації підприємств. Вони дозволяють бізнесу зменшувати витрати на ІТ-інфраструктуру, підвищувати гнучкість і ефективність роботи. Згідно з даними звіту Gartner, світовий ринок хмарних послуг у 2024 році досягне \$675,4 мільярдів [1]. Однак, впровадження хмарних рішень супроводжується низкою фінансових, технічних і організаційних проблем. Це робить дослідження економічної ефективності та перешкод впровадження хмарних технологій надзвичайно актуальним.

Метою даних тез є аналіз основних тенденцій розвитку ринку хмарних технологій та виявлення проблем, що виникають під час їх впровадження на підприємствах. У тезах також наводяться пропозиції щодо можливих шляхів вирішення цих проблем, що стане основою для подальшого дослідження в межах дисертаційної роботи на тему "Економічна ефективність впровадження хмарних технологій на підприємствах".

Хмарні технології - це модель надання ІТ-ресурсів (обчислювальних потужностей, сховищ, баз даних, додатків) через інтернет на основі віддалених серверів. Вони дозволяють користувачам отримувати доступ до ресурсів за вимогою, не маючи потреби в інвестиціях в локальну інфраструктуру [2, с. 24].

Сучасний стан ринку хмарних технологій має динаміку стабільного зростання. Такі лідери, як Amazon Web Services (AWS), Microsoft Azure та Google Cloud, займають основні частки світового ринку [3]. Хмарні технології поділяються на три основні моделі: інфраструктура як послуга (IaaS), платформа як послуга (PaaS) і програмне забезпечення як послуга (SaaS) [4]. Найбільший попит мають SaaS-рішення, що дозволяють бізнесу використовувати програмне забезпечення без необхідності інвестувати в розробку власної ІТ-інфраструктури.

В Україні ринок хмарних технологій розвивається з певними обмеженнями, головним чином через недостатню обізнаність підприємств щодо переваг хмарних рішень [5]. Однак за останні роки попит на хмарні сервіси зріс, особливо серед малого та середнього бізнесу, що свідчить про наявність потенціалу для подальшого розвитку.

Основні проблеми впровадження хмарних технологій та рішень на підприємствах можна розділити на кілька груп:

- Фінансові перешкоди. Вартість впровадження хмарних технологій залишається високою, особливо на початкових етапах, що є серйозним викликом для малого та середнього бізнесу. Вибір оптимальної моделі оплати (наприклад, pay-as-you-go або підписки) допомагає підприємствам зменшити витрати [6];

- Технічні бар'єри. Перенесення існуючих даних у хмару, інтеграція з наявними системами, а також забезпечення належного рівня безпеки та конфіденційності даних є складними завданнями для багатьох компаній [7]. Питання безпеки є одним з основних бар'єрів, зокрема через страх втрати контролю над даними;

- Організаційні проблеми. Часто підприємства стикаються з опором змін з боку персоналу через брак кваліфікації або нерозуміння нових технологій [8]. Навчання персоналу та підвищення його кваліфікації є важливими для успішного впровадження хмарних технологій.

Основні тренди та тенденції розвитку ринку хмарних технологій включають зростання попиту на гібридні хмари, що поєднують публічні та приватні рішення, забезпечуючи баланс між гнучкістю та безпекою [9]. Крім того, спостерігається збільшення попиту на SaaS-рішення через їх доступність і простоту у впровадженні [1]. Важливим трендом є також підвищення уваги до безпеки даних, що стимулює розвиток нових рішень у сфері кібербезпеки [10].

В Україні впровадження хмарних технологій стикається з додатковими проблемами, зокрема через недосконале законодавство щодо захисту даних [11]. Високі витрати на хмарні рішення для середнього бізнесу та недостатня інформованість залишаються основними бар'єрами.

Втім, незважаючи на усі проблеми, постійно зростає кількість компаній, що впроваджують хмарні технології. Приклади успішної інтеграції хмарних технологій у таких компаніях, як Netflix та Airbnb, свідчать про значне підвищення продуктивності та зниження витрат на підтримку ІТ-інфраструктури [12]. В Україні також є успішні кейси у банківській сфері та ІТ-компаніях, які підтверджують ефективність впровадження хмарних рішень [13].

Під час збору інформації щодо стану та розвитку вітчизняного ринку хмарних технологій було виявлено, що така інформація часто не відображається в офіційній звітності й присутня лише епізодично в деяких дослідженнях. Це створює неповне уявлення про реальний розвиток ринку хмарних технологій в Україні, ускладнюючи його всебічний аналіз. Тому необхідне більш глибоке вивчення питання, яке планується виконати в розрізі мого майбутнього дослідження на тему «Економічна ефективність впровадження хмарних технологій на підприємствах».

Отже, проблеми впровадження хмарних технологій можуть бути подолані шляхом стратегічного планування, вибору надійних провайдерів та належного навчання персоналу. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці методик оцінки економічної ефективності впровадження хмарних технологій.

Література

1. Gartner. Gartner Forecasts Worldwide Public Cloud End-User Spending to Surpass \$675 Billion in 2024. URL: <http://surl.li/togyxy>
2. Ерл Т., Махмуд З., Путтіні Р. Хмарні обчислення: Концепції, технології та архітектура. — Прентіс Хол, 2013. 489 с.
3. Cloudzero.com. 13 Top Cloud Service Providers Globally In 2024. URL: <https://www.cloudzero.com/blog/cloud-service-providers/>
4. GigaCloud.ua. Хмарна піраміда: IaaS, PaaS і SaaS. URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/hmana-piramida-iaas-paas-i-saas>

References

1. Gartner. (2024, May 20). Gartner forecasts worldwide public cloud end-use spending to surpass \$675 billion in 2024. URL: <http://surl.li/togyxy>
2. Erl, T., Mahmood, Z., Puttini R (2013). Cloud computing: Concepts technology & architecture. Prentice Hall 489
3. Cloudzero. (2024, July 18). 13 top cloud service providers globally in 2024. URL: <https://www.cloudzero.com/blog/cloud-service-providers>
4. GigaCloud. (2021, October 20). Cloud pyramid: IaaS, PaaS, and SaaS. URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/hmana-piramida-iaas-paas-i-saas>

5. Національний Інститут Стратегічних Досліджень. "Перспективи розвитку ринку хмарних обчислень в Україні: переваги та ризики". Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/perspektivi-rozvitku-rinku-khmarnikh-obchislen-v-ukraini>
6. Vendr.com. Pay-as-you-go SaaS: Accessing flexibility and cost-efficiency. URL: <https://www.vendr.com/blog/saas-pay-as-you-go>
7. Kpmg.com. Безпека хмарних технологій. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2024/03/securing-the-cloud.html>
8. Techradar.com. Four ways to overcome resistance to cloud adoption. URL: <https://www.techradar.com/features/four-ways-to-overcome-resistance-to-cloud-adoption>
9. Mordorintelligence.com. Hybrid Cloud Market Size - Industry Report on Share, Growth Trends & Forecasts Analysis (2024 - 2029). URL: <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/hybrid-cloud-market>
10. Wattlecorp.com. 11 Cloud Security Best Practices (2024 Updated). URL: <https://www.wattlecorp.com/cloud-security-best-practices/>
11. Dataguidance.com. Ukraine: Draft data protection bill - What you need to know. URL: <https://www.dataguidance.com/opinion/ukraine-draft-data-protection-bill-what-you-need>
12. Aws.amazon.com. Airbnb Case Study. URL: <https://aws.amazon.com/rusolutions/case-studies/airbnb-case-study/>
13. Eba.com.ua. Тиждень Хмарних Рішень: кращі кейси та практики. URL: <https://eba.com.ua/tyzhden-hmarnyh-rishen-krashhi-kejsy-ta-praktyky/>
5. National Institute for Strategic Studies. (2013, June 7). Prospects for the development of the cloud computing market in Ukraine: Advantages and risks. Analytical note. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/perspektivi-rozvitku-rinku-khmarnikh-obchislen-v-ukraini>
6. Vendr. (2024, March 12). Pay-as-you-go SaaS: Accessing flexibility and cost-efficiency. URL: <https://www.vendr.com/blog/saas-pay-as-you-go>
7. KPMG. (2024, March). Securing the cloud. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2024/03/securing-the-cloud.html>
8. TechRadar. (2022, April 2). Four ways to overcome resistance to cloud adoption. URL: <https://www.techradar.com/features/four-ways-to-overcome-resistance-to-cloud-adoption>
9. Mordor Intelligence. (2024). Hybrid cloud market size - Industry report on share growth trends & forecasts analysis (2024 - 2029). URL: <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/hybrid-cloud-market>
10. Wattlecorp. (2024). 11 cloud security best practices (2024 updated). URL: <https://www.wattlecorp.com/cloud-security-best-practices/>
11. DataGuidance. (2022, November). Ukraine: Draft data protection bill - What you need to know. URL: <https://www.dataguidance.com/opinion/ukraine-draft-data-protection-bill-what-you-need>
12. AWS. (2019). Airbnb case study. URL: <https://aws.amazon.com/rusolutions/case-studies/airbnb-case-study/>
13. European Business Association (EBA). (2023, September 24). Cloud solutions week: Best cases and practices. URL: <https://eba.com.ua/tyzhdenhmarnyh-rishen-krashhi-kejsy-ta-praktyky/>

JEL O33

Чухраєва Наталія Миколаївна

к.е.н, доцент

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0000-0003-1537-4841

chukhrayeva.nataliya@kneu.edu.ua

Chukhraieva Nataliia

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ
І НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ****ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND
EMERGING TECHNOLOGIES:
PROSPECTS AND PERIL**

Анотація. Зазначено, що ШІ і нові технології відкривають суттєві можливості для вирішення нагальних суспільних проблем. Виявлено, що ШІ створює також й ризики для прав людини, справедливості та людської свободи. Доведено, що для зменшення цих ризиків, необхідно розробляти перспективну політику та адаптувати систему управління.

Ключові слова: ШІ, нові технології, інновації

Summary. It is noted that AI and new technologies open up significant opportunities for solving urgent social problems. AI has also been found to pose risks to human rights, justice and human freedom. It has been proven that to reduce these risks, it is necessary to develop a perspective policy and adapt the management system.

Keywords: AI, emerging technologies, innovation

Інновації в обчислювальних можливостях, зв'язку та доступності даних у 1950 р. призвели до прориву, в якому машини навчаються на великих обсягах даних, щоб генерувати прогнози та інші види результатів.

Зараз люди живуть поруч із цифровими технологіями у фізичному та віртуальному світі. Штучний інтелект (ШІ) та нові технології змінюють суспільство, створюючи як нові можливості, так і ризики. На сьогодні спостерігаються певні характерні особливості ШІ, зокрема:

1) ШІ проникає в економіку та суспільство. Продукти та послуги на основі ШІ вже стали невід'ємною частиною повсякденного життя більшості людей, незалежно від того, усвідомлюють вони це чи ні [1]. Розглянемо системи штучного інтелекту, які рекомендують статті, друзів і продукти; розпізнають обличчя, мову та об'єкти, керують чат-ботами або оптимізують маршрути дорожнього руху. Інші приклади включають ШІ, що підтримує кліматичні дії, запобігання катастрофам та надання державних послуг, використовуючи дані, зібрані пристроями Інтернету речей та підключеними датчиками [3]. Прогностичні моделі можуть передбачати попит на послуги, поєднуючи історичні та контекстно-чутливі дані з різних джерел (наприклад, погодні,

мобільні, великі дані), щоб забезпечити стратегічне розгортання транспортних засобів або інших виробничих активів [4].

У виробництві ІІІ використовується для створення цифрових двійників, тобто цифрових зображень фізичних об'єктів або систем, які моделюють різні сценарії та прогнозують результати для прийняття рішень.

Однак переваги технологій зі штучним інтелектом супроводжуються реальними ризиками. Наприклад: потенційна загроза безробіття водіям вантажівок, таксі та служб доставки, у разі масового переходу суспільства до безпілотних транспортних засобів; невідомість наслідків системи розпізнавання обличчя щодо уваги та емоцій водіїв; проблема захисту конфіденційності в процесі генерування та передачі потоків даних безпілотними транспортними засобами; дискримінація захищених груп в послугах з автострахування та забезпечення прозорості та зрозумілості; проблеми забезпечення надійності, захищеності та безпеки транспортних засобів з функцією самокерування.

Штучний інтелект створює можливості та ризики в усіх галузях, у тому числі в тих, де традиційно високий рівень участі жінок, такі як освіта, охорона здоров'я та обслуговування клієнтів [5]. Неконтрольоване застосування ІІІ може створити небезпеки і суперечити людським і демократичним цінностям, зокрема: дискримінація через автоматизацію або посилення упереджень; поляризація думок; потрясіння на ринках праці через автоматизацію завдань; порушення недоторканності приватного життя; широкомасштабне спостереження; концентрація влади. Потрібно використовувати можливості ІІІ і вчасно реагувати на ризики, пов'язані зі штучним інтелектом, щоб гарантувати, що він принесе користь людям і планеті. Крім того, оскільки ІІІ є глобальним і впливає на кожного, а його розвиток випереджає політику, розробка і використання ІІІ вимагають скоординованої політичної реакції, заснованої на міжнародному, міждисциплінарному і багатосторонньому співробітництві.

2) Віртуальні світи пропонують реальні переваги та витрати. Будучи технологією загального призначення, ІІІ уможлиблює і підтримує інші нові технології, такі як віртуальні середовища з ефектом присутності. Сьогодні ці іммерсивні середовища ґрунтуються на доповненій реальності, віртуальній реальності, змішаній реальності та інших технологіях розширеної реальності, які підвищують реалізм віртуального досвіду, стираючи межі між фізичним та цифровим світами.

Іммерсивні середовища поєднують риси фізичного і віртуального світу: вони забезпечують реалістичний досвід, важливий для спілкування (наприклад, в освіті) і експериментів (наприклад, в медицині), а також комфорт, безпеку і економію коштів і часу, завдяки відсутності необхідності кудись їхати. Вони розглядаються як перспективні для підтримки прогресу в освіті, охороні здоров'я, виробництві, банківській справі, маркетингу та розвагах [6; 7]. В освіті вони можуть допомогти створити динамічне, безпечне і дистанційне навчальне середовище для студентів і професіоналів, а також забезпечити реалістичне середовище для підтримки навчання і дистанційної освіти [2].

Проте іммерсивні середовища створюють виклики. Надаючи гіперреалістичні враження, де віртуальні відчуття можуть здаватися реальними, іммерсивні

технології можуть загострити такі проблеми, як онлайн-залежність, дискримінація, кібербулінг, напади та зловживання, а також неприйнятний чи незаконний контент. Ці занепокоєння та ширші виклики ставлять питання щодо застосовності попереднього досвіду підзвітності та захисту користувачів від управління Інтернетом та нових технологій загалом.

Крім того, імерсивні середовища обіцяють генерувати значну економічну активність як маркетплейси, де люди використовують віртуальні аватари для купівлі віртуальної нерухомості, послуг, одягу чи творів мистецтва, які мають реальну вартість. Це порушує питання щодо прав інтелектуальної власності, оподаткування та відмивання грошей. З перенесенням фізичної реальності у віртуальний світ, розробники, впроваджувачі, регулятори і користувачі повинні розуміти і вирішувати існуючі і нові проблеми, пам'ятаючи, що людські мотивації відтворюються у віртуальному світі, а разом з ними - їхні упередження і агресивна поведінка. Їх необхідно запобігати і пом'якшувати, а учасники фізичного та імерсивного просторів повинні нести відповідальність відповідно до своїх ролей.

Тому державна політика повинна адаптуватися до імперативів управління ШІ та нових технологій, а також захищати встановлені права. Для побудови потужної цифрової екосистеми, в якій уряди, бізнес і громадяни зможуть отримати вигоду, політика в цих сферах має ключове значення.

Література

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Глобальний звіт щодо стану безпеки дорожнього руху. 2018. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565684>.

2. Мельчор-Коуто С. Віртуальні світи та вивчення мови. *Журнал ігор та віртуальних світів*. 2019. Т.11/1. С. 29-43.

3. ОЕСР. Розумні міста та інклюзивне зростання. Опіраючись на результати 1-го круглого столу ОЕСР з розумних міст та інклюзивного зростання. OECD Publishing, Paris. 2020. URL: https://www.oecd.org/cfe/cities/OECD_Policy_Paper_Smart_Cities_and_Inclusive_Growth.pdf.

4. ОЕСР. Привіт, світ: штучний інтелект та його використання у державному секторі. OECD Publishing, Paris. 2019. URL: <https://oecd-opsi.org/publications/hello-world-ai/>.

References

1. Global status report on road safety. World Health Organisation. (2018). URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565684>.

2. Melchor-Couto S. (2019). Virtual worlds and language learning. *Journal of Gaming & Virtual Worlds*. Vol. 11/1, 29-43.

3. OECD. (2020). Smart Cities and Inclusive Growth. Building on the outcomes of the 1st OECD Roundtable on Smart Cities and Inclusive Growth. OECD Publishing, Paris. URL: https://www.oecd.org/cfe/cities/OECD_Policy_Paper_Smart_Cities_and_Inclusive_Growth.pdf.

4. OECD. (2019). Hello, World: Artificial Intelligence and its use in the public sector. OECD Publishing, Paris. URL: <https://oecd-opsi.org/publications/hello-world-ai/>.

5. UNESCO/OECD/IDB. (2022). The Effects of AI on the Working Lives

5. ЮНЕСКО/ОЕСР/ІБР. Вплив ШІ на трудове життя жінок. 2022. URL: <https://doi.org/10.1787/14e9b92c-en>.

6. Verizon. Цифровий близнюк на базі 5G, Verizon. 2022. URL: <https://www.verizon.com/business/resources/5g/5gbusiness-use-cases/business-intelligence/digital-twin>.

7. Healthcare Insights. Імерсивні технології для охорони здоров'я. 2022. URL: <https://thehealthcareinsights.com/immersive-tech-for-healthcare>

of Women. URL: <https://doi.org/10.1787/14e9b92c-en>.

6. Verizon. (2022). 5G-powered digital twin. URL: <https://www.verizon.com/business/resources/5g/5gbusiness-use-cases/business-intelligence/digital-twin>.

7. Healthcare Insights. (2022). Immersive tech for healthcare. URL: <https://thehealthcareinsights.com/immersive-tech-for-healthcare>.

JEL L26, O33

Шкода Тетяна Никодимівна

д.е.н., професор

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0003-1016-4853

e-mail: tnshkoda@ukr.net

Shkoda Tetiana

Doctor of Economic Sciences,

Kyiv National Economic University names after Vadym Hetman, Ukraine

Цабарі Катерина Костянтинівна

магістрантка

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Tsabary Kateryna

master's student

Kyiv National Economic University names after Vadym Hetman, Ukraine

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БІЗНЕСУ

Анотація. У тезах розглянуто роль штучного інтелекту в процесі цифрової трансформації європейського бізнесу, що є однією з найактуальніших тем у сучасному управлінні та технологіях. Інноваційні аспекти впровадження штучного інтелекту та зростання його важливості, що утворює нові виклики та переваги для бізнесу.

Ключові слова: штучний інтелект, цифрова трансформація, автоматизування, європейський бізнес.

THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DIGITAL TRANSFORMATION OF EUROPEAN BUSINESS

Summary. Theses consider the role of artificial intelligence in the process of digital transformation of European business, which is one of the most relevant topics in modern management and technologies. Innovative aspects of the implementation of artificial intelligence and its growing importance, which creates new challenges and advantages for business.

Keywords: artificial intelligence, digital transformation, automation, European business.

Роль штучного інтелекту у цифровій трансформації бізнесу сьогодні є однією з найактуальніших та найобговорюваніших тем у сфері управління та технологій. Штучним інтелектом являється процес застосування алгоритмів та моделей комп'ютерами для імітації розумового процесу людини з метою уподібнення розв'язання завдань до людського типу та прийняття більш детальних, проаналізованих та впевнених рішень [2, с 51]. Під терміном «цифрова трансформація» варто розуміти, що – це перебудова організаційної структури, зміна форми діяльності, застосування нових бізнес моделей, нових джерел та форм отримання доходу, джерел аналізу ринків, залучення ширшого кола споживачів, виявлення сильних та слабких сторін, покращення рівня обслуговування клієнтів, поєднання сфер функціонування у вигляді цифрових платформ. Виходячи з цього штучний інтелект являється одним із засобів, який використовується для досягнення цифрової трансформації [1, с 283-284].

Штучний інтелект допомагає бізнесу у багатьох категоріях та процесах, може використовуватись для оптимізації бізнес процесів, вплинути на покращення якості обслуговування клієнтів, знизити витрати. Саме це робить його ключовим інструментом в процесі цифрової трансформації бізнесу. Завдяки здатності аналізувати великі обсяги даних, системи штучного інтелекту здатні виявляти нові категорії і тренди, які можуть бути неочевидними для людського ока, що дозволяє приймати більш обґрунтовані бізнес-рішення спираючись не тільки на досвід та ідеї керівників та співробітників, а й на іншу аналітику проведеною без втручання людського ресурсу.

У загальноєвропейській оцінці використання технологій штучного інтелекту в бізнесі (враховувались компанії, які мають 10 і більше співробітників) частки таких європейських країнах як Данія (15,2%), Фінляндія (15,1%) і Люксембург (14,4%) є найбільшими. Водночас найменшими є частки Румунії (1,5%), Болгарії (3,6%), Польщі (3,7%) та Угорщини (3,7%) [5].

У новітньому діджиталізованому світі цифрова трансформація бізнесу стає невід'ємною частиною успішної стратегії будь-якої організації чи підприємства. Роль штучного інтелекту у цьому процесі важко переоцінити, адже він кардинально змінює підходи до ведення бізнесу. Ключовими можливостями, які привносить штучний інтелект у процес ведення бізнесу є вирішення рутинних завдань, впровадження змін або створення нових бізнес-моделей та процесів, автоматизації спілкування з клієнтами. Автоматизація рутинних завдань є одним з яскравих прикладі впровадження штучного інтелекту, цілю цього є можливість співробітників зосередитися на більш складних та стратегічних завданнях та аспектах роботи. Чати-боти, рекомендуючі системи та аналітичні платформи допомагають підприємствам покращити клієнтський досвід та зменшити ризик помилок, пов'язаних з людським фактором. Штучний інтелект кардинально змінює бізнес-моделі та процеси, впроваджуючи нові можливості у різних сферах бізнесу, аналізує великі обсяги інформації та даних, щоб забезпечити персоналізовані рекомендації, задля збільшення якості та ефективності діяльності підприємства чи організації та покращення взаємодії та обслуговування клієнтів. Системи автоматизації вивчають та пізнають поведінку споживачів, дозволяючи компаніям адаптувати свої стратегії, змінювати бізнес

процеси та вчасно впроваджувати будь-які інші зміни. У сфері продажів та обслуговування штучний інтелект використовується у вигляді віртуальних помічників для автоматизації спілкування з клієнтами, зменшуючи навантаження на менеджерів і прискорюючи процеси продажу та обслуговування клієнтів. Штучний інтелект дає змогу створювати індивідуальні пропозиції для кожного клієнта, цим самим підвищуючи задоволеність і лояльність, а також автоматизувати виробництво за допомогою роботів, оптимізуючи процеси, знижуючи витрати та підвищуючи продуктивність. Роботи можуть виконувати завдання значно точніше, що знижує ризик помилок та цим самим знижуючи рівень витрат. Можливості для інновацій відкриваються все ширше з використанням штучного інтелекту, адже завдяки його машинізованій здатності аналізувати та інтерпретувати дані, підприємства та організації можуть створювати нові продукти та послуги, які зможуть влучно відповідати потребам споживачів та задовольняти їх інтереси.

За типом технології штучного інтелекту, яка використовується європейським бізнесом, у 2023 році найбільш використовуваною була автоматизація різних робочих процесів або допомога в прийнятті рішень, яку використовували 3% підприємств. Також 2,9% європейських компаній використовували аналіз письмової мови (текстовий аналіз) і 2,6% - машинне навчання [5].

Цифрова трансформація стала ключовим фактором успіху для бізнесу в умовах швидко змінюваного ринку. Центральну роль у цьому процесі займає саме штучний інтелект, він дозволяє та допомагає компаніям оптимізувати операції, покращувати сервіс та бути готовими до будь яких нових запитів ринку. Однак, з його впровадженням виникає необхідність у забезпеченні етики та безпеки даних. Організації повинні дотримуватися стандартів конфіденційності. Саме це потребує формуванню нових підходів до управління даними та технологіями, що, у свою чергу, може стати додатковим викликом для бізнесу [3, с 52-54].

Залишається питання, чи існують якісь реальні правила для обмеження ризиків? Однією з можливих відповідей є підхід ЄС, заснований на Акті ЄС про штучний інтелект.

Передбачається, що генеративний штучний інтелект (як ChatGPT) повинен відповідати таким вимогам: «розкриття того, що контент був створений ШІ; розробка моделі для запобігання створенню незаконного контенту; публікація резюме захищених авторським правом даних, які використовуються для навчання» [4].

Отже, складний процес цифрової трансформації, з привнесенням до нього технологій штучного інтелекту, має в собі як труднощі, так і значні можливості для бізнесу. Основним завданням для кожної організації та підприємства стає впровадження етичних норм і забезпечення захисту інформації, адже без цих чинників досягнення успіху в сучасних умовах є неможливим. Власники бізнесу зазначають, що інвестиції в штучний інтелект не тільки підвищують операційні результати компаній, але й відкривають нові можливості для інновацій та формування нових ідей, які у майбутньому покращать їх діяльність.

Враховуючі швидкі зміни у технологічному середовищі, можемо звернути увагу на те, що підприємства мають постійно змінюватись та бути гнучкими до нових умов. Адаптивність підприємств стає запорукою конкурентоспроможності. Інтеграція штучного інтелекту у бізнес-стратегії стає необхідною умовою для майбутнього підприємства його злагодженої роботи та формування шляхів для досягнення успіху. Саме так, штучний інтелект відкриває нові горизонти та можливості для бізнесу, він виступає інструментом для досягнення успіху в глобальному конкурентному середовищі XXI століття та мотиватором до пошуку збалансованих рішень щодо можливих ризиків застосування.

Література

1. Дергачова Г. М., Колешня Я. О. Цифрова трансформація бізнесу: сутність, ознаки, вимоги та технології. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2020. № 17. С. 280–290.

2. Єршова О. Л., Бажан Л. І. Штучний інтелект – технологічна основа цифрової трансформації економіки. Статистика України. 2021. № 3. С. 47–59.

3. Кузьомко В. М. Можливості використання штучного інтелекту в діяльності сучасних підприємств. Економіка та суспільство. 2021. № 32.

4. European Parliament, (2023). EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>

5. Eurostat (2024). 8% of EU enterprises used AI technologies in 2023. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240529-2#:~:text=In%202023%2C%208%25%20of%20enterprises,technologies%20to%20conduct%20their%20business.>

References

1. Dergacheva G. M., Koleshnia Y. O. Digital transformation of business: essence, signs, requirements and technologies. Economic book of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". 2020. No. 17. P. 280–290.

2. Yershova O. L., Bazhan L. I. Artificial intelligence – the technological basis of the digital transformation of the economy. Statistics of Ukraine. 2021. No. 3. P. 47–59.

3. Kuzyomko V. M. Possibilities of using artificial intelligence in the activities of modern enterprises. Economy and society. 2021. No. 32.

4. European Parliament, (2023). EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. URL: [https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence.](https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence)

5. Eurostat (2024). 8% of EU enterprises used AI technologies in 2023. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240529-2#:~:text=In%202023%2C%208%25%20of%20enterprises,technologies%20to%20conduct%20their%20business.>

**СЕКЦІЯ 6. ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОЇ ЛОГІСТИКИ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

JEL A11, L10, Q13, Q17

Андрющенко Катерина Анатоліївна
д.е.н., професор
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна
ORCID: 0000-0002-6274-5310

e-mail: katya_373@ukr.net

Andriushchenko Kateryna
Dr. Sc. (Econ.), Professor
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

FEATURES AND TRENDS OF THE DEVELOPMENT OF LOGISTICS INFRASTRUCTURE OF AGRICULTURE

Анотація. У ході дослідження у статті розглянуто роль, місце та значення логістичного менеджменту у сільському господарстві, виявлено особливості аграрної логістики та логістичного менеджменту у діяльності сучасних підприємств агропромислового комплексу. На підставі теоретичних та практичних досліджень функціонування аграрних підприємств, виявлено основні проблеми широкого впровадження принципів логістики у діяльність сільгосптоваровиробників

Ключові слова логістична інфраструктура, аграрна логістика

Summary. In the course of the research, the role, place and significance of logistics management in agriculture were considered in the article, the peculiarities of agrarian logistics and logistics management in the activities of modern enterprises of the agro-industrial complex were revealed. On the basis of theoretical and practical studies of the functioning of agricultural enterprises, the main problems of the wide implementation of logistics principles in the activities of agricultural producers have been identified

Keywords: logistics infrastructure, agricultural logistics

На сьогоднішній день про проблеми у логістиці агропромислового комплексу написано, але системного вирішення цих питань немає досі. Проблеми стосуються всіх видів логістики: логістики закупівель, виробничої логістики, логістики запасів, зберігання та переробки, транспортної логістики, збутової чи розподільчої логістики, сервісної, фінансової та інформаційної логістики.

Матеріальний потік в агропромисловому комплексі проходить усі стадії виробничо-господарської діяльності, починаючи від постачання та транспортування, перетворюючись на стадії виробництва, закінчуючись на реалізації та збуті продукції. Сільгосптоваровиробники не узгоджують і не пов'язують між собою потреби та ємність ринку, потужності та реальні можливості агровиробництва, не прагнуть об'єднати свої зусилля в єдиний

інтегрований потоковий процес, коли виробництво починається з вивчення потреб ринку, можливостей використання та перетворення діючої постачальницької, інформаційно-транспортної, складської, торгово-збутової інфраструктури.

Логістичний менеджмент в агровиробництві реалізується через системну взаємодію контролюючих державних органів, товарно-провідних мереж через рівень розвитку ІТ-технологій. Така взаємодія в міжнародній практиці оцінюється раз на два роки Світовим банком за допомогою інтегрального індексу ефективності логістики (LPI), який включає експертну оцінку оперативності та злагодженості роботи митниці, якості збутової та транспортної інфраструктури, рівня міжнародних перевезень, якості послуг експедирування та супроводу вантажів, надійності постачання та якості логістичних послуг на національному ринку [3].

Складність управління запасами в агровиробництві полягає в тому, що необхідний обсяг запасів сам по собі залучає чималі оборотні кошти, та й підтримка їхньої споживчої вартості також збільшує витрати на зберігання, переробку та консолідацію матеріального потоку [1].

Процес формування та управління запасами у сільському господарстві обумовлений такими факторами:

- уникнення чи зниження матеріальних, тимчасових, фінансових втрат, які відповідно до концепції ощадливого виробництва називають мудами (це ліквідація технологічних простоїв, втрати внаслідок зберігання, транспортування, неприбраний вчасний урожай; наприклад, у середньому за оцінками фахівців, у рослинництві втрачається близько 20 % урожаю);

- синхронізація та рівномірний розподіл виробничих та забезпечують процесів (цьому сприяє своєчасне планування потреб у кормах, хімікатів, насіння, паливно-мастильних матеріалів, комплектуючих для машинно-тракторного парку);

- біологічне походження окремих видів запасів зумовлюють неможливість залишити тварин на тривале зберігання без надання ветеринарної допомоги, кормів, спеціальних умов утримання;

- вплив фактору сезонності (забезпечення великими складськими приміщеннями на короткочасний період під час посівної/збирання врожаю або період відтворення маточного поголів'я);

- згладжування сезонних коливань цін за допомогою створення страхових та сезонних запасів, створення додаткових місць зберігання запасів, що спричиняє збільшення витрат на створення запасів;

- сировинний характер запасів у рослинництві, відсутність ланки переробки, у результаті втрачається частина прибутку на шляху транспортування рослинницької продукції до кінцевого споживача;

- швидка віддача вкладених коштів у окремі види діяльності (виращування птахів та свиней на відгодівлю, тепличне господарство за сприятливих умов дозволяє отримати повернення коштів вже через два-три місяці).

Специфічність сільського господарства впливає на оборотність товарних запасів [2]. Виручка підприємств, зайнятих у галузі тваринництва, формується

цілий рік, а підприємств, зайнятих у рослинництві – сезонно після збирання врожаю. Диспаритет цін та ПДВ на більшість матеріалів, комплектуючих, хімічних засобів промислових постачальників у порівнянні з цінами та ПДВ сільгосптоваровиробників також негативно впливає на ефективність управління товарними запасами. Ризик псування біологічних запасів, нерівномірність використання, різноманіття виробничих запасів (поточні, термінові, не термінові, сезонні, страхові тощо) ускладнюють розробку стратегії управління з використанням новітніх підходів із застосуванням ІТ-технологій. Від ефективного обсягу наявних запасів залежить розмір витрат, пов'язаних як з їх володінням, так і зберіганням.

Відносно високі інфраструктурні та логістичні витрати та тривалі терміни доставки зернових вантажів пов'язані, зокрема, з нерозвиненістю виробничої та транспортно-логістичної інфраструктури, значною віддаленістю низки великих регіонів виробництва товарного зерна від ринків його збуту, недосконалістю управління зерновими товарними потоками.

Література

1. Hnatyshyn L., Prokopyshyn O., Trushkina N. Transformation of marketing activity of agricultural enterprises in the digital economy: theoretical aspects. *Digitalization and Information Society*. Selected Issues: Monograph 53 / Edited by A. Ostenda, T. Nestorenko. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2022. P. 361-372.

2. Dźwigoł H., Dźwigoł-Barosz M., Zhyvko Z., Miśkiewicz R., Pushak H. Evaluation of the energy security as a component of national security of the country. *Journal of Security and Sustainability*. 2019. Vol. 8. No. 3. P. 307-317. DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3\(2\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3(2)).

3. Трушкіна Н. В., Сербіна Т. В. Міжнародна логістична діяльність у структурі зовнішньої торгівлі України: бар'єри, загрози та виклики. Moderní aspekty vědy: XX. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. Str. 611-623.

References

1. Hnatyshyn, L., Prokopyshyn, O., Trushkina, N. (2022). Transformation of marketing activity of agricultural enterprises in the digital economy: theoretical aspects. *Digitalization and Information Society*. Selected Issues: monograph 53 / Edited by A. Ostenda, T. Nestorenko. (pp. 361- 372). Katowice, Publishing House of University of Technology

2. Dźwigoł, H., Dźwigoł-Barosz, M., Zhyvko, Z., Miśkiewicz, R., Pushak, H. (2019). Evaluation of the energy security as a component of national security of the country. *Journal of Security and Sustainability*, Vol. 8. No. 3, pp. 307-317. DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3\(2\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3(2)).

3. Trushkina, N. V., Serbina, T. V. (2022). International logistics activity in the structure of foreign trade of Ukraine: barriers, threats and challenges. Moderní aspekty vědy: XX. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Česká republika, Jesenice: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Str. 611-623

JEL C53, O31, Q16

Горева Олександра Володимирівна
Студентка освітньої програми
«Інноваційне підприємництво і
цифрове лідерство», 6 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Україна

e-mail: alexgorevaya@gmail.com

Goreva Oleksandra Volodymyrivna
Student of the educational program
“Innovative Entrepreneurship and
Digital Leadership”, 6th year
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Ukraine

Лаврененко Валентина Віталіївна
Професор кафедри бізнес-економіки
та підприємництва
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Україна
ORCID: 0000-0003-1371-8452

e-mail:
lavrenenko.valentyna@kneu.edu.ua
Lavrenenko Valentyna Vitaliyivna
Professor of the Department of Business
Economics and Entrepreneurship
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Ukraine

ЗАСТОСУВАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ: ДОСВІД АГРОХОЛДИНГІВ УКРАЇНИ

Анотація. У роботі проаналізовано переваги та недоліки традиційних та інноваційних методів прогнозування врожайності, розглянуто приклади застосування машинного навчання в діяльності українських агрохолдингів.
Ключові слова: машинне навчання, інноваційні методи, прогнозування врожайності, агробізнес, аграрний сектор України, штучний інтелект.

APPLICATION OF MACHINE LEARNING: EXPERIENCE OF UKRAINIAN AGRICULTURAL HOLDINGS

Summary. This paper analyzes the advantages and disadvantages of traditional and innovative methods of yield forecasting, and examines examples of machine learning application in the activities of Ukrainian agricultural holdings.

Keywords: machine learning, innovative methods, yield forecasting, agribusiness, agricultural sector of Ukraine, artificial intelligence.

В Україні завжди був добре розвиненим аграрний сектор, в якому саме зернова промисловість була і залишається однією з провідних. Попри ризики воєнного часу, аграрний бізнес в Україні має досить високі показники стійкості та адаптивності, адже збір за всіма групами сільськогосподарських культур у 1,5-3 рази перевищує потреби внутрішнього споживання, поступово відновлюються обсяги експорту агропродукції та інше [1]. Але незважаючи на це, варто звернути увагу на виклики воєнного часу для зернових господарств. До головних з них відносять дефіцит фінансових і трудових ресурсів, руйнування інфраструктури та екологічні виклики. Епоха машинного навчання, яка є частиною глобальних

трансформацій Індустрії 4.0, показала, що має позитивний вплив на більшість сфер життя країни. Аграрний сектор не виключення, адже використання машинного навчання створює широкі можливості для кращого управління різними аспектами сільськогосподарської діяльності. У цьому матеріалі поставлено наукове завдання - дослідити досвід застосування моделей машинного навчання для прогнозування врожайності та оптимізації логістичних процесів в агрохолдингах України.

Аграрний сектор в Україні є одним з провідних та стикається з непростими викликами від повномасштабного вторгнення. Одним із основних напрямів покращення ефективності аграрного виробництва є впровадження сучасних цифрових технологій, зокрема машинного навчання. Останнє надає змогу аналізувати масштабні обсяги даних, отримані з різних джерел, наприклад, метеорологічні станції, супутникові знімки та датчики, що встановлюють на полях. Грунтуючись на цих даних, можна виявити складні залежності між різними факторами, що мають вплив на врожайність, та побудувати більш точні прогнози. Саме це дозволяє аграріям своєчасно приймати обґрунтовані рішення стосовно вибору сортів, внесення добрив, поливу та захисту рослин.

В Україні можна виділити декілька ключових гравців у агросекторі, які використовують технології машинного навчання у своїй діяльності. Наприклад агрохолдинг «Астарта-Київ» інтегрували ШІ-асистента для планування сівозмін, логістики врожаю з полів та оцінки стану посівів. Найбільший виробник курятини ПрАТ «МХП» з кінця 2021 року використовує ШІ-асистента для вирощування птиці та посівів зерна [2].

Якщо ж говорити саме про прогнозування врожайності, то варто виокремити холдинг Kernel, який використовує алгоритми машинного навчання для прогнозування фаз розвитку кукурудзи та соняшнику. Цікавим є те, що це власна розробка агрохолдингу. Під кожен вид зернової культури використовують окремий підхід, де розробка та тренування ШІ-моделі базується на великій кількості погодних та інших умов, таких як: сума ефективних температур з дати посіву; сума опадів з дати посіву; сонячна радіація; географічне розташування поля; характеристика гібрида; кількість днів після посіву; погодні умови на період посіву тощо [3].

Використання новітніх технологій агробізнесу Kernel, таких як автоматизація та комплексне впровадження систем точного землеробства, дозволяє компанії накопичувати дані про поля та технічні роботи, що проводяться на них. Супутникові знімки, фотографії з дронів та дані наземної зйомки обробляються та зберігаються в ІТ-інфраструктурі компанії. На їх основі розробляються алгоритми, які дозволяють проводити глибокий, об'єктивний і водночас швидкий аналіз полів з метою вирішення складних завдань агровиробництва та прийняття ефективних бізнес-рішень. Організаційним кроком компанії в цьому напрямку стало створення департаменту науки про дані у складі департаменту інформаційних технологій.

Прогнозування врожайності є ключовим аспектом сучасного сільського господарства. Від того, наскільки точно було складено прогноз, залежить рішення щодо посівних кампаній, використання добрив, управління запасами та

інше. Існують традиційні методи прогнозування, що базуються на емпіричних даних та досвіді агрономів та інноваційні методи – засновані на машинному навчанні та аналізі великих даних. Кожен з даних методів мають свої переваги та недоліки, які наведено у табл. 1.

Таблиця 1

**ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ
ПРОГНОЗУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ**

Метод	Переваги	Недоліки	Приклад методів
Традиційні (емпіричні) методи	Простота, не вимагають складних обчислень, легкі у розумінні	Низька точність, обмежені можливості для аналізу великих даних, не враховуються складні взаємозв'язки між факторами	Емпіричні формули, середньозважені значення
Інноваційні методи (машинне навчання)	Висока точність, здатність аналізувати великі обсяги даних, можливість автоматизації процесу	Вимагають значних обчислювальних ресурсів, складні у реалізації, потребують великої кількості даних для навчання моделей	Нейронні мережі, інтернет речей (датчики на полях, безпілотні літальні апарати), супутникова зйомка

Джерело: складено автором

Машинне навчання хоч і відкриває нові можливості для оптимізації процесів прогнозування врожайності, традиційні методи також відіграють важливу роль. Вони можуть бути використані як додатковий інструмент для перевірки результатів, отриманих за допомогою машинного навчання. Тому оптимальних рішенням при виборі методу варто вважати комбінацію традиційних та інноваційних методів прогнозування врожайності. Це дозволить об'єднати переваги обох підходів та отримати найбільш точні та надійні результати.

Отже, сучасні інноваційні цифрові технології, зокрема машинне навчання, відкривають нові можливості для розвитку аграрного сектору України. Завдяки їхньому застосуванню можна підвищити ефективність виробництва, зменшити витрати та забезпечити стабільність продовольчої безпеки країни. Основними напрямками застосування машинного навчання в аграрному секторі є прогнозування врожайності, оптимізації логістичних сільськогосподарських процесів, контролювати вирощування культур. На українській арені аграрного сектору найбільшими гравцями, які успішно застосовують у своїй діяльності машинне навчання, є агрохолдинг «Астарта-Київ», «Kernel» та ПрАТ «МХП».

Література

1. Національний інститут стратегічних досліджень. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>
2. Українська аграрна конфедерація. Українські агрохолдинги випередили бум ШІ та вже роками мають власні цифрові розробки. Режим доступу: <http://agroconf.org/content/ukrayinski-agroholdingi-viperedili-bum-shi-ta-vzhe-rokami-mayut-vlasni-cifrovi-rozrobki>
3. Журнал «Агроном». Кернел застосовує штучний інтелект для прогнозування фаз розвитку культур. Режим доступу: <https://www.agronom.com.ua/kernel-zastosovuye-shtuchnyj-intelekt-dlya-prognozuvannya-faz-rozvytku-kukurudzy-ta-sonyashnyku/>

JEL A11, L10, Q13, Q17

Кирилюк Оксана Василівна

доктор філософії з підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна
ORCID: 0009-0002-6766-746X

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ СТРУКТУР АГРОБІЗНЕСУ

Анотація. У ході дослідження акцентовано увагу на важливості цифровізації агропромислового комплексу для розвитку економіки України. Подано універсальне тлумачення поняття «цифровізація». Описано та

References

1. National Institute for Strategic Studies. Agrarian sector of Ukraine in 2023: components of sustainability, problems and prospective tasks. Access mode: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>.
2. Ukrainian Agrarian Confederation. Ukrainian agricultural holdings have been ahead of the AI boom and have had their own digital developments for years. Access mode: <http://agroconf.org/content/ukrayinski-agroholdingi-viperedili-bum-shi-ta-vzhe-rokami-mayut-vlasni-cifrovi-rozrobki>.
3. Agronomist magazine. Kernel uses artificial intelligence to predict the phases of crop development. Access mode: <https://www.agronom.com.ua/kernel-zastosovuye-shtuchnyj-intelekt-dlya-prognozuvannya-faz-rozvytku-kukurudzy-ta-sonyashnyku/>.

e-mail: kyryliuk.oksana@kneu.edu.ua

Kyryliuk Oksana

PhD
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Ukraine

DIGITALIZATION OF LOGISTICS STRUCTURES OF AGRIBUSINESS

Summary. In the course of the study, attention was focused on the importance of digitization of the agro-industrial complex for the development of the economy of Ukraine. A universal interpretation of the term «digitalization»

деталізовано модель розумного сільського господарства через трактування виробничої, управлінської, маркетингової та логістичної складової. Визначено провідні цифрові інструменти для логістичних структур українських агрокомпаній.

Ключові слова: цифровізація, агробізнес, логістичні системи, розумне сільське господарство

is provided. The model of smart agriculture is described and detailed by explaining the production, management, marketing and logistics components. The leading digital tools for logistics structures for Ukrainian agricultural companies have been identified.

Keywords: digitization, agribusiness, logistics systems, smart agriculture

Цифровізація дедалі глибше вкорінюється практично в усі аспекти суспільного та економічного життя. Адаптаційні процеси впровадження мають наслідки для сутнісного тлумачення поняття. Проте надалі залишається актуальним загальне розуміння категорії «цифровізація», запропоноване Томасом Оксом, як процес залучення цифрових інструментів у суспільне життя завдяки стрімкому розвитку інноваційних технологій, які мають змогу оцифрувати дедалі більше повсякденних речей [1].

Аграрний сектор є невід'ємною частиною економіки України та становить 10,5% від ВВП (за підсумками 2023 року), відповідно сільське господарство варто розглядати як можливий плацдарм для розвитку країни [2]. Цифровізація в даному аспекті стає в нагоді у напрямі побудови розумного сільського господарства з широкими можливостями внесення інноваційних змін у бізнес-процеси. Розумне сільське господарство – це переорієнтування з сировинної моделі агробізнесу на постачання продукції з високою доданою вартістю завдяки зростанню її якості до еталонів провідних країн світу, урізання зайвих виробничих, маркетингових, логістичних, управлінських та інших витрат. Розбудова розумного сільського господарства є необхідною, оскільки аграрний сектор є унікальним і найменш прогнозованим внаслідок впливу численних непередбачених факторів, що з війною примножуються. Аграрії часто діють в критичних ситуаціях, тому їх рішення та реакції повинні бути швидкими, адаптивними і найбільш оптимальними.

Розбудова розумного сільського господарства має базуватися на комплексному підході. Цифрова трансформація агропромислового комплексу має бути системною та поступовою.

Вітчизняні агрокомпанії, що почали модернізацію своєї діяльності на засадах розумного сільського господарства, здебільшого починають із впровадження сучасних біотехнологій щодо вирощування сільськогосподарських культур і відгодівлі худоби. Це вимагає використання відповідних сенсорів, біоматеріалів і біоресурсів, робототехніки, а також вчасне оновлення програмного забезпечення для ефективного управління нововведеннями і для постійного моніторингу результатів. До виробничої складової модернізації також належить застосунок таких інструментів як супутникові знімки, БПЛА, штучний інтелект, ГІС, 3D-друк тощо.

Виробнича складова системи агробізнесу посилюється маркетинговою складовою. Використання таких інструментів як SEO, віртуальні канали просування, цифрове моделювання, інтернет речей оптимізують та

популяризують інноваційну продукцію сільського господарства на українському і зарубіжному ринках. Цифровізація управлінської складової допомагає швидкому прийняттю результативних рішень. Корисними для аграріїв цифровими інструментами є цифровізація показників для кількісного та якісного всебічного аналізу, формування економіко-математичної моделі підприємства з використанням інтелектуальних технологій, Big Data.

На експорт агропродукції України в 2023 році припадало близько 41% від загального експорту, що є найбільшим значенням, незважаючи навіть на фактор війни [3]. Крім того, наявність чітких логістичних структур, що обслуговують експорт сільськогосподарських культур, є гарантом відсутності продовольчої кризи у світі. Тому цифровізація логістичної складової є однією з найважливіших етапів побудови розумного сільськогосподарського підприємства.

Українськими агрокомпаніями широко використовуються такі інструменти цифровізації логістики як WMS та TMS системи. WMS система допомагає оптимізувати складську структуру, організовуючи складські операції, трудовий ресурс, швидкість та якість складських робіт, збільшуючи оборотність товарів при незмінній складській площі. TMS система автоматизує транспортні процеси, спрощуючи комунікацію з клієнтами. Оцифровка логістичних структур допомагає без людського втручання автоматизувати створення оптимального маршруту, відстежувати в режимі реального часу процес транспортування з негайною реакцією на можливі ускладнення, організувати роботу зі складом, зменшуючи терміни обороту агропродукції.

Цифровізація агробізнесу осучаснює та модернізує агропромисловий комплекс, відкриваючи нові можливості для його розвитку. Застосування принципів розумного сільського господарства на практиці допомагає українським агропідприємствам швидко, якісно та результативно реагувати на негативні фактори зовнішнього середовища.

Література

1. Гончаренко, О., Балацький, О. Інноваційні засади трансформації бізнес-моделей в аграрному виробництві. *Економіка та суспільство*. 2024, 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-1177>.
2. Гончаренко, О., Ненахова, М., Бокоч, О., Владіміров, І. Інноваційні тренди розвитку суб'єктів агропромислового виробництва. *Food Industry Economics*. 2023, 15(2). DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v15i2.2676>
3. Шеремет Д. С. Сучасні інструменти логістики в агрономії. 2020. URL <http://dspace.ksaeu.kherson.ua/bitstream/handle/123456789/4203/%20475%20-%20%20.pdf?sequence=1#page=501>

References

1. Honcharenko, O., Balatskyi, O. (2024). Innovative principles of transformation of business models in agricultural production. *Economy and society*, 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-1177>.
2. Honcharenko, O., Nenakhova, M., Bokoch, O., Vladimirov, I. (2023). Innovative trends in the development of agro-industrial production entities. *Food Industry Economics*, 15(2). DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v15i2.2676>
3. Sheremet D. S. (2020). Modern tools of logistics in agronomy. URL <http://dspace.ksaeu.kherson.ua/bitstream/handle/123456789/4203/%20475%20-%20%20.pdf?sequence=1#page=501>

JEL Q13

Ковшик Сергій Анатолійович

аспірант кафедри бізнес-економіки

та підприємництва

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана,

Україна

ORCID: 0009-0008-8794-5168

e-mail: into-ukr@ukr.net

Kovshyk Sergiy

Postgraduate

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

**ЛОГІСТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ
НА РИНКУ ПРЯНОЩІВ**

Анотація. В дослідженні наведено основні країни постачальники прянощів в Україну, розглянуто групи прянощів згідно українського класифікатора товарів ЗЕД, проведено візуалізацію країн постачальників на мапі світу

Ключові слова: логістика, ринок прянощів, класифікатор товарів, імпорт, транспорт

**LOGISTICS CONNECTIONS OF
UKRAINE IN THE SPICE MARKET**

Summary. The study lists the main countries that supply spices to Ukraine, examines the groups of spices according to the Ukrainian classification of goods FEA, and visualizes the supplier countries on the world map

Keywords: logistics, spice market, goods classifier, import, transport

Логістика на ринку спецій та прянощів в Україні відіграє одну з базових та прибутково формуючих передумов з точки зору розвитку бізнесу, оскільки практично всі спеції та прянощі мають закордонне походження. Для успішного ведення бізнесу потрібно чітко усвідомлювати країну походження таких товарів, період вирощування та збору сировини, технологічні та якісні особливості і, що не менш важливо, терміни доставки. Тому для задоволення попиту в Україні відповідним видом спецій та прянощів постачальники прораховують зазначені фактори та формують партій постачання таким чином, щоб на ринку був представлений повний асортимент відповідного продукту, а клієнти не відчували сезонності виробництва.

Якщо розглянути логістичні зв'язки України з країнами виробниками спецій та прянощів в межах українського класифікатора товарів ЗЕД, можна відзначити, що дана категорія товарів переважно сформована шістьма групами, які завозяться в України (таблиця 1).

При цьому кожна з цих груп має різну глибину номенклатури та частку товарів в структурі імпорту, а кількість основних країн виробників, які постачають ці товари в Україну сягає більше 10-ти (всього більше 50-ти країн постачають спеції та прянощі до України) (рисунок 1).

Таблиця 1

**ОСНОВНІ КРАЇНИ ПОСТАЧАЛЬНИКИ СПЕЦІЙ ТА ПРЯНОЩІВ В УКРАЇНУ
ЗА ГРУПАМИ УКРАЇНСЬКОГО КЛАСИФІКАТОРА ТОВАРІВ ЗЕД, 2024 рік**

Українська класифікація товарів ЗЕД [1]		Назва спеції, приправа	Країна походження, країна імпортер
Код	Назва групи товару		
0712	Овочі сушені, цілі, нарізані шматками, скибками, подрібнені чи у вигляді порошку, але без будь-якої подальшої обробки	Цибуля сушена	Китай, Індія
		Часник сушений	Китай, Індія
		Томати сушені	Китай, Узбекистан, Туреччина, країни ЄС
		Морква сушена	Китай, В'єтнам
		Овочі сушені: петрушка, майоран, чабер тощо	Єгипет, Узбекистан, Туреччина, країни ЄС (Німеччина, Польща, інші)
0904	Перець роду Piper; плоди роду Capsicum або роду Pimenta, сушене, подрібнені або мелені	Чорний перець, в тому числі мелений	Бразилія, В'єтнам, Індія, Індонезія, Шрі-Ланка, країни ЄС
		Перець духмянний	Мексика, Гватемала, країни ЄС
		Паприка	Китай, Індія, Узбекистан, країни Латинської Америки, країни ЄС
		Перець червоний, перець Чилі	
Стручковий перець гострий			
0907	Гвоздика (цілі плоди, квітки та квітконіжки)	Гвоздика	Індонезія, Індія, Шрі-Ланка, Коморські Острови
0909	Насіння анісу, бодяну, фенхелю, коріандру, кумину, кмину; ягоди ялівцю	Насіння фенхелю	Індія, Єгипет
		Кумин (зіра), в тому числі мелене	Індія, Туреччина, Єгипет
		Насіння анісу, бодяну, кмину	Індія, Єгипет, В'єтнам, Узбекистан, країни ЄС, в тому числі Литва, Фінляндія
0910	Імбир, шафран, турмерик (куркума), чебрець, лаврове листя, фенугрек та інші прянощі	Імбир, в тому числі мелений	Китай, Індія, Тайланд
		Шафран, в тому числі мелений	Іспанія, Іран
		Турмерик (куркума)	Індія
		Чебрець (тим'ян) свіжий та мелений	Ізраїль, Мороко, Кенія, Єгипет
		Насіння гуньби сінної, пажитник (фенугрек)	Індія, Єгипет
		Лаврове листя	Туреччина, Грузія
		Калінджі (чорний ммин)	Тайланд, Індія, Єгипет, Бразилія
		Приправа Сумах, чебрець сушений	Тайланд, Індія, Єгипет, Бразилія, країни ЄС
Інші прянощі цієї групи	Тайланд, В'єтнам, Узбекистан, країни ЄС		
1211	Рослини, частини рослин, насіння та плоди, які використовуються в основному у парфумерії, медицині або для боротьби з комахами, паразитами тощо, свіжі, охолоджені, заморожені або сушені, порізані або непорізані, подрібнені або мелені	Базилік	Єгипет, Узбекистан
		Орегано, Розмарин	Єгипет, Туреччина, Марокко
		М'ята	Єгипет, Іспанія
		Зелень, що використовується для виробництва приправ та спецій	Ізраїль, Туреччина, країни ЄС

Джерело: розроблено автором

Рисунок 1. Візуалізація основних країн постачальників спецій та прянощів в Україну, 2024 рік

Джерело: розроблено автором

Слід відмітити, що за останні роки в логістичному ланцюгу постачання спецій та прянощів в Україну фактично відбулися зміни лише в каналах постачання, а також зникли зі списку постачальників країна агресор та її найближчі поплічники. Ситуацію, що таких структурних змін нами було проаналізовано раніше [2]. В цілому, головними країнами постачальниками сьогодні залишаються Китай, Індії, В'єтнам, Мексика, Індонезія, Шрі-Ланка, Узбекистан, Бразилія, Туреччина, Ізраїль та країни ЄС. Серед країн ЄС до найбільших постачальників можна віднести Іспанію, Нідерланди, Німеччину та Польщу. Частка країн в структурі постачання за кожною окремою групою товарів також доволі різна, але практично не змінилась по рокам (змінилися лише обсяги). Слід також відзначити, що основна передумова надходження спецій з країн ЄС - це транзитні поставки, оскільки цю продукцію вони не виробляють. Хоча по окремих позиціях є виробництво. Так, наприклад, з Польщі відбувається постачання власного чаберу, коріння селери, пастернаку, петрушки.

З вищезазначеного можна стверджувати, що України на ринку спецій досить інтернаціоналізована, а товари даного категорії на 99 % з імпортними, оскільки здебільшого в Україні відсутня власна сировинна база. Хоча по окремих товарах є перспективи розвитку сировинної бази за умови зростання певних макроекономічних показників в Україні. Більш детальне дослідження щодо формування ринку спецій та прянощів в Україні країнами виробниками буде наведено в наступних публікаціях.

Література

1. Український класифікатор товарів ЗЕД. URL:https://qdpro.com.ua/uk/uktzed_search/0904220000
2. Ковшик С.А. Ринок прянощів в Україні: рік в умовах воєнного стану/С.А. Ковшик/ Агробізнес 2023: рік в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]: Зб. Всеукр. наук. конф.- К.: КНЕУ, 2023.- с. 93-96

References

1. Ukrainian classifier of foreign trade goods FEA. URL:https://qdpro.com.ua/uk/uktzed_search/0904220000
2. S. Kovshyk The spice market in Ukraine: a year under martial law /S.Kovshyk/ Agribusiness 2023: a year under martial law [Electronic resource]: - K.: KNEU, 2023.- p. 93-96

JEL L10, Q13, Q56, R38

e-mail: kirill090495@ukr.net

Рєпін Кирило Сергійович

аспірант

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0000-0002-8741-5342

Riepin Kyrylo S.,

PhD student

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman,
Ukraine

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. Доведено, що Україна має значний потенціал у виробництві органічної продукції, що відповідає міжнародним стандартам і попиту як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Зростання експорту та розвиток внутрішнього ринку органічних продуктів стимулюються державними програмами, підтримкою фермерів та впровадженням інноваційних технологій. Це сприяє екологічному балансу, розвитку еко-підприємництва та підвищенню якості аграрної продукції.

Ключові слова: органічне виробництво, агробізнес, екологічне підприємництво, інноваційні технології, сталий розвиток, Україна.

STRATEGIC VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF ORGANIC PRODUCTION IN UKRAINE

Abstract. It has been proven that Ukraine has significant potential in the production of organic products that meet international standards and demand in both domestic and foreign markets. The growth of exports and the development of the internal market of organic products are stimulated by government programs, support for farmers and the introduction of innovative technologies. This contributes to the ecological balance, the development of eco-entrepreneurship and the improvement of the quality of agricultural products.

Keywords: organic production, agribusiness, ecological entrepreneurship, innovative technologies, sustainable development, Ukraine.

Органічне виробництво є одним із ключових напрямів розвитку аграрного сектору в умовах сучасних глобальних викликів, що пов'язані з екологічними загрозами та змінами споживчих тенденцій. В Україні, яка володіє значними природними ресурсами та потенціалом для виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції, органічне землеробство набуває все більшого значення. Переваги органічної продукції включають не лише її безпечність для здоров'я людини, але й сприяння сталому розвитку аграрного сектору, захисту довкілля та збереженню природних ресурсів. Водночас розвиток органічного виробництва вимагає стратегічних підходів, орієнтованих на зміцнення законодавчої бази, стимулювання інновацій, підвищення експортного потенціалу

та розвиток внутрішнього ринку. У цьому контексті визначення стратегічних векторів розвитку органічного виробництва є важливим елементом забезпечення сталого економічного зростання України та її інтеграції у світові ринки органічної продукції.

У Національній економічній стратегії України до 2030 року зафіксовані задачі розвитку органічного виробництва. Насамперед збільшується площа земельних ділянок з органічним статусом до 3% площ сільськогосподарських угідь, а експорт органічних продуктів до \$1 млрд [1]. Внутрішній продаж органічних продуктів на українському ринку у 2021 році становив 9780 тон чи 900 млн грн. На внутрішньому українському ринку у 2022 р. реалізовано 6280 тони органічних продуктів на 627 млн грн власного виробництва, що становить \$17,1 млн за курсом НБУ на 31.12.2022 р. [2]. Ринок органічної продукції Євросоюзу позитивно впливає на безпеку продовольства, знижує негативний вплив на довкілля, покращує потенціал еко-підприємництва. Європейський Зелений Курс відіграє центральну роль у політиці Євросоюзу. Стратегії розвитку економіки обирають «зелену» енергетику та кліматичну безпеку; стійку промисловість; зниження викидів у повітря; біорізноманіття аграрної політики; «зелене» будівництво. У стратегії розвитку вітчизняної економіки відзначено ідеї Європейського Зеленого Курсу, які спрямовані на розв'язання питань продовольства в ЄС та на нерозривний зв'язок здоров'я людей, суспільства [3].

Постанова Ради Євросоюзу у 2007 році визначила зміст органічного виробництва та маркування органічних продуктів у системі господарювання та виробництва харчових продуктів з урахуванням практики збереження довкілля та біологічної різноманітності; збереження природних ресурсів, стандартів утримання тварин; стандартів виробничої діяльності, які відповідають вимогам до харчових продуктів, виготовлених з використанням речовин і процесів природного походження [4].

Органічне виробництво – сертифікована діяльність, пов'язана зі створенням сільськогосподарської продукції, включає процеси: первинне виробництво, збирання врожаю; підготовку, обробку та змішування; пов'язані з цим процедури фасування, упакування, регенерації та зміни стану продукції, що здійснюються з дотриманням вимог органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [5]. Органічна продукція опановує український ринок еко-підприємництва. До 2030 року Європейська система адаптуватиметься до сприятливих умов довкілля, органічного виробництва та маркування органічних виробів в Україні. Міжнародні тенденції розвиваються на органічному ринку ЄС. Зростання сертифікованого органічного виробництва в Україні розвиває еко-підприємництво та підвищує конкуренцію на еко-ринку без порушення екології; розвиває потенціал еко-підприємництва на органічному ринку Євросоюзу [6]. Еко-ринок України експонує овочеву групу органічних харчових продуктів та реалізує помідор, огірок, перець, картоплю, моркву, капусту, спаржу, цибулю, броколі, які вирощуються без хімічних добрив та пестицидів з максимальним вмістом поживних речовин. Органічні фрукти стали популярними в Україні та у закордонних споживачів. Фермери України вирощують органічне яблуко, грушу

та ягоди з високою якістю; вирощують та виробляють органічне м'ясо яловичини, свинини, птиці. Тварини та птиця, які надають органічне м'ясо, отримують органічні корми; не отримують антибіотиків і гормонів. Органічне м'ясо вважають екологічно чистим і натуральним. Органічні молочні продукти стали популярними у вітчизняних споживачів, які воліють натуральне органічне молоко, яйце, сир. Тварин, які дають органічне молоко, годують органічним кормом без антибіотиків та гормонів розвитку. Органічний зерновий продукт має попит у споживачів світового ринку. Органічна пшениця, овес, рис та інші зернові вирощують без хімікатів та пестицидів та зерна містять поживні речовини. На вітчизняному еко-ринку популярні органічні яйця, олії, хлібобулочні вироби, органічний мед; зростає поінформованість переваги органічних товарів.

Розвиток органічного виробництва в Україні має стати важливим стратегічним пріоритетом для національної аграрної політики. Для досягнення успіху в цій сфері необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках: вдосконаленні законодавчої бази, підтримці виробників через державні програми, розвитку інфраструктури для внутрішнього та зовнішнього ринків, а також на стимулюванні впровадження інноваційних технологій у виробничі процеси. Органічне землеробство не лише сприятиме економічному зростанню, але й допоможе зберегти екологічну рівновагу, зменшити негативний вплив аграрної діяльності на довкілля та підвищити якість продукції. Поглиблення міжнародної кооперації та налагодження партнерств із країнами ЄС, а також активізація внутрішнього попиту на органічну продукцію стануть вагомими кроками на шляху до становлення України як одного з лідерів у виробництві екологічно чистих продуктів на світовому ринку.

Література

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>.
2. Продажі органічної продукції за 2018-2022: внутрішній ринок [Електронний ресурс] // OrganicInfo. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://organicinfo.ua/infographics/domestic-market-2018-2022/>.

References

1. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku [Elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy. Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. – 2021. – Rezhym dostupu do resursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>.
2. Prodazhi orhanichnoi produktsii za 2018-2022: vnutrishnii rynek [Elektronnyi resurs] // OrganicInfo. – 2022. – Rezhym dostupu do resursu: <https://organicinfo.ua/infographics/domestic-market-2018-2022/>.

3. «Від лану до столу»: як «Європейський зелений курс» змінив ЄС та Україну [Електронний ресурс] // Головний бізнес портал Delo.ua. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://delo.ua/economy/vid-lanu-do-stolu-yak-jevropeiskii-zelenii-kurs-zminiv-jes-ta-ukrayinu-391780/>.

4. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄЕС) № 2092/91 [Електронний ресурс] // ТОВ «Органік Стандарт». – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://www.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/docs/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf.

5. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 36, ст. 275)

6. Про основні принципи та ви... | від 10.07.2018 № 2496-VIII (rada.gov.ua)

7. Рєпін К.С. Потенціал екопідприємництва України на ринку органічного виробництва ЄС / Л. А. Шергіна, К. С. Рєпін // Економіка та підприємництво : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: І. М. Рєпіна (голов. ред.) та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2022. – Вип. 49. – С. 110–123. – Режим доступу до ресурсу: DOI 10.33111/EE.2022.49. SherginaL_RiepinK

3. «Vid lanu do stolu»: yak «Ievropeiskyi zelenyi kurs» zminyv YeS ta Ukrainu [Elektronnyi resurs] // Holovnyi biznes portal Delo.ua. – 2022. – Rezhym dostupu do resursu: <https://delo.ua/economy/vid-lanu-do-stolu-yak-jevropeiskii-zelenii-kurs-zminiv-jes-ta-ukrayinu-391780/>.

4. Postanova Rady (IeS) № 834/2007 vid 28 chervnia 2007 roku stosovno orhanichnoho vyrobnytstva i markuvannia orhanichnykh produktiv, ta skasuvannia Postanovy (IeES) № 2092/91 [Elektronnyi resurs] // TOV «Orhanik Standart». – 2007. – Rezhym dostupu do resursu: https://www.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/docs/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf.

5. ZAKON UKRAINY. Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do orhanichnoho vyrobnytstva, obihu ta markuvannia orhanichnoi produktsii. (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2018, № 36, st. 275)

6. Pro osnovni pryntsypy ta vy... | vid 10.07.2018 № 2496-VIII (rada.gov.ua)

7 Riepin K.S. Potentsial eko-pidpriemnytstva Ukrainy na rynku orhanichnoho vyrobnytstva YeS / L. A. Sherhina, K. S. Riepin // Ekonomika ta pidpriemnytstvo : zb. nauk. pr. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Hetmana ; [redkol.: I. M. Riepina (holov. red.) ta in.]. – Kyiv : KNEU, 2022. – Vyp. 49. – S. 110–123. – Rezhym dostupu do resursu: DOI 10.33111/EE.2022.49. SherginaL_RiepinK

JEL L81, M21, O10, R41

Рєпін Микита Сергійович

аспірант

Київський національний
економічний університет

ім. Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0002-5728-5807

e-mail: mykyta.riepin@kneu.ua

Riepin Mykyta

PhD student

Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman, Ukraine

**РОЗВИТОК СИСТЕМ
МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАМОВЛЕНЬ
І МОНІТОРИНГУ ВАНТАЖІВ
У СФЕРІ НАДАННЯ
ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ
ПОСЛУГ**

**DEVELOPMENT OF ORDER
MANAGEMENT AND CARGO
MONITORING SYSTEMS IN THE
PROVISION OF TRANSPORT
AND LOGISTICS SERVICES**

Анотація. Досліджено стан розвитку систем менеджменту замовлень і моніторингу вантажів у сфері надання транспортно-логістичних послуг. Розглянуто тенденції зміни світового ринку систем управління та моніторингу вантажоперевезень за показником CARG. Розглянуті практичні кейси логістичних компаній щодо покращення якості надання транспортно-логістичних послуг.

Ключові слова: транспортно-логістичні послуги, менеджмент, вантажоперевезення, IT-технології.

Summary. The state of development of order management and cargo monitoring systems in the field of providing transport and logistics services has been studied. The trends of changes in the world market of cargo transportation management and monitoring systems according to the CARG indicator were considered. Considered practical cases of logistics companies on improving the quality of providing transport and logistics services.

Keywords: transport and logistics services, management, freight transportation, IT technologies.

У сучасному світі зростає попит на ефективні транспортно-логістичні послуги через глобалізацію та розвиток електронної комерції. Ефективний менеджмент замовлень та моніторинг вантажів є ключовими складовими для забезпечення конкурентоспроможності компаній на ринку.

Система менеджменту замовлень та моніторингу вантажів спрощує процедуру розміщення замовлень, відстежує статус доставки, отримує дані про зміну розкладу та затримки, дозволяє автоматично оновити інформацію про вантажі та інтегрується з провайдерами транспортної логістики.

Світовий ринок систем управління та моніторингу вантажоперевезень зростатиме із середньорічним показником CARG 10,69% з 2022 по 2031 рр. Темпи mergers and acquisitions серед гравців ринку зростають із розширенням бізнесу і стимулюватимуть зростання ринку в найближчі роки. Експерти очікують, що зростання замовлень та урядові ініціативи розвиватимуть ринок. Залежно від способу транспортування ринок ділиться на залізничні вантажоперевезення,

автомобільні вантажоперевезення, морські перевезення та авіаперевезення. Експерти очікують, що до кінця 2031 року сегмент автомобільних вантажоперевезень отримає дохід \$4 900 млн у порівнянні з доходом \$1 600 млн у 2021 році [1]. Міжнародна логістична компанія «DB Schenker» рекомендує логістичну систему та дозволяє керувати логістичним процесом в аспекті замовлень. DB Schenker заявляє, що готова купувати матеріали або продавати продукцію замовникам; надати менеджмент логістичним процесам. Рішення компанії DB Schenker об'єднують замовлення у логістичний сервіс; узгоджують з експедиторами, перевізниками; забезпечують прозорість процесів транспортно-логістичного бізнесу [2]. Функції, завдання та методи управління диспетчерським управлінням; методи вирішення завдань та система GPS-моніторингу в контексті переваг та недоліків в експлуатації сформульовані науковцями Ключев С. О., Ревун М. А., Цимбал О. В. [3], якщо задачами диспетчерського управління стає виконання планів та контроль за організацією процесу перевезення вантажів. Глобальний GPS-моніторинг як взаємодії з мережею супутників на орбіті та з наземною системою визначає точність, чутливість і «software»; режим відстеження, залежно від активного і пасивного, прихованого і відкритого стану [4]. Демченко Є. Б., Дорош А. С., Сковрон І. Я. провели аналіз щодо функціонала і практики використання ІТ-технологій для покращення ефективності вантажоперевезень в Україні. Аналіз функціонального та практичного використання ІТ-технологій логістики обґрунтовує економічні переваги застосування програмного забезпечення в автоматизованих системах бізнес-процесів транспортно-логістичного бізнесу. Представлені результати досліджень можуть бути застосовані у розв'язанні задач організації, оптимізації перевезень вантажів залізничним і автомобільним транспортом [5].

Реалізація системи менеджменту замовлень та моніторингу вантажів здійснюється головними функціями управління – плануванням та контролем перевезень вантажів з обґрунтуванням обсягів транспортних засобів на замовлення, оптимізацією маршрутів та розрахунками параметрів завдань. Сучасні практики транспортно-логістичного сервісу на промисловому ринку використовують інформаційну та цифрову технологію в системах управління замовленнями та моніторингу вантажів. Використання автоматичних засобів управління вантажоперевезеннями є оптимальним для вантажоперевізників завдяки інформатиці, яка забезпечує зв'язок транспорту з центром контролю. Відстеження транспортно-логістичних операцій є складним бізнес-процесом сервісу клієнта. Моніторинг виконується для визначення географічних місць знаходження вантажів та якості надання транспортно-логістичних послуг. Системи менеджменту замовлень та моніторингу вантажів характеризуються бізнес-процесами з використанням програмного забезпечення та підвищують ефективність транспортного і логістичного підприємництва. Практичну роль систем менеджменту замовлень та моніторингу вантажу визначає раціональна організація транспортних та логістичних бізнес-процесів.

Подальший розвиток систем менеджменту замовлень і моніторингу вантажів буде тісно пов'язаний з розвитком автономних транспортних засобів,

інновацій у сфері штучного інтелекту та підвищенням рівня інтеграції інформаційних технологій у логістичні процеси.

Література

1. Global Freight Management System Market Outlook 2031 [Електронний ресурс] // Research and Markets. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5734512/global-freight-management-system-market-outlook#src-pos-2>

2. Order Management [Електронний ресурс] // DB Schenker. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dbschenker.com/ua-uk/business/fourth-party-logistics/order-management>

3. Ключев С. О. Аналіз системи моніторингу та диспетчерського регулювання наземного транспорту [Електронний ресурс] / С. О. Ключев, М. А. Ревун, О. В. Цимбал // Вісник машинобудування та транспорту. ТОМ 17 № 1. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://vmt.vntu.edu.ua/index.php/vmt/article/view/331>

4. Демченко Є. Б. Сучасні інформаційні системи на ринку вантажних перевезень України [Електронний ресурс] / Є. Б. Демченко, А. С. Дорош, І. Я. Сковрон // Транспортні системи та технології перевезення. Збірник наукових праць ДНУЗТ ім. акад. В. Лазаряна. Вип. 23. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://tstt.diit.edu.ua/article/view/261660/258082>.)

5. HOW GPS TRACKING WORKS [Електронний ресурс] // Control Monitoring Business. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cmb.dp.ua/uk/blog/kak-rabotaet-gps-monitoring/>

References

1. Global Freight Management System Market Outlook 2031 [Elektronnyi resurs] // Research and Markets. – 2023. – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5734512/global-freight-management-system-market-outlook#src-pos-2>

2. Order Management [Elektronnyi resurs] // DB Schenker. – 2023. – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.dbschenker.com/ua-uk/business/fourth-party-logistics/order-management>

3. Kliuiev S. O. Analiz systemy monitorynhu ta dyspetcherskoho rehulivannia nazemnoho transportu [Elektronnyi resurs] / S. O. Kliuiev, M. A. Revun, O. V. Tsybmal // Visnyk mashynobuduvannia ta transportu. TOM 17 № 1. – 2023. – Rezhym dostupu do resursu: <https://vmt.vntu.edu.ua/index.php/vmt/article/view/331>.

4. Demchenko Ye. B. Suchasni informatsiini systemy na rynku vantazhnykh perevezen Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Ye. B. Demchenko, A. S. Dorosh, I. Ya. Skovron // Transportni systemy ta tekhnolohii perevezennia. Zbirnyk naukovykh prats DNUZT im. akad. V. Lazariana. Vyp. 23. – 2022. – Rezhym dostupu do resursu: <http://tstt.diit.edu.ua/article/view/261660/258082>.)

5. HOW GPS TRACKING WORKS [Elektronnyi resurs] // Control Monitoring Business. – 2023. – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.cmb.dp.ua/uk/blog/kak-rabotaet-gps-monitoring/>

JEL O13, Q14

Садовник Олександр Володимирович

к.е.н, доцент

Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0000-0002-0865-1161

e-mail: sadovnyk@kneu.edu.ua

Sadovnyk Oleksandr

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

Самойленко Андрій Григорович

к.е.н, доцент

Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0009-0003-4034-2769

e-mail: andrii.samoilenko@kneu.ua

Samoilenko Andrii

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ НА ЗАБРУДНЕНИХ ВІЙНОЮ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS IN WAR- CONTAMINATED TERRITORIES UNDER CONDITIONS OF TURBULENCE

Анотація. Розглядається можливість відновлення діяльності та розвиток підприємств агробізнесу на територіях, забруднених військовими діями. Додатково визначено варіанти вибору методики відновлення землі через оцінку рівня пошкоджених сільськогосподарських земель та рівня їх забруднення.

Ключові слова: ґрунт, забруднені війною території, агробізнес, відновлення, розвиток, турбулентність

Summary. The possibility of resuming activities and development of agribusiness enterprises in the territories contaminated by military actions is described. In addition, options for choosing land restoration methods are determined by assessing the level of damaged agricultural land and the level of their pollution.

Keywords: soil, war-contaminated territories, agribusiness, recovery, development, turbulence

Незалежно від напрямів та форм розвитку економіки Україна ще довго залишатиметься аграрною країною. Економічна та політична світова турбулентність, військова агресія росія проти України, зміна клімату та інші драйвери стратегічних змін в економіці нашої країни згенерували потужний аграрний кластер економіки, який функціонує навіть за непередбачуваних світових подій. Аграрії змогли адаптуватися до ведення бізнесу в умовах війни сусіда-агресора, відродили експортні логістичні ланцюги стратегічно важливих сільськогосподарських продуктів, перебудували структуру посівних площ для

оптимізації фінансових потоків. Проте надалі стає очевидним, що перед багатьма підприємствами агробізнесу постає новий виклик – господарювання на територіях, забруднених військовими діями. Для України це нова проблема, новий виклик, до якого потрібно готуватися вже сьогодні.

Слід відзначити, що Державна служба з надзвичайних ситуацій України вже створила інтерактивну мапу забруднених військовими діями територій України на якій відображуються місця, де вже виявлені або ймовірно знаходяться вибухонебезпечні предмети, а перебування на ній несе певний ступінь загрози (рис. 1). Так, помаранчевим кольором на мапі позначені території, де велися бойові дії, а похибка локалізації становить не більше 30 м. Разом з цим, представники Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів офіційно заявляють, що вже зараз обстежень і розмінування потребують 1,2 млн гектарів природоохоронних територій, під загрозою знищення опинилося 160 природоохоронних територій, яким загрожує зникнення, площею майже 3 млн га [2]. Також вони відзначають, що близько 30% територій України забруднено вибухонебезпечними предметами, які не вибухнули. Це зокрема і мінне забруднення, забруднення різноманітними снарядами, які є носіями токсичних речовин. Є і інші подібні дослідження, які наголошують, що територія України на 30-35% забруднена військовими діями, а найбільша частка припадає на ґрунти сільськогосподарського призначення.

Рисунок 1. Мапа забруднених військовими діями територій України, станом на 01.09.2024 р

Джерело: [1]

Основними факторами забруднення сільськогосподарських територій військовими діями є: мінування територій, детонація боеприпасів (ґрунтознавці відзначають перевищення показників забруднення ґрунтів у 6-8 раз), поховання/не поховання вбитих (точну кількість загиблих, які залишилися похованими або не похованими на таких територіях, визначити через військові дії неможливо), рух військової техніки (викликає ущільнення ґрунту), випалені чорноземи (вміст важких металів на таких територіях подекуди у 25 разів перевищує норму) [2].

Вітчизняні наукові та приватний бізнес розпочали вивчення таких ґрунтів, розробили їх класифікацію, вивчають світовий досвід ведення діяльності на таких територіях. В публікаціях вже з'явилися перші результати досліджень, які враховують ступінь пошкодження та характеристику ґрунту, можливі напрями використання угідь та необхідні заходи з відновлення природної родючості ґрунту (табл. 1). Для відновлення соціально-економічного розвитку на таких територіях після їх розмінувань мають бути розроблені детальні рекомендації діяльності підприємств агробізнесу, які мають враховувати стан території, можливість рекультивації (процес перетворення забруднених земель у придатні землі для використання в агробізнесі), безпеку ведення господарської та соціальної діяльності, економічні інтереси агровиробників та громад.

Таблиця 1

ВАРІАНТИ ВИБОРУ МЕТОДИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЛІ ЧЕРЕЗ ОЦІНКУ РІВНЯ ПОШКОДЖЕНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ТА РІВНЯ ЇХ ЗАБРУДНЕННЯ

Рівень пошкодження (% площі ділянки)	Категорії придатності земель	Характеристика забруднення ґрунтів	Використання	Необхідні заходи
Пошкодження дуже низького рівня до 10 % площі ділянки	Безумовно придатні	Вміст хімічних речовин у ґрунті перебуває в межах фонових значень	Ведення сільськогосподарської діяльності. Вирощування будь-яких культур	Не потрібні
Пошкодження низького рівня до 10-25 % площі ділянки	Придатні	Вміст хімічних речовин у ґрунті перевищує фонове значення, але не вище ГДК	Використання під будь-які культури за умови контролю за якістю сільськогосподарської продукції	Проведення агротехнічних заходів для зменшення надходження металів у продукцію (вапнування, застосування органічних і мінеральних добрив)
Пошкодження середнього рівня 25-50 % площі ділянки	Мало придатні	Вміст хімічних речовин у ґрунтах перевищує ГДК при лімітуючому транслокаційному показнику	Використання під технічні культури без отримання на них продуктів харчування та кормів; під сінокоси і пасовища з нормованим випасом	Фіторе mediaція, підбір сільськогосподарських культур, що не накопичують забруднюючі речовини, проведення агротехнічних заходів
Пошкодження високого рівня 50-75 % площі ділянки	Умовно придатні	Вміст хімічних речовин у ґрунтах перевищує ГДК у більшості досліджуваних забруднювальних речовин	Використання під культурні пасовища; вирощування ефіроолійних культур	Протиерозійні, гідротехнічні, фізичні та хімічні рекультивації. Виключити вирощування культур для продовольчих цілей
Пошкодження катастрофічного рівня 75-100 % площі ділянки	Не придатні	Вміст хімічних речовин у ґрунтах перевищує ГДК за всіма показниками	Вилучення із сільськогосподарського використання. Консервація	Природне відновлення

Джерело: [4]

При цьому діяльність підприємств агробізнесу на забруднених територіях має відповідати принципам здорового способу землеробства, серед яких варто виділити: – максимальне різноманіття культур у сівозмінах, використання покривних і сидеральних культур, які дозволено вирощувати на таких територіях; – утримання ґрунту з живими коренями рослин протягом максимально тривалого часу; – збереження рослинних решток і утримання ґрунту постійно укритим; – скорочення втручання в ґрунт через обробіток; збереження біорізноманіття; – інтеграція тваринництва (випасання на рілля, органічні добрива)[5]. Особлива роль має бути відведена громадам, які мають забезпечити відповідні безпечні умови функціонування соціальної сфери, ініціювати повернення бізнесу на територію громад, забезпечити їм рівні умови розвитку та відновлення. Лише за таких умов можна сподіватись на соціально-економічний розвиток агробізнесу на забруднених війною територіях в умовах економічної та політичної турбулентності.

Література

1. Інтерактивна мапа для вивчення безпечних розмінованих маршрутів в Україні.

URL:https://mine.dsns.gov.ua/?fbclid=IwAR05qg5D53Mq-pHgbsolMCqlcg_S3Jb-flDNcAKoRQikr5hOnpF0FYOAZWc

2. Війна знищує довкілля, але маємо вистояти для майбутніх поколінь. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3848183-vijna-znisue-dovkilla-ale-maemo-vistoati-dla-majbutnih-pokolin.html>

3. Війна та екологія: чому природа стає жертвою збройного конфлікту. URL: <https://iaa.org.ua/articles/vijna-ta-ekologiya-chomu-pryroda-staye-zhertvoyu-zbrojnogo-konfliktu/>

4. Чи можна вилікувати ґрунт від війни – відповіді на найпоширеніше запитання. URL:

<https://kurkul.com/spetsproekty/1423-chi-mojna-vilikuvati-grunt-vid-viyni--vidpovid-na-nayposhirenishi-zapitannya>

5. В. Дубровін. Здоровий спосіб землеробства стає все більш популярним. URL: <https://agroportal.ua/blogs/zdoroviy-sposib-zemlerobstva-staye-vse-bilsh-populyarnim>

References

1. Interactive map for studying safe demined routes in Ukraine. URL:https://mine.dsns.gov.ua/?fbclid=IwAR05qg5D53Mq-pHgbsolMCqlcg_S3Jb-flDNcAKoRQikr5hOnpF0FYOAZWc

2. War destroys the environment, but we must endure for future generations. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3848183-vijna-znisue-dovkilla-ale-maemo-vistoati-dla-majbutnih-pokolin.html>

3. War and ecology: why nature becomes a victim of armed conflict. URL: <https://iaa.org.ua/articles/vijna-ta-ekologiya-chomu-pryroda-staye-zhertvoyu-zbrojnogo-konfliktu/>

4. Is it possible to cure the soil from war - answers to the most common question. URL:

<https://kurkul.com/spetsproekty/1423-chi-mojna-vilikuvati-grunt-vid-viyni--vidpovid-na-nayposhirenishi-zapitannya>

5. V. Dubrovin. A healthy way of farming is becoming more and more popular. URL: <https://agroportal.ua/blogs/zdoroviy-sposib-zemlerobstva-staye-vse-bilsh-populyarnim>

JEL M21, Q13

Самойленко Андрій Григорович

к.е.н, доцент

Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0009-0003-4034-2769

e-mail: andrii.samoilenko@kneu.ua

Samoilenko Andrii

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

Садовник Олександр Володимирович

к.е.н, доцент

Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0000-0002-0865-1161

e-mail: sadovnyk@kneu.edu.ua

Sadovnyk Oleksandr

PhD, Associate Professor

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

ДРАЙВЕРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В АГРАРНІЙ ЛОГІСТИЦІ УКРАЇНИ

DRIVERS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF ROAD TRANSPORT IN AGRICULTURAL LOGISTICS OF UKRAINE

Анотація. Описуються умови здійснення автомобільних перевезень вантажів у аграрному секторі економіки України. Характеризуються драйвери, під дією яких формується ефективність автомобільних перевезень у аграрній логістиці. Наводиться перелік обмежень та можливостей досягнення ефективності автомобільного транспорту в аграрній логістиці.

Ключові слова: ефективність, автомобільний транспорт, сільське господарство, підприємство, продукція, аграрна логістика, драйвер

Summary. The conditions for road transportation of goods in the agricultural sector of Ukraine's economy are described. The drivers affecting the efficiency of road transport in agricultural logistics are characterized. A list of limitations and opportunities for achieving the efficiency of road transport in agricultural logistics is given.

Key words: efficiency, road transport, agriculture, enterprise, production, agricultural logistics, driver

Наявні умови господарювання у агробізнесі вимагають залучення значної кількості ресурсів і засобів для виробництва продукції та доставки її до кінцевих споживачів. Транспорт, в тому числі автомобільний, відіграє важливе значення в аграрній логістиці через необхідність переміщення значної кількості різних вантажів на етапі формування запасів виробничих ресурсів,

під час їх використання у виробничих процесах та при реалізації готової продукції. Необхідність постійного використання транспорту, призвела до значного нарощування чисельності вантажних автомобілів у власності аграрних підприємств. Зусиллями окремих інвесторів створені незалежні автотранспортні підприємства, що надають відповідні послуги іншим учасникам ринкового середовища. Існуючі тенденції розвитку парку вантажних автомобілів в Україні характеризуються відсутністю дефіциту рухомого складу, але досягнення ефективності цього бізнесу не завжди можливе. Зазначені обставини спричиняють актуальність обраної теми дослідження.

Автомобільний транспорт займає важливе значення у транспортуванні вантажів. Так, за даними 2022 року автомобільний транспорт зайняв 1 місце у обсягах імпорту товарів в Україну та 3 місце у обсягах експорту, поступившись морському та залізничному транспорту [1]. Спостерігається активне використання вантажних автомобілів у переміщенні різних вантажів по території України, що пояснюється високою маневреністю та оперативністю виконання замовлень. Але важливість автомобільного транспорту для економіки України не вказує на наявність високої ефективності його використання.

У аграрній логістиці роль вантажних автомобілів досить суттєва. Так, зі зростанням фінансових можливостей, учасники агробізнесу України створили у достатній кількості власний автомобільний парк задля зниження вартості транспортних послуг та отримання інших можливих переваг. Разом з тим, автомобільне господарство підприємств агробізнесу відноситься до обслуговуючих підрозділів, а тому завдання досягнення ефективності не є головним для власників. Як показує існуюча практика, досить часто сільськогосподарські виробники в Україні вирішують питання транспортування вантажів власними зусиллями, при цьому ціна послуг доставки в більшості випадків формується на основі врахування вартості дизельного палива та заробітної плати водія або ж взагалі не враховується. Якщо за рахунок власного транспорту фермер може дешевше купити виробничі ресурси, чи продати дорожче вироблену продукцію, то він використовує таку можливість, а вартість транспортних послуг є другорядною. Таким чином, в аграрній логістиці присутня ситуація, коли транспортування власним транспортом часто дешевше, ніж найманим. При чому, якщо транспортне підприємство має рівень рентабельності в межах 5-15%, то різниця у тарифах транспортної компанії та власного транспорту сільськогосподарських товаровиробників може дорівнювати 50 і більше відсотків. Зрозуміло, що в таких умовах дуже складно незалежному від агробізнесу автотранспортному підприємству досягати мінімального значення ефективності діяльності без різних оптимізаційних рішень.

Ефективність автомобільних перевезень певним чином залежить від цін сільськогосподарської продукції. Аграрні виробники, в умовах досить високого попиту на продукцію, прагнуть отримати ціни на умовах EXW, близькі до світових. Ціна продукції для покупця включає вартість доставки та інші платежі, пов'язані з її реалізацією, в тому числі на умовах експорту. Якщо

в кінцеву ціну закладати транспортний тариф, за яким транспортна компанія може отримати прибуток, то ціна вантажу стане неконкурентною на ринку. Така ситуація означає, що цінові інтереси перевізників не завжди враховуються, а отже досягати ефективною діяльності досить складно. Наявність власного автомобільного транспорту дозволяє виробнику сільськогосподарської продукції отримувати кращі умови її реалізації за часом, місцем та цінами. В той час, як залучення найманого транспорту в процеси аграрної логістики може не принести бажаного економічного ефекту виробнику і транспортній компанії.

Стан розвитку аграрної логістики свідчить, що тарифи на перевезення досить часто встановлює замовник, а не перевізник. Дана ситуація зумовлена наявним рівнем цін на сільськогосподарську продукцію, ринковий транспортний тариф на перевезення якої може призвести до зниження ефективності аграрного виробництва. В цілому, серед наявних обмежень у досягненні ефективності використання автомобільного транспорту в аграрній логістиці можна визначити наступні:

- наявність власного автомобільного транспорту у аграрних виробників, які використовують його в межах обслуговуючого підрозділу і не ставлять за мету забезпечувати прибуткове функціонування;

- високий рівень конкуренції на ринку вантажних перевезень автомобільним транспортом;

- висока собівартість транспортних послуг за рахунок витрат на дизельне паливо, вартості запасних частин, технічних обслуговувань, заробітної плати водіїв, супутніх витрат при експорті/імпорті;

- наявність високих адміністративних витрат у транспортних компаній;

- низька ціна сільськогосподарської продукції на світовому ринку, порівняно з іншими товарами з різних галузей економіки, що унеможливорює її транспортування з достатнім рівнем ефективності;

- наявна імовірність простоїв, які знижують коефіцієнт використання пробігу транспорту та підвищують вартість перевезення;

- відсутність достатньої кількості кваліфікованих водіїв;

- застарілість транспортного парку та неможливість його швидкого оновлення;

- високі процентні ставки за кредитами та суми лізингових платежів, які суттєво підвищують собівартість транспортних послуг;

- складність незалежного розвитку транспортного бізнесу через брак достатніх обсягів фінансування.

Наведений перелік обмежень ефективного використання автомобільного транспорту в аграрній логістиці України вказує на необхідність пошуку різних способів їх усунення. Автомобільні перевезення сільськогосподарської продукції можливо ефективно розвивати за рахунок наступних драйверів:

- мінімізації холостих пробігів, пошук вантажів для доставки на зворотному шляху руху;

- раціоналізація розмірів транспортних компаній для мінімізації впливу на собівартість послуг адміністративних витрат;

- оновлення автомобільного парку для зниження споживання палива, витрат на ремонти і технічні обслуговування та розширення можливостей переміщення по країнах ЄС з врахуванням екологічних норм до вантажних автомобілів;

- пошук можливостей придбання запасних частин та дизельного палива за зниженими цінами;

- докладання зусиль для підвищення пробігу з вантажем.

Незважаючи на присутність можливостей ефективного використання автомобілів в аграрній логістиці, практичне їх досягнення досить складне. Пов'язано це з тим, що через надлишок транспорту та дефіцит замовників, не завжди знаходиться вантаж для доставки на зворотному шляху руху, інвестиції в оновлення автомобільного парку мають великі терміни окупності, а відсоткові ставки за позиковими коштами високі. Складається ситуація, коли покращення умов для досягнення ефективності автомобільних перевезень сільськогосподарської продукції у найближчій перспективі малоймовірне. Існуючий автомобільний парк незалежних перевізників буде використовуватись з мінімальною рентабельністю, а транспорт сільськогосподарських виробників забезпечуватиме власні потреби без намірів його ефективного використання.

Отже, присутні на ринку умови використання автомобільного транспорту в аграрній логістиці вказують на необхідність докладання значних зусиль для отримання прибутку. В окремі періоди під впливом різних чинників можливе формування високих тарифів на транспортні послуги, але в загальному автомобільний бізнес є складним для досягнення достатньої ефективності. На прибутковість транспортування аграрної продукції впливає ряд негативних факторів, способи усунення яких потрібно знаходити для підтримки транспорту у робочому режимі. Підприємства з галузі надання автомобільних транспортних послуг не можуть відмовитись від перевезення сільськогосподарської продукції на користь більш привабливих в економічному плані вантажів, оскільки їх пропозиція недостатня для повного завантаження наявного автомобільного парку України.

Література

1. Торгівля-2022: третину імпорту товарів в Україну привезли міжнародні автомобільні перевізники. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33944.html>

References

1. Trade-2022: a third of the import of goods to Ukraine was brought by international car carriers. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33944.html>

JEL M30, M31, M39

Твардовський Юрій Володимирович
аспірант кафедри маркетингу,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
Україна
ORCID: 0009-0005-2963-8918

e-mail: anzas2302@gmail.com

Tvardovskii Yurii
graduate student of the Department of
Marketing,
National University of Water and
Environmental Engineering, Ukraine

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КЛІЄНТООРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ НА РИНКУ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF FORMING A CUSTOMER-ORIENTED APPROACH IN THE LOGISTICS SERVICES MARKET

Анотація. За умов коли конкуренція виступає однією із найважливіших складових механізму функціонування та ефективного розвитку ринкового господарства важливим є вмiле формування клієнтоорієнтованого підходу на ринку логістичних послуг. Клієнтоорієнтованість – це ключова компетенція компанії, що виражається в прагненні до встановлення та розвитку партнерських відносин із клієнтами, будь-якими контрагентами як у бізнес-екосистемі, так і всередині організації, що базується на розумінні та задоволенні їхніх як активних, так і прихованих потреб і зорієнтована на максимізування прибутку.
Ключові слова: логістика, логістичні ланцюги, конкурентний ринок, конкуренція.

Summary. In an environment where competition is one of the most important components of the mechanism of functioning and effective development of the market economy, it is important to skillfully form a customer-oriented approach in the logistics services market. Customer focus is a key competence of the company, which is expressed in the desire to establish and develop partnerships with customers, any counterparties both in the business ecosystem and within the organization, based on understanding and meeting their both active and latent needs and focused on maximizing profits.
Keywords: logistics, supply chains, competitive market, competition.

Конкуренція сьогодні є однією із важливих елементів механізму функціонування та ефективного розвитку ринкового господарства [3, с. 37-45]. Адже вона сприяє найкращому застосуванню наявного потенціалу суспільства, раціоналізуванню поведінки господарюючих суб'єктів тощо.

Саме тому актуальним виступає вивчення конкуренції, як однієї із найважливіших складових ринкових досліджень. саме конкуренція формує основу задля вироблення стратегії розвитку підприємств, організацій, ринку [2;

с. 15]. Тому ключовим завданням виступатиме дослідження теоретико-прикладні аспекти формування клієнтоорієнтованого підходу, зокрема на ринку логістичних послуг. Сутність поняття «конкуренція» полягає у «змагальності» між всіма господарюючими суб'єктами. Адже їх самостійні дії звужують потенційні можливості кожного виокремленого суб'єкта здійснювати вплив на умови щодо продажу товарів/послуг/робіт на ринках і мотивують виробничо-господарські та інші бізнес-процеси [1, с. 3; 5; 6, с. 8-11].

Проблематиці дослідження теоретико-прикладних аспектів із формування клієнтоорієнтованого підходу на ринку логістичних послуг присвячено праці багатьох науковців, серед яких доцільно виокремити наступних: Завербний А. [1; 6, с. 8-13], Ломага Ю. [1], Крикавський Є. [2], Похильченко О. [2], Фертч М. [2], Попко О.В. [3], Продан І.О. [4, с. 308-313], Різник Ю.І. [4, с. 308-313], Рябоконт Н. [5, с. 104-107], Мартінович В. [5], Хіндяк Р.В. [6, с. 8-13] та багатьох інших.

Як показало дослідження літературних джерел, клієнтоорієнтованість є «ключовою компетенцією компанії». Саме клієнтоорієнтованість знаходить своє відображення у прагненні до формування, подальшого ефективного розвивання партнерських відносин із стейкхолдерами (зокрема і передусім клієнтами). Це стосується як комплексне розвивання партнерських відносин у бізнес-екосистемах, так і всередині організацій. Клієнтоорієнтованість повинна чітко базуватися на вивченні, моніторингу, повному розумінні, і, як наслідок, задоволенні їхніх активних, прихованих потреб і максимізування рівня прибутковості. Клієнтоорієнтованість також виступає інструментом в системі менеджменту/управління взаємовідносинами зі споживачами (існуючими та потенційними), націленим на максимізування прибутковості та стабілізування в його отриманні на довгостроковий період [5].

Клієнторієнтованість підприємств, організацій передусім повинна ґрунтуватися на ефективному застосуванні сучасного інструментарію системи менеджменту. Зокрема, Продан І. акцентує увагу на тому, що «націленість підприємств на ефективні взаємовідносини зі споживачами» забезпечуватиме стратегічний (довгостроковий) приріст рівнів прибутковості [4, с. 308-313]. Клієнторієнтованість має ґрунтуватися на трьох базових критеріях: провідні компетенції; цільові споживачі; рівність всіх позицій» [4, с. 308-313].

Рівень задоволеності споживача (клієнта) повинен розглядатися необхідною умовою (а не цільовим критерієм). Робота із розроблення клієнтоорієнтованої стратегії просто неможлива без активного залучення сучасних маркетингових інструментів.

Оператори логістичних послуг мають якточніше моніторити, виявляти потреби, очікування своїх цільових замовників, формулювати унікальний логістичний профіль тощо. Отже, клієнтоорієнтованість – це ключова компетенція підприємства. Вона виражається у прагненні до встановлення, розвивання партнерських відносин зі споживачами, іншими контрагентами, стейкхолдерами. Мова йде і про функціонування у бізнес-екосистемі, і всередині самого підприємства. Все це повинно базуватися на повному розумінні,

задоволенні їхніх як активних, так і прихованих потреб, зорієнтування на максимізування прибутковості підприємства.

Література

1. Завербний А., Ломага Ю. Проблеми та перспективи формування логістичних ланцюгів постачання у воєнний період за умов активізування євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2022. 45. С. 1-6. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1927>
2. Крикавський Є., Похильченко О., Фертч М. Логістика та управління ланцюгами поставок: Навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2017. 844 с.
3. Попко О.В. та ін. Маркетингово-логістичні процеси в економіці: теорія і практика: монографія; за ред. Мальчик М.В. Рівне: НУВГП. 2015. 192 с.
4. Продан І.О., Різник Ю.І. Клієнтоорієнтований підхід як передумова конкурентоспроможності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2017. № 1. С. 308-313. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_1_50
5. Рябоконт Н., Мартінович В. Індикатори клієнтоорієнтованого підходу. *Економічні науки*. 2016. Вип. 21(2). с. 104-107.
6. Хіндяк Р.В., Завербний А.С. Актуальні проблеми та перспективи розвитку транспортної логістики в умовах пандемії коронавірусу COVID-19. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. 12/1. С. 8-13.

References

1. Zaverbnyj A., Lomaga Yu. (2022). Problems and prospects of forming logistics supply chains in wartime in the context of intensified European integration. *Economy and society*. 45. 1-6. [Electronic resource] - Access mode to the resource: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1927>.
2. Krykavskyi E., Pokhylchenko O., Fertch M. (2017). Logistics and supply chain management: Study guide. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House. 844.
3. Popko O.V. et al. (2015). Marketing and logistics processes in the economy: theory and practice: monograph; edited by Malchyk M.V. Rivne: NUWHP. 192.
4. Prodan I.O., Riznyk Y.I. (2017). Customer-oriented approach as a prerequisite for the competitiveness of the enterprise. *Business Inform*. 1. 308-313. [Electronic resource] - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_1_50
5. Riabokon N., Martinovych V. (2016). Indicators of the client-oriented approach. *Economic Sciences*. Issue 21(2). pp. 104-107.
6. Khindiak R.V., Zaverbnyj A.S. (2020). Actual problems and prospects for the development of transport logistics in the context of the COVID-19 coronavirus pandemic. *Economics. Finance. Law*. № 12/1. 8-13.

JEL L52, Q53

Ходаківський

Володимир Миколайович

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бізнес-економіки та
підприємництва КНЕУ імені Вадима
Гетьмана, Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-3913-7461

volodymyr_khodakyvskyy@kneu.edu.ua

Khodakyvskyy Volodymyr

PhD, associate professor,
associate professor of the department of
business economics and
entrepreneurship, KNEU named after
Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

ВЕКТОРИ ДИФУЗІЇ РЕСУРСНОЇ ЦИРКУЛЯРНOSTІ В АГРОБІЗНЕСІ

Анотація. Узагальнено принципи дифузії ресурсної циркулярності в агробізнесі. Виділено напрямки розвитку процесів циркулярної економіки аграрного виробництва. Зазначено перспективи розвитку ефективності циркулярної системи агробізнесу. Обґрунтовано основні принципи та перспективи розвитку циркулярної економіки в системі агробізнесу України.

Ключові слова: агробізнес, циркулярна економіка, розвиток, перспективи, забезпечення, дифузія.

DIFFUSION VECTORS OF RESOURCE CIRCULARITY IN AGRICULTURE

Summary. The principles of diffusion of resource circularity in agribusiness are summarized. The directions of the development of processes of the circular economy of agricultural production are highlighted. The prospects for the development of the effectiveness of the circular system of agribusiness are indicated. The main principles and prospects for the development of the circular economy in the agribusiness system of Ukraine are substantiated.

Keywords: agribusiness, circular economy, development, prospects, provision, diffusion.

Ключові аспекти виявлення дифузії ресурсної циркулярності агробізнесу покладаються на сучасний фреймворк «10R» загальної циркулярності економічних систем. Зазначений підхід є досить важливим з позиції перспектив інтеграції ресурсної циркулярності агробізнесу України в загальний Європейський простір що надзвичайно важливо в виявленні економічних перспектив функціонування аграрного сектора економіки країни загалом та агробізнесу зокрема.

За результатами проведених досліджень та мірою дифузії ресурсної циркулярності агробізнесу виділяють низку впливів котрі сприяють або перешкоджають ефективному виявленню процесів замкнутого циклу виробництва та безпосередньо впливають на його ефективність. Виявлення дифузії в системі зменшення витрат за рахунок зростання рівня ремонтпридатності основних засобів та виробничих систем агробізнесу. Досягається за рахунок зменшення кількості використання ресурсів з

врахуванням рівня розвитку технологій. В зазначеному аспекті дане виявлення покладається на доступність технологій виробництва та переробки продукції сільськогосподарського виробництва та вартості їх використання. Вважаємо за доцільне виявляти міру дифузії ресурсної циркулярності вказаного напрямку окремо за галузевими аспектами виявлення та напрямками виробництва, переробки і реалізації товарної продукції та сировини аграрного спрямування.

Дифузія в сфері оптимізації використання вихідних залишків товарного виробництва аграрної сфери економіки країни як вхідного ресурсу суміжних виробництв загальної економічної системи. Існуючі види бізнесу спроможні в значній мірі створити умови циклічності не замкнених ланцюгів технологічного забезпечення виробництва сфери агробізнесу за умови побудови дієвої системи їх регулювання. В даному аспекті має передбачатися розробка дієвої системи екологічних принципів функціонування аграрної системи виробництва та розробки дотаційної системи підтримки циклічних принципів функціонування економіки загалом [1].

Виявлення рівня дифузії в системі зменшення рівня споживання природних ресурсів при зростанні рівня використання енергетичного забезпечення виробництва з побічних джерел переробки вторинної сировини. Вказаному забезпеченню сприяють фактори зростання вартості традиційних джерел використання енергії що в значній мірі сприяє процесам пошуку альтернативних джерел ресурсного забезпечення, оскільки відсутність вказаної ініціативи створює умови для суттєвого зменшення рівня ефективності агробізнесу та втрати конкурентних позицій на ринку. Досить актуальною стає проблематика використання земельних ресурсів сфери аграрного виробництва, що має піддаватися розробці та побудові дієвої законодавчої системи в сфері їх використання з дотриманням принципів ощадності та перебігу процесів ресурсної циркулярності.

Зменшення рівня використання ресурсного забезпечення в розрахунку на одиницю виробленої продукції як фактор дифузії ресурсної циркулярності агробізнесу, на нашу думку, в значній мірі покладається на рівень використання виробничих технологій та чинники впливу природно-кліматичного середовища. Двоакість зазначеної системи в мірі її дифузії виявляється в здатності та мірі техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва та її функціонального призначення в порівнянні з діючим рівнем техніко-технологічного переозброєння виробництва. Витрати на забезпечення ресурсної циркулярності за рахунок суттєвого зростання технологічних аспектів виробництва є досить високим ризиком вкладення капіталу саме для сфери агробізнесу, тому їх доцільність має бути «підкріплена» певними гарантіями з боку держави в системі надійного страхування та перспектив отримання раціональної норми прибутку.

Дифузія в сфері ресурсної циркулярності за рахунок модернізації попереднього продукту аграрного виробництва покладається на вдосконалення рівнів негативного впливу на оточуюче природне середовище. Вказане виявлення, за рахунок специфіки аграрного виробництва, забезпечується шляхом зменшення рівня застосування шкідливих речовин та контролю за їх

проникненням в навколишнє середовище при повному використанні продукції агарного виробництва. В загальній системі агробізнесу вказане виявлення піддається також процесам контролю за переміщенням продукції агарного виробництва та впливами на використання ресурсів агротрейдингу.

Дифузія рециклінгових процесів агробізнесу в основному виявляється за рахунок фаз транспортування, пакування та реалізації продукції агарного виробництва. В вказаних напрямках є досить важливим фактор повторного використання пакувальних матеріалів, відходів від систем транспортної логістики та ін. Саме тому уникнення процесів утилізації відходів агробізнесу з використанням технологій та систем їх переробки є основою ефективного його розвитку в довгостроковій господарській альтернативі.

Дифузія процесів суттєвого скорочення в використанні ресурсів природного походження сфери агробізнесу виявляється в зменшенні антропогенних впливів на перебіг процесів біологічного походження та втручання в біосферу за рахунок уніфікації виробничих технологій. Вказане зазначення досягається за рахунок застосування досить дорогих виробничих технологій котрі прокладаються на виробництво екологічно чистої продукції, на яку має бути платоспроможний попит. Тому перспективою зростання рівня дифузії в даній сфері агробізнесу має стати розробка дієвої логістики щодо умов ефективного агротрейдингу виробленої продукції, особливо за кордон.

Дифузія в системі заміни традиційних видів продукції та їх якісних характеристик новими видами продукції, при уникненні застарілих параметрів виробництва. Досягається за рахунок залучення прогресивних стандартів сертифікації продукції агробізнесу (типу ISO), при використанні дієвих систем їх контролю при виробництві та товарному використанні товарної продукції агарного призначення. Також слід приділити увагу умовам транспортної логістики та подовженню строків зберігання агарної продукції та зменшення витрат на її транспортування за рахунок систем агротрейдингового рециклінгу.

Література

1. Лойко В. В. Проблеми розвитку циркулярної економіки в Україні. *III International Scientific Conference From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic Area: Conference Proceedings*, August 23th, 2019. Riga, Latvia: Baltija Publishing. P. 24-27.
2. Зварич Р., Зварич І. Розширена відповідальність виробника в концепції розвитку циркулярної економіки. *Світ фінансів*. 2019. № 3(60). С. 76-86. URL: <http://surl.li/nnxpl> (дата звернення: 25.09.2024).

References

1. Loiko V.V. (2019) Problemy rozvytku tsyrkuliarnoi ekonomiky v Ukraini. [Problems of circular economy development in Ukraine]. III International Scientific Conference From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic Area: Conference Proceedings, August 23, Riga, Latvia: Baltija Publishing. 24-27.
2. Zvarych R., Zvarych I., (2019) Extended producer responsibility in the concept of circular economy development. *Svit finansiv*, 3(60), 76-86. URL: <http://surl.li/nnxp>

**СЕКЦІЯ № 7. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ
ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ**

JEL D73, F52, K42, M14

e-mail:
Oleksandr.babich.ua@gmail.com

Babich Oleksandr Oleksandrovyh
Postgraduate
Fresenius Medical Care, Ukraine
ORCID: 0009-0007-4450-113X

COMPLIANCE – A COMPETITIVE ADVANTAGE FOR UKRAINIAN BUSINESS IN A PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary: In recent years Compliance became more and more important for businesses globally. Ukraine is not an exception, especially considering the started process of EU integration – new markets and business opportunities will impose more regulations, restrictions and hence – risks. That’s why Ukrainian companies should consider implementing compliance functions in their organizational structures as soon as possible, to make it their advantage on European markets.

Key words: Compliance, Risk, Internal Control, EU, Advantage

To understand the importance of compliance, we need to start with the proper definition of compliance and the understanding of consequences of non-compliance. Compliance in corporate settings entails aligning a company’s operations with laws, regulations, and internal policies to mitigate risk and enhance corporate governance. By adhering to these rules, firms can achieve operational efficiencies and maintain their reputation [2]. So, it’s an element of the company’s internal control system, which aims to protect it from the negative consequences of misbehavior.

Ukrainian companies got used to work in the environment, where they should adhere to local Ukrainian regulations only, but these times are long gone. Large Ukrainian-based businesses have been operating on international markets for years now, which make them a subject to different international laws and regulations, including European, US and other ones, depending on where exactly they conclude their business activity. But even a small or medium scale company, which is only operating on Ukrainian territory, may become a subject of so-called “extraterritorial laws”. First and foremost, we need to consider anti-corruption laws (like FCPA in US, UKBA in UK or SAPIN II in France), laws imposing international sanctions and data protection laws (like GDPR in EU).

How a Ukrainian company becomes a subject to these regulations? Most of all the listed laws apply the same principles, a legal entity may be held liable for violation if:

1. Company’s stocks are listed on a relevant stock exchange;
2. Corporation, partnership, association, joint-stock company, business trust, unincorporated organization, or sole proprietorship that has its principal place of

business in the United States, or which is organized under the laws of a State of the United States or a territory, possession, or commonwealth of the United States;

3. An illicit payment is concluded in the relevant currency (e.g., US Dollars for FCPA violation);

4. Subject of the illicit agreement is originated from the relevant jurisdiction [1].

In last 20 years number of investigations for such violations increased dramatically, both initiated by US and EU prosecution bodies. Volume of penalties varies from thousands to billions of euros. For instance, an average fine amount only for FCPA violation in 2020 was almost 450 MUSD [7]. Total amount of fines imposed by EU regulator for GDPR violations in 2024 equals to 475 MEUR [4].

Ukraine has already started the process of EU integration, which means to local business, that sooner or later they will get broader access to European markets. That, while brings huge business opportunities – more than 445 million of potential new customers [3], also impose much more obligations in terms of business ethics. Many Ukrainian companies can be very competitive on European market, but can they be fully compliant?

Incorporating of a compliance function will lead to additional expenses for a company, but at the same time it helps business to manage risks in a more efficient way, to make more informed decisions and overall – to bring more sustainability to business, especially if we are talking about heavy-regulated industries, like finance, healthcare, manufacturing, personal data processing etc. Diving a bit deeper into the topic, we may outline the following advantages of introducing a dedicated compliance function within a company's structure:

1. Strengthening reputation;
2. Increasing clients', business-partners and other stakeholders trust;
3. Decreasing the risk of being prosecuted for non-compliant behaviour;
4. Increasing business processes' efficiency [6];
5. Simplified access to raising capital.

Speaking specifically about Ukrainian business, the advantages listed above can and should be supplemented by the following – those domestic companies, which will implement compliance function prior to the full EU integration of Ukraine, won't have to invest time, money, and other resources for that, once they will be granted an access to a huge and solvent market. These companies would be able to get profits from the very first moment, while other will look like underdogs in their attempt to catch up with competitors who have done their homework in advance. Entering a market first allows the company to establish brand recognition and customer loyalty before competitors. This advantage is often crucial, especially in industries where switching costs for customers are high. Early entrants can create a strong association between their brand and the product category, making it harder for competitors to gain market share [5]. Early entry into a market allows a company to control key resources, such as prime distribution channels, best locations, and exclusive partnerships [5].

Hence, compliance function is not only an instrument for risk mitigation, which helps companies to reduce losses (including monetary and non-monetary as well), but also may bring significant benefits, especially while entering new markets.

References

1. A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act. Second Edition. (2020). U.S. Department of Justice. Retrieved from <https://www.justice.gov/criminal/criminal-fraud/file/1292051/dl>.
2. Bird, R. C., & Park, S. K. (2017). Turning corporate compliance into competitive advantage. *University of Pennsylvania Journal of Business Law*, 19(2), 285-336.
3. Eurostat. (2024). EU population increases again in 2024. Retrieved from <https://www.ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240711-1>.
4. GDPR Enforcement Tracker. (2024). Retrieved from <https://www.enforcementtracker.com/?insights>.
5. Kuiper, M. E., Chambon, M., de Bruijn, A. L., Reinders Folmer, C., Hindina Olthuis, E., Brownlee, M., Kooistra, E. B., Fine, A., van Harreveld, F., Lunansky, G., & van Rooij, B. (2023). A network approach to compliance: A complexity science understanding of how rules shape behavior. *Journal of Business Ethics*, 184, 479–504.
6. Peterson, E. A. (2013). Compliance and ethics programs: Competitive advantage through the law. *Journal of Management & Governance*, 17, 1027–1045.
7. Stanford Law School: Statistics & Analytics. (2020). Retrieved from <https://fcpa.stanford.edu/statistics-analytics.html?tab=2>.

JEL O180, R420

e-mail:

o.v.goncharenko@knute.edu.ua

Honcharenko Olena

PhD in Economics

State University of Trade

and Economics, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2563-810X

Bosniuk V. S.

1st year student (Master's degree) FMTP

State University of Trade

and Economics, Ukraine

TRANSFORMATION OF LOGISTICS CORRIDORS: PRIORITIES OF PARTNERSHIP BETWEEN UKRAINE AND EUROPE

Summary. The theoretical basis of the concepts of “international logistics corridors” and “international transport corridors” is investigated. The peculiarities of the functioning of logistics corridors in the context of the war between Ukraine and Russia are revealed. The priority areas of cooperation between Ukraine and Europe in the field of logistics and transport are identified.

Keywords: international logistics corridors, restructuring, market, international transport corridors.

In today's globalized world of scientific and technological progress, international logistics corridors are becoming key elements in ensuring the stable economic development of countries and regions. Their role has grown significantly amid current challenges, such as the war in Ukraine, the COVID-19 pandemic, and other global crises. Logistics corridors not only ensure the physical movement of goods and services between countries, but also play an important role in strategic partnerships and economic integration.

One of the main trends in the implementation of transport policy in the world in recent years is the organization of the functions and development of international transport corridors and their inclusion in the international transport network. This is due to globalization, the new scientific and technological revolution, and the process of global integration. During 1993-1998, the number of transport companies with certificates increased to 272 thousand from 28 thousand according to ISO-9001.

Transport infrastructure plays an important role in the development of modern industrial cities and regions. Taking the experience of developed countries as a basis, it can be concluded that the use of logistics systems can reduce total logistics costs by 12-35%, as well as speed up the turnover of material resources by 20-40%, and, as a result, reduce their stocks by 50-200%. This confirms that an important factor in the country's economy is the formation of integrated transport and logistics systems [1, p. 208].

The impetus for the creation and development of international transport corridors was the first Pan-European Conference in October 1991, which adopted a system of pan-European transport corridors. The term "international transport corridors" began to be used after the second conference in 1994. Scientists interpret this term differently depending on the approach and field of study [2, p. 15-40].

International logistics corridors and international transport corridors have similar but not identical concepts related to the movement of goods and services between countries. International transport corridors are designated routes or infrastructure paths (road, rail, sea, river, or air) used to transport goods and passengers between different countries. An example is the Trans-European Transport Network (TEN-T) in Europe. International logistics corridors are a broader concept that includes not only transportation routes, but also all the processes and infrastructure associated with supply chain management. These can be warehouses, customs posts, logistics centers, as well as information systems that ensure coordination and management of the movement of goods [3, p. 296-300].

Ukraine, as part of the European economic and political space under the Association Agreement with the EU, is actively working to develop and improve transport and logistics cooperation, which is key to European integration and addressing the economic challenges the country faced during the COVID-19 pandemic and after the full-scale invasion of Russia on February 24, 2022 [4].

The war has dramatically changed the situation in the country's logistics sector. At the beginning of the conflict, Russian troops blocked shipping in the Black Sea, paralyzing Ukraine's main export routes. As a result, about 100 ships were blocked in Ukrainian ports, which led to a significant decrease in exports and created critical problems for the economy [5].

Under these conditions, Ukraine was forced to reorient its logistics flows to land and river routes through the European Union. In particular, Ukraine's Danube ports,

which were previously only partially utilized, began to play a key role in exports. Cooperation with the Romanian port of Constanta has become an important element of this reorientation, allowing for a significant increase in cargo transshipment.

In view of the challenges faced by Ukraine as a result of the war, the priority areas of cooperation with the EU in the field of logistics and transport are

- Modernization of transport infrastructure: This includes the development of land routes, such as highways and rail lines, that provide connections to Poland, Romania, and other European countries.

- Development of Danube ports: Strengthening cooperation with Romania and other countries that have access to the Danube will allow Ukraine to significantly increase the efficiency of its exports.

- Integration with European logistics networks: Ukraine is actively working to integrate its transportation and logistics system with the European TEN-T network. This will ensure uninterrupted movement of goods between Ukraine and EU countries, increasing logistics efficiency and reducing transportation costs. [6].

- Implementation of innovative technologies: To improve the efficiency of logistics corridors, it is necessary to actively implement digital technologies, automation, and innovative solutions in the field of supply chain management. This will significantly reduce logistics time and costs.

The transformation of international logistics corridors has led to the formation of priority areas of cooperation between Ukraine and Europe, the implementation of which will increase the efficiency of logistics, promote trade and strengthen economic ties [7].

Modernization of international logistics corridors in the context of the war between Ukraine and Russia is a key task to ensure economic sustainability and support international trade. The war has significantly changed traditional routes and forced Ukraine to adapt to new realities by reorienting cargo flows to alternative routes through European countries. The introduction of temporary export corridors, the development of Danube ports, and cooperation with EU partners have become important steps to overcome blockades and maintain the viability of the logistics system. However, current challenges require further modernization of the infrastructure, increasing its flexibility and adaptation to the unstable geopolitical environment.

References

1. Butov, A. (2013). Prospects for the use of logistics strategies to ensure the competitiveness of the enterprise. Collection of scientific works. Ternopil, Vol. 14, No. 2. P. 124-131.

2. Holovash, B.E., Golovash, L.V., Cherniavska, Y. (2023). The Rail Baltica project as a component of the implementation of Ukraine's European integration strategy. Journal of Economic Reforms, No. 4. P. 15-40.

3. Draft Recovery Plan for Ukraine. Materials of the working group "Restoration and development of infrastructure". National Council for the Restoration of Ukraine from the Consequences of War. Government Portal. 2022: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/restoration-and-development-of-infrastructure.pdf>.

4. Shyshkin, V., Bakhmetova, Y. (2019). Prospects for the use of logistics strategy as a condition for ensuring the competitiveness of the enterprise. *Modern economics*, No. 14. P. 296-300. http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2019_14_48.

5. Darr, W (1992). *Integrierte Marketing-Logistik*. Wiesbaden <https://doi.org/10.1007/978-3-322-85753-8>.

6. Porter, M. (2008). The five competitive forces that shape strategy. *Harvard Business Review*, 86(1), 78-97. <https://doi.org/info:doi/>

7. Zinchenko, S. How the Russia-Ukraine war has impacted on logistics routes and supply chains. *GMK*. <https://gmk.center/en/posts/how-the-russia-ukraine-war-has-impacted-on-logistics-routes-and-supply-chains/>.

JEL F15, O52

e-mail:

o.v.goncharenko@knute.edu.ua

a.khymenko_fmtp_4_21_b_d@knute.edu.ua

Honcharenko Olena

PhD in Economics

State University of Trade and Economics,
Ukraine

ORCID: 0000-0003-2563-810X

Khymenko Anastasiia

4th year student (Bachelor's degree)

FMTP

State University of Trade and Economics,
Ukraine

BENEFITS AND CHALLENGES OF EUROPEAN INTEGRATION FOR UKRAINIAN BUSINESS

Summary. The advantages and challenges of European integration for Ukrainian business are considered. The need for Ukrainian business to enter new markets and technological development is emphasized. Difficulties of adaptation of Ukrainian business to European standards and increased competition are revealed.

Keywords: European integration, Ukrainian business, benefits of EU integration, challenges of EU integration, threats to EU integration.

The effective integration of Ukrainian enterprises into the European economic area is of particular importance in the context of modern globalization and active economic changes to ensure stable economic growth, competitiveness and sustainability of business. As a result of the signing of the Association Agreement and the establishment of a free

trade area between Ukraine and the EU [1], new opportunities are opening up for Ukrainian enterprises, such as access to one of the world's largest markets, attracting investment and introducing innovative technologies. But these processes also pose new challenges for business, including the need to meet high quality standards, increased competition, and adaptation to new legal and regulatory requirements.

Free access to EU markets is the most significant advantage of European integration for Ukrainian business. For Ukrainian businesses, this includes deepening economic cooperation with the EU through the signing of the Association and Free Trade Agreement. As a result, many customs barriers and quotas have been removed, opening up opportunities for Ukrainian companies to export their products to the European market. The EU market is one of the largest and most promising for Ukrainian companies with a population of over 400 million people [2] and a stable economy.

Meanwhile, however, Ukrainian companies will face stiffer competition from European producers, who often have better financial resources, technology, and experience in international markets. Moreover, these companies are already familiar with European standards and have developed and implemented strategies for producing goods or providing services that are profitable for them and do not violate European standards. Unfortunately, for many Ukrainian enterprises, especially small and medium-sized ones, this can be a serious problem as they are forced to compete with large multinationals.

The transition to European quality standards requires significant investments in modernization of production, staff training, and introduction of new management approaches. These costs may be too high for some companies. Additionally, adapting to EU regulatory requirements takes time, and fines for non-compliance can negatively impact a business's financial stability.

As Ukrainian companies need to comply with European standards of quality and safety of products and their production, they will have to modernize their production, improve the quality of goods and services, which will ultimately make them more competitive not only in the European but also in the global market [7]. The EU standards focus on environmental and social responsibility of business, which helps to improve the environmental situation and social conditions of employees.

Attempts to comply with all norms and standards will facilitate the introduction of advanced technologies and know-how in the Ukrainian economy. Openness to European markets means the possibility of cooperation with European companies and the use of innovative solutions to modernize Ukrainian enterprises. Such cooperation will increase productivity and production efficiency and create value-added products.

The European integration will also increase the confidence of foreign investors in Ukraine. The terms of the Association Agreement provide for stable business rules, transparent legal regulations, and increased investment security. Growing integration with the EU facilitates access to international financial resources for Ukrainian companies and promotes cooperation with European partners [3]. Programs are already being created for Ukrainian business aimed at the successful entry of Ukrainian companies into the European market [5]. Upon completion of European integration, there will be even more such programs, as investors and the state will be interested in increasing the competitiveness of Ukrainian business, which will bring significant financial revenues to the budget.

The difficulties of legal regulation are also worth mentioning in this context. The European integration requires the harmonization of national legislation with European law, which includes the introduction of new rules in the field of trade, intellectual property rights, environmental standards, labor legislation and antitrust rules [6]. This means that Ukrainian businesses need to have a deep understanding of the new rules and changes in doing business. The key challenges include insufficient information about changes in legislation and their practical application, especially in the context of entering European markets. Businesses need support to prepare Ukrainian businesses to work according to European standards, as well as to increase compliance with industry standards and legal and regulatory requirements when entering the EU market [4]. Therefore, the complexity and variability of the regulatory environment can make it difficult to adapt to new conditions.

The European integration opens up significant opportunities for Ukrainian businesses, including access to new markets, technologies, and investments. Challenges for Ukrainian businesses are primarily related to regulatory differences in the quality of goods and services and their production. The EU pays considerable attention to quality standards, packaging and labeling, which Ukrainian businesses will have to adapt to. This process may entail significant costs, which will be complemented by the need to win its place in the European market and compete with already stable European companies. Despite the challenges faced by Ukrainian businesses in the process of the European integration, new advantages and opportunities are also being created. Some of them almost completely eliminate some of the challenges, while others open up new horizons for the development of Ukrainian business and the growth of the country's economy.

References

1. Association Agreement between Ukraine and the European Union of 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. EU population increases again in 2024 (2024). Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240711-1>.
3. EU trade relations with Ukraine. Facts, figures and latest developments (2024). Directorate-General for Trade. European Commission. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en.
4. How Ukrainian business can become competitive in the EU market (2023). *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3854259-ak-ukrainskomu-biznesu-stati-konkurentnim-na-rinku-es.html>.
5. Services for exporters (2024). *Diia. Business*. URL: <https://business.diia.gov.ua/export>.
6. Technical regulation in the EU (2021). *Mission of Ukraine to the European Union*. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/centr-pidtrimki-eksporteriv/netarifne-regulyuvannya/tehnichne-regulyuvannya-v-yes>.
7. Visker, T. V. (2015) Standardization of products in the European Union. *Participation of youth in the development of economy and society of Ukraine*. Proceedings of the VI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of Students, Postgraduates and Young Scientists, Kyiv, NUFT, pp. 88-91 URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d6d35146-33e6-415e-afea-08ea961dd963/content>.

JEL O10

e-mail:

andriushchenko.kateryna@kneu.edu.ua

Бондаренко Георгій Олександрович

аспірант

Класичний приватний університет

м. Запоріжжя, Україна

ORCID: 0009-0007-9749-0198

Bondarenko Heorhii

PhD student

Classical private university of

Zaporozhye, Ukraine

ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕРМІНУ «ДИВЕРСИФІКАЦІЯ БІЗНЕСУ»

DEFINITIVE ANALYSIS OF THE TERM «BUSINESS DIVERSIFICATION»

Анотація. За результатами дослідження констатовано, що незважаючи на значне розповсюдження і навіть популярність терміну «диверсифікація бізнесу», однастайності щодо трактування його сутності до тепер не сформовано, що призводить до суттєвих розбіжностей у поглядах і відповідно до ускладнення його розуміння. Здійснено дефінітивний аналіз різноманітних інтерпретацій сутності терміну «диверсифікація бізнесу» та за підходом метатеоретизування узагальнено його визначення.

Ключові слова: диверсифікація, диверсифікація бізнесу, бізнес-модель, дефінітивний аналіз, підхід метатеоретизування

Summary. According to the results of the study, it was established that despite the significant spread and even popularity of the term "business diversification", unanimity regarding the interpretation of its essence has not yet been formed, which leads to significant differences of opinion and, accordingly, to the complication of its understanding. A definitive analysis of various interpretations of the essence of the term "business diversification" was carried out and its definition was generalized using the metatheorizing approach.

Keywords: diversification, business diversification, business model, definitive analysis, metatheorizing approach

В умовах невизначеності та динамічності бізнес-середовища одним з дієвих способів забезпечення конкурентоспроможності підприємств є «диверсифікація бізнесу». Втім, незважаючи на значне розповсюдження і навіть популярність даного терміну, єдиної думки щодо розуміння його сутності до тепер не сформовано. Це змушує науковців при репрезентації результатів досліджень, формулювати авторське визначення терміну «диверсифікація бізнесу», що призводить до суттєвих розбіжностей у поглядах і відповідно до ускладнення розуміння його сутності. У зв'язку з цим, існує нагальна потреба в подальших дослідженнях та узагальненні трактування сутності даного терміну [3, с.7].

Відтак, метою дослідження є розгляд різноманітних інтерпретацій сутності терміну «диверсифікація бізнесу» та узагальнення його визначення.

Диверсифікація діяльності підприємства - це дуже потужний стратегічний інструмент управління компанією та її зростання. Його необхідно використовувати в суворо певний час, щоб він приніс максимально позитивний ефект[1, с.148]. Слід зважити на особливості застосування диверсифікації на різних етапах життя підприємства. Єдиного підходу до організації життєвих циклів підприємства економісти не мають, але існують найбільш популярні. Як правило, всі вони включають чотири стадії розвитку підприємства: становлення, зростання, зародження та занепад [2, с.166].

Втім, для формування узагальненого визначення сутності «диверсифікації бізнесу», дефінітивного аналізу трактування даного терміну у довідниках та словниках недостатньо. Тому було прийнято рішення звернутись до бібліографічної та реферативної база даних Scopus, для опрацювання якої було використано програмне забезпечення VOSviewer, завдяки чому було виявлено 1326 наукові публікації з трактуванням терміну «диверсифікація», які було кластеризовано у чотири групи за підходом трактування (рис.1).

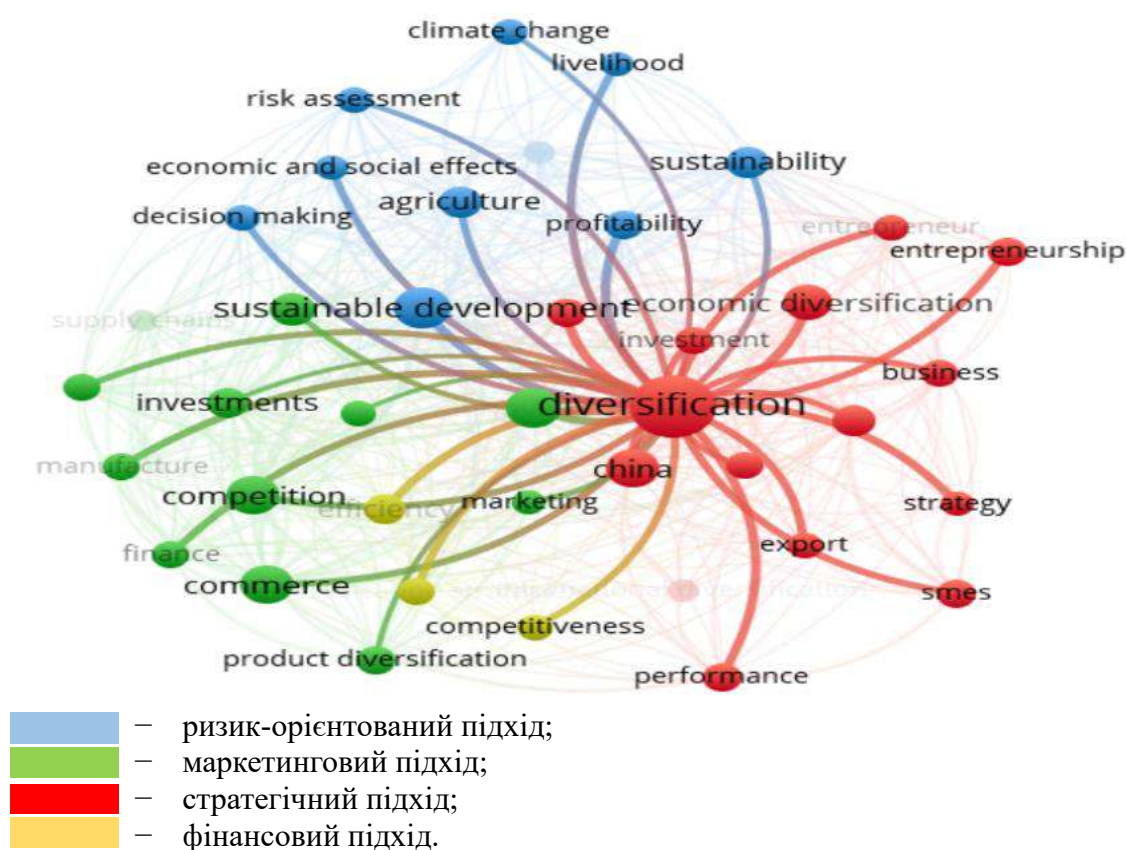

Рисунок 1. Дефініційний аналіз терміну «диверсифікація бізнесу» в бібліографічній та реферативній базі даних Scopus [VOSviewer]

Серед різноманітності підходів щодо трактування терміну «диверсифікація бізнесу» найбільш поширеними визначено: стратегічний, ризик-орієнтований, маркетинговий та фінансовий підходи. Втім, вважаємо, що перелічені підходи

не дають можливості повноцінно розкрити сутність даного терміну. А отже, вважаємо, що для одностайності трактування сутності терміну «диверсифікації бізнесу» найбільш доцільно скористатись підходом метатеоретизування, який уможливорює раціональну розбудову наукової теорії диверсифікації, її формалізацію та аксіоматизацію, а також подолання суперечностей у трактуванні термінології.

Відтак, за підходом метатеоретизування під «диверсифікацією бізнесу» варто розуміти гнучку бізнес-модель, яка завдяки швидкому реагуванню на зміни середовища функціонування та різноманітності розвитку, забезпечує збереження конкурентних позицій та фінансову стійкість компаній.

Таким чином, за результатами дослідження констатовано, що незважаючи на значне розповсюдження і навіть популярність терміну «диверсифікація бізнесу», одностайності щодо трактування його сутності до тепер не сформовано, що призводить до суттєвих розбіжностей у поглядах і відповідно до ускладнення його розуміння. Здійснено дефінітивний аналіз різноманітних інтерпретацій сутності терміну «диверсифікація бізнесу» та за підходом метатеоретизування узагальнено його визначення, як гнучкої бізнес-модель, здатної швидко адаптуватись до змін середовища функціонування, забезпечуючи у такий спосіб збереження конкурентних позицій та фінансову стійкість компаній.

Література

1. Артџомова Т.І., Дзюба І.М., Жуковсткий А.І., Железник М.Г. та ін. Економічні категорії. *Енциклопедія сучасної України. НАН України, Інститут енциклопедичних досліджень*. Київ, 2019. – 449 с.
2. Лепський В.В. Велика економічна енциклопедія України. Одеса: *КП «Одеська міська друкарня»*, 2019. - 500 с.
3. Ломоносова О.Е. Диверсифікація як економічна категорія і як поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип.33., Ч. 2. 2020. С.7-15.
4. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія : у 3 т. Київ : *Видавн. центр «Академія»*, 2000. Т. 1. - 864 с.

References

1. Artyomova T.I., Dzyuba I.M., Zhukovstkyi A.I., Zheleznyak M.G. etc. (2019). Economic categories. *Encyclopedia of modern Ukraine. NAS of Ukraine, Institute of Encyclopedic Research*. Kyiv. – 449 p.
2. Lepsky V.V. (2019). Great economic encyclopedia of Ukraine. Odesa: *KP "Odesa City Printing House"*. - 500 p.
3. Lomonosova O.E. (2020). Diversification as an economic category and as a concept. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Issue 33., Chast. 2. P.7-15.
4. Mocherny S.V. (2000). Economic encyclopedia: in 3 volumes. Kyiv: *Pub. "Academy" center*. Т. 1. - 864 p.

JEL O1, L70, L74

Ковтун Віта Петрівна

к.е.н., доцент
Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0001-7212-6700

e-mail:

kovtun.vita@kneu.edu.ua
artemka.1405@gmail.com

Kovtun Vita

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor
Vadym Hetman Kyiv National Economic
University

Дмитрук Артем Олександрович

магістрант
Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, Україна

Dmytruk Artem

Master's student
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

CHALLENGES AND PROSPECTS OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Анотація. Виявлено загальні тенденції, які впливають на розвиток будівельної галузі в Україні в умовах воєнного стану. Визначено передумови і перспективи, що сприятимуть розвитку ринку будівельних матеріалів в умовах євроінтеграції економіки України.

Ключові слова: євроінтеграція, підприємство, будівельна індустрія, виклики та перспективи.

Summary. The general trends that affect the development of the construction industry in Ukraine under the conditions of martial law have been identified. Prerequisites and prospects that will contribute to the development of the construction materials market in the conditions of the European integration of the Ukrainian economy are defined.

Keywords: European integration, enterprise, construction industry, challenges and prospects.

Будівельна індустрія відіграє ключову роль в економіці країни, оскільки впливає на розвиток інших секторів, таких як машинобудування, металургія, енергетика, деревообробка та металообробка. Вона створює робочі місця, споживає продукцію інших галузей і сприяє бізнесовій активності, що значно впливає на економічну стабільність і зростання України. Завдяки будівництву, як матеріальній складовій виробництва, відбувається формування та оновлення виробничих і невиробничих фондів підприємств, що стимулює розвиток інших сфер. Зважаючи

на важливість цієї галузі для економіки, необхідно постійно аналізувати її стан і виявляти нові тенденції, зокрема в умовах сучасної нестабільності. У зв'язку з цим, євроінтеграція у сфері виробництва будівельних матеріалів стає важливим напрямком стратегічного розвитку України, спрямованого на інтеграцію в європейський економічний і правовий простір. Цей процес вимагає комплексного підходу, який включає адаптацію до європейського законодавства, впровадження європейських стандартів якості, забезпечення екологічних норм, підвищення кваліфікації працівників та інвестиційну підтримку.

Першим викликом для інтеграції на європейський ринок будівельних матеріалів є необхідність адаптації законодавчої бази України до норм Європейського Союзу. Станом на червень 2022 року, коли Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, було адаптовано близько 70% законодавчих актів, стандартів і регламентів ЄС. Завдяки підтримці ЄС у межах ініціативи EU4Business у 2023 році було реформовано 211 національних законодавчих акти, політик, регуляторних документів і процедур, а також вдосконалено функціонування 236 державних інституцій. Цей процес охоплював багато нормативних документів, однак ще залишається необхідність імплементації близько 30 тисяч норм до моменту остаточного підписання угоди про вступ України до ЄС.

Другим важливим аспектом на шляху євроінтеграції є адаптація виробничих процесів українських компаній до стандартів ЄС та забезпечення прозорості їх діяльності. Виробництво має відповідати суворим вимогам до якості продукції, екологічної відповідальності та енергоефективності, що регламентується європейськими нормами. Це передбачає модернізацію обладнання, впровадження інноваційних технологій та дотримання принципів сталого розвитку.

Також на шляху до євроінтеграції українського бізнесу будівельних матеріалів стоїть проблема прозорості галузі та їх регуляції. Згідно з доповіддю Transparency International, Україна посідає 122 місце з 180 країн у Індексі сприйняття корупції 2021 року [1]. Як стверджує Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 30% будівельних компаній в Україні публікують свої фінансові звіти та інформацію про проекти [2], що створює значні ризики для інвесторів та споживачів.

Для успішної євроінтеграції українські компанії повинні впровадити системи управління, які відповідають європейським стандартам. Наприклад, впровадження системи ISO 37001:2016 (Системи управління антикорупційною діяльністю) дозволить компаніям забезпечити прозорість та відповідальність у своїй діяльності. Впровадження прозорості має низку переваг. Згідно з дослідженнями Європейського Союзу, компанії, які забезпечують прозорість та відповідальність, мають більш високий рівень довіри інвесторів та споживачів, що сприяє збільшенню інвестицій та зростанню бізнесу [3].

Будівельні компанії значною мірою залежать від зовнішніх факторів, що є їхньою характерною рисою, тому важливо за допомогою стратегічного управління знижувати вплив негативних чинників на діяльність підприємств і забезпечувати державну підтримку цієї галузі. В управлінні будівельним сектором особливу увагу слід приділяти розвитку цивільного будівництва через впровадження Концепції державного управління у сфері містобудування, яка

передбачає оновлення містобудівного законодавства. Основними положеннями цієї концепції, що сприятимуть вирішенню проблем сучасного будівництва, є:

- забезпечення державної реєстрації прав власності на об'єкти спільного будівництва;

- впровадження комплексного розвитку міських та громадських територій як сучасного підходу до збалансованого розвитку;

- створення Єдиної державної електронної системи в будівельній сфері, яка стане частиною містобудівного кадастру;

- реформування системи технічного регулювання в будівництві через імплементацію Регламенту (ЄС) № 305, що встановлює обов'язкові вимоги до будівельної продукції, а також перехід до європейського принципу оцінки та підтвердження відповідності будівельних матеріалів і виробів, відповідно до вимог ЄС [4];

- впровадження нових технологій проектування, таких як BIM-технології, на державному та місцевому рівнях для покращення процесу створення будівельних і архітектурних об'єктів;

- розробка міжнародних контрактів FIDIC, що спрощують процес укладання угод зі світовими фінансовими інституціями, у співпраці з багатонаціональною юридичною фірмою Baker & McKenzie [5].

Таким чином, у результаті даного дослідження були виявлені загальні тенденції розвитку будівельної галузі в Україні в умовах воєнного стану, зокрема: незначна частка імпорту; превалювання продукції вітчизняного виробництва, скорочення частки експорту; зміна ключових гравців ринку будівельних матеріалів в Україні через призупинення функціонування виробничих потужностей великих компаній; орієнтація виробників переважно на внутрішній ринок; збільшення обсягів державних закупівель; очікування суттєвого зростання ринку будівельних матеріалів в Україні після завершення воєнних дій. Незважаючи на дестабілізуючі моменти, потенційні можливості будівельних компаній в Україні є досить високими, що сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності на європейському ринку та здатності долати негативні ситуації в економічному розвитку, які існують на ринку. Майбутнє розвитку ринку будівельних матеріалів безпосередньо залежатиме від тривалості та наслідків воєнних дій на території України.

Література

1. Паламарчук О.М., Петришина С.В., Будівельна галузь України: стан та прогнози. *Економіка та суспільство*. 2023. №51.

2. Колесник А.В., Бутенко О.П. Аналіз стану та тенденцій розвитку ринку будівельних матеріалів України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №64. С.141-151.

References

1. Palamarchuk, O.M. and Petryshyna, S.V. (2023), "Construction industry of Ukraine: state and forecasts", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol.51.

2. Kolesnyk, A.V. and Butenko, O.P. (2018), "Analysis of state and trends of development of Ukraine construction materials market", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 64, pp. 141-151.

3. Ринок будівництва відновлюється: що буде з цінами на матеріали до кінця року. *Ukrainian Council of Shopping Centers (UCSC): сайт*. URL: ucsc.org.ua.

4. Ринок будівельних матеріалів в Україні: фактори впливу та тенденції розвитку. *Pro Consulting: сайт*. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-stroitelnyh-materialov-v-ukraine-faktor-y-vliyaniya-i-tendencii-razvitiya>.

5. Аналіз ринку будівельних матеріалів в Україні. 2023 рік. *Pro Consulting: сайт*. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-stroitelnyh-materialov-v-ukraine-2023-god>.

3. *Ukrainian Council of Shopping Centers (UCSC) (2024)*, “The construction market is recovering: what will happen to the prices of materials by the end of the year”, URL: ucsc.org.ua

4. *Pro Consulting (2024)*, “The building materials market in Ukraine: influencing factors and development trends”, URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-stroitelnyh-materialov-v-ukraine-faktor-y-vliyaniya-i-tendencii-razvitiya>.

5. *Pro Consulting (2023)*, “Analysis of the building materials market in Ukraine. 2023 year”, URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-rynka-stroitelnyh-materialov-v-ukraine-2023-god>.

JEL O10

Левченко Сергій Анатолійович
Головний державний інспектор
відділу супроводження
інформаційних систем Управління
інформаційних технологій ГУ ДПС
у Запорізькій області, Україна
ORCID: 0000-0002-6569-909X

КВАНТОВІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КОМПАНІЙ

Анотація. Наголошено на квантових загрозах економічній безпеці енергетичних компаній. Підкреслено, що пом'якшити квантові загрози можливо зі здійсненням переходу до кванто-безпечних алгоритмів.

e-mail:

andriushchenko.kateryna@kneu.edu.ua

Levchenko Serhii

Chief State Inspector of the Information Systems Support Department of the Department of Information Technologies of the Department of Public Service of Ukraine in the Zaporizhia Region, Ukraine

QUANTUM THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF ENERGY COMPANIES

Summary. Quantum threats to the economic security of energy companies are emphasized. It is emphasized that quantum threats can be mitigated by transitioning to quantum-safe algorithms. The Roadmap for the transition to

Запропоновано Дорожню карту переходу до квантової безпеки енергетичних компаній – детального плану переходу на квантово-безпечні криптографічні алгоритми.

Ключові слова: кібератака, економічна безпека енергетичних компаній, квантові загрози, квантова безпека, квантово-безпечні криптографічні алгоритми

quantum security of energy companies is proposed - a detailed plan for the transition to quantum-secure cryptographic algorithms.

Keywords: cyber attack, economic security of energy companies, quantum threats, quantum security, quantum-secure cryptographic algorithms

Сьогодні квантові технології починають відігравати все більш важливу роль у питаннях національної безпеки, а також у таких стратегічно важливих галузях, як інформаційні технології та медицина. Квантові технології потрібні для подальшого прогресу в всіх стратегічних напрямках цифрової економіки, наприклад, для розвитку штучного інтелекту у довгостроковій перспективі. Незважаючи на те, що квантові технології мають велику наукову складову, цей факт не є перешкодою їх швидкого розвитку та впровадження в промисловість. [1]. Тож, з розвитком квантових обчислень вкрай важливо розуміти потенційні небезпеки, готуватись до неминучого та поступово здійснювати перехід до квантово-безпечних практик, що саме і потребує на подальші дослідження.

Відтак, метою даного дослідження є визначення алгоритму послідовності дій підприємств енергетики з переходу на квантово-безпечні практики шляхом розробки Дорожньої карти забезпечення квантової безпеки енергетичних компаній.

Крім державних програм, значного прискорення розвитку КТ додали інвестиції з боку найбільших світових корпорацій, таких як Google, Microsoft, Intel та IBM. Інші компанії, такі як Airbus та Volkswagen, вже вирішують за допомогою КТ конкретні технологічні задачі. Сумарні інвестиції приватних компаній у КТ наближаються до мільярда доларів на рік. Приватні інвестиції у квантові проекти стрімко ростуть, особливо в Китаї, Японії та Сінгапурі [2].

Тож, щоб пом'якшити квантові загрози, що насуваються, енергетичні компанії повинні прийняти проактивний підхід, заснований на випереджальних діях управління та проактивному застосуванні квантово-безпечних алгоритмів.

Втім, перехід до квантово-безпечних алгоритмів не є простим. Він передбачає вжиття цілого ряду послідовних дій [3], а отже, потребує на розробку Дорожньої карти переходу до квантової безпеки. Тобто, детального плану переходу на квантово-безпечні криптографічні алгоритми, що саме нами і запропоновано (рис. 1).

Вивчення потенційних змін ландшафту загроз	Ідентифікація потенційних загроз та їх картування. Встановлення впливу квантових загроз на зміну ландшафту загроз підприємств
Оцінка готовності до впровадження технологій квантової безпеки	Інвентаризація мережевої інфраструктури, криптосистем, програмного та технічного забезпечення. Визначення критичних факторів успіху та пріоритетних рішень щодо розвитку й впровадження технологій квантової безпеки.
Створення сприятливого середовища з регулювання розвитку технологій квантової безпеки підприємств енергетики	Імплементація та поетапне впровадження міжнародних пост-квантових криптографічних стандартів NIST чи Робочої групи з розробки інтернет-технологій (IETF). Включення до складу видатків Державного бюджету та видатків енергокомпаній витрат на розвиток квантових технологій. Залучення інвестицій на впровадження технологій забезпечення квантової безпеки підприємств енергетики
Розгляд комбінацій впровадження технологій квантової безпеки	Розгляд комбінації квантового генератора випадкових чисел QRNG, пост-квантових криптосистем PQC, протоколів і розподілу квантових ключів QKD для моніторингу трафіку, перевірки квантової стійкості передачі даних, гнучкості і маневреності з метою швидкої адаптації до нових рішень.
Поетапне впровадження технологій квантової безпеки підприємств енергетики	Розробка та впровадження квантово-безпечних алгоритмів, захищених від атак за допомогою квантових комп'ютерів. Накладання квантових алгоритмів на застарілу мережеву інфраструктуру. Стрес-тестування пост-квантових криптосистем, протоколів і програмного забезпечення. Підтримка очікуваної продуктивності мережі та зв'язку з немодернізованим обладнанням.
Розбудова мережевої інфраструктури	Розбудова мережевої інфраструктури. Зміна криптографії на квантову та пост-квантову. Посилення захисту від квантових ризиків для менш складних і нових середовищ.
Квантовий розподіл ключів	Квантовий розподіл ключів. Розгортання криптографічних протоколів для розподілу симетричних ключів, щоб уникнути вразливих механізмів обміну ключами.
Встановлення діалогу із зацікавленими сторонами	Ініціювання впровадження криптографічної гнучкості. Координація зусиль з квантової безпеки та співпраця з власниками криптоінфраструктури та кібербезпеки, а також з командами з питань політики конфіденційності, власниками даних та відповідальними за захист даних.
Формування звітності з квантових загроз	Формування звітності щодо квантових загроз і своєчасне вжиття заходів щодо їх упередження ризиків та втрат. криптографічну «інвентаризацію», яка включає активи даних, щоб визначити, які з них необхідно повторно зашифрувати за допомогою квантово-стійких криптографічних алгоритмів.

Рисунок 1. Дорожня карта переходу до квантової безпеки енергетичних компаній [авторське бачення]

Таким чином, за результатами дослідження встановлено, що з новою ерою в обчислювальних технологіях, водночас виникають як нові можливості, так і нові загрози. Запропоновано: скоротити відставання за такими критично важливими технологічними напрямками, як квантові обчислення; за направленням квантових комунікацій створити конкурентні продукти з експортним потенціалом та вийти на міжнародні ринки; Реалізувати національні технологічні проекти у галузі КТ, сприяють забезпеченню національної безпеки та технологічної незалежності. Наголошено, що пом'якшити вплив квантових загроз на економічну безпеку енергетичних компаній можливо шляхом прийняття проактивного підходу, заснованого на випереджальних діях управління та проактивному застосуванню кванто-безпечних алгоритмів. Запропоновано Дорожню карту переходу до квантової безпеки енергетичних компаній, застосування якої на практиці спростить, а отже, і прискорить перехід до квантово-безпечної бізнес-моделі.

Література

1. Aleo і квантові обчислення: Як зберегти конфіденційність в еру квантової загрози. *Medium*. 2024. URL: <https://medium.com/@ollstar41/aleo-i-kvantovi-obchislennya-yak-zberegiti-konfidenцийnist-v-eru-kvantovoi-zagrozi-6d7f35ba41e9>
2. Jurgens J., Kohn I., Souta C. (2022). Transitioning to a Quantum-Secure Economy. *World economic forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Transitioning%20to_a_Quantum_Secure_Economy_2022.pdf
3. Webber, Mark et al. (2022). "The impact of hardware specifications on reaching quantum advantage in the fault tolerant regime". *AVS Quantum Science*, 25 January 2022. URL: <https://avs.scitation.org/doi/10.1116/5.0073075>

References

1. Aleo and quantum computing: How to preserve privacy in the era of quantum threat. (2024). *Medium*. URL: <https://medium.com/@ollstar41/aleo-and-quantum-computing-how-to-preserve-privacy-in-the-era-of-quantum-threat-6d7f35ba41e9>
2. Jurgens J., Kohn I., Souta C. (2022). Transitioning to a Quantum-Secure Economy. *World economic forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Transitioning%20to_a_Quantum_Secure_Economy_2022.pdf
3. Webber, Mark et al. (2022). "The impact of hardware specifications on reaching quantum advantage in the fault tolerant regime". *AVS Quantum Science*, 25 January 2022. URL: <https://avs.scitation.org/doi/10.1116/5.0073075>

Пожуєва Тетяна Олександрівна
 д.е.н., професор
 Національний університет
 «Запорізька політехніка», Україна
 ORCID: 0009-0009-8024-3494

Pozhuieva Tetiana
 Doctor of Economic Sciences, Professor
 Zaporizhia Polytechnic National
 University, Ukraine

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

ECONOMIC SECURITY AS A COMPONENT OF NATIONAL DEVELOPMENT STRATEGY: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALITIES

Анотація. Наголошено, що економічна безпека є невід'ємною складовою стратегії національного розвитку кожної держави. У сучасному глобалізованому світі де країни стають дедалі більш інтегрованими до світової економіки, питання економічної безпеки набуває особливої актуальності. Вона охоплює широкий спектр загроз, таких як економічна криза, нестабільність ринків, енергетичні та фінансові ризики, а також зовнішньоекономічний тиск.

Ключові слова: економічна безпека, стратегії захисту, економічні злочини, корупція, національний розвиток

Summary. It was emphasized that economic security is an integral part of the national development strategy of each state. In today's globalized world, where countries are becoming more and more integrated into the world economy, the issue of economic security is gaining particular relevance. It covers a wide range of threats, such as economic crisis, market instability, energy and financial risks, as well as external economic pressure.

Keywords: economic security, defense strategies, economic crimes, corruption, national development

Міжнародний досвід розвитку свідчить, що розвинуті країни активно впроваджують стратегії економічної безпеки для забезпечення стабільного економічного зростання та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам. США, наприклад, розробили багаторівневі стратегії захисту економіки, зокрема акцентуючи увагу на кібербезпеці, захисті критичної інфраструктури та забезпеченні енергетичної незалежності. Європейський Союз здійснює комплексні підходи до економічної безпеки, які включають регулювання фінансових ринків, боротьбу з економічними злочинами та заходи щодо зниження залежності від імпорту критичних ресурсів. Китай активно розвиває стратегії економічної самодостатності через стимулювання внутрішнього споживання та інвестування в інновації та технології [2].

Важливим аспектом економічної безпеки є забезпечення енергетичної незалежності, що є одним із ключових факторів стабільного економічного

розвитку. Держави, такі як Норвегія та Канада, успішно використовували свої природні ресурси для зміцнення національної економіки, збалансовуючи експорт енергоресурсів з екологічними та соціальними інтересами. Такі країни також демонструють успіхи в диверсифікації економіки та створені умов для стійкого розвитку в умовах глобальних економічних змін.

В українському контексті економічна безпека є актуальною проблемою, яка потребує комплексного підходу з урахуванням внутрішніх і зовнішніх викликів. Після початку військової агресії Росії у 2014 році Україна зіштовхнулася з високими загрозами економічній безпеці, серед яких енергетична залежність від зовнішніх постачальників, інфляційний тиск, корупція, а також слабкість фінансового сектора. Однак Україна зробила важливі кроки для зміцнення своєї економічної стійкості. Важливим елементом стратегії стало реформування енергетичного сектору, диверсифікація джерел постачання енергоносіїв та розвиток відновлюваних джерел енергії [1].

Також важливим аспектом є розвиток інституційної сприйнятливості держави для стійкості економічної системи, що включає реформу правової системи для боротьби з корупцією, посилення регулювання фінансових ринків та стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, що становить більшість факторів економічної стійкості [3]. Україна також працює над посиленням своїх міжнародних економічних зв'язків шляхом укладення угод про вільну торгівлю та співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році Україна стикнулася з безпрецедентними викликами для своєї економічної безпеки. Основні загрози включали руйнування критичної інфраструктури, енергетичну залежність від Росії, порушення виробничих ланцюгів та серйозні втрати в експортно-орієнтованих секторах економіки. Військова агресія призвела до тимчасової втрати контролю над значною частиною промислових регіонів, таких як Донецька та Луганська області, які традиційно були важливою складовою економіки.

Руйнування інфраструктури — доріг, мостів, електростанцій, заводів та інших критичних об'єктів стали одними з головних перешкод для функціонування української економіки. Втрати промислових потужностей і блокування ключових експортних маршрутів через морські порти спричинили значне зменшення обсягів торгівлі, що виявилось особливо критичним для аграрного сектора, оскільки Україна є одним із найбільших експортерів зернових культур у світі. Війна також посилила проблему енергетичної взаємодії.

Попри ці виклики, Україна продемонструвала стійкість та готовність адаптуватися до нових умов. Відбулися структурні зміни в управлінні економікою, спрямовані на підтримку життєдіяльності ключових секторів. Наприклад, було розроблено програми підтримки малого та середнього бізнесу, податкові стимули для підприємств, які працюють в умовах воєнного часу, та заходи для збереження робочих місць. Ключову роль у цьому процесі виконує міжнародна допомога.

Після закінчення війни з Росією, перед Україною постане надзвичайно складне завдання — відбудова економіки та зруйнованої інфраструктури. Однак

процес відбудови відкриває можливість для фундаментальних змін та модернізації української економіки. Першочерговим завданням стане інфраструктурна реконструкція та енергетична незалежність. Іншою важливою складовою є інтеграція інновацій та технологій. Одним із ключових викликів для України стане реінтеграція постраждалих регіонів.

Війна з Росією створила серйозні виклики для економічної безпеки України, але одночасно стала каталізатором змін, які мають потенціал зміцнити національну економіку в довгостроковій перспективі. Повоєнне відновлення України потребуватиме не лише фінансових ресурсів, але й інноваційних підходів до управління економікою, залучення міжнародних інвестицій та розвитку інфраструктури. Важливо, щоб у процесі відбудови Україна не просто повернулася до воєнних стандартів, але й впроваджувала найкращі міжнародні практики, які в результаті зроблять економіку більш стійкою, конкурентоспроможною та готовою до майбутніх викликів. Економічна безпека має стати основою для стабільного розвитку, а її забезпечення – ключовим завданням на майбутнє.

Таким чином, українська економічна безпека залежить від здатності держави ефективно реагувати на внутрішні та зовнішні загрози, а також від її готовності до реформ та інтеграції в глобальні економічні процеси. Створення умов для стійкого розвитку вимагає поєднання кращих міжнародних практик із врахуванням національних особливостей та викликів. Враховуючи глобальні тенденції та виклики, розвивається подальше вдосконалення стратегії національного розвитку, яке базується на економічній безпеці, що буде запорукою стабільності та процвітання України в майбутньому.

Література

1. Білоусов Є. Економічна безпека регіонів у контексті зміни парадигми регіонального управління (постановка проблеми). *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/64.pdf>
2. Гриценко А. С. Стратегічні засади зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси*. 2018. № 2(80). С. 118-124
3. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2015. № 1(1). С. 69-79

References

1. Bilousov, E. (2014). Economic security of regions in the context of changing the paradigm of regional governance (problem statement). *Nacyonaljnyi jurydycheskiy zhurnal: teoria i praktyka*, (6), 288-291. Retrieved from <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/64.pdf>
2. Grytsenko, A. S. (2018). Strategic principles for strengthening the economic security of agricultural enterprises. *Oblik i finansy*, (2(80)), 118-124
3. Kozachenko, Gh. V., Adamenko, T. M. (2015). Economic security of an enterprise: an analysis of existing definitions. *Naukovyi visnyk Poltavskogho universytetu ekonomiky i torghivli. Seria: Ekonomichni nauky*. (1), 69-79

JEL O33

e-mail: kafedra_eov@zntu.edu.ua

Ткаченко Алла Михайлівна

д.е.н., професор
 Національний університет
 «Запорізька політехніка», Україна
 ORCID: 0000-0002-1843-2579

Tkachenko Alla

Doctor of Economic Sciences, Professor
 Zaporizhia Polytechnic National
 University, Ukraine

Чорний Роман Степанович

д.е.н., професор
 Нововолинський навчально-
 науковий інститут економіки та
 менеджменту Західноукраїнського
 національного університету, Україна
 ORCID: 0000-0001-8614-9495

Chorny Roman

Doctor of Economic Sciences, Professor
 Novovolynsk Educational and Scientific
 Institute of Economics and Management
 of the West Ukrainian National
 University, Ukraine

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
 ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ
 ЕФЕКТИВНОСТІ
 ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
 ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

**INNOVATIVE APPROACHES
 TO THE ASSESSMENT OF THE
 ECONOMIC EFFICIENCY
 OF ENTERPRISES
 IN THE CONDITIONS
 OF DIGITALIZATION**

Анотація. Цифровізація економіки кардинально змінює бізнес-середовище, впливаючи на діяльність підприємств. Традиційні підходи до оцінки економічної ефективності можуть не повною мірою відображати результати підприємства в умовах впровадження новітніх технологій. Цифрові інструменти, такі як big data, штучний інтелект і автоматизація, сприяють необхідності переосмислення показників ефектів.

Ключові слова: бізнес-процеси, цифровізація, ефективність, інноваційні методи оцінки, цифрова платформа

Summary. Digitization of the economy radically changes the business environment, affecting the activities of enterprises. Traditional approaches to the assessment of economic efficiency may not fully reflect the results of the enterprise in the conditions of the introduction of the latest technologies. Digital tools such as big data, artificial intelligence and automation are driving the need to rethink impact metrics.

Keywords: business processes, digitalization, efficiency, innovative evaluation methods, digital platform

Методом цього дослідження є обґрунтування нових підходів до оцінки економічної ефективності підприємств з урахуванням впливу цифровізації на бізнес-процеси та результати діяльності. Потрібно знайти такі підходи, які враховували як традиційні показники, так і нові індикатори, характерні для цифрового середовища.

Основні традиційні показники ефективності, такі як рентабельність, коефіцієнти оборотності активів та продуктивність праці, зберігають свою важливість, але потребують доповнення. У цифровій економіці важливі такі фактори, як швидкість впровадження технологій, використання аналітики великих даних, рівень автоматизації бізнес-процесів та здатність до швидкої роботи [2].

Нові індикатори включають цифрову гнучкість підприємства, рівень цифрової зрілості та ефективність використання інформаційних технологій для досягнення стратегічних цілей. Використання цифрової платформи для моніторингу та управління ресурсами дозволяє підвищити координацію бізнес-процесу

Таким чином, інтеграція інноваційних підходів до оцінки економічної ефективності дозволяє підприємствам бути більш адаптивними до сучасних викликів та підвищити свою конкурентоспроможність в умовах цифрового середовища. Це сприятиме не лише зниженню операційної ефективності, але й довгостроковій стійкості підприємства.

Крім того, впровадження інноваційних методів оцінки економічної ефективності дозволяє підприємствам краще орієнтуватися на нові виклики, такі як зростання глобальної конкуренції та потребують швидкого реагування на зміни в попиті. У цьому контексті важливо отримати не лише фінансові показники, а й такі фактори, як інноваційність бізнес-моделі, здатність до швидкого масштабування та готовність до впровадження нових змін.

Окрему увагу варто приділити розвитку людського капіталу, оскільки для забезпечення ефективної роботи з новими технологіями підприємство має постійно інвестувати у підвищення кваліфікації свого персоналу, розвивати цифрові компетенції та створювати умови для інноваційного мислення [1]. Успішна цифровізація підприємств багато в чому залежить від рівня підготовки працівників та їх здатності адаптуватися до нових технологій. Персонал, який здатний працювати з сучасними цифровими рішеннями, є одним із ресурсів для підприємств, які прагнуть зберегти свою конкурентоспроможність у динамічному середовищі. Оцінка економічної ефективності повинна отримувати також інвестиції в навчання та розвиток персоналу, оскільки це має прямий вплив на загальну ефективність підприємства в довгостроковому періоді.

Впровадження нових підходів не тільки сприяє конкурентоспроможності підприємства, але й покращує вдосконалення внутрішніх бізнес-процесів, оптимізацію витрат та підвищення якості управлінських рішень. Використання аналітичних інструментів на основі цифрових технологій дозволяє підприємствам швидше реагувати на зміни ринку. Таким чином, інноваційність бізнес-моделі, здатність до масштабування та готовність до впровадження нових технологій є взаємопов'язаними факторами, які забезпечують підприємству конкурентні переваги на ринку та сприяють його стійкості розвитку. Підприємства, які орієнтуються на ці аспекти, мають більше шансів на успіх в умовах швидко змінюваної цифрової економіки [3]. Технологічна адаптація та впровадження інноваційних рішень залишаються комерційними інструментами для підтримки та підвищення конкурентоспроможності.

Цифровізація кардинально змінює підходи до оцінки економічної ефективності підприємств. Традиційні методи, які включають розрахунок таких

показників, як рентабельність, продуктивність праці, оборотність активів тощо, більше не можуть повністю відобразити реальну ефективність діяльності компаній у цифровій економіці. Інноваційні підходи до оцінки економічної ефективності підприємств повинні отримати нові технологічні рішення, які впливають на структуру бізнесу, його стратегії та які впливають на структуру бізнесу, його стратегії та показники ефективності. Цифрові технології змінюють традиційні бізнес-процеси, змушуючи компанію використовувати свої стратегії управління ресурсами, впроваджувати нові методи аналізу й контролю показників ефективності. Цифровізація також відкриває нові можливості для розвитку стійких бізнес-моделей. Використання технологій дозволяє підприємствам зменшити витрати, оптимізувати використання ресурсів і одночасно зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Наприклад, компанії, що впроваджують інноваційні енергозберігаючі технології або перехід на безпаперові процеси, можуть значно зменшити ваші операційні витрати та одночасно підвищити імідж серед екологічно свідомих споживачів. Це досягне загальної ефективності бізнесу, дозволяючи підприємствам бути не лише економічно успішними, але й соціально відповідальними.

Таким чином, інноваційні підходи до оцінки економічної ефективності підприємств в умовах цифровізації включають інтеграцію сучасних технологій, цифрових індикаторів та гнучких методів управління. Підприємства, які впроваджують ці підходи, зберігають можливість не тільки підвищити свої фінансові показники, але й забезпечують стійкий розвиток, готовність до викликів сучасного ринку та гнучкість у прийнятті рішень.

Впровадження інноваційних підходів до оцінки економічної ефективності є критично важливим для підприємств, які прагнуть не тільки зберегти свої позиції на ринку, але й досягти стійкого розвитку в довгостроковій перспективі. Успіх таких підприємств залежить від здатності до цифрової трансформації, ефективного використання інформаційних технологій та постійного вдосконалення бізнес-моделей.

Література

1. Отенко І.П. Стратегічні пріоритети підприємства : монографія. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с.
2. Venkitachalam K., Willmott H. (2016) Determining strategic shifts between codification and personalization in operational environments. *Journal of Strategy and Management*, no. 9(1), pp. 2–14.
3. Vial G. (2019) Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, no. 28(2), pp. 118–144

References

1. Otenko I.P. (2008) The strategic priorities of the enterprise. Kharkiv: KhNEU. 2008. 180
2. Venkitachalam K., Willmott H. (2016) Determining strategic shifts between codification and personalization in operational environments. *Journal of Strategy and Management*, no. 9(1), pp. 2–14.
3. Vial G. (2019) Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, no. 28(2), pp. 118–144.

Чумак В.П.

аспірант,
Державна навчально-наукова
установа «Академія фінансового
управління», Україна
ORCID: 0009-0008-3956-6446

Chumak V.

postgraduate,
State Educational and Scientific
Institution «Academy
of Financial Management», Ukraine

СВІТОВИЙ ДОСВІД ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

GLOBAL EXPERIENCE OF TRANSFER PRICING

Анотація. Для забезпечення справедливого розподілу прибутку та запобігання ухилення від сплати податків у міжнародній торгівлі необхідним є трансфертне ціноутворення. Однак, відмінність у податкових системах країн може створювати проблеми щодо відповідних цін для трансфертних операцій.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, оподаткування, принцип витягнутої руки

Summary. To ensure a fair distribution of profits and prevent tax evasion in international trade, transfer pricing is necessary. However, differences in the tax systems of countries can create problems regarding the appropriate prices for transfer transactions.

Key words: transfer pricing, taxation, the arm's length principle

Однією з головних проблем податкової політики будь-якої країни є розвиток механізмів трансфертного ціноутворення (ТЦУ), які мають пріоритетне значення при мінімізації оподаткування та визначенні відповідних цін для трансфертних операцій, встановлених різними країнами та міжнародними організаціями. Міжнародний досвід трансфертного ціноутворення передбачає застосування принципів та рекомендацій.

У міжнародній практиці трансферна ціна сприймається як ціна «яка визначена під час торгівлі між структурними підрозділами єдиної організації та її афілійованими особами, які знаходяться у різних країнах» [1].

Тоно та інші дослідники трансфертне ціноутворення визначають як спеціальну ціну продажу або вартість, що використовується під час обміну між підрозділами для обліку доходів підрозділу продажу та витрат підрозділу закупівель [2].

Слід зазначити, що основою ТЦУ є принцип витягнутої руки. Сутність цього принципу полягає в тому, що умови щодо укладених угод між взаємозалежними сторонами були такими ж, як укладені угоди між незалежними.

У керівних принципах ОЕСР з трансфертного ціноутворення наголошується на принципі «витягнутої руки», або «пропорційності», який є ключовою

концепцією ТЦУ і свідчить, що пов'язані особи повинні оцінювати свої угоди так, якби вони були непов'язаними суб'єктами, що працюють за ринковими цінами. Це міжнародно визнаний стандарт щодо визначення цін угод між пов'язаними сторонами у межах багатонаціональних підприємств.

Правило «втягнутої руки» гарантує, що прибуток, отриманий від транскордонних операцій, розподіляється справедливо і відповідно до економічної цінності, що вноситься кожним суб'єктом, що бере участь. Це не дозволяє пов'язаним сторонам маніпулювати цінами для переміщення прибутку до юрисдикцій з нижчими податковими ставками, тим самим уникаючи або зводячи до мінімуму свої загальні податкові зобов'язання. В цілому, міжнародний досвід трансфертного ціноутворення включає складну взаємодію внутрішніх правил, міжнародних керівництв, правозастосовної практики та механізмів вирішення спорів. Мета полягає в тому, щоб забезпечити належний розподіл прибутку між пов'язаними сторонами та сплату податків відповідно до принципу ринкових відносин.

Елемент оподаткування впливає на визначення трансфертних цін з участю компаній, які працюють у кількох юрисдикціях. Це стало можливим завдяки економічній глобалізації, що дозволяє компанії працювати в кількох країнах, звідси і кількість ТНК, що зростає.

Розуміння проблем та наслідків впровадження трансфертного ціноутворення у країнах із різними податковими системами має вирішальне значення для багатонаціональних компаній та податкових органів, щоб ефективно орієнтуватися у складних правилах трансфертного ціноутворення. Приймаючи відповідні підходи та міжнародні стандарти, країни можуть підвищити послідовність та справедливість практики трансфертного ціноутворення, створюючи сприятливе середовище для транскордонних ділових операцій.

Більшість країн дотримуються принципу «втягнутої руки». Цей принцип є основою регулювання трансфертного ціноутворення у всьому світі. Хоча принцип «втягнутої руки» є загальновизнаним, у кожній країні існують свої кращі методи визначення цін. Наприклад, у деяких країнах Азії, наприклад Казахстані в основному використовується метод порівняних неконтрольованих цін (CUP), тоді як Китай більше покладається на метод транзакційної чистої маржі (TNMM). Нормативно-правова база, що регулює трансфертне ціноутворення, суттєво різниться по країнах. У США, Великій Британії та Німеччині діють всеосяжні правила трансфертного ціноутворення, які добре зарекомендували себе, тоді як Китай і Казахстан все ще розробляють і вдосконалюють свої системи трансфертного ціноутворення [3]. В Україні державне втручання щодо ТЦУ регулюється ст. 39 Податкового кодексу України (ПКУ) і позначається, як система, у рамках якої визначається «справедлива» ціна послуг і товарів, вартість інших об'єктів договірних відносин в контрольованих операціях, які визнаються таким податковим законодавством. Механізмом такого втручання є принцип «втягнутої руки» (ст.39 п.39.1 ПКУ) [4], який узятو з міжнародного проекту BEPS. Контрольована операція за допомогою

спеціальних методів перевіряється на предмет відповідності її умов принципу «витягнутої руки».

Тож в кожній країні застосовуються різні підходи до податкових перевірок, пов'язаних із трансфертним ціноутворенням. Частота, обсяг та інтенсивність цих перевірок можуть суттєво відрізнятися, що призводить до різних рівнів дотримання вимог та правозастосування.

Отже, практики трансфертного ціноутворення у країнах із різними податковими системами підкреслює важливість розуміння специфіки нормативно-правової бази кожної країни під час здійснення міжнародних угод. Багатонаціональні підприємства, які працюють у цих юрисдикціях, повинні орієнтуватися у всіх можливих нюансах правил трансфертного ціноутворення, щоб забезпечити їх дотримання, знизити ризики та уникнути потенційних суперечок із податковими органами. Оскільки більшість країн продовжують удосконалювати свої системи трансфертного ціноутворення, підприємства повинні зберігати пильність та відповідним чином адаптувати свої стратегії трансфертного ціноутворення для підтримки податкової ефективності та відповідності нормативно-правовим актам, які змінюються.

Література

1. Маккартен Вільям Дж. Міжнародне трансфертне ціноутворення та оподаткування / Дж. Маккартен Вільям. – Вашингтон, О.К.: ФАД МВФ, 1995. – 391 с. – (Довідник з податкової політики. Відділ податкової політики).
2. Барнс К. Трансфертне ціноутворення: мета визначення та фактори, що впливають на визначення трансфертного ціноутворення. *Журнал Dimensie managmenet and Public.* – 2020. – №1. – С. 27–34.
3. Офіційний сайт Grant Thornton International. URL: <https://www.grantthornton.com/>
4. Податковий кодекс України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-17/conv#n1031>.

References

1. McCarten William J. (1995). *International Transfer Pricing and Taxation* / J. McCarten William. – Washington, D.C.: FAD MBФ, 1995. – 391 с. – (Tax Policy Handbook. Tax Policy Division).
2. Barnes K. (2020). *Transfer Pricing: Purpose of Determination and Factors Affecting Transfer Pricing Determination.* *Journal Dimensie managmenet and Public.* – 2020. – №1. – С. 27–34.
3. Official website of Grant Thornton International. URL: <https://www.grantthornton.com/>
4. The Tax Code of Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-17/conv#n1031>.

JEL F14, F20, O13, Q17

e-mail:
yakimchuk.vitaliy@gmail.com**Якимчук Віталій Юрійович**

аспірант

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0009-0007-6475-5903

Yakymchuk Vitalii

PhD student

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
ТЕПЛИЧНОГО ГОСПОДАРСТВА
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА
МОЖЛИВОСТІ****COMPETITIVENESS OF THE
GREENHOUSE INDUSTRY
IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S
EUROPEAN INTEGRATION:
CHALLENGES AND
OPPORTUNITIES**

Анотація. Євроінтеграція України є суттєвим викликом для конкурентоспроможності українських тепличних господарств. Виклики та можливості, що вона несе для українських господарників потребують детального вивчення, щоб створити потужну та робочу стратегію формування конкурентоспроможності. Вивчення сильних та слабких сторін основних конкурентів, ресурсів підтримки, які надає Європейський союз є важливим елементом у сприянні розвитку галузі тепличного господарства України.

Ключові слова: конкурентоспроможність, євроінтеграція, конкурентоспроможність тепличного господарства, тепличне господарство.

Summary. Ukraine's European integration is a significant challenge for the competitiveness of Ukrainian greenhouse farms. The challenges and opportunities it brings for Ukrainian farmers need to be studied in detail in order to create a strong and workable competitiveness strategy. Studying the strengths and weaknesses of the main competitors and the support resources provided by the European Union is an important element in promoting the development of the Ukrainian greenhouse industry.

Keywords: competitiveness, European integration, competitiveness of the greenhouse industry, greenhouse industry

Конкурентоспроможність є одним з ключових факторів успіху будь-якого підприємства, оскільки вона визначає його здатність не лише виживати в умовах ринку, але й активно розвиватися, забезпечуючи собі стабільні позиції серед інших учасників галузі. У сучасному глобалізованому світі конкуренція набуває все більшого значення, оскільки підприємства більше не обмежені місцевими ринками та змушені конкурувати з компаніями з різних країн. Конкурентоспроможність не є статичним показником, вона змінюється залежно

від внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як зміни на ринку, нові технологічні рішення, державна політика, поведінка споживачів і в тому числі такий фактор як євроінтеграція нашої держави.

Євроінтеграція України офіційно затверджена в ****Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом****, яка була підписана 27 червня 2014 року та набула повної чинності 1 вересня 2017 року. Таким чином, для збереження високого рівня конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції підприємствам необхідно постійно інвестувати у розвиток своїх виробничих потужностей, впроваджувати новітні технології, а також розвивати свої конкурентні переваги, такі як якість продукції, унікальні пропозиції або ефективна маркетингова стратегія, щоб мати конкурентні переваги на широкому та розвиненому ринку Євросоюзу[6],[8].

За період з 2020 по 2023 рік спостерігається стійке зростання експорту тепличної продукції з України до країн ЄС [4]. Одним із найважливіших факторів цього зростання є високий попит на якісні та екологічно чисті овочі та фрукти, які можуть бути вирощені в контрольованих умовах теплиць. [1].

Динаміка зростання експорту у довоєнний час, незважаючи на низку глобальних викликів, зокрема пандемію COVID-19, залишилася позитивною. Проте війна з росією принесла нові виклики для галузі, такі як окупація, логістика, енергозабезпечення підприємств, забезпечення трудовими ресурсами та закриття частини ринків для українських товарів[7].

У контексті конкуренції на європейському ринку, основними конкурентами України є країни, які також мають добре розвинену тепличну інфраструктуру, такі як Іспанія, Нідерланди, Італія та Польща. Ці країни вже давно зайняли провідні позиції на ринку тепличної продукції ЄС, і їхні виробники мають значні конкурентні переваги, зокрема в плані технологій вирощування, доступу до фінансування та підтримки з боку держави.

В той час, українські тепличні господарства все більше орієнтуються на експорт органічної продукції, що є ще одним важливим конкурентним фактором на європейському ринку. Європейські споживачі високо цінують продукцію, вирощену без використання хімічних добрив або пестицидів, що дозволяє українським виробникам залучати нових клієнтів і розширювати свою частку ринку. [2].

Одним із основних викликів є складність адаптації українських тепличних господарств до стандартів Європейського Союзу. ЄС має дуже високі вимоги до якості продукції, стандартів безпеки, гігієни та екологічності виробництва. Українські виробники часто стикаються з тим, що для досягнення відповідності цим стандартам необхідно здійснювати значні інвестиції у модернізацію виробничих потужностей, впроваджувати новітні технології та поліпшувати якість продукції. Крім того, сучасне тепличне виробництво вимагає високих технологій, таких як автоматизовані системи управління кліматом, енергоефективні системи обігріву та поливу, а також інноваційні методи контролю за шкідниками та хворобами. Однак такі інвестиції часто є недосяжними для багатьох малих і середніх підприємств через обмежений доступ до зовнішнього фінансування, особливо у військовий час. В той час коли

внутрішнє фінансування у формі кредитів та грантів не може повністю задовільнити потреби ринку через обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів через порушену війною економіку.

Євроінтеграція відкриває для українського тепличного господарства широкий спектр можливостей, які можуть значно підвищити конкурентоспроможність цієї галузі на міжнародному рівні. Перш за все, це можливість виходу на великий ринок Європейського Союзу, який відзначається високою купівельною спроможністю споживачів. Європейський ринок є одним із найбільших у світі, і попит на якісну сільськогосподарську продукцію постійно зростає. [9].

Ще однією важливою можливістю є доступ до нових технологій, інноваційних рішень та фінансових інструментів, які надає європейський ринок. Європейський Союз активно підтримує розвиток сільськогосподарських технологій і впровадження інновацій у виробництво. Українські тепличні господарства можуть скористатися цими можливостями для модернізації своїх виробничих процесів, підвищення ефективності та зниження витрат. [1].

Євроінтеграція також стимулює підвищення якості продукції, оскільки європейські стандарти вимагають від виробників дотримання високих вимог до безпеки та екологічності продукції. Це спонукає українських аграріїв до покращення своїх виробничих процесів і відповідності міжнародним стандартам якості. Підвищення якості продукції автоматично веде до зростання попиту, особливо на органічні овочі та фрукти. [2].

Важливо зазначити, що Європейський Союз надає різноманітні фінансові й технічні програми, спрямовані на підтримку сільськогосподарських виробників, зокрема тепличних господарств. Ці програми можуть включати гранти на модернізацію виробництва, навчальні програми для аграріїв, технологічну підтримку та допомогу в розвитку інфраструктури. Участь в таких програмах дозволяє українським виробникам отримати доступ до нових знань, технологій та ресурсів.

Висновки щодо конкурентоспроможності тепличного господарства України в умовах євроінтеграції свідчать про те, що цей процес відкриває як нові можливості, так і створює значні виклики для розвитку галузі. І для того щоб українські тепличні господарства змогли підвищити свою конкурентоспроможність на європейському ринку, необхідно реалізувати ряд стратегій. По-перше, необхідно забезпечити інвестування в модернізацію виробничих потужностей, зокрема впровадження енергоефективних рішень, автоматизованих систем управління кліматом та інноваційних методів вирощування продукції. Це допоможе підвищити якість продукції, знизити витрати на енергоресурси та зробити тепличні господарства менш залежними від зовнішніх чинників, таких як зміни клімату. По-друге, важливо налагодити співпрацю з європейськими партнерами в рамках програм підтримки аграрного сектору, що дозволить отримати доступ до фінансових ресурсів, грантів та технологічної підтримки. Це також сприятиме інтеграції українських виробників у європейську економіку та дозволить знизити ризики, пов'язані з конкуренцією [3].

Лише за умови системного підходу та активної участі у процесах євроінтеграції українське тепличне господарство зможе стати конкурентоспроможним і зайняти стабільні позиції на європейському ринку.

Література

1. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Підвищення ролі аграрної науки на етапі євроінтеграції. *Вісник аграрної науки*. 2023, № 12 URL: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2023_12_01.pdf (дата звернення: 25.09.2024)
2. Маркова Є., Шестаковська Т. Особливості розвитку аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. *Журнал Європейської економіки*. 2017, том 16, N4(63) URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1294/1281> (дата звернення: 25.09.2024)
3. Загальні конкурентні стратегії (за М. Портером). URL: <https://buklib.net/books/26095/> (дата звернення: 25.09.2024)
4. Зовнішня торгівля товарами. Підсумки I півріччя 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya-2023-roku> (дата звернення: 25.09.2024)
5. Євросоюз залишається найбільшим ринком експорту для України – у 2022 році Україна експортувала до ЄС 63% товарів. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/yevrosoyuz-zalyshayetsya-najbilshym-rynkom-eksportu-dlya-ukrayiny-u-2022-rotsi-ukrayina-eksportovala-do-yes-63-tovariv/> (дата звернення: 25.09.2024)
6. Головний ринок. Як розвивається і зростає український експорт в ЄС. URL: <https://forbes.ua/company/golovniy-rinok-yak-rozvivaetsya-i-zrostaie-ukrainskiy-eksport-v-es-02032023-12061> (дата звернення: 25.09.2024)
7. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України у 2023 році. URL: <https://www.cci.zp.ua/pidsumky-zovnishnoyi-torgivli-tovaramy-ukrayiny-u-2023-roczii/> (дата звернення: 25.09.2024)

References

1. Hadzalo Ya.M., Luzan Yu.Ia. Pidvyshchennia roli ahrarnoi nauky na etapi yevrointehratsii. *Visnyk ahrarnoi nauky*. 2023, № 12 URL: https://agrovisnyk.com/pdf/ua_2023_12_01.pdf [in Ukrainian]
2. Markova Ye., Shestakovska T. Osoblyvosti rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky ukrainy v umovakh yevrointehratsii. *Zhurnal Yevropeiskoi ekonomiky*. 2017, tom 16, N4(63) URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1294/1281>
3. Zahal`ny konkurentni stratehii (za M. Porterom). URL: <https://buklib.net/books/26095/>
4. Zovnishnia torhivlia tovaramy. Pidsumky I pivrichchia 2023 roku. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya-2023-roku>
5. Yevrosoiuz zalyshaietsia naibilshym rynkom eksportu dlia Ukrainy – u 2022 rotsi Ukraina eksportovala do YeS 63% tovariv. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/yevrosoyuz-zalyshayetsya-najbilshym-rynkom-eksportu-dlya-ukrayiny-u-2022-rotsi-ukrayina-eksportovala-do-yes-63-tovariv/>
6. Holovnyi rynek. Yak rozvyvaietsia i zrostaie ukrainskiy eksport v YeS. URL: <https://forbes.ua/company/golovniy-rinok-yak-rozvivaetsya-i-zrostaie-ukrainskiy-eksport-v-es-02032023-12061>
7. Pidsumky zovnishnoi torhivli tovaramy Ukrainy u 2023 rotsi. URL: <https://www.cci.zp.ua/pidsumky-zovnishnoyi-torgivli-tovaramy-ukrayiny-u-2023-roczii/>

8. Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/1894/files/CAP_2023_02_10_12_36_02_818740.pdf (дата звернення: 25.09.2024)

9. Строченко Н.І., Ковальова О.М. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: сутність та напрямки зміцнення. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2024, №19. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/481/449> (дата звернення: 25.09.2024)

8. Spilna ahrarna polityka YeS i zavdannia Ukrainy v konteksti yevrointehratsii. URL: http://www.aau.org.ua/media/publications/1894/files/CAP_2023_02_10_12_36_02_818740.pdf

9. Strochenko N.I., Kovalova O.M. Konkurentospromozhnist ahrarnykh pidpryiemstv: sutnist ta napriamky zmitsnennia. *Tavriiskyi naukovyi visnyk*. Seria: Ekonomika. 2024, №19. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/481/449>

Наукове видання

**ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ENTERPRISE ECONOMICS:
THEORY AND PRACTICE**

**Збірник матеріалів / Proceedings
X Міжнародної науково-практичної конференції /
X International Scientific and Practical Conference**

м. Київ / Kyiv
10-11 жовтня 2024 р. / October 10-11, 2024

Видано в авторській редакції

Підписано до друку 28.10.24. Формат 60×84/8
Друк. арк. 10,64. Зам. № 24-5878

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, Україна, м. Київ, пр. Перемоги, 54/1
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, №235 від 07.11.2000)
E-mail: litera_kneu@ukr.net